Johan Mortensen

Clas Livijn. Ett nyromantiskt diktarefragment

Albert Bonniers förlag, Stockholm 1913.

– Läs mer om verket här

Det avbildade exemplaret tillhör Litteraturbanken.

Detta verk är fritt från kända upphovsrättsliga restriktioner. Vid användning ber vi att du hänvisar till Litteraturbanken och Litteraturbanken.se.

Ytterligare information om upphovsrätt för detta verk finns hos Litteraturbanken:
https://lb.se/författare/MortensenJ/titlar/ClasLivijn/faksimil?om-boken

Permanent länk (URN):
https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lb-lb1637466-faksimil

CLAS LIVIJN

ETT NYROMANTISKT DIKTAREFRAGMENT

AF

JOHAN MORTENSEN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Copyright. Albert Bonnier 1913.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1913

Till

MIN FADER

Innehållsförteckning.

Förord ... VII
I. Förfäderna ... 1
II. Barndomslif i Östergyllen ... 9
III. Lundastudenten ... 23
IV. Clas Livijn i Upsala ... 37
V. Förändrade lefnadsplaner ... 48
VI. Osirski och von Hill ... 64
VII. Vältalighet och ungdomslyrik ... 78
VIII. Dramatiska försök ... 108
IX. Knektlif i Marstrand ... 130
X. Polyfem ... 142
XI. Lifberg och Mästerkatten ... 162
XII. Kriget ... 175
XIII. Återkomsten till Stockholm ... 186
XIV. Gröna Rutan ... 207
XV. Ånyo i Polyfems håla ... 219
XVI. Riddarens giftermål ... 232
XVII. Den moderna humorn ... 247
XVIII. Axel Sigfridsson ... 263
XIX. Samvetets fantasi och Skaldens harpa ... 285
XX. Spader Dame ... 302
XXI. Narcissus den andre och Riddar S:t Jöran ... 313
XXII. I kamp mot liberalismen ... 325
XXIII. Generaldirektören ... 348
XXIV. Slutord ... 368
Clas Johan Livijns Curriculum vitæ ... 373
Otryckta källor ... 376
Litteraturförteckning ... 378
Bilagor ... 385
Rättelser ... 391

Förord.

Föreliggande arbete utgör ett försök att gifva en framställning af Clas Livijns personlighet, lif och diktning på grundvalen af hans efterlämnade handskrifter, bref och andra samtida handlingar. Clas Livijn var emellertid en mångsidig natur, jurist och fångvårdschef i hvardagslag, konstnär till temperamentet, poet, dramatiker, romanförfattare och publicist i några skapandets korta och lyckliga mellanstunder. Hans ämbetsmannagärning och juridiska författarskap falla emellertid utom ramen för denna skildring och äro endast i förbigående vidrörda.

I mer än ett afseende torde det vara en så godt som okänd författare, som här presenteras för den svenska allmänheten. Ty det finnes väl knappast någon annan svensk diktare, åtminstone under senare tider, hvars skrifter haft ett så egendomligt öde som Clas Livijns. Själf publicerade han endast föga under sin lifstid. Arwidsson utgaf icke heller mycket efter hans död. De flesta af hans försök i lyrik och drama äro outgifna, så också åtskilliga fragment af hans romaner.

Jag har tidigare i ett par särskilda arbeten behandlat Clas Livijns dramatiska och lyriska författarskap. Det har varit nödvändigt att åt dessa områden ägna speciella undersökningar, då eljest granskningen af materialet, så godt som aldrig förut bearbetadt, skulle förryckt linjerna i ett arbete af denna art, där det enligt författarens mening framför allt gäller att framhäfva det väsentliga, det karaktäristiska och betydelsefulla, de stora linjerna, men icke att låta framställningen drunkna i en förvirrande mängd af detaljundersökningar.

Då en icke ringa del af det använda materialet äges af enskilda och förvaras i privatarkiv, har detta arbete endast

varit möjligt genom välvilligt tillmötesgående från många olika håll. För lån af bref och andra arkivalier får jag härmed frambära mitt hjärtliga och vördsamma tack till Herr Auditör M. Livijn, Herr Löjtnant Henrik Rääf, Öfverstekammarjunkaren Herr Grefve H. G. Trolle-Wachtmeister samt Öfverstekammarjunkaren Herr Friherre C. C:son Bonde. Slutligen ber jag att få tacka tjänstemännen vid Upsala Universitets Bibliotek, Kungliga Biblioteket samt Riksarkivet för alltid visadt tillmötesgående.

Upsala den 20 april 1913.

Johan Mortensen.

I.

Förfäderna.

I tredje kapitlet af "Spader Dame" berättas det, huru romanens hjälte, Zachäus Schenander, efter att hafva ätit frukost i trenne goda vänners sällskap, bereder sig att fortsätta sin sorgmodiga resa genom världen. Vännerna omfamna hvarandra skrattande och upplyfta Zachäus' koffert på skjutskärran. "Ändtligen," säger Zachäus med den bittra humor, som är honom egendomlig, "satte jag mig grensle öfver denna min Klädkammare, mitt Bibliothek, mitt Familjarchiv, korteligen mitt ärfda Stamhus. Man är stolt, då man från tinnarne af sin borg betraktar verlden, om också denna borg icke rymmer mer än två skjortor, ty den tredje hade jag på mig, ett par byxor, Schenbergs Lexicon, Schrivers Själaskatt och *Morsus Diaboli* eller den lede djefvulens bett. Jämte dessa medförde jag några och tjugu bundtar egna skrifter, hvaraf likväl ej mer än Titlarne finnas för det närvarande utarbetade."

Den kista, på hvilken Zachäus här rider gränsle, är icke obekant för den, som bläddrat något i Livijns papper. Liksom Zachäus själf är Clas Livijns alter ego, så är Zachäus' koffert ingen annan än den hederliga skinnklädda kista, som Livijn vid sin flyttning till Upsala akademi låtit förfärdiga åt sig i fädernestaden Skenninge. Det behöfs icke mera än den ofvanstående anvisningen, att den innehåller några och tjugu buntar skrifter, hvaraf likväl ej mer än titlarna finnas för det närvarande utarbetade, för att man skall igenkänna denna persedel, så ofta nämnd i Livijns brefväxling, och hvilken så troget följt honom under hans kringirrande, att den slutligen nästan

1. — *Clas Livijn.*

antager karaktären af en symbol för hans oroliga vandringslif i ungdomens dagar.

Bland andra dyrbarheter, som kofferten regulariter inneslöt, var också en stamtafla öfver den Livijnska släkten, hvilken Livijn själf låtit utarbeta.[1] Clas Livijn var stolt öfver sina förfäder. Han hade också rättighet att vara det, ty han härstammade från en gammal och märklig släkt, som under loppet af de båda föregående seklen skänkt fäderneslandet mången duglig ämbetsman. Särskildt hade hans förfäder suttit som präster i olika gäll af Östergötland och Norra Småland. Enligt den stamtafla, som Arwidsson meddelar i sin lefnadsteckning af Clas Livijn[2] och hvilken säkerligen är densamma, som han själf låtit upprätta, skulle familjen på mödernet härstamma från Christer Johansson Wase, en farbroder till Gustaf Wasa. Denna uppgift bestrides dock af författaren i Svenska ättartal. Såsom ättens äldsta kände stamfader uppgifves i detta senare arbete Jon Månsson, äfven kallad Stor-Jon på Liljestad, emedan han förvaltade detta gods för hertig Johan af Östergötland. Angående släktnamnets uppkomst berättar Arwidsson, troligen följande en tradition inom familjen, att, då Jon Månsson sände sin son Måns Jonsson till skolan, borde denna efter allmänt bruk erhålla ett tillnamn. "Enligt tidens sed biträdde rektor med uppfinnandet af ett sådant. Efter åtskilliga rådplägningar tillsporde han gossen, hvilka föremål han sett under sin uppresa. Han nämnde, bl. a., en skogsdufva. "*Livia*," inföll rektor och bildade deraf namnet *Livinus*. Det var fordom öfligt, att äfven ofrälse män antogo ett vapen det de begagnade i sitt sigill. Ätten Livin valde härtill en blå dufva."[3]

Denne Måns Jonsson Livinus eller Magnus Livin, den förste bäraren af släktnamnet, var född år 1622 och dog som

[1] H. H. 79 ($^{17}/_{3}$ 1810) ber Livijn Hammarsköld att ur kofferten, som då stod hos denne, uttaga och till honom återsända bl. a. "en bundt papper, innehållande handlingar rörande mina hederliga förfäder, hvaribland voro flera kungabref och fullmakter".

[2] Se Arwidsson, *Cl. Livijns Saml. skrifter*, I, s. III. Livijn ansåg sig äfven stå i släktskapsförhållande till fältmarskalken Helmfelt och lät 1842 upprätta ett genealogiskt utkast öfver denna sin härstamning. Se Bilaga I.

[3] En af Livijns förfäder, Jonas Magni Livin (1663—1733) kyrkoherde i Linderås 1694, skref som tes för magistergraden *De Livia Columba* under presidium af L. Norrmann, Uppsala, 1686. Man skulle kunna tro, att denna skrift innehölle en förklaring på släktnamnet, men så är ej förhållandet. Den utgöres af en zoologisk beskrifning på skogsdufvan och dess olika arter. Möjligen har emellertid den skämtsamme professorn funnit det lämpligt, att en Livin skref över detta ämne.

prost i Säby. Det är genom hans år 1658 ingångna gifte med Margaretha Prytz, hvilken på mödernet härstammade från släkten Upplänning-Stjernfelt, som Livinarne skulle stå i släktskap med Wasaätten. Säkrare torde från hennes släkt kunna härledas det sedan i familjen vanliga förnamnet *Claes*, hvilket bars af Margaretha Prytz' fader, prosten Claes Prytz. En af Magnus Livins söner, Clas Magnusson Livin, Clas Livijns farfars far, är den förste i släkten, som bär detta förnamn. Efter allt att döma var denne "Magister Claudius Magni Livinus" en man af ovanlig duglighet. Skenninge stads historieskrifvare, krigsnotarien Jonas Engedahl, inför honom i sin krönika med de ursäktande orden, att "han wisserligen förtjent at för sin dygd och lofwärda wandel blifwa ihogkommen med flera och prägtigare ord än här med en mycket enfaldig penna skjer och kan åstadkommas". Född 1666 i Norrköping kom han efter afslutade studier i Linköpings skola till universitetet i Uppsala. "Ther mognade han mer och mer sina studier, til hwilka han förut lagt en god grundwal, både publice och priwatim och förmedelst sitt dygdiga och ärbara uppförande gjorde sig hos allom behagelig. Först fick han år 1683 de unga herrar Snolskij at informera och underwisa, teth han med trohet och flit förrättade til någon tid; men som han gärna wille wistas wid academien och kunde intet få dem med sig, begaf han sig åter til Uppsala och fick derefter en förnäm kjöpmans i Stockholm, Walther Peterssons söner under sin information, hwilken syssla han med så utmärkt heder och beröm förrättade många år, at ryktet om hans lärdom och skickelighet kom för Riksrådet Herr Generalen Jacob Gyllenborg, af hwilken han blef kallad til at dirigera dess söners studier uti Uppsala och då fick han tilfälle at ännu ständigt uppehålla sig wid academien samt förfärdiga sina academiska disputationer . . . Derefter blef han Magister Docens wid Academien, emedan han var väl förfaren i alla de wettenskaper, som til sådant underwisande nödwändigt erfordrades; wid hwilket arbete han beständigt intil år 1696 war, då han blef kallad af Herr Biskopen, Doctor Spegel, at blifwa Rector Scholae i Norrköping, det han dock för vissa orsakers skull wägrade mottaga och förblef ännu vid Academien intil år 1698 den 28 september, då han mästadels ständigt där uppehållit sig i sjutton års tid

och inlagt många prof af grundlig lärdom. Wid samma tid wardt han wäl hos hans Kongl. Maij:t förslagen at wara Ordinarius Eloquentiae professor i Uppsala, men hennes Kongl. Maij:t, Riks-enkedrottningen Hedvig Eleonora, fullmagt at blifwa kyrkoherde her i Skenninge och de tillydande församlingarne af den 30 Julii 1698, kom ther emellan[1], så at han kom hit det påföljande året; och wid sitt anträde til församlingarne, begaf han sig i äktenskap med sin företrädares dotter, en dygderik Jungfru, Helena Margaretha Dyk, hwilket äktenskap wann sin fullbordan den 31 Maji 1699 och blef sedermera wälsignadt med åtskilliga wackra barn."

Claes Magnusson Livin dog år 1732. Håhl karaktäriserar honom som en lärd, saktmodig, vältalig och behaglig man. Hans minne bibehöll sig också lefvande i släkten.

Dennes son, Clas Livijns farfar, var Claes Classon Livin, hvars bana i mycket erinrar om faderns. Född 1714, prästvigdes han efter att hafva blifvit filosofie magister, tjänstgjorde därefter som huspredikant hos riksrådet grefve Gyllenborg, och blef sedermera kyrkoherde i Skenninge. "At göra om denne Herr Kyrkoherden," säger Engedahl, "någon berättelse angående dess uppförande i lära och lefwerne i Guds Hus och wid Församlingarne wille så mycket mindre anstå, som det ena med det andra dageligen för ögonen befinnes och utwisar, at han träder i sin fromme och gudelige faders fotspår; utan i stället önskar man at Gud wille förläna honom lycka och wälsignelse i sitt kall och ämbete både hemma och ute samt låta honom til Guds Församlings tjenst och nytta, sig och de sina til hugnad och gledje, lefwa och wäl må i långa tider." Han dog som kontraktsprost 1778. I sitt äktenskap med Christina Catharina Götherhjelm blef han fader till tolf barn. Den förste i ordningen af dessa, född 1743, var Clas Livijns fader, Johan Alexander Livin. Han tjänstgjorde i Skenninge, först som faderns adjunkt, sedan som komminister, och slutade som kyrkoherde i det närbelägna Högby, där han dog den 27 juli 1802.

År 1781 hade Johan Alexander Livin ingått äktenskap med Juliana Christina Törner (född 1757, död 1823). Hon var

[1] I stället utnämndes Bellmans farfader, Johan Arndt Bellman, till Lagerlöfs efterträdare.

dotter till den lärde Linköpingslektorn Johan Törner. Denne vistades flera år i Tyskland, hvarest han studerade vid olika akademier. Därefter blef han rektor i naturkunnighet och vältalighet i sin fädernestad Linköping. Att döma efter hans gradualafhandlingar, som behandla fysiska, kemiska och astronomiska frågor, hade han hufvudsakligen sysselsatt sig med tidens älsklingsstudium, naturkunnighet, men han intresserade sig i öfrigt för alla vetenskaper. Han blef 1771 kyrkoherde i Skeda och dog först 1790. Clas Livijn hade säkerligen personliga minnen af honom. Han skrifver 1812 till Leonard Rääf: ''Den Törner, som gjort samlingen af Svenska Folkets vidskeppelser, var min morfar, en besynnerlig Gubbe, som sysselsatte sig med alt — jag har bland hans gamla luntor funnit en vapenbok, fullskrifven med rättelser rörande famillernas älsta sköldemärken. Visserligen har han gjort flera dylika antekningar i andra ämnen, fast jag ej vet, hvart de tagit vägen. Denna samling skänktes på min föreställning till Bibliotheket. Om du låter afskrifva boken, så låt äfven noga aftekna de på flera ställen förekommande besynnerlige puncterne. Detta var en tachographisk chiffer, hvarmed han bråkade, och som han nu nyttjade dels till mindre anständiga sakers tillkännagifvande, dels till att utmerka hvem som . . . berättat det förekommande skrocket. Claven har jag.''

Utom akademiska afhandlingar utgaf Törner ''Utkast till föreläsningar i naturkunnigheten'' och ''Utkast till föreläsningar i Cosmografien''. Om hans intresse för folktro vittna de ''Underrättelser om svartkonstboken och runorna'', som han 1789 utgaf i Uppsala.

Både på fädernet och mödernet härstammade således Clas Livijn från gamla lärdomssläkter. Huru dessa familjetraditioner verkade på honom själf redan i tidiga år, vittnar ett uttalande i ett bref till vännen Lorenzo Hammarsköld från 1811. När han detta år fått sin första tryckta bok, Johan David Lifbergs Lefverne, i handen och därvid greps af den berusning, som väl de flesta författare vid detta högtidliga tillfälle erfarit, skref han (H. II. 188):

''Svårligen kan jag beskrifva för dig mina känslor, då jag för första gången fick se Lifberg; du vet, huru mycket min högaktning, från spädaste åren inplantad genom den

djupa vördnad min far och ännu mer min mor kände för den, som utgifvit böcker, beständigt varit — att nu se ett större opus, som efter min, kanhända missledda faderskänsla öfverträffade Salige Morfars Kosmografie och farfars samt farfars fars synodaldissertationer och kanhända var jemgodt med farbrors Kyrkostötoschopia, det fröjdade min själ."

Det sista af de arbeten, som Livijn i detta bref omnämner såsom det yppersta af släktens vittra alster, var författadt icke af hans farbror, som Livijn säger, utan af hans farfars kusin, major Zachris Livin (1726—1788). Första delen utkom 1781 i Norrköping under titeln *Kyrkostötoschopia Saebyensis eller Eric Jonssons, Kyrkoväktares, Brofogdes samt Orgeltrampares Lefvernes Beskrifning.*[1] Det är allt, som veterligen finnes bevaradt af detta numera bortglömda arbete. Men Livijn omnämner i ett bref till Rääf (af den 13 september 1815), att ytterligare en andra och tredje del af arbetet varit färdiga i manuskript vid författarens död, men att de på obekant sätt bortkommit hos en släkting, som åtagit sig att befordra dem till trycket. Hvad, som finnes kvar, utgöres af en skildring af hjältens barndom och första utflykt såsom tjänare i en grannsocken. Diktens intresse hvilar på den etnografiskt trogna skildringen af svenska bondeseder, som med kärnsund, fast grofkornig humor utföres af författaren. Stil och uppfattningssätt vittna om stor förtrogenhet med Holbergs satiriska epos Peder Paars och visa, huru djupa rötter den danska diktaren slagit äfven i Sverige. De enkla, hvardagliga händelserna äro inramade i en serie af mytologiska uppträden, där Olympens gudar äro skildrade i landtligt enfaldiga, bukoliska uppträden. Karaktäristiskt nog är det särskildt de lägre gudarna, fägudinnan Bubona och fädoktorn Aesculap, som få lif under den vittre krigarens fjäder.

Denna dikt tyckes hafva varit mycket läst af allmogen. Wieselgren säger, att man ännu på hans tid ute i bygderna gärna någon julekväll framletade Kyrkostötoschopian. Man kan också förstå, att sådana skildringar af julen, som den följande, böra uppväckt mycken munterhet i stugorna:[2]

[1] Auditör M. Livijn äger ett manuskript af detta arbete, illustreradt med kuriösa, färglagda bilder, hvilket länge gått i arf i släkten samt troligen är författarens eget originalmanuskript.

[2] Jmfr. J. Mortensen, *Kyrkostötoschopia Saebyensis.* Samlaren 1910, där denna dikt utförligare behandlas.

Med mörkt och hiskligt slask den kulna hösten lider,
Man wet ej ordet af förr än till Jul det skrider.
Då wisar wintren sig med isglopp, snö och frost,
Som fägnar Eric mer än bästa Julekost.
Han gladdes långt förut at få på släden åka,
Och slippa Juledag i bara smutsen tråka.
Den dagen föll nu in; men Juleafton först;
Då såg man all slags bot för hunger och för törst.
Alt öfwerflödigt war; det kan jag intet neka;
Man lät en kostlig gris i heta ugnen steka,
Som endast fyra dar på werlden sedt sig mätt;
Blef snart igenom stekt och blef en kostlig rätt . . .
Den lilla grisen togs ur ugnen ut med rakan.
I stället för en duk på bordet låg ett lakan.
Som mästadels war rent, allenast några dar,
Wår Gumma det för sig på sängen brukat har.
Det räknas ej så nog om det var något smutsat;
För öfrigt allting war ordenteligen putsat.
Nu bars ock maten fram, ty alt war wäl tillreds;
Man såg, hur hwar för sig med detta var tillfreds.
Först sattes bränwin fram at reta upp ap'titen,
Sen kom bemälte gris, fast han war något liten;
Samt ärter, lutfisk, fläsk och korf och saltat kött,
Förutan smör och ost och peppar, som war stött.
Julafton ser man ej, at mat, som eljest, delas:
Men hwar tar för sig själf så snart som något felas.

Redan som barn hade säkerligen Livijn gjort bekantskap med detta bondeepos. Att det skulle slå an på honom är ganska naturligt, ty han var icke endast köttsligt utan äfven andligt besläktad med den vittre majoren. Samma saftfulla temperament och samma smak för drastisk humor återfinnas hos båda. Kanske detta drag ej alltid framträder så tydligt i Livijns tryckta skrifter. Nyromantikens ideal af humor, hvilken under senare år föresväfvade honom som mönster, den borrande reflexion, som utmärker detta manér, lämnade icke alltid plats för denna enkla omedelbara lifsglädje. Men i Livijns bref framträder oförtydbart denna breda uppfattning, och bland hans dikter finnas flera skrifna i denna kraftfulla stil, hvilken

mera erinrar om vissa sextonhundratalsförfattares blodfulla lynne, än om nyromantikens mellan eterisk himlasträfvan och cynisk burlesk springande infall.

En annan släkting, som Livijn mycket tyckes hafva värderat, var hans farbror och namne, krigsrådet Clas Livin (1747—1823). Livijn uppsökte honom gärna i Säby, tog råd af honom och läste hos honom Zachris Livins Kyrkostötoschopia.

Granskar man för öfrigt den Livinska familjens stamtafla, får man intrycket af en stor och väldigt utgrenad släkt, hufvudsakligen bestående af präster, jurister, tullnärer och krigare. Döttrarna bortgiftas med grannpräster, ämbetsmän eller handtverkare i de omgifvande städerna. Familjerna äro talrika med barnskaror upp mot dussinet, som det var vanligt i den gamla goda tiden.[1] När man några timmar studerat deras stamträd, öfvervältigas man så af denna fruktsamhet, att det förefaller, som om Livinarne befolkat hela Östergötland, och då de icke längre fått rum där utbredt sig vidare till de angränsande landskapen. Men sitt hufvudsäte hafva de alltid haft i Norrköping och framför allt i Skenninge.

Det var också i denna senare stad, som Claes Johan Livin[2] föddes den 12 november 1781 i det lilla trähuset hvilket tjänstgjorde som komministerboställe. Barnet var då så svagt, att det två dagar senare erhöll nöddop[3].

[1] Clas Livijns farfar efterlämnade vid sin död sextiofyra afkomlingar.

[2] Så skrefs namnet enligt prästbetyget. Troligen kallades han ursprungligen Claus; under studentåren skrifver han *Klaus, Claus, Clas* tills slutligen *Clas* blir enarådande. Förnamnet *Johan* hade han väl erhållit efter morfadern. Då han inskrefs vid Upsala universitet, ändrade han efternamnet till *Livijn*, sedan han funnit, "att någon af hans förfäder, efter forntida rättskrifning, tecknat sig Livijn" (Arwidsson, *Saml. skrift.* I. s. IV).

[3] Om hans dop se H. I, 64. Hufvudsakligen använda arbeten för detta kapitel: *Svenska ättartal*, V. — Odén, *Östgötars minne*. — Leijonhufvud, K. A., *Ny Svensk släktbok*. — Håhl, J. I., *Linköpings stifts herdaminnen*. — Engedahl, *Skenninge stads beskrifning*.

II.

Barndomslif i Östergyllen.

Det är väl knappast en tillfällighet, att i det ögonblick, då den svenska poesien frigör sig från galliskt inflytande och förnyas genom ett fördjupadt och hängifvet studium af forntidsminnena och naturen, så många af de nya skalderna komma från Östergötland. Ty där, på gränsen mellan svears och göters riken, dväljes man om någonsin på historisk mark, och naturen, än storslagen och ödslig, än ljus och leende, har alltid ett drag af romantisk skönhet. Landskapet utgör ett litet Sverige i sammandrag. Där finnes skärgården med dess vikar och trolska öar och Kolmården, röfvares tillhåll sedan århundraden, med storskogen och ödemarken, där trollen och hednagudarna ännu husera inne i snåren. Öppna och leende slätter utbreda sina gröna ängar och gyllene sädesfält; men i bakgrunden torna sig höjder och åsar, och skogen sticker öfverallt emellan; än är det ljusgröna björkar med silfverhvita stammar, som småle i landskapet, än jättefuror, som gömma mörker och allvar under sina vida grenar. Och öfverallt lifvas landskapet af stora, klara insjöar, friska strömmar och buktande ådrag. "Thet är icke utan," säger Broocman, "att ju Öster-Göthland hafwer omkring och uti sig många fiskrika Watn."

Landskapet är ett af de minnesrikaste i Sverige. Mångenstädes talar den svarta myllan sitt tysta språk, om att trälarna här vändt plogbillen tusentals år tillbaka. Talrika runstenar förtälja om de gamla sjökonungarnas bragder i Öster- och Västerled och vittna om, att de funnit goda vinterlägen bak

skärgårdens vikar och i de stora skogarnas utkanter. Här och där ligger ännu en ruin af en liten oansenlig medeltidskyrka eller af ett kloster som Alfvastra, hvars blotta namn frammanar en hel skara af historiska minnen.

Folket, öfvervägande rödlätt och rödhårigt, är af gammal germansk ras. Hela landskapet nämnes ju äfven af Jornandes de fruktansvärde göternas vagga. Härifrån var det som de utströmmade öfver Europa. Med sådana fornminnen och bofast i ett af Sveriges bördigaste landskap, kan man icke förvånas öfver, att folket är stolt och självmedvetet. En gammal sägen berättar, att vid ett gästabud hos Per Brahe östgötarne på hans fråga, hvilka de voro, svarade: ''Östgötar, gud ske lof!''

Icke minst uppe i den landsända, där Livijn föddes, befinner man sig i ett centrum af gammalsvensk odling.[1] Skenninge är numera en obetydlig ort; helt annat rykte åtnjöt den i medeltidshäfderna, där den kallas ''en berömmelig stad'', *Caput Gothiae* eller Göthalandets hufvudstad. Huru gammal staden är, vet man icke, då dess privilegier gått förlorade, men den tyckes hafva blomstrat redan under den sverkerska ätten. Den hade 1800 bofasta borgare och 4,000 köpegesäller, som foro omkring och sålde öfver hela Sverige liksom senare skålknallarna. Den hade tre kyrkor och två kloster, grundlagda under elfva- och tolfhundratalen, och en egen stadslag så sträng, att man i trakten sade: ''för Skenninge rätt och Vadstena

[1] Om Clas Livijns personliga förhållanden har man hittills så godt som intet kändt, förrän 1803 hans brefväxling med Hammarsköld börjar. Några almanackor från åren 1799, 1800, 1801—1804 samt 1813, tillhöriga aflidne herr grosshandlare Hugo Livijn, hafva emellertid gifvit en serie oväntade upplysningar. Livijn har nämligen i dessa infört en del kortfattade anteckningar. I almanackorna för 1799 samt 1800 och 1813 äro dessa skrifna med vanliga bokstäfver. De öfriga äro däremot affattade på tre olika chiffer. Det första, som endast varit användt på första raden af 1799 års anteckningar, har det varit omöjligt att tolka; som bekant behöfves gärna en större textmassa för att finna claven till en obekant skrift. Det andra chiffret, som endast användes sporadiskt, består helt enkelt däri, att Livijn begagnat vanliga svenska bokstäfver för konsonanterna, men utfyllt vokalerna emellan dem med hebreiska skrifttecken under raden. Till det tredje och mest använda chiffret medföljer nyckeln, utskrifven med Livijns egen hand. Med undantag för några få ställen — Livijn har ofta själf tagit miste på sina chiffertecken och begått andra felaktigheter — har det lyckats att tolka innehållet. Almanackan för 1803 är icke blott skrifven med chiffer utan dessutom på latin.

Anteckningarna äro vanligen helt korta, men gifva ändå, som vi skola finna, åtskilliga upplysningar, hvilka, sofrade och sammanställda, gifva en trogen tafla af hans lif under dessa år.

Sedan på denna väg de yttre händelserna blifvit bekanta, framträder tydligt, att särskildt Axel Sigfridsson innehåller en ganska intim självbiografisk teckning af Livijns ungdomsår, i hvilken man med någon urskillning lätt återfinner de intryck, som händelserna gjort på honom.

slätt bevare oss milde Herre Gud." På torget stod ända fram till reformationen Thore Långs bild, säkerligen ett gammalt afgudabeläte, med hvilket folket dref mycken vidskepelse. Den tjänstgjorde som stadens spögubbe; där rådbråkades förbrytare och piskades äktenskapsbryterskor. I stadens klosterskola, Sveriges dåvarande förnämsta undervisningsanstalt, verkade en så märklig man som Petrus de Dacia, ännu i dag ihågkommen och berömd för sitt arbete om sierskan Catharina af Stumbelen. Hit kom 1248 den påflige legaten *Guilielmus, Episcopus Sabinensis,* för att hålla möte med allt Sveriges prästerskap.

Men mot medeltidens slut försvann all denna härlighet. Handeln flyttade till andra orter, och den gamla tidens värsta förbannelse, örlig, brand och pest, gick öfver staden.

På Livijns tid var Skenninge en liten men vänlig stad, nästan en landsby, genomfluten af Skena ån, som gifvit staden dess namn. Den skuggades af lummiga löfträd, och vidsträckta potatisland, lin- och hampgårdar upptogo det mesta utrymmet mellan de små röda stugorna. Af de tre kyrkorna stod endast Vårfrukyrkan. Torget hade ännu sina forna proportioner och var större, än då behöfligt var. Där låg rådhuset, efter flera eldsvådor uppbyggdt af sten; i dess nedre våning inneslöts stadens skola, där conrektor och en apologist meddelade undervisning i de vanligaste skolämnena från räkning och skrifning till latin.

Trots detta anspråkslösa yttre frodades ännu minnena om en förgången storhet, så mycket mera fantastiskt, då så godt som hvarje spår däraf försvunnit. Öppnar man Engedahls omständliga beskrifning af staden, finner man, huru hvarje kulle, hvarje stenhög eller ruin i trakten har sin historia.

Det är förklarligt, om Livijn i fädernestadens sköte greps af kärlek till sagan och historien. Släktminnena förde redan detta med sig. Sedan Wasakungarnas dagar hade förfäderna bebott dessa nejder, sedan hundra år tillbaka sutto de som Skenninges andliga styresmän. Det var genom prosten Claudius Magni Livins energi, som staden så hastigt uppbyggts, efter den stora branden 1718. När Clas om söndagarne satt i kyrkan hade han dennes kostliga grafvård framför sig; på annat ställe i kyrkan fanns en stor tafla, till åminnelse af hans möderne-

släkt. På denna syntes "Then Törnerska Ätten i liknelse af ett fruchtbärande Trä af 4 alnars högd och 3 alnars bredd. Wid roten ses Ättefadern Lars Andersson Törner, fordom Rådman i Skeninge, gift år 1660. Stammen utwisar hans 11 Barn, af hwilka 8 warit gifte. Storgrenarne Barna-Barnen och the mindre Grenar och Qwistar Barna-Barns Barn och Barna-Barnas Barna-Barn. Och bestiger sig samma Ätt till 212 Personer".[1]

Den omgifvande bygden erbjöd liknande intryck, och Clas var redan i barnaåren af ett rörligt lynne och älskade att se sig omkring. I Skrunkeby, gränsande intill faderns pastorat, ligger Skogssjö, där vid en utflykt modern enligt Clas' berättelse anropade skogens dryader; en scen, som vittnar om den hänförelse, med hvilken hon och säkerligen äfven sonen fördjupat sig i naturstämningar. I närheten påträffas det gamla Bjällbo, hvars namn liksom Ulfåsa, som också ligger i trakten, är oupplösligt förbundet med Birger Jarls och Folkungaättens strider. Några mil söderut är Linköping beläget, säte och centrum för landskapets andliga kultur. Blott en mil i väster och man står vid Vättern och Omberget. En vacker sommardag kan man där tro sig förflyttad till Italien, så blå och molnfri hvälfver sig himmelen, så pittoreskt blandas grönskan och klippformationerna med hvarandra.

Men detta är endast ett af de intryck, som denna underbara trakt framkallar. Omberget, svept i sin trolska grönska, kan också frammana bilder från en gammal Odins offerplats; den underligt formade horsen är ett nordiskt Blocksberg. Vättern är en sagosjö, full af öfverraskningar; i ena ögonblicket blank som en spegel, reser den sig i det nästa med höga, sjudande vågor, utan att någon vind sätter vattnet i rörelse; eller också sväfva underliga dimmor i de mest fantastiska skepnader fram öfver vattnet och förskräcka seglaren.

I denna nejd ligger Vadstena, en af de få svenska städer, som med sin Blåkyrka och sina kloster gör intryck af en medeltidsstad.

Här reser sig uppbyggd af stenar från traktens kloster det slott, där så månget romantiskt äfventyr ur Wasaättens

[1] Broocman, *Beskrifning öfver the i Öster-Göthland befintelige städer*, s. 195.

historia utspelats. Från dess fönster var det, som den vansinniga hertig Magnus såg Vätterns hafsfru gunga på böljorna, frestande honom att följa sig ned i sin gröna sal. Livijn hörde redan som barn en folkvisa om denna sägen, hvilken sedan gaf honom ämne till en opera. I dessa omgifningar är det också, som Birgitta och så många andra gestalter ur medeltidens historia och sagovärld vaknat till lif i hans fantasi.

I Livijns roman, Axel Sigfridsson, återfinnas i sina allmänna drag de intryck, som Östergötlands natur och minnen gjort på honom. Han framhäfver där de båda motsatserna i detta landskaps karaktär: slätten och skogen, då han säger: "Jag älskade fältet, ty man ser der fjerran ifrån sig, och med den oinskränkta blicken likasom utvidgar sig menniskans tankeförmåga; men jag hatade ej heller den mörka skogens dunkla helgedom. Ofta har skogen förefallit mig som gudomens heliga tempel, upprest af naturens jättearm till dess mästares förherrligande . . . Jag vet ej hvilken oförklarlig ande dväljes i en åldrig lund; men till mig har den ofta talat, och jag har förnummit hans röst." De kraftfulla träden hafva erinrat honom om jordelifvets korthet och naturens evighet. "Med skogens lugn har lugnet ofta gjutit sig öfver mitt hjerta, och i dess friska ångor har jag hugsvalat mina villor och tvifvel. Väl hundrade gånger har jag, försänkt i dess dysterhet, känt en vind från Eden fläkta öfver mig; min själ har trott sig lyftas af morgonvindar mot höjden, och min kropp har känt sig badad i den heliga hvilans letheiska bölja." Han har hört "skogens smekande dryader framsucka sina lofsånger öfver det dem förunnade lifvet och skåda vattnets klara ande, antingen svalla sitt välde och sin ombytlighet eller i en jämn och skimrande yta framspegla sina djupsinniga betraktelser öfver det eviga lugn, som, oaktadt ständiga omskiftningar, evigt återspeglar naturens eviga herre."

Det är också Livijns egna barndomsintryck, som åsyftas, när det i samma roman nämnes, att hjälten tidigast lefde i sagans och historiens värld. "Än såg jag hafsfruns blå släp gunga sig på böljorna, än vandrade skogsfrun på jagt och bergfrun vallade sina hjordar. Necken spelade, de små elfvorna dansade, och jag dansade midt ibland dem; jag kysste den skönaste, och

visade hon sig ej om dagen, så underlät hon aldrig att inställa sig i mina drömmar.''

När man läser dessa vackra rader, är det, som om man såge, huru ur barndomsdrömmarnes töckniga fjärran framskredo de gestalter, hvilka, såsom Hafsfrun och Strömkarlen, senare skulle sysselsätta honom i hans diktning. I samma minnesrika och trolska nejder var det, som P. D. A. Atterbom uppväxte, skalden, som diktade Fågel Blå och Lycksalighetens ö och tolkade Svenska siare och skalder; och där var det, som Fredrik Leonard Rääf greps af kärlek till fornminnena, så att han senare blef en af våra ifrigaste samlare af folkvisor, sagor, skrock och gamla permebref.

Men det var icke endast dessa tjusande och högstämda intryck, som Livijn medförde från fosterbygden. Öppnade han ögonen och kastade en blick på lifvet omkring sig, fann han också bilder af en helt annan art. Hvilka lustiga småborgare var det icke, som rörde sig mellan potatislanden inom stadens tre tullar!

Att denna sida af Skenningelifvet icke undgått honom, är tydligt, så satiriskt som han af naturen var anlagd. Mer än en gång framskymta i hans bref, särskildt från Marstrandstiden, scener, som vittna om, att han hade sinne för dessa hvardagslifvets småaktigheter. Uppfattningen om fädernestaden får uttryck i ett bref till Hammarsköld (H. l. 13): ''Landet är ej skapat för mig, det uppfyller min själ med en hop veka känslor, som jag nästan är färdig att förbanna ... stadens buller fordras för att muntra min stormiga själ, och jag känner, att det största straff man kunde pålägga mig, vore att vistas på landet. Härtill bidrager äfven att omkring trakten äro just inga ställen, med hvilka man kan umgås, och skulle man någon gång komma ut, får man höra Herrarne prata om seden, som ser vacker ut, om dess dyrhet, om Bonaparte reser åt England. Äro de präster, så kunna de just ibland bli höglärda, och då får den stackars Kant betala laget. Det är ett så hiskeligt buller och skrik om förmörkadt förstånd, att man ej just kan urskilja, om det är de sjelfva eller Kant, som gått i mistning deraf. Fruntimmernas tunga får ej heller hvila, för att skaffa henne motion, sysselsätta de henne häftigt med smör, ost, kalfvar, pigor och får. Flickorna bevars, de hafva

i våra tider blifvit sentimentala och visa sig i åtskilliga platta omdömen om några ännu plattare Romaner, och Sekreterarne, som här vilja vara ett träffligt folk, hafva hiskliga attacker af snille och känslor."

I hans förstlingsroman Johan David Lifberg föras vi till en liten stad, "belägen antingen i Svea eller Götha rike eller ock i storfurstendömet Finland". Man kan icke tveka om att detta så försiktigt utpekade samhälle, hälften stad och hälften landsby, är Skenninge. Hvar utom där har han kunnat påträffa denna lilla ypperliga bild från en småstads landtliga förhållanden: det fryntliga torftak, hvars gula blommor nicka ett hjärtligt välkommen till rådman Lifberg, då han, gripen af den heliga kärlekens eld, stiger öfver tröskeln till sitt hus! Och säkerligen är det också i Skenninge rådhus, som Livijn funnit "det blå skåpet med Herr Borgmästarens och samtlige Herrar Rådmännens rödmålade initialbokstäfver", hvilket utgjorde samhällets anspråkslösa arkiv. Intet händer i den lilla staden. Hvar och en går i sina drömmar och lefver i sin lilla värld. Det är en idyll i Jean Pauls manér! Huru fridfulla förefalla icke magistratens cessioner, trots rådman Kneiffenbergs häftiga utbrott. I sittande rätt har rådman Lifberg där tillfälle att ägna sig åt ostörda filosofiska funderingar och uppställa den djupsinniga frågan, hvarför man ej är vaken, då man sofver. Endast då och då afbrytes hvardagslifvets enformighet af ett stort kalas som det hos prosten, då traktens prästerskap och öfriga honoratiores med fylliga matronor i bindmössor och förtjusande rödblommiga och blåögda mamseller som Stina Greta samlas och roa sig i sitt hjärtas enfald. Det hvilar en ålderdomlig, nästan sextonhundratalsstämning öfver stället och människorna.

Bland sådana människor och under dylika enkla förhållanden har Livijn uppväxt i en stad, där alla kände hvarandra och många voro besläktade.

Om yttre händelser i Livijns barndomslif finnes icke mycket att berätta. Det gäller om Clas, hvad han själf säger om Axel Sigfridsson: "Vanligen börjar man sin historia med barnåldern; men få saker förefalla mig löjligare, än besväret att ur sin egen eller någon annans barndomshistoria framdraga vissa händelser, för att redan då gifva åt hjelten en viss märk-

värdighet. Alla barn äro hvarannan gemenligen lika; hela skilnaden består deruti, att somliga klättra mera högt, somliga åter mindre; och att några kasta de fångade fogelungarne genast i marken, medan deremot andra, under ett hjertnupet oförstånd, svälta ihjäl dem i en bur!''

Livijn hörde till dem, som gärna klättrade högt och som älskade att drifva ikring vida i skog och mark. Han gör intryck af en frisk och hurtig pojke, som intresserar sig för allt i omgifningen. En auktion i Solberga, ett klockareval i Högby kunna icke gärna försiggå, utan att han är med på en kant. Får man tro hans berättelse i Lifberg[1] och Axel Sigfridsson, har en barndomskärlek också förljufvat dessa år, men han antyder själf, i det senare arbetet, att den icke varit alltför sentimental.[2] Ett drag, utmärkande för Livijn under alla åldrar, är hans reselystnad. En god del af sitt lif har han tillbringat på kärra. Man rentaf förvånas öfver den rastlösa oro, som drifver honom från det ena stället till det andra. Hans almanacksanteckningar äro en fullständig resejournal. Från Linköping till Högby, från Högby till Skenninge, Vadstena, Medevi och en massa andra smärre orter i trakten. Han skulle så förblifva hela sitt lif — ännu på sin ålders dagar for han som generaldirektör långt mer, än han behöft från stad till stad, uppsökande gamla vänner, görande nya bekantskaper, så att man slutligen har det intrycket, att han känt hela Sverige.

Fadern var säkerligen en af dessa naturer, som icke göra mycket väsen af sig. Håhl beskrifver honom som en from och angenäm man. Sonens omnämnande om honom går i samma riktning. Man får intrycket af en Johannesnatur, som med klok förståndighet och fridfullt sinnelag styrde sin församling och i sina förhållanden gjorde alla rätt.

En helt annan karaktär var modern. Hon hade den Törnerska familjens oroliga blod. Det var en häftig och passionerad natur, på en gång öm och stridbar. Man skymtar hennes porträtt, fast mera demoniskt än i verkligheten, i den vårdarinna, som Axel Sigfridsson jämför med en utbrunnen vulkan, ''hvars eld väl grufligen härjat men ej förmått till grunden ödelägga den angränsande fagra nejden''.

[1] *Lifberg*, s. 81.
[2] *A. Sigfridsson*, s. 41.

Livijn hade ärft hennes lynne, ''den Törneriska melankolien'', och därför voro sammanstötningarna ständiga mellan dem, säkerligen redan i tidigare år liksom i senare.

I hemmet uppväxte nio barn, af hvilka dock tvänne dogo minderåriga. Under Clas' barndom hör man mest talas om de båda äldsta systrarna. Af dessa var Fredrika (1784—1820; gift 1810 med färgaren J. G. Westman) en stilla och beskedlig natur. Däremot hade hans älsklings- och sorgesyster, Carolina Juliana, en mörkögd, lefnadslysten flicka, samma stormande och oroliga lynne som han själf och modern. Hennes lif gestaltade sig också som en kedja af äfventyr.

De stora händelserna i Livijns barndomslif voro familjemedlemmarnas födelsedagar, hvilka omsorgsfullt finnas antecknade i almanackan. De firades då med en högtidlighet, om hvilken vi få en föreställning i Franzéns ''Den sjuttionde födelsedagen'' eller fru Lenngrens ''Den glada festen''.

Livijn har bland sina papper bevarat en dikt, hvarmed han uppvaktat på faderns femtioårsdag; han var då själf tolf år gammal. Rim och meter lämna visserligen mycket öfrigt att önska, men orden hafva kommit från hjärtat. Det är icke om alla födelsedagsdikter, man kan säga det:

Om jag söta far af barnslighet gör emot
Om tillgift jag beder,
Ty Gud vät att annat i mit hierta bor,
Fast jag ofta felar.[1]

Ett annat afbrott utgjorde marknaderna. Det hölls fem sådana årligen i Livijns fädernestad: Olofsmässan, Valborgsmässan, Marsmässan och Michaelsmässan samt dessutom den af drottning Christina påbjudna marknadsdagen den 16 februari. Dessa marknader varade ofta i flera dagar, och voro högtider för Livijn. Ännu såsom vuxen deltog han med förtjusning i marknadslifvet. Ett af hans tidigaste bref till Hammarsköld beskrifver en Olofsmässomarknad i Skenninge. Vid ett dylikt tillfälle bortspelade han som auditör nästan hela sin kassa. I Axel Sigfridsson skildras också en marknad, där hjälten på ett romantiskt sätt sammanträffar med sin blifvande älskarinna. Det gäller om marknaderna detsamma, som ofvan

[1] M. L.

sagts om födelsedagarna. De spelade då en helt annan roll än nu. I Knut Lilljebjörns Hågkomster ser man, hvad de betydde.[1] Man gjorde affärer, och man roade sig. Hela traktens honoratiores möttes vid dessa tillfällen, gåfvo middagar och supéer, dansade hvar natt och spelade. Lindansare och andra gycklare gåfvo föreställningar. Troligen har Livijn på Skenninge marknader sett sina första teaterföreställningar och för första gången tjusats af scenens glitter och glans, gråtit öfver någon borgerlig komedi och uppskrämts af tidens hemska riddardramer.

Men marknader, födelsedagar och besök af resande gästvänner voro dock sällsynta afbrott i det landtliga lifvets stillhet. Hvardagarna erbjödo ett annat nöje, som Clas aldrig försmått. Redan tidigt har han säkerligen hållit sig till faderns bibliotek och med barnslig vetgirighet slukat allt, hvad han kom öfver. "Jag minnes ännu," skref han några år senare,[2] "den tid, då jag ej läste något annat än Curtius och Turkiska Månan, en lunta, som ehuru den osmakligaste Historia, jag likväl ej kan läsa utan rörelse än i denna dag."[3] — "Om jag ej liknar Hölty i annat, är det att tycka om dåliga böcker," skref han åtskilliga år senare. Med mera rätt kunde han kanske sagt, att han var bokälskare — han läste allt eller bläddrade åtminstone i allt, hvad han kom öfver. 1799, året innan han slutade skolan, finna vi honom sysselsatt med Holbergs komedier, Lagerbrings Svenska historia, Kotzebues dramer, Adalrik och Göthilda, fjärde delen af Landtnöjet, Thunbergs resor. Som man ser en rätt brokig blandning. Liksom Atterbom har han i det lilla prästtjället, där lärda idrotter voro högt skattade, fördjupat sig i all slags litteratur, ej minst gamla underliga svenska författare från 1600-talet. I detta förhållande finna vi en naturlig förklaring till, att han senare så gärna använde gammaldags stil i sin egen framställning, att han älskade gammalsvenska, kärnfulla och osminkade uttryck och med förtjusning läste och imiterade sextonhundratalspoeterna.

Dock tidigt kom det ögonblick då Clas, eller såsom han

[1] Se cit. uppl. s. 11.
[2] H. I. 124, den 18 september 1805.
[3] *Luna Turcica eller Turkiska Måne, anwijsandes likasom uti en Spegel det Mahometiske wanskelige Regementet.* Jönköping, 1694. Detta arbete, som utgjorde en turkisk historia, var författadt af prästen Erland Dryselius.

troligen redan då kallades ''lille Klaus'',[1] icke fick strölva alldeles fritt ikring i skog och mark eller utan ledning härja i faderns bokhyllor. Han fick en lärare. Får man tro den självbiografiska skildringen i Axel Sigfridsson, var det första intrycket icke oblandadt behagligt. Det var slut med den forna friheten. ''Det varade länge, innan jag kunde begripa den mystiska meningen i trolliformlerna: lagens kraf, statens bud, moralitetens fordringar och religionens befallningar.'' Det var Clas' egen fader,[2] som med ''ofta handgripliga inverkningar utifrån'' i det unga, trotsiga sinnet inpräntade dessa, så nödiga lärdomar. Det fanns visserligen en skola i Skenninge, men Livijn besökte den aldrig.

Den 14 april 1794 inskrefs Livijn enligt anteckning i memorialboken i Linköpings trivialskola. Han var då tolf och ett halft år gammal och intogs i nedersta klassen eller rektorsklassen, hvilken detta år styrdes af Harlingsson.

Skolan var belägen i ett gammalt hus, detsamma, hvilket tjänstgjort sedan 1627, då katedralskolan inreddes. Senare hade det dock tillbyggts med en ofvanvåning, i hvilken gymnasiets två hörsalar, *auditorium majus och auditorium minus*, voro inrymda. I den nedre våningen låg trivialskolan, ''hvarest fem *docenter*, ifrån de mindre till de större öfningarna handleda de smärre piltarne, warandes hvar class skild från annan med dörrar och tjocka murar''.[3]

De seder, som rådde i det gamla huset, voro ännu ålderdomliga och påminde ej så litet om de förhållanden, som Ödmann skildrat i sina klassiska Hågkomster. Dagen började klockan fem på morgonen med bön på latin; läsningen vidtog klockan sex och fortgick i sju timmar. På gatorna fingo gymnasisterna icke visa sig utan kappa — en grå kappa utan ärmar. Den finnes uttryckligen omnämnd på ett ställe af Livijn.[4]

Penalismen fanns ännu kvar, men att döma efter ett yttrande af Livijn utrotades den under hans gymnasietid[5]

[1] Hammarsköld kallade honom senare så (H. I. 51).
[2] Se dödsrunan i Kongl. Krigs. V. A. H. 1845, s. 20.
[3] Engedahl, cit. arb.
[4] Det torde vara onödigt, att här närmare ingå på denna tids gymnasielif, då det finnes skildradt af Fredlund, *C. F. Dahlgren*, s. 17 ff.
[5] Han säger i *Reformer* (Saml. skrift. II. s. 359): ''Författaren har aldrig kunnat läsa de lukubrationer, hvarmed detta lands starka andar undfägna de svaga bröderna i tron, utan att erinra sig de kraftyttringar, som ägde rum, och hvari han sjelf såsom djekne deltog, då penalismen afskaffades vid ett visst gymnasium.''

eller inskränktes åtminstone betydligt. Undervisningens hufvudämnen voro grekiska och latin, hebreiska och teologi, moral, matematik och historia samt af de modärna språken i någon mån franska[1].

Linköpings skola åtnjöt vid denna tid äran att anses som ett litet universitet. Det hade sju lektorer, hvilka undervisade i hvar sin vetenskap. Ännu 1813 talade Livijn med stor högaktning om Linköpings gymnasium och jämförde det med Lunds universitet, hvilket han satte lägre.

Bland lärarna nämner Livijn endast tre i sina anteckningar från dessa år, nämligen Jöns Hesselgren, Marcus Wallenberg och Samuel Gustaf Harlingsson. Om den förstnämnde, som var lektor i latin, yttrar Hultin, att han troligen var den dugligaste läraren, ”men också den mest hatade; man påstod, att många räfvar gingo under hans pels, som man ville köra bort med pereat och fönsterinslagning.” Det var Hesselgren, hvilken som rektor dimitterade honom.

”Lektorn i grekiskan,” yttrar Hultin vidare, ”den duglige och redbare Markus Wallenberg, var vår idol, ty då perukstockarna ville bestraffa ett pojkstreck strängare än som vederborde, var alltid hans votum: ”vi böra ej glömma, att vi allesammans varit pojkar”.

Högst af lärarne ställde emellertid Livijn lektor Harlingsson ”en äldre man, känd som jakobin, röd republikan, atheist m. m.” karaktäriserar honom Hultin[2]. ”På fråga till Claes Livijn, hvilken bland lärarne vid Linköpings gymnasium synbarast bidragit till den väckelse i estetiskt hänseende, som verkade, att nya skolans kärntrupp var östgötisk, svarade den nämnde: ”utan fråga var det Harlingsson”.[3]

Att Livijn med lif och lust deltog i kamratlifvet under dessa år, kan man vara säker på.[4] Det framgår redan af hans

[1] Livijn omnämner åtminstone, att han läste franska, och att han examinerades i Télémaque. Fredlund uppgifver efter Hultin, att undervisningen i franska var frivillig och meddelades af bibliotekarien 1 timme i veckan. Se cit. arb. s. 25 not. 4.

[2] Hultin, M. *En gammal knekts minnen.* S. 6.

[3] *Biograf. lex.* n. f. V. s. 72.

[4] Bland hans samtida och kamrater i Linköping kunna nämnas J. P. Juringius (intagen 1793), Lars Alg. Planander (s. å.), C. J. Spaak (1794), O. Meurling (1796), P. J. Meurling (1797), M. Meurling (s. å.). Med ingen af dessa tyckes han hafva varit närmare lierad. Troligen hade han sina bästa vänner i Skenninge, såsom sin kusin Wejdling, son till borgmästaren därstädes.

ofvanciterade yttrande om penalismens afskaffande. Gymnasistupptågen under denna tid kunde för öfrigt vara nog så brokiga, men Livijn bodde troligen hos en släkting, häradshöfding Gustaf Bildstein Sommelius, och skyddades därigenom från allt deltagande i excesser af den ena eller andra arten. I afgångsbetyget nämnes han också en yngling *moribus candidis*. Han skulle så ännu länge förblifva.

Under Linköpingsvistelsen hade Livijn rikligt tillfälle att besöka teatern, ty under de år, som Livijn tillbragte i stiftstaden, gåfvo resande teatersällskap, den Lewenhagenska och O. A. Hofflunds trupp, upprepade gånger, ofta ett par månader i sträck föreställningar. 1795 spelades på en i rådhuset inrättad teater, men 1797 förändrades platsen, och man agerade på en teater, som inrättats å borggården. Man uppförde ungefär samma stycken, som tidigare slagit an på Stockholmspubliken: borgerliga sorgespel och riddardramer i rik omväxling. Huruvida emellertid den unge prästsonen redan nu hade lust eller tillstånd att besöka dessa representationer, är obekant. Livijn har ingenstädes antecknat något därom. Med kännedom om hans lifliga lynne är det emellertid högst troligt, att han både i stiftstaden och, såsom redan sagt, på Skenninge marknader, dit dessa sällskap äfven utsträckte sin verksamhet, lagt grunden till det intresse för scenens konst, hvilken sedan följde honom genom lifvet.[1]

Om Livijns skolgång i Linköping stå oss för öfrigt icke många upplysningar till buds. Han uppflyttades 1795 till gymnasiet, och vi kunna äfven af olika handlingar se, att han skötte sig utmärkt.[2] Höstterminen 1799 fick han 7 a och ett b ”men ingen tigge”.

[1] För närmare detaljer angående dessa sällskaps repertoar etc., se J. Mortensen, *Clas Livijns dramatiska författarskap*, s. 337. — Ett misstag har insmugit sig i detta arbete, då det s. 50 säges, att Livijn först 1799 kom till Linköpings skola och därför icke kunnat besöka de skådespel, som gåfvos under föregående år. Som ofvan nämnt började Livijn sin skolgång i Linköping redan 1794.

[2] Handlingarna i Linköpings skolas samt Domkapitlets arkiv för dessa år äro icke fullständiga. I Gym. Linc. Memorialbok saknas anteckningar för åren 1791—1802 och i Gymnasiets album finnes en lucka för åren 1794—1796. Äfven i Domkapitlets arkiv, där gymnasiets räkenskaper äro upptagna, är serien ej fullständig. Det framgår således icke af albumet, när Livijn uppflyttades på gymnasiet. Troligen skedde detta emellertid år 1795 såsom också dödsrunan i K. Krigs. V. A. H. upplyser. I Domkapitlets arkiv omnämnes det nämligen att af ”socknemedel” utdelades till Livijn ht. 1795 i ”min. nedersta ordn.” 32 sk. banco. Han tillhörde således då den nedre gymnasieringen. Äfven af dimmissionsbrefvet, där det nämnes att han fem år tillhört gym-

Några närmare detaljer om Livijns skollif erhålla vi först ur almanackan för åren 1799—1800. Dessa upplysningar äro emellertid icke af något större intresse. Det mest anmärkningsvärda är, att han var sjuk. Den 7 april 1799 började han att ''frysa'', hvarför han den 19 april måste resa hem och återvände först den 6 juni till skolan.[1] Denna frossjukdom följde honom sedan genom flera år — kanske ända till det sista; i hvarje fall nämnes det i ett bref från 1842, att han plågats af frossa.

Möjligen fördröjdes genom denna sjuklighet hans afgång till universitetet. Den 16 sept. år 1800 dimitterades han emellertid från Linköpings gymnasium med mycket vackra vitsord af dåvarande rektorn Jöns Hesselgren: *''melioris spei juvenis .. ingenio feliciori, diligentia vere laudabili, profectibus egregiis, moribus item candidis''*.[2]

nasium, framgår det, att han nämnda år uppflyttades till gymnasium. År 1796, midsommar, erhöll Livijn bland dem som flyttats till andra ordn. i minus ett premium af 32 sk. 1798 höstterminen satt han i nedre ordningen af majus och erhöll i premium 1 Rdr 16 sk. ''beräknadt efter docentes omdöme om ungdomens framsteg'' (högsta premium var 1 R. 20 sk., lägsta 1 Rdr). 1799 erhöll han till midsommar ett premium i gym. majus nedre ordning af 1 Rdr 16 sk.

[1] Möjligen hade sjukdomen ansatt honom redan tidigare. Han antecknar nämligen, att den 18 februari 1799 ''sattes scholan'', men själf kom han först in till Linköping den 4 mars. Höstterminen var han närvarande från den 29 sept. till den 6 dec., då — efter en oration af lektor Hesselgren — skolan afslöts. På samma sätt ''sattes skolan'' år 1800 den 17 februari, men Livijn kom först in den 12 mars. Man har svårt att förklara dessa långa afbrott utan på grund af sjukdom. På sommaren sistnämnda år ''frös'' han åter från den 12 till den 25 juni enl. anteckningar; först sedan han efter skolans slut d. 20 juni återvändt hem, slapp han att frysa.

[2] *Använda arbeten:* Rhyzelius, *Monasteriologia Sveogothica.* — Broocman, *Beskrifning öfver the i Öster-Göthland befintelige städer.* — Wiedegren, *Försök till en ny beskrifning öfver Östergötland.* — Bohman, *Omberg och dess omgifning* samt *Wettern och dess kuster.* — Tollstorp, *Beskrifning öfver Linköping.* — Engedahl, *Skenninge stads beskrifning.* — Sundevall, *Dissertatio de Skenningia.* — Lilljebjörn, *Hågkomster.* — Fredlund, *C. F. Dahlgren.* — Hultin, *En gammal knekts minnen.* — Ödmann, *Hågkomster från skolan och hemmet.*

III.

Lundastudenten.

Det är med en viss förvåning, som man ser Livijn med afgångsbetyget på fickan styra vägen till Lunds universitet. Visserligen har det alltid funnits en del östgötar, som studerat i Lund, men det stora flertalet har gått till Upsala. Där hade nästan undantagslöst Clas' förfäder studerat och utmärkt sig, och enligt gängse sed borde således äfven han själf skyndat att ansluta sig till den upsaliensiska östgötanationen.

Det var också tungt vägande praktiska skäl, som förmådde Livijn att begifva sig till Lund. Det fanns många barn i hemmet, och brödkakan var icke stor. För att kunna klara sig vid universitetet behöfde Livijn en kondition. En sådan hade säkerligen redan i Linköping erbjudit sig för honom i den sydsvenska universitetsstaden.

Clas Livijn hade i Linköping en släkting, häradshöfdingen Gustaf Bildstein Sommelius (1761—1831), hvilken var gift med hans faster Fredrika Lovisa Livin. Hon hade dött 1792, strax efter det hon gifvit lifvet åt en son, Nils Jakob. Då det säkert var besvärligt för den ensamme fadern att taga hand om barnet, hade detta nedskickats till faderns föräldrar i Lund, borgmästaren Nils Sommelius. Nils Jakob var nu nära åtta år och behöfde således en första handledare. För detta uppdrag passade förträffligt den nyblifne studenten, kunskapsrik, pigg och munter. Denne å sin sida erhöll på detta sätt väl fri bostad och andra förmåner, som satte honom i stånd att ägna sig åt sina studier. Det var säkerligen detta praktiska släktarrangemang, fördelaktigt för alla parter, som var anledningen

till att Livijn begaf sig till Lund och icke till Upsala för att studera.

Den 29 september 1800 satte han sig på kärran, men först aftonen den 8 oktober anlände han till universitetsstaden; han hade nämligen under resan ett par gånger stannat öfver hos släktingar och goda vänner. Första natten låg han hos sin farbroder krigsrådet Clas Livin i Säby, där han nästa dag besåg kyrkan med det Wittingska grafkoret, hvilket särskildt slog an på honom. Han såg också där Jönköpings regemente excercera, liksom han i Vickstad hade fröjden att få se ett kompani af Smålands kavalleri. Han hyste vid denna tid mycket intresse för krigarelifvet och drömde i hemlighet om att gå i utländsk krigstjänst, utföra stora bedrifter och blifva general. Öfver hufvud var resan oblandadt angenäm, ända tills han kom till Elmhult, där nattkvarteret var dåligt. I norra Skåne fick han följe med en löjtnant Sjösten, med hvilken han for igenom Qviinge och Wram; på vägen dit erhöllo de båda resenärerna en häst, som de måste leda, och i Hörby predikade en dålig präst. För Livijn liksom för alla uppsvenskar började således obehagen, när han kom till Skåne.

Lund var en stad af nästan landtligt utseende. De små korsvirkeshusen voro ofta täckta med halmtak, och slingerväxter kröpo uppför murarne. Vidsträckta trädgårdar med yppig grönska utbredde sig mellan husen. Kastanjer, valnötsträd och lindar skuggade gator och torg, där får och svin ströko ikring dagen i ända, och korna i långa rader morgon och afton tågade från och till betet, styrda af "hyrarnes" skramlande ringstafvar och hornlåtar.

Midt i staden låg domkyrkan. Sedan Upsaladomen brunnit 1702 hade den, som Gjörwell säger, "ej sin like i hela Sverige, hvarken till storlek ej heller till invärtes monumenter". Halft förfallen verkade den endast så mycket ålderdomligare och mera romantisk.

Norr om domkyrkan låg studenternas samlings- och promenadplats, Lundagård, omgifven af murar, med ståtliga kastanje- och lindalléer. Inom denna omhägnad fanns äfven den botaniska trädgården, rik på sällsynta växter och med ett litet orangeri i tidens franska stil. På den södra sidan låg universitetshuset, om hvilket man sade, att "det ligger så väl

och herligit inom sina murar och trädgårdar, at få utländska och ingen svensk academi har den situation".[1]

Universitetet var icke stort och arbetade under tryckta ekonomiska förhållanden, men det befann sig som Weibull yttrar i Lunds universitetshistoria[2] i framåtskridande rörelse i jämförelse med den föregående perioden, då en bestämd nedgång kunnat skönjas.

Redan de närmaste dagarne efter sin ankomst till Lund genomgick Clas Livijn de för inskrifningen nödvändiga ceremonierna. Han uppvaktade professor Tegman, filosofiska fakultetens dekanus, af hvilken han förhördes i den på denna tid obetydliga studentexamen. Därefter aflade han eden hos rektor magnificus Hellman och förklarades för student. Den 13 undergick han nationsexamen hos kurator, och då han äfven bestått detta prof, som var svårare än det föregående, förklarades han för nationsstudent.

Livijns anteckningar i almanackorna under dessa år äro visserligen kortfattade, men rätt rikhaltiga. Om de kompletteras med yttranden i bref och officiella uppgifter, får man en god föreställning om hans Lundavistelse.

Han bodde hos borgmästare Sommelius och intog där sina måltider. Huset var synbarligen gästfritt. Borgmästaren tillhörde en rikt utgrenad östgötasläkt och såg ofta släktingar och vänner hos sig. Livijn träffade där tillsammans med stadens honoratiores såsom biskopen, domprosten och domprostinnan, professor Sommelius, den berömde orientalisten och lärdomshistorikern, professor Barfoth med dotter, familjen Weibull, landshöfding Wesslow, professorerna Hellman, Munthe, Florman, Norberg m. fl.

Dessutom kom där mycket släktingar. "Farbror Pehr Sommelius", som var föreståndare för hospitalet, hälsade ofta på i familjen. På tillfälligt besök i staden kommo doktor Andreas Sommelius, läkare i Stockholm, samt sekreterare Jan Sommelius (död som postmästare i Mariestad). De stannade från den 31 juli till den 20 augusti 1801, och deras sällskap roade mycket Livijn. Af doktorn fick han låna Lidners skrifter.

[1] L. Weibull, *Thomas Thorild*, s. 9.
[2] M. Weibull, Lunds universitets historia, I. s. 307.

Livijn tyckes däremot icke hafva varit bjuden i staden hos någon annan än farbror Pehr Sommelius. Men han deltog i en stor assemblé, som gafs den 20 januari 1801 och hvilken varade till klockan 1 på natten. Han dansade inte, men tyckes hafva fått sig en liten förälskelse. Han säger nämligen: ''Mamsell Barfoth var vacker.'' Det var också stadens allmänna mening. Mamsell Anna Laurentia Barfoth, sedermera biskopinnan Wallenberg, var en af stadens skönheter, om hvilken Tegnér skref:

''Låt vilden dyrka, så godt han kan,
Den sol, som flammar uti det höga,
Jag dyrkar solen, jag liksom han,
Men dyrkar henne uti ditt öga.
Det känslans, godhetens altar är,
Och lågan evig, som Vestas, der.''

Om Livijn icke under sin korta vistelse vid det sydsvenska universitetet förvärfvade något vidsträcktare familjeumgänge, hade han däremot fullt upp med stundentkamrater. Kåren var icke stor; säkerligen kände de flesta hvarandra. Betecknande för Livijns oroliga lynne är, att bekantskapskretsen växlar termin efter termin, såsom framgår af bifogade förteckning.[1] Höstterminen 1800 tyckes han dock icke vidare deltagit i studentlifvet att döma efter almanackan. Bland hans intimare vänner under hela Lundatiden var Jonas Atterbom samt Lars Alger Planander, båda kamrater från Linköpings skola, Rydström, Blomgren, Björkners samt Cadeen, hvilken tog kandidat-

[1] Se här en fullständig förteckning på de kamrater, som nämnas i almanackorna för dessa år. *Höstterminen* 1800 finnes ingen antecknad. *Vårterminen* 1801: Atterbom, Rydström, Blomgren, Stenström, Nydow, Nathell, Cadeen, Björkners, Kinberg, Rahm, Rönbeck, Schartau, Tetzel, Höijer, Vougt, Viding, Svanander, Banér, Örnberg, Åberg, Vimmermark. *Höstterminen* 1801: Bergström, Östberg, Rydelius, Stenström, Eckerberg, Gestrich, Collin, Stenholm, Berling, Otto Lindforss, Krumelinde, Hultin, Planander, Burén, Wistrand, Rosander, Angelini, Hjort, Ekström, Risell, Rönbeck, (Angelini och de öfriga voro inbjudna hos Sommelius). *Vårterminen* 1802: Fröding, Rosander, Hedenberg, von Döbeln, Sjöbeck, Roselius. — Östgötarna voro alltid fåtaliga i Lund och hade därför tidigare utgjort en nation med västgötar och kalmariter; men på ett möte den 12 oktober 1796 upphäfde östgöta nation, som då bestod af nio ledamöter, denna förening. Östgötarna betraktade sig nämligen som stamnation och hade funnit sig förorättade, då västgötar och kalmariter gemensamt emot östgötarna valt en inspektor. Östgötarna lösryckte sig och valde till inspektor professor Hellman, dåvarande rektor vid universitetet. Denne begärde hos cons. majus sexton årl. disput. för nationen i stället för de förut hafda tolf, hvilket äfven beviljades. *Anteckningar ur Östgiötha Nations Protocollsbok* 1798—1830, samt *Anteckningar ur consistorium majus protocoll* 1800—1803, båda i L. U. B.

examen i december 1801; han var präst och dog ung. Livijn var särskilt fäst vid honom. Umgänget med dessa och andra kamrater hade ofta formen af spelpartier, för hvilka Livijn tyckes haft en stor svaghet i sin ungdom. Bland hans kortspelande vänner var den år 1811 af svenska akademien för dikten "Medborgaren" prisbelönte I. E. Schartau, hvilken i General Glödhatt parodierades som Lindegrens väpnare och i Polyfem gick under namnet Ecervelé. "Schartau känner jag pertinent sedan Lundatiden," skref Livijn senare till Hammarsköld, "då var han något mera galla än hvad som tillkommer en lundensare. Proponera honom till medarbetare af den lärda journalen." Livijn berättar, att Schartau vid ett spelparti på sex timmar ej var ifrån stolen.

Hos borgmästaren sammanträffade han med Jöns Angelini, hvilken 1801 utgaf en svag diktsamling, till hvilken Livijn hade ett godt öga. Han hade honom på listan bland de skalder, som han ärnade parodiera.

Säkert var Livijns bekantskapskrets långt större än almanackan låter förmoda. Så lärde han i Lund att känna C. A. Agardh; han köpte böcker af honom och korresponderade sporadiskt med honom under många år. Johan Christoffer Askelöf blef han däremot först bekant med under Polyfemtiden, troligen vid sitt besök i Stockholm februari 1810. Johan Gabriel Richert, som inskrefs samma termin som Livijn och stannade till nästa vår, träffade han troligen icke, lika litet som romanförfattaren Fredrik Cederborgh, hvilken vistades i Lund från juli 1800 till nov. 1801. Säkerligen borde den senare, alltid ett världens barn, eljest varit att träffa på den ofvannämnda assemblén. Båda tillhörde för öfrigt i senare år Livijns motståndare.

I all oskyldighet är det ett muntert och rörligt lif, som Livijn för med sina kamrater, och man ser, att han haft ett omedelbart behof att ständigt lära känna nya människor och se nya trakter. Staden och det omgifvande landskapet glimtar fram. Med vännerna spatserar han på "Vallen", den Gyllenkrookska promenaden, där han mellan lummiga träd såg den bördiga slätten utbreda sig bortom Lommabukten, och därifrån han åtminstone i klart väder kunde skymta kyrktornet i Malmö och kanske en eller annan tornspira i den danska

hufvudstaden. Men mest håller han till på Lundagård, som med sin yppiga grönska bak de fredande murarne utgjorde studenternas käraste samlingsplats. Han beser Klosterkyrkan, och i domen följer han hvarje söndag noga med de olika predikanterna, särskildt de unga prästerna, som profpredika.

Den 7 september 1801 kommo de kungliga till staden. Han såg både konungen och drottningen, men lyckades ej få öfvervara ceremonien i Lundagård. Däremot var han med i kyrkan, där Sjöborg visade "jungfru Marie seng". Ett par dagar senare kan han berätta att "när konungen var i Malmö hölt borgerskapet bal, som lärer kosta omtrent 2000 Riksdaler; man gaf dertill för 5 pytter sockerärter 5 Riksdaler 32 skilling. Drottningen skall varit mycket tarfveligt kledd, fast hon var dyrbart, ty hon hade riksjuvelerne".

Och slutligen fanns det i Lund liksom i Skenninge marknader, som med vanligt intresse följdes af Livijn. Särskildt höstmarknaden 1801 har han beskrifvit med större utförlighet, än han brukar; han höll nämligen i samma vefva på att läsa Hvids dagbok, och den intresserade honom så, att han beslöt själf föra en sådan. Då den gifver hans omedelbara uppfattning om skåningarna och dessutom är ett försök att teckna det egna lynnet, må den här anföras: "Var ute och geck med Cadeen eftermiddagen. Her var höstmarknad; på torget hvimlade en mengd smutsiga bönder och deras kjeringar, som ej se serdeles väl ut. Skåningarne äro ej mycket behagliga af naturen. De äro tjocka och pussiga. — Gud vet, huru det kommer till, at jag helst tenker på det besynnerliga, och om jag föresteller mig någon hendelse, vill jag helst redde mig på ett djerft sett. Var hos Cadeen med Eckerberg och Gestrick. Sedermera hos Gestrick, som sjöng Sorgens son med flera visor mycket bra. Men den duse musik behagar mig ej mycket. Tvärtom det muntra och modiga."

Ännu den 16 sept. pågick den stora marknaden. Livijns skildring af denna dag gifver en tydlig föreställning, om huru orolig han är till lynnet; han går ut och in från den ena kamraten till den andra. "Ner jag var upstånden geck till Cadeen, hvarest jag treffade Stenholm och Stenström. Geck med Åberg till Bergström och derifrån till Åberg. Under det jag satt der, fingo vi höra trumman, hvarpå vi foro hufvud-

stupa ut för alla trapporna och fingo se ett kompani af Jönköpings regemente, som marscherade hem från sin strandvakt. Geck hem till klockan 6. Geck ut med Nils Jakob, Cadeen och Bergström och Cadeens discippell på torget, hvarest vi råkade Berling, som bad oss gå her; ner vi ätit skulle vi flöjte. Ventade på maten. Cadeen och Bergström kommo till mig; geck på torget, mötte Berling, Otto Lindforss, Krumlinde m. fl. Der voro många efventyr med Stobei piger, som bjödo ut sig. Cadeen geck hem. Geck med Lindforss, Bergström öfver Lundagård. Ner vi gingo hem, såg vi Stobei pigor i sin port, Berling m. fl. sutto på trappen. Geck hem. Sedan lärer fru Sundii (en hyglig kona, men h—a) och mamsell Krafts piga varit ute. En farlig mengd folk ute. Ner jag var hos Cadeen, talte om, hvad jag skulle göra, om jag vore rik."

Midt ibland dessa hvardagslifvets små tilldragelser inträngер stundom en pust från världshändelserna därutanför. Så när Livijn den 30 mars 1801 antecknar: "Samma dag gingo englendarne genom sundet. Canonaden hördes om morgonen. De danske bjödo förgäfves till att försvara sig". Och den 2 april tillägger han: "Hölts sjöslaget vid Kopenhagen och danskarne feck skertorsdagskål".

Under höstterminen 1800 var Livijn upptagen af sina studier och det för honom nya och ovanliga lifvet i den sydsvenska universitetsstaden. Men redan på våren 1801 utsträckte han sina färder till den närliggande trakten.

Malmö besökte han åtskilliga gånger och såg "General Schlenzheim", "Den unge arrestanten" och "Den förtroliga aftonmåltiden" uppföras på därvarande komedi.

I slutet af april (1802) gjorde Livijn till och med en resa till Köpenhamn. Det var på den tiden en hel utrikesresa. "Köpenhamn och Lund voro främmande för hvarandra liksom de skandinaviska kustinvånarne," skrifver Kahl i "Tegnér och hans samtida i Lund". "Och den väg, som nu tillryggalägges på en eller två timmar, medtog då icke sällan lika många dygn. Att passera sundet mellan Malmö och Köpenhamn ansågs för en långresa. Flere lärda från Lund hade på den tiden icke sett Danmarks hufvudstad på närmare håll än från skånska kusten."[1]

[1] Kahl, *Tegnér och hans samtida*, s. 110.

Ett par ungefär samtida skildringar af öfverfarten bekräfta riktigheten af Kahls uppfattning. När Fredrik Cederborgh sommaren 1800 för sex riksdaler hyrde sig plats i en båt, så hade han icke hunnit röka fjärde pipan till slut, förrän han redan var vid Köpenhamns brygga. Annorlunda gick det, då han några veckor senare ville vända tillbaka. Färden från Köpenhamn till Landskrona varade från klockan 4 på morgonen till klockan 10 på aftonen. Cederborgh har gifvit en mycket lustig skildring af resan, som för honom var allt utom angenäm, då han icke medförde någon matsäck och hans medresande, professor Sjöborg från Lund, som tog honom för en tysk lurendrejare, icke gjorde min att bjuda honom något ur sina rika förråder. Också var det med en innerlig fägnad, som han slutligen såg skorstensröken uppstiga från Landskrona.[1]

Ännu sämre gick det Livijns vän, hofarkitekten Nyström, då denne 1819 skulle sätta öfver sundet. Skepparen tog 14 rdr banko för att frakta de resande öfver, men som vinden var ogynnsam, fick Nyström och hans sällskap först vänta ett dygn i Malmö; därefter gick en timme till passvisering i högvakten, när man ändtligen kommit ombord, slog vinden om, och först efter elfva timmars kryssning nådde man fram, icke till Köpenhamn, men — till Amager. För att komma in till staden måste man hyra en usel kärra, hvilken kostade ytterligare fem riksdaler.

Äfven Livijns Köpenhamnsresa aflopp icke utan sina små äfventyr. Öfverresan gick nog så snabbt. Den 26 april kom han till Malmö, där han låg öfver natten. Han var, sitt ombytliga lynne trogen, redan trött på denna stad, hvilken han nu inom ett par månader besökte för tredje gången. Han fann det ''rett ledsamt''. Nästa morgon ombestyrdes passet, som tog någon tid, så att karavanen, fyra man stark, först klockan 11 kunde gå till segel. Redan klockan tre voro de i Köpenhamn, där de togo logi ''hos Rörström, et bra stelle''. På aftonen voro de på komedien, hvarest ''Den verdige Fadren'' samt en förträfflig pantomimbalett uppfördes. ''Kungen och prinsen af Augustenburg voro der.''

Livijn tyckes således varit belåten med teatern och spelet.

[1] Ahnfelt, *Cederborghs skrifter*, s. 9 ff.

Om själfva teatern dömde Nyström helt annorlunda, några år senare, men han hade också Stockholmsförhållanden att göra jämförelser med och var dessutom yrkesman: ”Spektakelsalongen är ful och mesquin med tre rader loger; med stora teatern (i Stockholm) kan den ej på något vis jämföras. Alla ornamenter äro målade, ingenting verkligt, och allting smutsigt och nerrökt.” Spelet fann däremot Nyström förträffligt. ”Truppen här är ojämförligt bättre än vår.”

Nästa dag begaf sig sällskapet till konsuln väl för att få passet viserat. Därefter gick man på Börsen, hvilken egendomliga byggnad synbarligen slog an på resenärerna, enär de ånyo besökte den på eftermiddagen.

Nästa morgon företog han en lång promenad. Han begaf sig öfver Ulfelds plats, men gick vilse och kom — till Fredriksberg. På hemvägen besågs Rundetaarn och två kyrkor samt Bernstorffs obelisk. Han aflade en visit på akademien, hvarest hölls examen, och på Konstkammaren, där en Venus af Titian gjorde ett starkt intryck på honom att döma efter ett yttrande i ett bref många år senare.

Besöket i Köpenhamn tyckes således hafva aflupit angenämt. Besvärligare blef öfverresan, som anträddes klockan fyra eftermiddagen den 29 april. Sällskapet hade gjort upp resan med en fiskare från Borreby. Emellertid glömde de att signalera, när de passerade fästningen Tre Kronor, hvilket var nödvändigt, då krigsförhållanden rådde i sundet, och de höllo därför också på att skjutas i sank. Liknande motigheter tyckes hafva mött dem på svenska sidan, hvars kust bevakades af strandvakter. Livijn nämner, att de råkade ut för strandridare, då de klockan 8 landade.

I Borreby kunde icke någon skjuts erhållas, hvarför de måste vänta i ett torp och slutligen själfva bära sina saker fram till byn, dit de anlände klockan elfva. Sedan efter mycket pratande skjuts erhållits och sällskapet spisat — ”sellan verre” — afreste de klockan ett på natten och komma till Lund klockan tre på morgonen.

Nästa dag var det den första maj. Kahl berömmer sedligheten hos denna tids studenter, men gör ett undantag för lifvet på denna dag. ”Inga så kallade sexor höllos af studenterna,” säger han, ”hvarken hemma eller på källaren. Inga student-

fester firades utom den 1 Maj, universiteternas uråldriga högtidsdag. Då hörde det till gammal häfd och god ton att lefva något backanaliskt. De studerande samlades vanligen mot aftonen nationsvis på Lundagård, sjöngo majsången under dess kronor, som då löfvades, dansade på det utanför belägna lilla torget, genomtågade stadens större gator i tätslutna leder och yttrade under sorl och stoj sina sympatier för professorerna i ljudande vivatsrop. De betraktade denna dag som ett tillfälle att hålla sig skadeslösa för långvariga mödor och vakor, och de offrade den åt bullersamma tidsfördrif och stormande nöjen, hvarvid sedlighet och anständighet någon gång åsidosattes, under det att studentfriheten tog ut sin fulla rätt.''[1]

Trots de föregående dagarnas strapatser tyckes Livijn icke hafva svikit traditionerna. Hans anteckning för denna dag utgör i all sin korthet ett ojäfaktigt bevis för riktigheten af Kahls skildring: ''Var jag så full, att jag aldrig varit verre.''

Livijn var under höstterminen 1800 flitigt sysselsatt dels med förberedelserna till sin teologiska examen, dels med latinstudier. Den förra var ett obetydligt prof, obligatoriskt för alla studerande. Han bestod denna examen, i hvilken han erhöll betyget approbatur, den 12 december 1800 inför teologiska fakultetens dekanus, Arvid Hylander.

Det var Livijns mening att taga graden. Det närmaste steget på vägen var aflåggandet af *examen stili latini*. Med de fordringar, som professor Lundblad uppställde, var detta icke något lätt ämne. Livijn var sysselsatt därmed hela året 1801. Redan den 2 januari anmälde han sig hos Lundblad och började skrifva krior för dennes docent Wickelgren, dessutom tog han lektioner för en viss Gråberg. För att förvärfva skicklighet i romarspråkets talande funnos särskilda öfningar, hvilka leddes af Jonas Samuel Gestrich. Dessa bevistades äfven flitigt af Livijn. De tyckas emellertid ej hafva efterlämnat angenäma minnen. I ett bref till Askelöf ($^{13}/_{12}$ 1820) kallar han dem ''snackande samkväm'': ''På Gestrichs disputations conventer i Lund hade jag fått nog af den sorten''. Livijn opponerade och responderade emellertid här vid åtskilliga tillfällen.

[1] K a h l, anf. arb. s. 21.

Den 2 januari 1801[1] deltog han i en disputation på Östgöta nation, då docenten Wallenberg presiderade för en afhandling *Quid conferat ad moralitatem revelatio*. Respondens var Björkman, opponenter Livijn och Jonas Atterbom, "hvilka med nationens fullkomliga nöje afgjorde sina parter."

Den 7 dec. 1801 tenterade han för Lundblad, och den 9 december approberades han i *examen stili latini*.

Den 19 dec. 1801 responderade han på samma Wallenbergs afhandling, på hvilken han opponerat den 2 jan.;[2] därmed hade han fullgjort sitt *specimen disputationis pro Exercitio*.[3] Dessa äro de enda examina, som medhunnos af Livijn i Lund.

En djup förändring hade säkerligen försiggått med Livijn under senare delen af hans Lundavistelse. Han kom till Skåne, fylld af sin barndomstro och i afsikt att efter absolverad grad träda i sina fäders fotspår såsom präst. När vi 1802 återfinna honom i Upsala eller läsa hans tidigaste bref till Hammarsköld det följande året, är han en hädisk fritänkare. På hvilka vägar han nått fram till denna ståndpunkt, känna vi icke, så mycket mindre, som vi icke alls kunna följa hans läsning under dessa Lundaår. Andan vid det sydsvenska universitetet gick ingalunda i denna riktning, och hans kamrater voro till icke ringa del präster.

Möjligen kan däremot almanackorna gifva oss en vägledning, när detta ombyte af lefnadsåskådning börjat visa sig. Anmärkningsvärdt är det i hvarje fall, att under det Livijn under hösten 1800 och den följande vårterminen regelbundet omnämner sina kyrkobesök eller någon enstaka gång anmärker, att han uteblifvit från gudstjänsten, så saknas däremot alla dylika anteckningar för den följande tiden.

Man tycker, att Livijn skulle varit belåten med sin Lundavistelse. Reslysten och begifven på ombyte hade han fått tillfälle att vistas i en sydligare provins med helt andra seder och förhållanden. Han bodde hos släktingar, där han kom i beröring med stadens förnämsta män och vackraste kvinnor.

[1] *Anteck. ur Östg. Nations protocolls-bok 1798—1830* L. U. B.
[2] Betyg ur fil. fak. prot. af d. 3 mars 1803.
[3] *Dissertatio academica, Quid conferat ad moralitatem revelatio? Cujus partem primam offerunt Mag. Marc. Wallenberg & Claud. Joh. Liwin.* Lundae, 1801. Afhandlingen är dedicerad till Livijns fader och moder. Hans eget exemplar med allocutioner till de olika deltagarna och anteckningar finnes kvar. En af opponenterna var Planander. M. I.

Hans ekonomiska förhållanden borde varit de gynnsammaste, han hade fullt upp med kamrater, och på nya intryck bör han icke hafva lidit brist.

Men Livijn trifdes icke i Lund. Kanske berodde detta ytterst därpå, att förhållandena voro för nya för honom. Liksom uppsvenskar i allmänhet tyckte han icke om Skåne och skåningarna.

Äfven universitetsförhållandena tilltalade honom icke, såsom framgår ur flera yttranden i hans bref under senare år. ''Anmärkningarne,'' skrifver han den 27 februari 1804 (H. I, 54) ''böra till mig öfverstyras. De lära smaka à la Lundblad eller rättare sagt à la Wåhlin, Lund, eller hvad faen du vill.''

På återvägen från Tyskland 1814 besökte han Lund och gaf i ett bref till Hammarsköld[1] uttryck för sina känslor. De voro icke blida. Han fann Lund lika så obehagligt som förr. ''Tonen är ej förbättrad och något af dansk skånskhed lyser öfver allt fram: Der är också ett universitet, säger geografen. Ja med universitets namn, heder och värdighet, men egentligen i alla henseenden ett gymnasium, hvars förträde för det i Linköping ej är fulltygad. Staden är liten; (ganska riktigt) och oansenlig. Oändeligt riktigt! . . .

Der finnes ock en domkyrka af gothisk byggnadsart, hvars torn äro rätt vackre. Har funnits, bäste herr geograf, endast har funnits. Nu finnas de ej mera. Det hat mot allt gammalt, h. e. gothiskt, h: e: konstmässigt, som utmärkt det kära fäderneslandet, har ock förmått vällofl. kyrkorådet i universitetsstaden Lund att låta sin upplysning påskina för all skånsk allmoge och afbryta tornens gamla oansenliga byggnad och i dess ställe betäcka dem med tvänne sockerasklock af koppar . . .''

I denna stil fortgår skildringen. Det enda Livijn var nöjd med var sammanträffandet med Holmbergsson och Tegnér. I den förre fann han ''den lärdaste af alla svenska jurister''. Om Tegnér yttrar han, att han ''är rolig, qvick och i umgänget liflig''.

Detta allmänna missnöje förstärktes nog af flera speciella förhållanden, hvilka hvar i sin mån bidrogo till, att han utbytte Lunds universitet mot Uppsala. Det tyckes, som om han

[1] H. IV, 66.

ej trifts i den Sommeliuska familjen. I augusti 1801 skref han till sin syster Fredrika om sina "hushållsbekymmer". Hvad därmed skall förstås är icke lätt att afgöra. Voro penningsändningarna hemifrån icke tillräckliga för hans behof? Eller uppfyllde familjen Sommelius i ett eller annat afseende ej de villkor, som öfverenskommits?

Ett par uttryck i almanackorna gifva anledning att förmoda något sådant. Den 11 juni skref han hem och "afmålade gummans charakter". Troligen syftas med detta uttryck på fru Sommelius, isynnerhet när man ser det i sammanhang med följande anteckning: Den 30 september fick han nämligen svar på sitt bref till Fredrika, "som upteckte Somelii bedregeri".

Hvad, som ligger under denna affär, är kanske icke alldeles omöjligt att utreda. Bedrägeriet behöfver i och för sig icke hafva varit af någon farlig beskaffenhet. Livijn med sin tidigt utbildade misstänksamhet och eldfängdhet begagnade gärna starka uttryck. Aftalet mellan den Sommeliuska familjen och Clas hade säkerligen, såsom redan nämndt, bestått däruti, att Livijn mot vissa förmåner skulle undervisa Nils Jakob. Denna undervisning behöfdes emellertid knappast längre. I september 1801 ingick nämligen Gustaf Bilstein Sommelius nytt äktenskap. Ingenting var naturligare, än att han till Linköping hemtog den minderårige sonen, som då icke längre behöfde Livijns handledning. Det förestående äktenskapet hade väl redan varit bekant ett par månader tidigare, och säkerligen var det därom, som Livijns brefväxling med Fredrika rörde sig. Det är också anmärkningsvärdt, att Nils Jakob för sista gången nämnes af Livijn den 16 september 1801, under det han tidigare ofta figurerar. Han har troligen under höstens lopp återvändt till Linköping.

Den 19 november finna vi helt kort antecknadt i almanackan: "förslaget om Upsalaresan". Antagligen hade Livijn själf i bref till hemmet föreslagit att utbyta Upsala emot Lund; troligen hade emellertid föräldrarne afrådt eller saken uppskjutits tills vidare.

Den 8 februari 1802 träffades emellertid Livijns fader af ett slaganfall. Livijn fick underrättelse om händelsen först den 8 mars; han blef "ganska förtviflad" och var synbarligen i

stort behof af, att någon tog hand om honom. ''De som isynnerhet frågade efter'' honom voro Planander och Fröding.

Den 20 mars dog plötsligen borgmästare Sommelius. Därmed upplöstes det hem, i hvilket Livijn dittills vistats. Intet kvarhöll honom längre i Lund, men väl måste de föga tröstande underrättelser, som han erhöll om faderns sjukdom, påskynda hans hemresa.

En af de sista tilldragelserna i Lund, medan Livijn vistades där, var det stora uppploppet, som ägde rum den 24 mars 1802. Anledningen därtill var, att konsistorium låtit nedhugga några för gamla träd på Lundagård samt låtit skära de öfriga, allt för att befordra växtligheten, men äfven i någon mån för att skaffa utsikt åt Observatorium, som låg på norra sidan af Lundagård. Studenterna missförstodo emellertid åtgärden och råkade i raseri öfver att se sin kära promenadplats sköflad; och då de tillskrefvo rektor Engelhart skulden för det skedda, beslöts, att man i samlad kår skulle gifva sitt missnöje till känna. Så skedde. ''Den 24 mars,'' skrifver Livijn, ''var det ett farligt ovesende bland studenterne, som efter at ropat pereat 3 gånger för en del [professorer] utslogo fönster på flera stellen, sluteligen tågade i marsch med risruskorna och kastade dem till Engelharts dörr, så at vactkarlarna fingo bera hela natten. Jag var ej med, emedan her var fremmat''.[1]

Fast Livijn icke deltagit i upptåget, måste han dock några dagar senare vackert begifva sig till rektor Engelhart ''för at efven scrupensas''.

Den 9 maj lämnade Livijn den sydsvenska universitetsstaden och for till sin vän Björkners på Skartofta. Först den 20 maj kom han hem till Högby klockan half ett på natten.

[1] K a h l, anf. arb., s. 27 uppgifver, att denna händelse tilldrog sig ''en af dagarne i maj månad''. Tegnér säger i sina *Sjelfbiografiska anteckningar*, att händelsen tilldrog sig ''en afton i April''. Både Kahl och Tegnér, som skrefvo långt efteråt, hafva troligen missmint sig.

IV.

Clas Livijn i Upsala.

Efter Livijns hemkomst till Högby träffades fadern af ett nytt slaganfall, och den 27 juli på morgonen började dödsarbetet; på eftermiddagen reste Clas efter läkaren, men när han kom hem på natten, hade fadern utandats sin sista suck.

Det var ett hårdt slag för sonen. ''Gifve Gud att jag aldrig kommit hem,'' utbrister han under det första intrycket af de sorgliga scenerna. Livijn var innerligt fästad vid sin fader och glömde honom aldrig. Flere år senare skref han till Hammarsköld, att näst fadern älskade han ingen som denne.

Ofta besökte han faderns graf. En gång under sommarens lopp stod han där med systern Lena. Han ''påminte henne om åtskilligt, som jag tyckte passa vid detta tillfelle''. Han kände det redan, som om han trädt i faderns ställe och skulle ansvara för de yngre syskonen.

Systern hade vid grafven planterat ett par askar, hvilka skuggade öfver den enkla urnan, som prydde kullen. Ett par år senare har han i en elegi sökt tolka de känslor, som besjälade honom i faderns närhet. Dikten är ej otadlig, men den bäres af en egendomlig tidsstämning, en viss fläkt af Ossians anda går igenom den, och känslorna äro äkta.

Särskildt den andra och den sista strofen äro vackra och gifva en trogen bild af faderns gestalt, sådan han återspeglades i sonens sinne:

> Ej din graf med marmorns konstverk prålar,
> Låg den är liksom din ringa lott.

Blott en nattviol ditt lynne målar,
Att bland hopen gömd få göra godt.
Och när månan i en helig aftontimma
Gjuter öfver den sitt silfversken,
Tror jag mig se vantrons mörka dimma
Skingras af din själ så god, så ren.

Äfven i en annan dikt, *Grafven*, daterad den 29 augusti 1806, erinrar han sig fadern. En gång skall han i grafven, fridens boning, åter möta sin fader:

Der skall jag träffa dig, du milde,
Som skyddade min ungdoms dar,
Min far! när döden oss åtskilde,
Han lemnade ditt minne qvar . . .
I aftonvindar, susen sakta
Omkring hans graf . . .

För Clas Livijns framtidsplaner var faderns död ödesdiger. Det fanns många oförsörjda barn i hemmet, och tillgångarna voro små. Modern ville, att han skulle blifva präst, men själf ärnade han taga graden. Huru han närmare öfverenskommit med modern, veta vi icke, säkert är, att han den 23 september for hemifrån och tog vägen öfver Linköping, där han troligen rådgjorde med lektor Harlingsson om sina framtidsplaner. I Stockholm stannade han några dagar; han var ett par gånger på Operan och såg *Epigrammet* den ena aftonen; den andra spelades *Charlatanerna* och *Nunnorna*. Likaledes besökte han morbrodern Jan Törner[1], hos hvilken systern Lena för tillfället vistades.

Den 30 september framkom han till Upsala.

Hvarken officiella handlingar eller Livijns egna anteckningar gifva oss någon synnerlig vägledning för att följa hans studier i Upsala. Han uppvaktade redan den 6 oktober östgöta nations kurator, mag. docens Johan Lundborg; han inskrefs senare hos dekanus, professor Göthlin, och aflade studenteden inför rektorn, professor Regnér. Det finnes inga anteckningar om lektioner eller tentamina, med undantag däraf, att han den 10 november aflade examen för stipendium. Eljest

[1] Johan Peter Törner (1768—1844), professor vid ingeniörcorpsen, andre direktör vid Kongl. Teatern 1812.

nämner han endast en gång, den 31 januari 1803, att han är upptagen af disputationer en hel eftermiddag. Han fortsatte att skrifva latin, och almanackans anteckningar under år 1803 äro förda på detta språk, troligen för att han skulle få tillfälle att vidare utbilda sig däri.

Anteckningarna gifva oss närmast den föreställningen, att han uteslutande ägnat sig åt ett gladt studentlif. Hans yttre förhållanden voro också helt andra än i Lund. Dit hade han kommit som en ung och ännu oerfaren student; han hade varit upptagen i en af stadens förnämsta familjer och rört sig bland honoratiores. Hans umgänge med kamraterna hade haft form af promenader och utflykter samt kortspel på kamrarna. Med det andra könet hade han icke kommit i någon närmare beröring, och på värdshus hade han knappast satt sin fot.

I Upsala däremot var han öfverlämnad åt sig själf. Där fanns ingen myndig borgmästarinna, som då och då skaffade honom förtret, därför att han gifvit Nils Jakob nötter. Clas var visserligen icke någon vanartig natur, men lefnadslusten började taga ut sin rätt, och efter allt att döma hade han kommit i ett gladt lag. Åtskilliga af de östgötar, med hvilka han umgicks, uppräknas i nationsprotokollet för vårterminen 1803 såsom ägande mindre godt rykte.

Vid ankomsten till Upsala hade Livijn i närheten af observatoriet hyrt sig ett rum för fyra riksdaler i terminen; lakan och sängkläder fick han per vecka mot en afgift af 4 skilling banko. Sina middagar intog han hos fru Zetterberg, en sockerbagareänka, som med sin dotter bebodde en gård i observatoriets grannskap, och hos hvilken åtskilliga östgötar hade sitt locus; för dessa måltider betalade han en riksdaler i veckan; till frukosten och aftonvarden hämtade han mjölk och försågs för ytterligare en riksdaler i månaden med bröd af fru Zetterberg.

Denna senare tyckes hafva varit en gästvänlig kvinna, Det går muntert till i hennes hus. Livijn bjudes ofta kvar på kaffe eller aftonvard. Och alltid är där fullt med kvinnliga bekanta: Mamsell Engholm, fru Horner med döttrar, mamsell Dahlman, mamsellerna Yckenberg, fru Tillman o. s. v. Dessa bjödo i sin ordning igen, och på detta sättet svängde Livijn rundt

i en krets af muntra ungdomar, unga mamseller och välvilliga tanter. Det var baler och utflykter omväxlande. "Balett hos Holmens, då ett förbannadt vesende var." "Ute och sjöng med Berger för mamsellerna Yckenberg, fru Tillman" o. s. v. "Trette med Vestgötharne." — "Med Mobeck på gästgifvaregården." — "Afbrändes ett fyrverkeri hos Holmens."

Julaftonen tillbringade han hos fru Zetterberg långt nöjsammare än föregående året. Den 26 spelade han hela natten och sjöng Staffans visa.

Den ena festligheten aflöser den andra. Han är utklädd än till skjutskarl, än till båtsman. I denna stil fortsätter skildringen ett godt stycke in på vårterminen.

Upsala var i detta ögonblick en liten illa byggd stad utan ordentliga gator. En gravyr af Martin från slutet af 1700-talet gifver en åskådlig föreställning om, huru landtligt omgifningarna kring Fyrisån tedde sig. Här liksom i Lund drefvo kor och svin fritt ikring på gatorna; hela Fjärdingen utgjordes af ett gytter af små röda stugor med torftäckta tak. Sederna voro råa. Öl och brännvin voro studenternas vanliga dryck, hvilken intogs på ruskiga lokaler, som gästernas piprök gjorde ännu otrefligare. Ett vanligt nöje utgjordes då och långt fram i seklet af trätorna mellan olika nationer eller med stadens "brackor"; äfven fönsterinslagning hörde till denna tids omtyckta studentnöjen.[1]

Naturligen var Livijn med i allt detta. Torggruff hörde icke till sällsyntheterna, och den 18 maj 1803 slogo östgötarne ut fönstren på Gästis.

Men detta sällskapslif förljufvades äfven af andra nöjen. Ostraffad dansar sällan en yngling på så många baler och bland så många ungmör. Snart hade en af skönheterna fjättrat Livijn vid sin triumfvagn. Den i sin egen föreställning så hårde, för alla veka känslor otillgänglige, svärmade för första gången. Berättelsen om denna kärlek är icke full af spännande förvecklingar. Den ledde till intet, men man anar äfven bak almanackans torra notiser, huru full af romantik, huru rik på inre upplefvelser den varit för hjälten. Föremålet för denna kärlek var den unga Laurette Tunelius; i almanackan kallas hon vanligen Tunelia, i brefven ofta Laurette T. Hennes

[1] Beskow, *Lefnadsminnen*.

moder var änka sedan några år efter akademiinspektoren Lars Tunelius[1]. Hon kom och gick hos fru Zetterberg, och det var hos denna, som Livijn såg henne för första gången den 15 november 1802 och ”blef litet ker”. Nästa dag bortpratade han med henne hela eftermiddagen ”hittills den nöjsammaste jag tillbragt”. Den 17 råkade han henne ånyo hos fru Zetterberg, ”men Iser skilde mig för hastigt”. Iser var en ung östgöte, Norrköpingsbo, som studerade medicin, men aldrig tog examen utan blef ”författare” i Stockholm. Det var rivalen. Uttrycken mot honom blifva i det följande allt hätskare. Mötena fortgingo dock ostörda, och de blefvo icke längre en hemlighet för omgifningen. Fru Zetterberg ”bryr honom för Laurette”, och så göra snart också kamraterna. Berger omtalte hans böjelse för Hesselgren.

I januari var stor bal hos fru Zetterberg. Man dansade till klockan sex på morgonen, då ”Tunelia” följdes hem af Clas och Berger. Men Tunelias port befanns stängd. Berger drog sig tillbaka och gick hem. Livijn följde däremot Laurette tillbaka till fru Zetterberg. En värld af nya känslor och oanade fröjder tycks ha fyllt Livijn under denna morgonpromenad. Några dagar senare synes emellertid en fnurra kommit på tråden. Livijn fick höra, att hon af en annan var inbjuden på bal, och han greps af svartsjuka och förbittring. Nästa dag möttes de emellertid åter på eftermiddagen hos fru Holm. Man lekte pantlekar, och *Tunelia timens pudensque primum osculum dedit Canutio, secundum mihi — domi illam secutus sum.*

Några dagar senare berättar Livijn en rätt lustig scen. Tunelia var på besök hos fru Zetterberg och hade väl åtagit sig att fästa deviser på karameller, hvarvid Livijn såsom en artig kavaljer var henne behjälplig. Öfverväldigad af sina känslor var han nog oklok, som han skrifver, att liksom på skämt räcka henne en devis, i hvilken han förklarade sin kärlek. Den skälmaktiga och koketta Laurette räckte då ho-

[1] Släkten var troligen från Vestmanland. I *Westerås stifts herdam.* nämnes en Mag. Lars Tunelius (1699—1760). I *Mantalslängden vid Kongl. Acad. Stat i Upsala för år 1786* finner man följande uppgifter om Laurettes familj. Fadern, Lars Tunelius (41 år), var gift med Stina Lotta Östberg (29 år); de hade två barn Lauretta Charlotta (3 år) samt sonen Lars Christian (1/2 år). I 1792 års stat upptages Lars Tunelius stärbhus; fadern var således då nyligen död. Lauretta var född 1783 och således ungefär 19 år, då Livijn träffade henne.

nom, väl också på skämt, en annan karamell, som han skulle lämna åt Iser. På denna stod skrifvet:

Min ven, om du blir död,
Vill jag i grafven fara,
Ty uti lif och död,
Så sku vi lika vara.

Nästa dag upprepades leken, Tunelia gaf honom en karamell med följande devis, i hvilken vi ana Tunelias och säkerligen äfven omgifningens uppfattning af Livijns muntra och originella humör:

Lekar, löjen, fria skemt
Följa edra fotspår jemt.

En annan lydde:

Tag nöjet i er lefnads vår,
Uti er höst det vissnat står.

Så fortgick förhållandet under hela Livijns Upsalavistelse, utan att det dock finnes flera detaljer att gifva. En kyss under en pantlek, karameller och deviser, Amor i en sockerbagarebod, det är allt. Slutet var gifvet. Livijns framtidsutsikter voro allt för osäkra, för att han skulle kunna binda sig. Dessutom är det icke så säkert att Laurette var gripen af något djupare svärmeri; eller kanske hon med kvinnornas i dylika fall vanligen större nykterhet hölls tillbaka att gifva sig hän inför utsiktslösheten af hela denna kärlek.

För Livijn var det däremot en ganska djup och allvarlig lidelse — hans förstlingsoffer åt kärleken. När han i medio af juni lämnade Upsala för att fara hem, var det med döden i hjärtat. "Jag föreföll dig förmodeligen bra ledsen på resan," skrifver han till Hammarsköld, (H. I, 13). "När jag sedan skiljdes från Eder, föll jag i en fullkomlig liknöjdhet, som nästan liknade ett slags dvala. Jag slöt deraf, att häftiga lidelser äfven så mycket försvaga själen, som häftiga rörelser kroppen." Säkerligen var det kärleken, som vållade dessa häftiga sinnesrörelser. Han glömde icke heller Laurette. Gång på gång höra vi i brefven till Hammarsköld talas om Laurette T. Det var som svar på en Livijns förfrågan, Hammarsköld den

18 dec. 1804 skref: "Mamsell Thunelia har jag denna termin ej sett. Hennes mor är sjuk." Den 1 sept. 1805 (H. I, 122) skref Livijn: "Säkert fattas det mig något. Månne det skall vara kärleken, som ännu ej, enligt hvad jag numera tror, inträngt i mitt hjerta, ty Laurette var blott en gryning, som aldrig dagades. Jag vet ej sjelf, men i vissa ögonblick förefaller det, som om jag saknade något."

I en af de dikter, *Trånad efter kärlek*, som han samtidigt sände Hammarsköld, får denna känsla ett sannt och äkta uttryck:

När skall denna dystra blick
En gång vällustdrucken följa
Någon flickas gudaskick?
När skall jag min oro dölja,
För mig sjelf? Än stålt än öm
Fladdra lik en morgondröm.

När skall lågan i mitt bröst
För ett annat hjerta brinna?
När skall jag med bruten röst
Inga ord för känslan finna?
När skall qvalet önskat bli
Och jag himlen se deri.

När skall denna kalla själ,
Som i verlden blott ser dårar,
Brinna för en broders väl,
Skänka honom sina tårar?
Menskligheten i dig se,
Och åt den sin dyrkan ge.

Hammarsköld uppfattade fullkomligt riktigt den otillfredsställda och innestängda lidelse, som fick sitt uttryck i dessa verser, då han skref, till vännen, att det otvifvelaktigt fattades honom en "älskarinna". "Dina små rörande sånger till denna tillkommande, bevisa det nogsamt. I denna framtida himlaskänkens, i din heliga känslas, i vänskapens namn besvär jag dig: mörda intet Venus Urania i famnen på en gatnymf! Huru kan du, efter att ha kysst en sådan, bjuda dina läppar åt sånggudinnan?"

Några dagar senare i samma månad sände Livijn en hälsning till *Laurette*. Och ännu 1809 kretsade hans tankar ikring det ögonblick i hans lif, då Laurette utgjorde brännpunkten, som samlade alla strålar i hans själ: "Men samma begär, som, då jag var kär i Laurette T., föranledde mig att placera i min inbildning ömsom en biskopsmössa, ömsom en generalstaf på brudstolen, hviskar mig altid i örat: i samma ögonblick reglar lyckan igen sin port just framför dig. Och hvem önskar den porten igenläst?" (H. II, 17.)

Ett intressant uttalande om Laurette förekommer också i ett bref från Livijn till Hammarsköld, sommaren 1803. Hennes namn förekommer visserligen icke, men man kan icke tveka om, att det är hon, som åsyftas. Hammarsköld brann i detta ögonblick af en olycklig kärlek till Nora Rääf, som var förlofvad med hans broder, Åke. För att trösta vännen och öfvertyga honom om, att Nora endast var en hjärtlös kokett, berättade Livijn, huru mycket förnuftigare han uppfört sig i en liknande situation: "Jag teg, jag utsatte mig aldrig för en dylik fara af nycker, men det känner jag, att hade jag varit nog oförsigtig att yppa mina tänkesätt och — de besvarats, så skulle jag varit likaså olycklig som du, men dessutom så vild, att jag varit färdig att mörda den lycklige. Det är nu förbi, eller rättare jag inbillar mig, att det är förbi. Dock tror jag, att om jag hade hennes sällskap på landet, vet jag ej, huru det geck, ty här är jag svag, ganska svag."

Här antydes Laurettes nyckfullhet och koketteri. Detta blef också Livijns slutliga uppfattning af henne. Hittills hafva vi endast uppfångat några yttre drag och en och annan situation ur deras förhållande; men vi kunna komma denna Livijns ungdomskärlek ännu närmare. Vi kunna iakttaga de intryck, som Laurette väckte hos honom, afläsa de känslor, som genombäfvade honom och ana det sätt, hvarpå denna kärlek slutligen dog ut i hans själ. Liksom så många andra af hans ungdomsminnen, finnes nämligen äfven denna upplefvelse, om ock i något romantiserad form, skildrad i Axel Sigfridsson.

Redan den inledande skildringen af Axel Sigfridssons lif vid universitetet erinrar påfallande om hvad som ofvan, efter almanackorna, berättats om Livijns tvänne första terminer i Upsala:

"Vid akademien drack jag frihetens trolldryck ur fulla bägare och blef rusig däraf. Som en glad morgonstund förflöt första terminen, och jag sökte mina flesta bekantskaper med glaset i hand; derföre lät äfven vänskapens tumlande gud sin välsignelse flöda öfver mig; — vännerna voro många och vänskapen stor . . . Den tillstundande julen öppnade utsigt för oss till en ombytlig kedja af nöjen, och för att bereda dem, sökte vi inträde i åtskilliga hus. Detta lyckades; umgängslifvets behag drog oss in i dess hvirfvel, och snart var jag, tillika med ett par af mina vänner, nästan sjelfskrifven till hvarenda liten lustbarhet."

Därefter berättar Axel Sigfridsson sitt första möte med den älskade:

"På en gång uppvaknade hos mig känslans heligt slumrande eld, och ynglingens kraft hänförde mig. Vid ett tillställdt nöje såg jag en temligen skön flicka. Ur det bruna ögat lågade lifvets brand, och begärde mera än det kunde återbetala. Ett ständigt smålöje syntes färdigt, att, i brist af andra föremål, gyckla med sig sjelf, och skämtet samt lekarne tycktes hafva valt henne till sin sköldmö. Att se henne, att häpna, att förvånas, att brinna och att längta, var en kedja af handlingar, som jag genomlopp på några minuter. Mitt hjärta blef beklämdt, mitt förstånd besegradt; jag använde allt för att ådraga mig hennes uppmärksamhet och göra mig intressant för henne; sedermera fann jag, att jag hela aftonen varit oöfverträfflig i förmågan att säga dumheter."

Han dansar med henne så vildt, att hon slutligen måste erinra honom därom. Och denna bal slutar liksom fru Zetterbergs därmed, att han följer den älskade hem:

"Aftonen försvann hastigt, och mig beskärdes den höga lyckan, att följa henne till hennes boning. På vägen förnyade jag mina dumheter; och hade jag kunnat se henne, hade troligen de mörka ögonen förrådt hennes glädje öfver eröfrandet af ännu en slaf framför hennes segervagn. Innan vi åtskildes var jag också så säkert fastsmidd dervid, att det hade fordrats en Starkoddersnäfve för att taga mig lös. Vi öfverenskommo, att på nästa bal träffa hvarandra, och då hon lemnade mig, emottogs jag af passionerna och inbillningen, hvilka med mig anställde en ordentlig klappjagt. På en gång framstod för mig

allt hvad detta lifvet mägtar att hysa, och måhända ändå något mera. Jag kunde allt och ville intet, eller och tvertom.''

I romanen återfinna vi också den scen, då ''*Tunelia timens pudensque . . osculum dedit mihi*''.

Slutet af episoden i Axel Sigfridsson, huru en vän till honom, en ung och enfaldig baron, uttränger honom ur den skönas gunst, hur båda göra narr af honom, huru han blir vittne till en scen, då de planlägga ett skämt mot honom, och huru han då framträder, örfilar upp baronen och skänker den otrogna sitt förakt, är fritt tilldiktadt men i full öfverensstämmelse med karaktärerna. I almanackan endast skymta vi, att särskildt Iser sökt tränga sig emellan Livijn och Laurette och äfven tyckes hafva rönt någon uppmuntran.

I allt väsentligt bär skildringen i Axel Sigfridsson tecken af att vara en trogen tolkning af Livijns uppfattning af sig själf och Laurette. Livijns eget våldsamma och naiva väsen framträder mycket tydligt hos hjälten. Det demoniska draget hade äfven det sin motsvarighet, men är framför allt ett uttryck för, huru Livijn önskade att vara. Laurette är en skälmaktig, brunögd flicka, som väl aldrig tagit Livijns uppvaktning alltför allvarligt, men ej heller var den utstuderade kokett, som Livijn i romanen vill göra henne till. Det bör för öfrigt framhållas, att om hon också af Livijn är ärnad som en framställning af en demoniskt hjärtlös kokett, har hon ej mycket af världsdamen i sitt väsen. Den ursprungliga verklighetsbilden med de små studentförhållandena från Fjärdingen bryter naivt igenom den romantiska fernissan. Likaledes bär hennes och baronens försåtliga anslag mot Axel Sigfridsson mera karaktären af studentupptåg än af de vanliga hämndeakterna i tidens romaner.

Det finnes så mycken omedelbarhet, så mycken stormande ungdomskärlek i denna episod af Livijns lif, att man ej ett ögonblick tvekar om att allt är äkta. Dock är det väl icke omöjligt, så fylld af romanernas fantasivärld, som Livijn i detta ögonblick var, att redan då han genomlefde dessa händelser, de i någon mån lånat färg från denna. Under seklets första år läste Livijn och öfversatte första delen af en numera oläsbar roman af Friedrich Bouterwek, den kände estetikern och litteraturhistorikern. Hjälten i denna

roman, grefve Donamar, hvilken författaren sökt teckna som en öfverlägsen, demonisk natur, är utsatt för åtskilliga intriger af en hämndlysten kokett, Laurette von Wallenstädt. I Axel Sigfridssons förhållande till brunetten finnes ett återsken af denna situation.

V.

Förändrade lefnadsplaner.

Det är redan nämndt, att Livijn under höstterminen och början af våren hufvudsakligen umgicks med sitt matlag. Lorenzo Hammarsköld och hans krets tyckes han däremot icke hafva kommit i förbindelse med förrän senare. Det är vanligen så i Upsala, att den långa vintern och arbetet i förening gifva staden en prägel af ett kloster, där hvar och en går sina vanda vägar i buttert allvar, helt upptagen af sitt. Men så randas ett ögonblick, då det liksom kommer nytt lif öfver staden. Människorna gå ut ur sina kamrar, kotterier vidgas eller springa sönder, och nya vänskapsband slutas. Det är den underliga vårbrytningens tid, då svartbäcksgubbarne gå, snön smälter bort, ljumma vindar börja spela, och sången ljuder i kyliga våraftnar.

Det var just vid den tiden, som Livijn och Hammarsköld först möttes på allvar, fast de som nationskamrater väl äfven tidigare träffats. I almanackan förekommer Hammarskölds namn för första gången den 13 april 1803, då Livijn var tillsammans med honom på värdshuset "Gledjen"; en gång börjad fortsattes denna samvaro med sådan ifver, att man ser, att det är två själar, som funnit hvarandra. Hvad det var, som förde dem tillsammans, upplyser Hammarsköld i ett bref ett par år senare:[1] "Blifve konsten, den gudomliga konsten beständigt ämnet för våra bref. Det var hon, som förde oss i hvarandras armar."

Bekantskapen med Hammarsköld inledde Livijns litterära bana. Redan några dagar efter deras första sammanträffande,

[1] H. I. 136, $^{15}/_{11}$ 05.

upptogs Livijn i en litterär förening, som hittills endast varit bekant genom sina initialer S. S. Almanackan upplyser, att dess verkliga namn var *Saturiska sällskapet*. Det var i detta sällskap, som Nora Rääf var medlem; hennes broder Leonard Rääf syftar säkerligen också på det, då han säger i sin självbiografi: ”Bland skaran af syskon och grannars jemnåriga barn träffades många liksinnade, mellan hvilka små föreningar och ordenssällskap uppstodo, oftast för literära öfningar med dramatiska försök bland annat i utförandet af Holbergs lustspel”.[1]

Den 29 maj har Livijn antecknat, att han skref hos Hammarsköld mot Linköpingsbladet utan att dock nämna af hvad anledning, och i juni författade han en *Carmina ad Ann-Charlottam af Sillén*.[2] Dessa tyckas hafva varit hans första litterära bragder, hvilka dock äro spårlöst försvunna.

Eljest slutade läsåret för Livijn, som det börjat, med ett flitigt festande. Kretsen var nu endast delvis en annan. Kärntruppen utgjordes af Hammarskölds vänner, hvilka till större delen voro poeter. I almanackans korta anteckningar förnimmer man det rikt pulserande, lössläppta studentlifvet under majmånaden. Det börjar med Walborgsmässoafton, hvars firande afslutades klockan fem på morgonen med slagsmål med norrlänningarna. Den första maj fortsattes glammet med ett convent hos Iser, därefter följde ett dryckeslag hos Malmström, *postea pene tota nocte natio ostrogotorum ambulavit*. Nästa dag företog man en utflykt med trummor (tympanis pulsis).

I denna stil fortgår kamratlifvet. Livijn kinesar hos Hammarsköld. Denne och Leonard Rääf skrifva i hans album. Han följer Rääf och Carl Stenhammar till ”Islandet” och tager afsked af dem, innan de resa. En dag i juni lockar det vackra vädret honom och Hammarsköld ut till Eklundshof, där de se soldaterna exercera. — Trots anteckningarnes korthet hvilar det något af majstämning öfver dessa dagars upplefvelser.

Den 17 juni lämnade han Upsala. Dels af rädsla för

[1] Ahnfelt, *L. F. Rääf af Småland* s. 2.

[2] Född 1787, död ogift som stiftsfröken 1814; hennes fader majoren Lars af Sillén var genom sin hustru Elisabeth de Brenner besläktad med B. Höijer. Troligen var det genom den senare, som bekantskapen förmedlats.

öfverfall på de osäkra vägarna, dels af ekonomiska skäl hade han enligt tidens sed afslutat ressällskap med åtskilliga kamrater. I Hellestad tog Livijn afsked från de öfriga och for ensam vidare. Hela natten reste han, men som han sofvit föga de föregående nätterna, var han så sömnig, att han föll af vagnen. Klockan 3 på morgonen den 20 juni kom han hem. Han var då så utfattig, att han måste låna pengar för att betala skjutsbonden.

Det är icke den enda gången under detta läsår, som Livijn klagar öfver penningbekymmer. Allt tyder på, att han rest upp till universitetet med klen kassa, och modern hade väl svårt att förskottera honom något. Redan den 18 november måste han af en kamrat låna fem riksdaler att återbetalas i december. Hans enda tillgångar var det väntade arfvet efter fadern.[1]

Under dessa omständigheter försökte Livijn på flera olika sätt skaffa sig penningar för att fortsätta sitt vistande vid akademien. Han lyckades erhålla ett stipendium, af hvilket han lyftade nio riksdaler i början af februari 1803.[2] Dagen förut hade han varit så utblottad, att han måst pantsätta sin klocka för fyra riksdaler.

Redan på våren sökte han erhålla en kondition. Kurator, magister Lundborg, erbjöd honom en sådan i Stockholm hos ett kommerseråd, och Livijn besökte också staden, men underhandlingarna ledde icke till något resultat. I maj gjorde han en ny utflykt till Stockholm i samma ärende, men äfven denna gång utan att erhålla någon plats.

Under hans vistelse i hemmet denna sommar ägde arfskiftet rum efter fadern (den 6 juli). Kontant erhöll han 45 riksdaler och 3 skilling.[3] Det var med denna summa, som han skulle slå sig fram vid universitetet.

[1] Af detta uppbar han enligt Alman. under vårterminen i fyra olika poster, 120 riksd.; enligt arfskiftningshandlingarna erhöll han från faderns död till den 6 juli 1803 inalles 197 riksdaler 37 sk. Enligt tidens förhållanden var detta knappast någon liten summa. Kahl uppger, att en student kunde lefva på 30 riksdaler i terminen. Möjligen hade Livijn emellertid skulder från Lundatiden.

[2] Troligen var det ett mindre Piperskt stipendium. Det nämns i Hammarsköldska brefväxlingen, att han innehade ett sådant. Den 10 november 1802 hade han aflagt stipendiatexamen, och i Ups. konsist. prot. för den 20 november s. å. § 9 innehar Livijn andra förslagsrummet på ett mindre Piperskt stipendium i matematik.

[3] Bouppteckningen slutade efter sedvanliga afdrag etc. på en summa af 2998 riksdaler 41 skilling och 4 r. M. L.

Sommaren tillbragte Livijn på sitt vanliga sätt med ständiga utfärder till olika orter i omnejden. Till Linköping kom han dock icke, ty i trakten grasserade rödsot, icke heller till Hammarsköld på Tuna, som han lofvat denne. Dessemellan var han utklädd — ett nöje, som han synbarligen satte stort värde på. Särskildt tyckte han om att stoltsera i fruntimmerskläder. En gång, då modern var borta, uppträdde han i Fredrikas sidenklänning. Det är väl dessa ungdomsminnen, som lefde upp igen, då han författade "Sången om de långa kläderna".

Det var under denna sommar, som brefväxlingen mellan Livijn och Hammarsköld började.[1]

Det var ursprungligen aftalat mellan de båda vännerna, att de tillsammans skulle resa upp till Upsala. I sista ögonblicket fick emellertid Hammarsköld förhinder.

Ensam anträdde därför Livijn färden i slutet af september, och de första dagarna efter framkomsten uppvaktade han Liljeblad, Regnér och Göthlin för att genom någon af dessa erhålla en kondition. Denna gången lyckades hans försök. I slutet af oktober erbjöds han plats hos en öfverste Askling i Stockholm. Livijns och Hammarskölds samvaro blef därför icke långvarig denna termin. Livijn deltog i stiftandet af sällskapet *Vitterhetens vänner* den 9 oktober och var närvarande vid ytterligare två sammankomster denna månad samt vid mötet den 6 november. Den 8 lånade han sexton riksdaler, satte sig den 10 på en usel kärra och anträdde i hällande öregn sin färd till hufvudstaden, dit han ankom på aftonen, uttröttad, fastande och genomblöt.

Han emottogs emellertid med stor höflighet och fick sig anvisad en vindskammare, "lärdomens och dess idkares vanliga boning". Den var emellertid så präktigt möblerad, att Livijn knappast kan finna ord för att beskrifva den. Vid sådan lyx var den enkle prästsonen icke van.

Öfverste Askling bodde på Skeppsholmen, och från sitt fönster hade Livijn en härlig utsikt öfver strömmen med dess skepp, rader af "paleer" längs Skeppsbron, arsenalen och kungliga slottet. Antingen det nu var ensamhetskänslan de första dagarna i en stor stad och en främmande omgifning,

[1] Det tidigaste bref vi hafva kvar ur denna brefväxling är Hammarskölds af den 28 juni. Livijn har antecknat, att han skrifvit till honom den 3 juli, men det tidigaste, som bevarats, är af den 7 juli.

eller det var höstens grå dager, de kringhvirflande löfven och de gulnade gräsmattorna, så fann Livijn sceneriet lämpligast för betraktelser öfver förgängligheten, ett af de poetiska ämnen, som han i ögonblicket sysslade med för V. V.

Öfversten var en gammal redlig krigare, som hade kunskaper, frun var ganska höflig, och tvänne af fröknarna voro hyggliga, men icke sköna. "Ingen af dem är någon Nora R.; jag blir i evighet ej heller någon Lorenzo H." "Gossen, min tillkommande discipel, är uppfödd af fransyska, talar det, är således lärdare än jag, synes mig vara ganska klemig.. Tvenne mindre hyggliga flickor och sedan två små." Andan i huset tilltalade icke Livijn. Först och främst var allt på franskt sätt, smaken, språket, allt utom *Vive la liberté*. Vidare var familjen religiös. "I huset är allt contraband, som ej är postillor." (H. I, 95.)

Kamrater hade han icke många, och han önskade icke heller några, utan var glad, att han bodde så långt bort, då han därigenom kunde hoppas få mindre besök. Bland dem han träffade voro Juringius, Grevell och Callerstedt samt äfven Björkners. Dessutom uppsökte han ofta morbrodern, professor J. P. Törner, som alltid var honom en hjälpsam vän, och på hvars umgänge han satte stort värde.

För öfrigt besökte han omväxlande kyrkorna och teatrarna. Han hörde Lüdeke och Lehnberg predika. "I början var det vanligt nog," yttrar han om den senare, "sedan blef han skön och hög." Och om teatrarna skref han utförliga bref till Hammarsköld, kritiserande spelet och styckena, smädande mamsell Franck och prisande fru Deland, i hvars person han var alldeles intagen. Det var mest Kotzebuader, som han fick se. "Johanna af Montfaucon", "Grefvarne af Klingsberg" och liknande. Han saknade Upsala och hade ingen att språka med. Stockholm behagade honom icke. "Om du viste," skref han till Hammarsköld, "huru besvärliga dessa hvardagsmenniskor äro, som öfverallt i Stockholm framlysa oräkneliga såsom the klara stjernors skara på himmelen, så skulle du ej undra, att jag trängtar hädan och önskar att vara när tig, hvilket sannerliga mycket bättre är. Jag tänkte att i Stockholm finna menniskor med hufvuden och hjertan men båda delarna hafva olyckligtvis misslyckats ... man stötes straxt tillbaka af

en förekommande höflighet, en särdeles begärelse att säga ingenting uti två a tre timmars upphörliga pladder och att framför allt smickra" . . . Han fantiserar om att draga sig tillbaka till en koja, såsom Hammarsköld brukat drömma om, "för att der framlefva mina dagar under beständigt ätande, drickande och sofvande. Okänd der för hela verlden . . . skulle jag finna mig säll nog, ty sällheten består ej i annat än mätthet, otörstighet och sömn, åtminstone efter ett gräseligt antal menniskors tanka, och desse äro, vid Gud, de lyckligaste. Hvad förvärfve vi oss genom vårt arbete, våra mödor? Hat och afvund, hade jag varit en Pettersson eller en annan Dumbom, en dålig karaktär lik en Spaak, så skulle man funnit mig förträfflig, men min verksamma själ, min oböjlighet kunde aldrig bevekas att kalla en skurk en beskedlig menniska, en lömsk god, berömma för förtjenster, der jag blott fann förmågan att smickra, utropa som snillets storverk, der jag fann små exellenta dumheter, och derföre var jag en envis, en djerf, tilltagsen, etourdi etc., som man skulle vackta sig för." Vore ryktet sant, att Bonaparte beredde sig att gå mot Ryssland, så ville han följa med. (H. I, 35.)

Dylika utbrott återkomma ständigt i Livijns lif. Han hörde till dessa mäninskor, som aldrig äro belåtna med det närvarande utan ständigt drömma sig bort i andra nejder och andra förhållanden.

Det finnes emellertid ett ojäfaktigt bevis på, att Livijn hade allvar med sina planer att komma bort från det Asklingska huset. Bland hans papper ligger nämligen ett utkast till *Svar på en annonce*, som innehållit erbjudande till någon mindre syssla. Då detta dokument äfven i öfrigt sprider ljus öfver Livijns förhållanden under dessa år må det här anföras.[1] Lika

[1] *Svar på en annonce.* Det goda tillbud S. T. behagat göra föranleder en att äfven anmäla sin Person: att sjelf omtala sina kunskaper tror man ej tillkomma sig. Sökanden har vistats 2:ne år vid Akademien i Lund och 1 i Uppsala, på hvilket sistnämnde ställe han ernat att taga Graden, men ett olyckligt dödsfall, som beröfvat honom sitt sista stöd, har tillintetgjort denna plan. Hans framtida bergning är hans enda afsigt och med glädje skall han omfatta detta anbud. I följd af S. T. begäran uppsätter Sökanden sina omständigheter i form af ett pro memoria.

Man är icke engagerad uti något publikt verk, men uppehåller sig för det närvarande genom konditioner.

Sökandes ålder är 22 år.

Hans uppförande skall han, om så befalles, dokumentera genom bevis från Uppsala och af sin patron.

Hans Kunskaper i Gräkiskan och i Latinen kunna slutas deraf, att han skrifvit *pro excercitio* och disputerat. Franska, Tyska och Engelska kan man

exalterad och humoristisk som tonen i hans bref till Hammarsköld är, lika ödmjuk är den här. Man ser den järnhårda verklighet, i hvilken den äregirige ynglingen lefde, och hvilken han gärna utbytte mot poesiens leende lustgårdar och romanernas spännande äfventyr.

Den sökta platsen fick icke Livijn, ty på sommaren följde han öfverste Asklings familj ned till sätesgården Elghammar och Ullaberg i Sörmland, ungefär tre mil från Mariefred. Belägenheten var hänförande. Herrgården reste sig invid sjön Båfven, och utanför hans fönster utbredde sig ett äkta svenskt landskap, hvilket inspirerade Livijn att till Hammarsköld skrifva en dikt: *''Månskensstycke till en vän''*, ett försök i Matthissons beskrifvande manér.

Det var meningen, att familjen skulle återvändt till Stockholm i oktober, men man trifdes och beslöt att stanna på godset ända till hösten 1805. Detta passade icke med Livijns planer, i hvilka under loppet af 1804 en förändring inträffade.

Redan i Lund hade Livijn förlorat lusten att blifva präst; men helt vågade han väl icke kasta denna tanke. Han erhöll vid återkomsten till Östergötland biskop Lindbloms tillåtelse att predika, särskildt i Högby och angränsande församlingar,[1] och han har också åtminstone ett par gånger begagnat sig af denna rätt. Stundom funderade han också på att gå ut i kriget eller att söka tjänst i Ryssland, en tanke som först efter 1817 helt öfvergaf honom. Hans närmaste plan var under alla för-

väl ej skrifva, men tror sig äga kännedom af dem till den grad, att man med liten öfning i synnerhet i Tyskan skall snart kunna blifva försvarlig deruti. Om detta kan S. T. sjelf döma, om det skulle behaga att sjelf försöka Sökanden. Italienska har man nyss begynt.

Räkna kan man temmeligen, men är ej van att föra rekenskaper; Dock detta skulle inom den tid M. H. föresätter kunna läras.

Matematiken. 6 böcker i Euklides, någon Geometrie.

Äfven något Algebra.

Vand vid fattigdom och tarflighet från barndomen, tror man sig kunna berga sig af den utsatta summan helst man tror sig genom egen åtgärd kunna förtjäna något. Ty utan minsta arf, vore det ett brott att hoppas något af en mor, som har 6 yngre syskon att försörja.

Skulle S. T. hafva något afseende på denna ansökan, så skola bevis snart kunna praesteras, då S. T. behagar utsätta den syssla man borde förrätta i biljet till K. L. der denna inlämnades eller till undertecknad Informator hos öfversten och Riddaren Askling, boende på Skeppsholmen 2 huset, 1 dörren, 1 trappa opp. Kl. Livijn. P. S. skulle detta anbud ej antagas, anhåller man ödmjukast, att S. T. aldrig ville för någon omtala denna djerfhet och mitt namn.

[1] Denna *Venia predicandi*, daterad 17 juli 1802, läses på baksidan af hans betyg för teol. examen. Hans predikan på 1:sta sönd. efter Trinitatis i Högby 1802 och på Allhelgonadagen 1804 i Björlunda kyrka under vistelsen på Elghammar finnas kvar. M. L.

hållanden att blifva magister. Han skref ännu under 1804 latinska krior för Biberg, och under sin kondition studerade han flitigt. För detta ändamål behöfdes emellertid pengar, hvilka han ej kunde erhålla utan genom något större stipendium. Den 23 nov. berättade Hammarsköld, att han erhållit ett Flodinskt stipendium. Livijn hade redan då inlämnat sin ansökan till ett annat Flodinskt stipendium.[1] Om han finge det, ärnade han taga magistergraden i historia, finge han det icke, måste han definitivt taga afsked från alla tankar på vetenskaperna och vitterheten.

"Jag vore ganska lycklig, om jag feck det, så att jag kunde följa med er, nu ligga Herrarne och läsa natt och dag, flitiga och vaksamma som Minervas fogel, och jag — jag läser svenska och något mera. När nu den stora dommedagen kommer, så får jag stå som en get på venstra sidan under det Promotor säger åt fårena Ålund, Kinmansson, Hvarfner etc. etc. etc.: tu gode och trogne tjenare, träd här in, betänk, hur det skall svida i mitt bröst och martera mig som svafvellågor med ormetter. Och Magister måste jag blifva, ty annars kunde väl hända, att jag gör herrar lärde det ogemena sprattet och går ur skrået, *Aut Cæsar aut nihil* skall jag utropa, då jag löfter min fot från stranden för att i ett främmande land vinna en ära, som här frånryktes mig af behofvet. Och skulle åter det, äfven der inträffa, som lätt kan ske, att ingen fäster uppmärksamhet vid min lilla person, skall jag sätta Pistolen för pannan och säga *post mortem nihil, ipsaque mors nihil.*

Hvilken skön tanke! Cæsar, jag tillgifver dig dina brott, jag tillgifver dig frihetens undergång, du var en stor man, då du kände detta, då du så innerligen var öfvertygad om denna verldens intet" . . .

"Ja, få se, hurudant mitt öde blir, det har jag nästan beslutet, att, huru olycklig jag än må blifva, dock ej låta mitt ljus lysa för bönderna för tjugofem riksdaler om året och lotsa käringsjälar åt himmelrik; de behöfva en säkrare att konvojera dem än jag är, ty hafva de ej ganska goda dokumenter och riktiga certificater, torde det väl kunna hända, att jag låter hin onde kapa bort en eller annan. Du skall ju blifva prest, du har ju lest, huru qvinnan sökte efter den borttappade

[1] Upsala Consist. protocoll för den 19 nov. 1803.

penningen, ett precist d:o blir det i himmelrik. Englarna springa med ljus och lanternor, den ena hit, den andre dit, bullret och stojet tilltager till den grad, att djeflarne sticka opp hufvudena ur sin pöl, för att se orsaken och småskratta, under det en dunderröst ljuder till mig från höjden: ''hvart tog Mor Karin vägen?'' — Jo, du, har jag då åtagit mig convojen, så står jag der vackert, precist som den orätte gårdsfogden. Det blir ej annat råd än att inför den allvetandes öga säga sanningen: ''faen tog henne''. Men då är jag säker, att de ej behålla mig der som seqvester, utan vreka ut mig och traktera mig med gråt och tandagnisslan. Nej, bror, jag sätter mitt ljus under ena skäppo.'' (H. I, 37.)

I augusti 1804 fick emellertid Livijn underrättelse om att icke han, utan Planander, erhållit det Flodinska stipendiet. Han hade under tiden äfven hänvändt sig till prosten Meurling[1], om denne ej kunde hjälpa honom med ett lån, men fått afslag. Därmed var också hans beslut fattadt. Han slog tankarna på graden ur hågen och ärnade sig nästa vårtermin till Upsala för att taga juridisk examen.

Från denna plan lät Livijn sedan icke rubba sig, hvarken af Hammarskölds förespeglingar, om att nästa vårtermin två nya Flodinska stipendier blefvo lediga, eller af hoppet om att kunna få låna 300 riksdaler, eller af sina egna fantasier på att blifva knekt. Den 28 januari 1805 lämnade han Ullaberg; öfverstens hästar hade han fått låna till Strängnäs. Bostad hade Hammarsköld skaffat honom på Observatoriet i Isers forna rum, och han skulle troligen äta hos fru Zetterberg.

Eljest hafva vi inga underrättelser om denna Livijns sista vistelse i Upsala. Säkert gestaltade sig hans lif mera samladt denna gång. Träffade han Laurette? Intet tyder därpå, och det är knappast troligt. Generationerna växla hastigt i universitetsstäder. Den ena åldersklassen försvinner och lämnar rum åt en annan. Men tillfälle fick han väl ändå att, som han skrifver till Hammarsköld, i denna och några andra vänners umgänge ännu njuta något af ungdomens vårdagar, innan han ingick i ''ämbetsmannalifvets hunddagar''.

Studierna lade beslag på hans mesta tid denna termin, ty mot slutet af våren aflade han icke en utan två juridiska

[1] H. I. 83.

examina. Man sökte göra formella svårigheter, men de öfvervunnos. (H. I, 118.) Den 3 juni erhöll han *testimonium academicum* till kungliga cancelliet, efter ett förberedande förhör i teologi, och sedan han examinerats i *jus naturae*, historia, politik, *jus dublico romano-germanicum* och latinska språket samt i alla dessa ämnen ådagalagt god och försvarlig insikt. Den 7 juni aflade han därefter examen till Rikets rättegångsverk.

Han lämnade omedelbart Upsala, men med tungt sinne. Hans käraste förhoppningar att få fortsätta studierna voro grusade. Ännu länge skulle smärtan däröfver återklinga i hans bref, gång på gång skulle han grubbla öfver, om han icke gjort orätt i att ombyta lefnadsbana, och aldrig skulle han helt glömma, att fattigdomen nödgat honom att öfvergifva de lärda studierna. Den djupaste tragiken i hans lif ligger på denna punkt, så full var han af ädel vetgirighet.

Hårdt var det också att öfvergifva vännerna. Kanske är det ett sista minne af afskedet från Upsala, som ännu återklingar i inledningsraderna till "Samvetets fantasi". Liksom så många gånger förut gjorde de båda vännerna ett ströftåg i trakten och slogo sig slutligen ned på ruinerna af Upsala slott, betraktande den nedgående solen. "Bägge skulle de lemna akademien; bägge skulle de inträda i det verkliga lifvet. Den ene hade samma dag undergått de lärdomsprof, som berättigade honom att söka rikets civila embeten och tjenster" . . .

Livijn for direkt till Stockholm, och sedan han inskrifvit sig i Svea Hofrätt samt blifvit antagen som auskultant och aflagt "den dyra eden", for han till modern, hvilken efter nådårets slut flyttat till sin egendom Brunneby i närheten af Norrköping.

Där fanns hela huset i oordning. Modern hade ett häftigt och passioneradt lynne och passade alls icke att styra och ställa med en familjs öden. Trots det, att hon var fyllda 45 år vid faderns död, var hon mera intresserad af männen i sin omgifning än af sina barn. De bägge äldsta systrarna, Fredrika och Juliana, bestormade Livijn under hans vistelse på Ullaberg med bref, där de bådo honom hjälpa sig mot henne. Livijn greps af förtviflan och berättade själf händelserna för Hammarsköld, af hvilken han begär råd:

"Du känner min mor, en af mina systrar, Juliana, har

varit en tid i Linköping i pension, men (längre) än till hösten betalar min mor ej något för henne och sedan skall hon tjena. (Ännu) har hon ej fått tjenst; hvart skall hon taga vägen. Hon har velat åt Stockholm, dit har jag (ej) velat haft henne, ty — hon är vacker, lättsinnig, och jag känner Stockholm. Den andra, hvilken jag förmodeligen nämt för dig, en stilla, hushållsam flicka, skall äfven bårt och är i samma belägenhet. Hvart de vända sig svaras: "deras mor och mormor är rika, det är bättre att hjelpa fattiga", och ingen är i större behof än de. De fordra och begära hjelp af mig, jag kann ej hjelpa, med en helfvetisk känsla utsäger jag altid: "jag kann ej hjelpa mina syskon, min fars barn. Ännu mera. De hafva vendt sig till mig; redan för två månader svarade jag, att det var förgäfves och har skrifvit två gånger, men mina bref hafva blifvit uppsnappade; af hvem kann du gissa, de hafva således satt sitt hopp till mig och till en del blifvit bedragne; det smärtar mig oagtadt jag ej är (orsaken). Min mor sträcker ej sitt hat endast till dem; de andre få äfven erfara det ... Ja, heromdagen var jag nera att förbanna henne i min hetta. Jag har aldrig varit i ett mera brinnande helfvete ... Orsaken till detta är en föraktlig passion, som min mor hyser för adjunkten[1] hemma, han har sett den och var nog edel, att oagtadt han var dum, ej vilja begagna sig af densamma; utan för att förqväfva den, vände han sin uppmärksamhet på min yngre och sedan hon var borta på min äldre syster, men de hafva måst umgälla det."

När Livijn 1805 återvände till modern, fann han alltjämt dessa förhållanden fortgående. Huset var upp och nervändt. Af sin kärlek, "förledd till en ovärdig flathet mot Hadorph, som till och med på ett lågt och plumpt sätt bedragit henne (kunde man vänta annat af en prest?) och en vårdslöshet utan like, har hon både vid gårdhandel och allt annat försummat sin fördel, och jag inser redan, att mitt hopp att efter henne få något kan ej inträffa ... Dessutom i högsta grad sjelfklok låter hon ej råda sig, allraminst af mig, som hon enligt Hadorphs försäkran anser för den dummaste menniska i verlden, som ej blifvit prest, efter jag kan så mycket som fordras till prestexamen. På detta sättet dömmer min Mor,

[1] Samuel Hadorph 1774—1843, död som komminister i Molilja och Gottfridsdal, sedan faderns död adjunkt i Högby.

som hatar ingen så mycket som sina barn. Men du vet, att det är mig ett särdeles nöje att lefva i något buller och således är det ej underligt, om jag ännu fördrager det. En gång höll jag på att resa hemifrån. Men huru min syster Carolina fördrar det, kan jag ej begripa."

Fredrika gifte sig några år senare med färgaren Johan Gustaf Westman i Eksjö. Juliana däremot gick snart underliga öden till mötes, och här och där i brefven till Hammarsköld finner man spår af hennes äfventyrliga existens. Det var en vacker brunögd flicka, "munter, kvick och hygglig" med eldigt temperament och liflig fantasi. Livijn nämner ofta, huru lik hon var honom själf. Det lyckades icke att hålla henne borta från Stockholm; en dag i oktober 1805 fick Livijn underrättelse, att modern höll på att förlora sin egendom — hon hade underlåtit att söka inskrifning och skaffa sig fastebref på ett köpt rusthåll (H. I, 130) — och att Juliana sedan tre veckor befann sig i Stockholm. Han fann henne senare på eftermiddagen i ett fullkomligt hjälplöst tillstånd. Hon hade fått anställning hos en nipphandlerska, som hon själf fann vara en kopplerska. Hon hade lyckats att rädda sig, men insjuknade. Livijn lånade henne sexton riksdaler och skickade henne tillbaka till Östergötland, men några dagar senare uttalade han sina tvifvel, om hon öfver hufvud taget rest. "Är hon här, så är saken kostlig nog. Brodern skrifver tragedier, systern förverkligar dem. Det är likväl ej mycket komiskt eller a la Francaise."

Hammarsköld var mäkta intresserad af denna roman och förklarade, att han icke kunde föreställa sig systern annat än som aktris. Som "en ny M:lle Clairon, som i Sverige skulle föra skådespelskonsten till större höjd, och således du och hon gemensamt, fast på olika håll, i mitt fosterland grundlägga en bättre teater. Dock är jag visst icke den, som råder dig att engagera henne som skådespelerska." Livijn svarade därpå, att systern nu vore i hemmet och "således lärer just ej någon Livijn komma att lysa i teaterns annaler".

Juliana återvände emellertid. I slutet af år 1809 bodde hon hos Hammarsköld och hans fru, hvilka på allt sätt togo sig af henne. Äfven brodern skickade henne ständigt små presenter och penningbelopp. Men hon var icke pålitlig i

sina uppgifter, och både Hammarsköld och Livijn tröttnade slutligen på hennes uppförande. Den senare höll dock alltid sin skyddande hand öfver henne. Hon var skicklig i sömnad och lärde sig att brodera uniformer och erhöll 1811 en förmånlig anställning som kammarjungfru hos prinsessan Sofia Albertinas hofmästarinna, grefvinnan Catharina Sophia Silfversparre. Denna anställning upphörde emellertid af anledning, hvarom Hammarsköld skrifver den 11 januari 1814: ”Din syster blef i höstas med prinsessans skafferiskjuts skickad in till staden från Tullgarn och skiljd från grefvinnan Silfversparres tjenst. Detta döljde hon länge för oss, liksom hon på ganska lång tid ej syntes i våra boningar, till dess vi genom berättelser från allt det sämre folket i prinsessans hus, underrättades derom med det tillägg att resonen var, det hon, din syster, varit hafvande och legat på barnsäng, och att hon i största misere lefde hos ett sämre folk å nedre botten i prinsessans hus. Du kan tänka, huru detta skulle bedröfva oss, och hustru min skickade genast efter den olyckliga. Hon kom, blef underrättad om ryktet och tillspord, om vi på något sätt, kunde hjelpa henne, men hon svarade med harm och sturskhet, att berättelsen var osaning, sägande likväl därunder, att om hon fått en pojke, hade det åtminstone icke skett, sedan herrskapet var inkommit från Tullgarn, utan att hon af detta yttrande kunde bringas till närmare angifvelse. Jag kan således icke säga, om detta rykte har någon grund, men allt för bedröflig och medtagen ser hon ut, då hennes gorge, som fordom icke var obetydlig, är alldeles sammanfallen. Det må nu förhålla sig, huru som helst, är den arma menniskan ganska olycklig och i det närmaste i ett alldeles hjelplöst tillstånd, helst hon numera icke vill visa sig för bättre folk. Vi måste nästan med våld hålla henne hos oss öfver helgdagarne på det hon måtte få litet äta upp sig; ty af hunger var hon nästan intill sjukdom utmattad. Dock må vi bortvända ögonen från detta obehagliga thema.”

Något senare meddelar Hammarsköld att ”din syster, hvars fägring nästan är totalt försvunnen, bor nu mera på Ladugårdsgärdet och arbetar åt nipperbodarne. Hennes arbeten äro i rop, isynnerhet en art perldiamanter, som hon förfärdigar, så att hon har temligen frisk förtjenst. Emellertid har

hon mångfaldiga förslager dag ut och dag in utan att utföra något enda.[1]

Livijn måste slå sig fram utan understöd från modern. Det gick tack vare hans energi, men de båda närmaste åren voro synnerligen betungande. Någon kondition kunde han icke få, då han i juli 1805 återvände från Brunneby till Stockholm. Han förutsåg redan i andanom, att han skulle blifva nödsakad att lefva på författaremanéret, svälta och göra skuld. ''Det är hårt att veta med sig, att man äger så goda kunskaper, som flera af dem, som ofta nedtrampa en och likväl bli, som Shakespear säger, sparkad af lyckan.'' Morbrodern kom honom emellertid till hjälp och lät honom bo hos sig samt äta fritt mot det, att han läste med ett par gossar. Han lånade honom också af egen drift pengar för att upphjälpa sin bristfälliga garderob. Han flyttade först från morbrodern i början af 1806, då han erhållit en kondition hos öfverkommissarien Ek, som bodde på Assistensen på Riddarholmen. Han stannade dock icke länge; i början af juni uppstod en brytning mellan honom och principalen. Livijns ''vilda temperament'' passade icke för dylika befattningar. Han stod nu åter så godt som på gatan. ''Jag fäcktade efter rum, och vid hvarje steg jag gjorde, kunde jag ej upphöra att kasta min blick tillbaka på mina små utsikter. Mina utsikter äro grufliga, hvarmed skall jag uppehålla mig, hvarmed skall jag betala mina björnar, jag vill ej, att någon skall genom min åtgärd blifva lidande, och nu måste jag allt mer och mer fördjupa mig i skuld.''

I denna misère försökte Livijn att slå mynt af sina litterära talanger. Han öfversatte ett lustspel af J. F. Jüngers, *''Der Revers''* (''Reversen''). Stycket inlämnades till De Broen, direktör för Djurgårdsteatern, och uppfördes första gången den 23 juli 1806 och gick fem gånger öfver scenen.[2] Troligen har morbrodern, som hade försänkningar i teatervärlden, jämnat vägen för honom. Livijn bad äfven Hammarsköld placera hans öfversättning af Bouterweks ''Grefve

[1] Längre fram flyttade Juliana ned till modern på Brunneby. Livijn var under senare år hennes förmyndare, och förvaltade hennes arfvedel väl; när hon dog 1847 utvisade hennes bouppteckning ett öfverskott af 651 riksdaler 7 skilling och 1 runstycke.

[2] Dahlgren, *Anteckningar om Stockholms theatrar*, s. 327. — Mortensen, *C. Livijns dram. författarskap*, s. 133.

Donamar'' hos Groth och Petré, utgifvarna af Linköpingsbladet, och af den nyss fullbordade tragedien ''Torkel Knutsson'' ville han gärna draga kontanter. ''Förr vet du, att jag endast ville skrifva för äran; nu du, har jag samma dragningskraft som andra svenska snillen, klangen af metaller.''

Till all lycka hade Livijn under tiden ej varit overksam på ämbetsmannabanan. Så snart han kommit upp från Brunneby, började han sin tjänstgöring i hofrätten, men fast han tyckes hafva varit nära att erhålla ett förordnande ''som kanske renderat åttio riksdaler'', fann han snart, att han ej där kunde vänta sig en framtid. ''Det är ett odrägligt ställe. En förfärlig dryghet och odräglig negligence för sina betjente, ty om de svulto ihjäl, rör det dem ej.''

Sina framtidsplaner band han däremot vid sitt arbete i Rikskammarrätten, där han inskref sig den 6 augusti 1805 och antogs som auskultant med tjänstgöring i högsta revisionskontoret. I oktober 1805 blef han ordinarie kammarskrifvare i kammarrätten, sedan han helt oförmodadt undergått kameralexamen. ''Lustigare examen,'' skrifver han, ''tror jag ej heller, att man någonsin tagit; i tisdags förmiddag skickade Kammar Rätten efter mig samt yttrade, det de tilläto mig öfvervara en examen, som förestod, derpå svarade jag, att, om det tilläts mig gå hem och kläda om mig, vore jag färdig att äfven taga examen (jag hade väl ej läst öfver, men jag hade en ytlig kunskap om ämnet, och man bör alltid sauvera apparancerna). Saken togs i betänkande, jag fick tillstånd, steg in i surtout och smutsiga stöflar, det geck, i torsdags nämndes jag till ordinarie . . Emedlertid måste det medgifvas, att det gått ovanligt fort.''

Obestridligen hade det gått fort. Livijns flit och skicklighet hade gjort sig gällande. Redan i september 1806 kunde han skrifva till Hammarsköld, att, om han hade en femtio rdr till om året, kunde han nu lefva ett rätt lycksaligt lif, just ej öfverflödigt, men förnöjdt och lämpadt efter hans små behof. ''Ack, att menskans nöje skall till den grad bero af 50 Rdr mera eller mindre.''

Under tiden hade Livijn kastat sina blickar på ett annat verk, där han väntade sig ännu snabbare framgångar. I december 1805 ansökte han hos krigsexpeditionen att blifva

antagen såsom extra ordinarie. Ärendet öfverlämnades i vanlig ordning till Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien, hvilken examinerade honom den 17 december 1805. Sedan han skrifvit på latin och fransyska, följde muntlig kansliexamen, och den 19 december antogs han som extra ordinarie i det verk, inom hvilket han skulle vinna sin vidare befordran.

Under hösten 1807 visade sig nya utsikter för honom, såsom framgår af hans olika ansökningar från denna tid. Den 30 oktober 1807 antogs han till extraordinarie kanslist vid Kongl. Collegii kansli. Den 4 december erhöll han på begäran ett mycket förmånligt vittnesbörd om sin tjänstgöring i kammarrätten. Den 1 september 1808 utnämndes han till kopist i krigsexpeditionen, och den 7 december samma år erhöll han fullmakt som auditör vid Skaraborgs regemente.

VI.

Osirski och von Hill.

Under det att man ännu för några år sedan daterade den svenska romantikens början från 1809, blir det för hvarje dag tydligare, att denna rörelse har en lång förhistoria under det föregående seklet. Först omärkligt, sedan allt mera uppenbart, bryter sjuttonhundratalet med pseudoklassiciteten och söker sig nya mönster i renässansens och medeltidens diktning. I England spåras denna nya rörelse i romanen och dramat, i lyriken och historieskrifningen redan omkring 1740-talet. I Frankrike utgör Rousseaus uppträdande en bestämd brytning med upplysningstidens ensidiga rationalism, och i Montesquieus geniala arbeten lägges grunden till ett nytt historiskt betraktelsesätt, som af Winckelmann tillämpas på de gamlas och nyares konststräfvanden och af Herder på de olika folkens litteratur. I Tyskland uppenbarar sig dessa nya idéer i Sturm und Drang med en explosions våldsamhet. Där bortsopas de sista spåren af pseudoklassiciteten, och Schiller och Goethe skapa en ny litterär form. Samtidigt upptager Kant till kritisk behandling de härskande filosofiska begreppen och åstadkommer en omvärdering af de filosofiska problemen af en sådan räckvidd, att dess like väl knappast varit sedd sedan Aristoteles' dagar. Efter denna stora revolution i den tyska vitterheten och vetenskapen följer, i mångt och mycket som en direkt fortsättning, nyromantiken.

På svenskt område spåras dessa nya riktningar redan på 1780-talet; Ehrensvärds konstbetraktelser, Thorilds kritik, en och annan af Kellgrens sista dikter, Lidners och Franzéns produktion utgöra här förspelet till den följande romantiken.

Under 1790-talet når den gustavianska vitterheten sin höjdpunkt, men samtidigt inträngа de nya strömningarna och vinna terräng på bekostnad af den franska smaken.

Montesquieus idéer hade redan under Gustaf III:s tid haft en ifrig och intelligent målsman i Upsala, nämligen Neikter. På 90-talet tränger kantianismen igenom under striden mellan lockeanen Christiernin och den nya filosofiens representant, Boëthius, och hvad Neikter och Boëthius grundlagt, fortsättes af Benjamin Höijer, som både på det estetiska och historisktfilosofiska området betecknar brytningen med den föråldrade fransk-klassiska kulturen och anslutningen till den germanska idealismen. Först upplysningsfilosof, därefter kantian, genomlöper han en utveckling, erinrande om Fichtes och Schellings, och slutar med en ståndpunkt, som står Hegels logiska begreppsfilosofi nära.[1]

I början af 1790-talet hade Höijer samlat ikring sig en skara liktänkande lärjungar och vänner. Han var själen i den beryktade Juntan, hvilken aflöste de konventer, där den jakobinskt sinnade ungdomen svärmade för revolutionen och höll tal till friheten. I Juntan var det, som Hans Järta sjöng sina jakobinska sånger:

> ''Fyllom våra glas och låt oss skratta,
> Bröder, en stund åt världens lopp:
> Tiderna blifvit så besatta,
> Vishetens fall höjt dårskapen opp.
> Snille och förtjänst på nödens krycka
> Vandra föraktade hand i hand;
> Dygden försmäktar, lasten gör lycka;
> Skål för vårt lyckliga fädernesland!''

Och i Juntans anda är Hans Järtas skrift, ''Några tankar om sättet att upprätta och befästa den urgamla franska monarchien'', kanske den kvickaste af alla svenska politiska satirer.

Det var också från detta sällskap, som planen utgick till de Silverstolpeska tidskrifterna (Litteraturtidningen och Jour-

[1] Blanck, *Den nordiska renässansen*, s. 243. — Liljekrantz, *Benjamin Höijer*, passim. — Ljunggren, *Sv. vitt.* III. — Frunck, *Bidrag*, s. 3 ff. — Hammarsköld, *Lyceum*, s. 1.

nalen för svensk litteratur), genom hvilka de nya estetiska och filosofiska åsikterna spredos bland en större allmänhet. De bästa och intressantaste artiklarna i dessa tidskrifter hade Höijer till författare.

På dessa 90-talets kultursträfvanden gjorde först Reuterholms och sedan Gustaf IV Adolfs ljusskygga åtgärder ett slut. Den förre hade börjat med att införa nästan fullständig tryckfrihet, men redan samma år dömdes Thorild till landsflykt. Gustaf IV Adolf fortsatte med den ena inskränkningen efter den andra. 1798 infördes åter så godt som fullständig tidningscensur, och periodiska skrifters utgifvande blef därefter beroende af kanslikollegiets tillstånd. Därmed upphörde tidskriftslitteraturen. Både Silverstolpes Journal och G. Adlersparres Läsning i blandade ämnen gingo in under de närmaste åren. Hofkansler var efter 1800 års riksdag Zibet, snart allmänt hatad för sina trångbröstade åtgärder. 1803 förbjöds införandet af danska skrifter utan särskildt tillstånd af Kungl. Maj:t, och följande år drabbade samma öde franska tidningar och franska böcker. Höijer utestängdes från befordran och hindrades 1806 att utgifva en litteraturtidning, med hvilken han afsett att underhålla "den heliga elden i kolen och under askan här vid polen till... en pust snart kunde återtända lågan" (H. II, 28), samt drefs för ett par år i frivillig landsflykt.

Det var således hårda tider i den svenska vitterheten och den svenska vetenskapen, när Hammarsköld och Livijn vistades i Upsala. Den svenska litteraturens järnår kallar Hammarsköld dem i Prospektet till Lyceum. På fem år utkom ingen litterär tidskrift. I vitterheten härskade de akademiska pristagarna och epigonerna, Wallin, Kullberg, Wallmark, Valerius m. fl. Det bästa, som öfver hufvud producerades, var sällskapsvisorna. Betecknande är ett yttrande af Tegnér, då han hört, att ett af hans poem upplästs i Svenska Akademien: "Den vittra hungersnöden måste vara stor, då man ger sig på grafskrifterna, isynnerhet de, som komma från Lund." Med rätta nämnde Hammarsköld i Lyceum Adlerbeths öfversättning af Vergilius som det mest glädjande fenomenet under dessa år.

Men det glödde under askan. I själfva verket hade det icke lyckats de maktägande att hindra de nya idéernas inträngande. Både i vetenskapen och i vitterheten försiggick ett långsamt omslag. Hammarskölds yttrande i Lyceum, att i Upsala studiet af grekiskan ansågs som ett af de förnämsta, utgör ett bevis för den vetenskapernas omskapning, som pågick. Det växande intresset för grekiskan spelade i den romantiska litteraturens uppkomst samma symptomatiska roll som studiet af latinet under renässansen. Både i England och Tyskland hade dessa studier redan befruktat litteraturen. Studiet af grekiskan betydde, att man öfvergaf de latinska hofpoeterna och i stället vände sig till Homeros, Pindaros, Teokritos och tragöderna. Och redan 1804 höll Höijer en serie estetiska föreläsningar, i hvilka han skarpt angrep den franska smaken och utvecklade den nyromantiska uppfattningen af konsten.

Hammarsköld och Livijn äro bland den unga generationen de första representanterna för dessa nyare åsikter. Den förre är en af Höijers ifrigaste lärjungar och vänner. Hammarsköld skref den vackra, djupt kända dödsrunan öfver honom i Phosphoros. Med ifver kastade han sig öfver studiet af grekiskan, af den klassiska tyska litteraturen samt de nyromantiska författarna och filosoferna. Han är den förste anhängaren af den nya kritiken och den förste svenske litteraturhistorikern med modern uppfattning. I allt utgör han en typisk representant för den nya bildningen. Att han tagit mycket starka intryck af Höijer lider icke något tvifvel.[1]

Livijn kom aldrig att stanna länge vid universitetet och tyckes i Upsala hufvudsakligen hafva fortsatt sina studier i latin; möjligen läste han äfven under denna tid en del historia. Filosofi studerade han däremot så godt som aldrig. Visserligen hade han (H. I, 54, den $^{27}/_{2}$ 04) köpt Fichtes "Über die Bestimmung des Menschen", "så att jag med det aldra första

[1] Däremot måste jag ställa mig något tveksamt till Liljekrantz' åsikt, att Hammarskölds och Livijns fördömelse af den franska smaken och rimmet skulle direkt emanera från Höijers föreläsningar, snarare bero då dessa åsikter från personligt umgänge med Höijer. Redan den 11 november 1803, har Livijn ett komiskt utbrott öfver den franska smaken (H. I. 26) och i H. I. 38 har han ett karaktäristiskt anförande om Rousseau. I H. I. 32 instämde Hammarsköld. Deras ovilja mot rimmet går tillbaka till studiet af Thorild, Regnér och Adlerbeth, såsom jag sökt visa i *Clas Livijns lyriska skriftställarskap,* sid. 128 och ff.

ernar mig att blifva Fichtian och i den rustningen lärer jag blifva grymfärdelig, nu är det väl sant, att hvad jag hittills läst, begriper jag just ej särdeles väl, men det hjelper sig med tiden, kan jag väl tro''. Hammarsköld, som just då var sysselsatt med att studera Höijers Öfver konstruktionen (H. I, 57), gladde sig åt, att Livijn börjat ägna sig åt filosofien; om man endast kom öfver de första svårigheterna och icke förskräcktes utaf de tekniska termerna, vann man sedan tillräcklig belöning för sin möda o. s. v. Trots denna Hammarskölds lifliga uppmaning intresserade sig Livijn icke synnerligen för filosofien. Men detta hans försök att läsa Fichte vittnar om, att han stod under det inflytande, som utstrålade från den Höijerska kretsen, och på många andra sätt har han genom Hammarsköld indirekt insugit Höijerska idéer och synpunkter. Allt tyder på, att han varit personligen bekant med Höijer och beundrat honom. Den första maj 1804, då östgötarna hyllade Höijer på sin nationssal, var Livijn en utaf festsångarna. Dikten är visserligen mera välmenande (som Ekmark uttryckte sig) än poetisk, men den ger ett uttryck åt de känslor, som besjälade denna generation af studenter gent emot Höijer.

''Nu Höijer! Du trampar din fäderne jord
Så älskad och dyr för ditt hjerta,
Än klappar hvart frihetskärt bröst uti Nord
Vid åtankan utaf din smärta,

Då du dig med tårar ur brödernas famn
Slöt för att i främmande länder
Få rädda din ära ditt vördade Namn
Ur tadlets och afvundens händer.

Men nu har du segrat, din fädernebygd
Sin Cimon från Gallien förer.
Din oskuld din allmänt här erkända dygd
Ej ormkrönta afvunden störer . . .''

Det var under dessa år, som Livijn och Hammarsköld genom studiet af hvarjehanda utländska författare trädde i direkt förbindelse med de nya utländska strömningarna.

Bland de skrifter, hvilka Livijn och Hammarsköld under dessa år läste, nämnes äfven en roman, *Frantz von Hill*[1], som så lifligt slog an på dem, att de uppkallade sig efter de båda hufvudpersonerna i romanen. Flera år framåt undertecknade sig Hammarsköld von Hill och Livijn Osirski i sina bref. Och det råder verkligen en icke ringa karaktärslikhet mellan de båda vännerna och romanens hjältar.

Frantz von Hill är en typisk Sturm und Drang-roman, närmast en efterbildning af Goethes Werther, men med inslag äfven från andra håll. Osirskis gestalt är stöpt öfver Franz Moor i Die Räuber. Romanen är långt ifrån, som Hammarsköld säger, skrifven af en mästare, likväl är den af ett visst intresse, ty genom dess skildringar strömma revolutionens upprörda stämningar. Det är lätt att förstå, att dess blandning af sensualitet och romantiskt revolutionssvärmeri, dess förhärligande af vänskapen och dess påpekande af aningen och andra mystiska makter skulle tilltala sådana ynglingar som Livijn och Hammarsköld. Det var just uti denna andliga atmosfär, som de förberedde sig till sin litterära kamp.

Intresset i denna roman är knutet till de båda manliga hufvudpersonerna, Osirski och von Hill. Den förre framställes såsom en viljekraftig manlig natur, som underordnar sina passioner och personliga tycken de ädla frihetsidéer, för hvilka han kämpar. Till börden polsk adelsman har han i sin ungdom på grund af sin fattigdom lefvat under antaget namn som informator. I denna ställning har han gjort bekantskap med en ung och vacker kvinna, Sophie Altiz, dotter till en general. Han vinner hennes kärlek, men skild från den

[1] Den fullständiga titeln på denna roman är *Frantz von Hill eller det hemliga förbundet. Roman och ingen roman. I—II. Strengnäs tryckt hos lektor A. J. Segerstedt, 1798.* (rec. i G. A. Silverstolpes Journal för år 1799 s. 152).

Såsom författare till denna roman uppgifver Livijn (H. I. 95) F. M. Klinger, och denna uppgift går sedan igen hos Hjärne, *Dagen före drabbningen*, s. 143 not. 2. I Bygdén, *Sv. anon. och pseudonymlexikon*, nämnes Karl August Ragotsky såsom författare. Samma uppgift finnes antecknad i K. B:s exemplar. (Det enda jag känner. Boken är troligen högst sällsynt.) Dessa uppgifter äro emellertid oriktiga. Arbetets tyska titel är: *Die Männer der Finsterniss. Roman und keine Roman. Ein modernes Clair obscüre für Seher und Zeichendeuter. Vom Verfasser der schwarzen Brüder. Dämmerung, Leipzig und Frankfurt an der Oder bey Opitz, 1795.* — Titeln på det senare arbetet är följande: *Die schwarzen Brüder, eine abenteurlische Geschichte von M. J. R.* I—II. 1793. — M. J. R. (= Mir) är den bekante romanförfattarn J. H. Zschokke (Jmfr. *Allg. deutsche Biographie*, B. 45 s. 452), hvilken således också är författare till Frantz von Hill.

älskade, först på grund af sin fattigdom och sedan genom religiösa fördomar, drager han, sedan han blifvit rik, till Italien och låter efter åtskilliga äfventyr enrollera sig i ett hemligt sällskap, hvilket med revolutionära medel kämpar för mänsklighetens frihet och framåtskridande.

Von Hill är en man af en helt annan karaktär. En man, "som evigt vacklar i sina principer," säger författaren i sitt företal, "och under passionens storm blindt fattar sinnlighetens hand, när han kallar förnuftet til ledsagare; som förförd af sin tids ton forskar efter uplysning äfven där förnuftets och erfarenhetens orakel tiga, och derföre utan stöd af öfvertygelse eller tro i förtviflade omständigheter svigtar och skrider til de rysligaste beslut." Von Hill är skön som en ung gud och tjusar alla kvinnor genom ett drag af melankoli, som hvilar öfver hans väsen. Han är snillrik, och det finnes gry till något stort hos honom, men då han ej kan tygla sina passioner, går han under.

Von Hill sammanträffar med Osirski i Italien, och mellan båda uppstår strax en svärmisk vänskap. Osirski utöfvar ett oemotståndligt inflytande på von Hills kvinnliga natur. Han förmår honom att inträda i det hemliga sällskap, som han själf tillhör, ehuru von Hill föga intresserar sig för sällskapets syften. I romanens början finna vi honom ströfvande omkring på måfå utan penningar som en fattig informator. Han räddar en adelsman, som plundrats af falskspelare, följer honom till hans slott och blir där snart hans systers, Louise von Palmens, älskare.

Emellertid dör brodern af sina sår, och Louise står ensam i lifvet med endast von Hill vid sin sida. I detta ögonblick får denne ett bref från förbundet. Han är utsedd att utföra tvänne hemliga missioner. Den ena af dessa består däruti, att han skall befria en af sällskapets förtrogna, hvilken sitter fängslad på ett slott, tillhörigt furstinnan Aurelia, hvars älskare von Hill tidigare varit. Von Hill måste lyda och flyr från Louise. Han lyckas utverka den fångnes frigifvande, men gripes ånyo af kärlek till den sköna Aurelia utan att därför glömma Louise. Han skulle helst vilja vara älskare åt båda, och försvarar detta med en hel teori. Det är således samma motiv, som Goethe utvecklat i Stella.

Aurelia lockar honom emellertid att ingå ett hemligt äktenskap med henne. Under tiden skrifver den ömma Louise, som lefver ensam och öfvergifven på sitt slott, klagande bref till honom. Han föraktar sig själf.

I denna sinnesstämning får han underrättelse om Osirskis död. Denne har fallit som en hjälte, kämpande för frihetens sak på slagfältet. Von Hill söker manna upp sig. Han utträder ur det hemliga sällskapet, flyr från Aurelia till Louise och ingår med henne ett nytt äktenskap. Han är således nu gift med tvänne kvinnor. Dagen efter bröllopet nedskjutes emellertid Louise af Aurelias utsände, och själf tager von Hill gift.

Sådan är denna roman, hvilken gjorde ett så starkt intryck på de båda vännerna. Den är full af osannolikheter, men de bägge hufvudpersonernas karaktärer äro kraftigt framhållna. Hammarsköld återfann i Osirskis bild Livijns handlingskraftiga och ärelystna temperament, liksom han i von Hills svärmiska gestalt såg sina egna drag.

Hammarsköld och Livijn brunno redan från sitt första sammanträffande af samma svärmiska vänskap, som förenade Osirski och von Hill. Detta berodde säkerligen i mycket därpå, att de voro så stora motsatser och därför utmärkt kompletterade hvarandra, såsom också Hammarsköld framhåller (H. I, 23): ''Förenade offer skola vi sända till vänskapen. Naturen danade oss för hvarandra, förenade skola vi dyrka Naturens Gud. Jag danades för att göra din karaktär litet mildare och du för att gifva mitt svaga, veka hjärta mera styrka och manlighet. Och slutne vid hvarandras sida, skola vi uppfylla dessa Skaparens afsigter. Och när olyckan rågat det mått, hon ämnat oss båda, då skola vi under täta omarmningar genom ett raskt steg på en gång ingå i grafvens mörker.''

Hammarsköld var icke någon bländande begåfning. Han ägde hvarken Tegnérs eller Geijers intellektuella öfverlägsenhet och lysande geni. Icke heller Atterboms glänsande formgåfva, kvinnliga smidighet eller lyriska glöd och djup. Hammarsköld hade lärt mycket litet af lifvet, men han var flitig och blef slutligen en lärd. Han var och förblef alltid en böckernas man. Betecknande är det, att han, som knappast sett en tafla af Rafael eller Michel Angelo i original, höll konsthistoriska föreläsningar och med stor säkerhet fällde omdömen

om målningar, som han aldrig skådat. I mycket förhöll han sig på samma sätt till böckerna. Han läste sig till teorier, hvilka han sedan var ytterst ifrig att få tillämpa. Boken var knappast igenslagen, förrän han stod på torget och predikade dess innehåll. Hans omdömen falla också litet på måfå, och någon verkligt skarp och vidsynt kritiker blef han aldrig, om han också blifvit sedd för mycket öfver axeln. Men han hade en stor egenskap. Han hade en stark tro och visste, hvad han ville. Det kan icke nekas, att han stundom, då han fått en idé i hufvudet, kan förefalla som en Don Quixote, ridande spärr mot väderkvarnarna, men detta hans envisa förlitande på sig själf och sina egna åsikters riktighet gjorde honom också i mångt och mycket stor. Det var genom dessa egenskaper, som han blef en reformator, och det bör aldrig glömmas, att det är Hammarsköld, som vi främst hafva att tacka för den nödvändiga revolutionen i den svenska vitterheten.

Det bästa hos Hammarsköld var knappast intelligensen. Det var karaktären. Han uppoffrade sig själf och sin framtid för hvad han ansåg rätt. Saken var för honom allt. Han var hvarken fåfäng eller egoistisk. Hjärtegod och uppoffrande stod han alltid beredd att dela med sig både af idéer och penningar — om han hade några.

Livijn är en mera sammansatt natur och svårare att fånga. Han är mera facetterad. Han vrider ständigt en ny sida mot betraktarn, så att han slutligen ter sig som idel motsatser. Han är fylld af samma jäsluft och samma sentimentalitet som Hammarsköld, men arten är dock en annan. Hammarsköld är vek och genomskinlig som ett vatten, hvilket visar sin egen botten — Livijn är som ett upprördt haf, af hvilket man endast ser den kokande och skummande ytan. Skulle man tro honom själf, är han en världsman af stor erfarenhet, som med en öfverlägsen skepsis bedömer ställningar och förhållanden. Han vill verka kall och oberörd. Han gör gärna narr af sina egna och vännens utgjutelser, möter dem med ett bullrande skratt eller en kvick demonstration. Han hör till dessa naturer, hvilka hellre förtala sig själfva än blotta sitt inre. Till och med för Hammarsköld säger han icke allt utan döljer det bittraste af sina lidanden, sin fattigdom, sina många förödmjukelser. Och detta i själfva verket därför, att han är blyg och vek, men

vill vara manlig. Han är full af passion, af kunskapstörst, af en glödande äregirighet. ''Du är i vissa fall lyckligare än jag. En gång skall denna brinnande låga sakta sig. Du skall finna någon lättnad, kanske ock nöje men för mig — hvad återstår? Smärtan att se mig okänd, gömd bland hopen, beroende af nycker och evigt förolämpad, misskänd. Jag skall dö obemärkt. Man skall lättsinnigt ila öfver min graf, och ingen vandrare skall fästa en uppmärksam blick på den plats dit ödet förde mig för att låta mitt stoft hvila.''

Han hade rätt, då han sade, att Hammarsköld var lyckligare.

Livijn var och förblef en söndersliten natur. ''Svartalfer'' bodde på djupet. Det var för att dölja de pinande kvalen, som han hittade på tusende upptåg, och han lyckades dupera de flesta af sin omgifning. De sågo endast det satiriska löjet, hörde det hårda och ofta hetsiga omdömet, stöttes tillbaka af hans hänsynslöshet eller skrattade åt hans saftiga östgötahumör, allt efter den yttersida, som de råkade få se — men i djupet bodde svartalferna.

Världsman var han i hvarje fall i förhållande till Hammarsköld. Han var fyra år äldre än denne, en tidrymd, som vid denna ålder spelar en stor roll. Han hade redan sett sig omkring och var långt mera praktiskt och kritiskt anlagd. Med sina kvicka infall, sina fantastiska lefnadsplaner, sin liflighet och beslutsamhet både intresserade och imponerade Livijn på Hammarsköld. En komisk och karaktäristisk anteckning i almanackan bestyrker detta och visar, hvilket intryck Livijn först gjorde på vännen. Hammarsköld hade uppmanat honom, skrifver Livijn, att läsa Rinaldo Rinaldinis äfventyr för att se, huru lik han själf var den djärfve, högsinte och passionerade röfvarhöfdingen.

Livijn såg i sin tur upp till Hammarsköld. Han beundrade dennes beläsenhet, hans poetiska sinne, hans säkra omdöme. Själf hade Livijn intet intresse för filosofi, och estetiska resonemang inlät han sig aldrig på.

Hvad som ytterligare ökade sympatien emellan dem, var vissa likheter i deras inre upplefvelser. Båda befunno sig i detta ögonblick i det kritiska genomgångsstadium, hvilket den

moderna ynglingen, särskildt om han är fylld af stora drömmar, af äregirighet och dådkraft, sällan undgår. Hittills har hans lif framflutit i familjens hägn och bak skolans skyddande väggar. Hans värld har varit böckernas; han har insupit deras ideella lifssyn, hans känslighet är förfinad som en ung flickas. Plötsligt slås skolans portar igen bakom honom, och han träder ut i världen. Huru annorlunda ter sig icke plötsligt allt! Han står ensam och skall bryta sig en väg. Han brinner af äregirighet, af begär efter kärlek och njutningar — de fly undan eller kasta honom i smutsen. Råhet och brutalitet på alla sidor! Dessa motsatser föda i hans sinne grubbel och melankoli. Med blomstrande kinder förefaller han sig själf lifstrött som en gubbe, han ser världens intighet framför sig, innan han ännu hunnit att stiga öfver dess tröskel. Mången yngling söker under intrycket af dessa kval döden — ännu flera drömma därom.

Denna ynglingamelankoli, som suger sin förnämsta näring ur lifskampen och otillfredsställda kärlekskval, har funnits under alla tider. Shakespeare har tecknat den i Hamlet med sådan sanning och sådant djup, att sedan generation efter generation i den återfunnit sina egna drag.

Men särskildt under sådana tidsepoker, då samhället genomgår väldiga omstörtningar, under religiösa kriser eller politiska revolutioner, skärpas dessa individens lidanden; febern sprider sig och tar sig häftigare uttryck.

Det går en sådan farsot af världssmärta öfver Europa under tiden närmast före och efter revolutionen. Litteraturen hade då länge haft en nästan negativ karaktär, den hade söndersmulat religionen och fyllt sinnena med drömmar om ett nytt och bättre samhälle. För den stora begåfningen och energien funnos knappast längre några hinder. Huru många af Napoleons generaler hade icke kämpat sig upp ur ledet och slutat på en kungatron eller med en marskalkstaf. Men svårigheterna växte också, och banden, där de ännu funnos, kändes så mycket mera tryckande. Det är ingen tillfällighet, att den unge Werther, den mest typiska bilden af denna ynglingaskara, skjuter sig, icke blott därför att hans kärlek är obesvarad, utan äfven af missnöje med sin sociala ställning. Trettio år tidigare skulle ingen borgerligt född yngling känt

sig förödmjukad, därför att han ej behandlades som en jämlike af adelsmän.

Revolutionstidens litteratur öfverflödar också af teckningar af dessa gestalter och deras mer eller mindre skarpt analyserade själslif. Rousseau ter sig i sina Confessions som en stamfader för alla dessa oroliga och trötta andar. Goethe däremot, som var född under lyckligare förhållanden och begåfvad med geniets gudagnista, skref sig hastigt fri från all öfverspändhet och falsk sentimentalitet och hade snart Werthertiden bakom sig. Schillers Franz Moor gifver oss en annan bild af denna samhällströtthet; manligt beslutsam bryter han sina länkar och lefver som en fri röfvare i skogarna. Och ständigt möta oss nya sådana gestalter, i grund och botten besläktade, men dock med nya drag: Obermann, René, Byrons hjältar med deras tusentals afkomlingar i tidens följetongsromaner.

Äfven i den svenska litteraturen hade denna tidstyp länge varit uppmärksammad. Både Lidner och Lindegren höra obestridligen till familjen, men de sakna allvarligt patos, söka tröst i bägaren för sin världssmärta och sjunka därför ned i en lägre sfär. Få svenska ynglingar torde däremot så typiskt återspegla detta själstillstånd som Livijn och Hammarsköld i det ögonblick, då vi göra deras första bekantskap.

Hammarsköld genomlefde i detta ögonblick en kärlekshistoria med Charlotte Eleonore Rääf, men denna kärlek besvarades icke. Hon förlofvade sig i stället med Lorenzos broder, Åke. Hammarskölds situation var, som man finner, i allt väsentligt densamma som Werthers; den unga damens namn är till och med detsamma. Åkes från all svartsjuka och poetiskt svärmeri fria karaktär motsvarar icke illa Alberts. Lorenzo själf spelar Werthers roll såsom den vekaste och sentimentalaste af alla älskare. När han efter broderns giftermål halft mot sin vilja återvände till Thomestorp och Charlottes närhet, och hennes systerliga smekningar ytterligare ökade hans kval, erinrar detta om Werthers återkomst under liknande förhållanden. Han går mellan Nora och Åke som Werther mellan Lotte och Albert. Naturligen skymtar pistolen i bakgrunden. Det mest lugnande med Hammarskölds lidanden är, att han ej behåller dem för sig själf. Alla hans vänner få del af hans upplefvelser och utgöra hans förtrogna.

Somliga gråta med honom, andra skratta som Leonard Rääf, och åter andra som Jakob Adlerbeth förklara torrt, att, när man bereder sig att bestiga parnassen, måste man glömma kärleken och odeladt ägna sig åt vetenskapen.

Livijn däremot kände med vännen. Det finnes ett rörande ställe därom i almanackan. Han har plötsligt och oförmodadt kommit att tänka på, huru Hammarsköld lider, och han har gripits af sorg, så att han ej kan sofva om natten. Han är deltagande, tröstar honom och gifver honom goda råd: Läs inga romaner och inga poeter, läs historia eller ock filosofi. "Den torraste krönika eller gräsligaste skoliast är dig nyttigare än Ovidius . . . Sök äfven förströelser." Och framför allt undvik Noras smekningar.

Det var helt naturligt, att Livijn hyste medkänsla. Han hade, som vi veta, själf sin stora passion för Laurette. Men han reagerade på ett annat sätt, icke med ömklig veklagan och tårar som vännen. Han är den skeptiske och öfverlägsne världsmannen, hvilken fängslats af en kokett, men han aktar sig väl för att uppenbara sina känslor och låta sitt hjärta söndertrampas. Han är grefve Donamar, som kämpar mot Laurette von Wallenstädt. Men trots sitt förakt känner han sig brinna af en demoniskt förtärande låga.

Livijn hade dessutom annat att tänka på än sin kärlek. Han hade att strida med stora ekonomiska svårigheter, hvilka snart skulle drifva honom bort från akademien. Då och då smäller han med pistolen; gång på gång dyka planer upp att gå i främmande krigstjänst, att kämpa under Napoleon och eröfra en marskalkstaf åt Laurette eller draga till Ryssland för att där liksom Klinger göra sin lycka.

Men äfven i denna punkt råder en viss likhet mellan de båda vännerna. Ett ögonblick såg det hotande ut äfven för Hammarsköld. Sedan brodern Åke gift sig, ansåg denne sig icke längre hafva råd att hålla brodern vid akademien. Hammarsköld lämnade för en tid Upsala och tog kondition i landsorten. Han hade planer att begifva sig till Greifswald för att där, hvarest det var billigare att lefva, taga graden. Men Lagus, som kände till hans slarfvighet i penningaffärer och hans ständiga behof af ficklån, afrådde honom därifrån. Han skulle där bland främmande ej kunna få låna.

Hammarskölds utsikter förändrades emellertid hastigt. Förmyndaren upptäckte, att familjeegendomen ej hade fideikommissnatur, och plötsligt såg sig Hammarsköld som ägare till en liten förmögenhet, och kunde ostörd fortsätta sina studier.

För Hammarsköld var denna världssmärta endast en ungdomsstämning. Han glömde snart Nora Rääf och genomlefde en ny och lyckligare kärlek med en annan kvinna, som blef hans maka. Genom studiet af de nyare filosofemerna fördes han tillbaka till kristendomen och frigjordes därigenom från sin pessimism samt fann frid.

Men Livijn öfvervann aldrig helt sitt missnöje med världen och människorna. Han förblef jakobin ända till det sista. Genom hela hans produktion går ett drag af svart melankoli, som långt ifrån att förflyktigas, tätnar ju mera han mognar. ''Vårt lif är också ej annat än en väg af färgade tårar; de kyssas af hoppet och af hoppet lefva vi. Fortsatta hopp, kedja af gråtna önskningar.'' Men Livijns känslor äro växlande som ett aprilväder. Och hans tankar gå sällan i raka linjer, utan i konstiga vinklar som hästens öfver schackbrädet. De svarta tankarna slå hastigt och oförmodadt öfver i yster lifsglädje. Tårarna sluta i skratt. Allting skimrar hos honom i starka reflexer. Hans färger äro det svarta och det röda.

VII.

Vältalighet och ungdomslyrik.

Det var Hammarsköld, som upptäckte att Livijn var poet, och han hade snart bildat ett sällskap, i hvilket han och Livijn jämte några andra kamrater öfvade sig i poesi och vältalighet. Det var sällskapet *Vitterhetens vänner*. Dess verksamhet har tidigare så utförligt behandlats af Böttiger och R. Hjärne, att intet af vikt återstår att tillägga. Här må blott erinras om själfva hufvuddragen af föreningens historia.

Det var ett af dessa Upsalasällskap, af hvilket nästan hvarje generation har sitt, där medlemmarna utbyta idéer och genom ömsesidigt umgänge forma sina personligheter. Närmast föregås det af *Vitterhetssamfundet*, som bland sina medlemmar räknade G. A. Silverstolpe och Höijer. Det är redan nämndt, att under 90-talet betraktades de olika studentkonvent, som uppstodo i universitetsstaden, med ett visst misstroende af de styrande. Äfven sällskapet V. V. misstänktes som en dylik revolutionsförening, hvilket framgår däraf, att landshöfdingen hade anmält, att han önskade närvara vid ett af mötena. Præses hade också beredt sig på att hälsa honom med en vacker oration, men han uteblef.

Sällskapet stiftades den 9 oktober 1803 af Wilh. Gabriel Lagus, Lorenzo Hammarsköld, Leonard Rääf, Klaus J. Livijn, Carl Stenhammar, Karl E. Hallström, Uddo Widén, P. Meurling och L. A. Planander. Innan årets slut tillkommo ytterligare åtta ledamöter och under vårterminen 1804 fem. Sedan var medlemsantalet stationärt, tills på höstterminen 1805 två nya invaldes, nämligen Nils Mobeck och Per Daniel Atterbom. Då befann sig föreningen redan i full upplösning, och det sista

namnet betecknar i själfva verket sällskapet V. V:s uppgående i Auroraförbundet.

Sällskapet arbetade efter en noggrant genomförd plan, reglerad af vidlyftiga stadgar. Man lekte svensk akademi. En af sällskapets första åtgärder var att genom lottning bestämma den ordning, ''hvilken de sinsemellan borde iakttaga''. Till hvarje sammankomst valdes præses och sekreterare. Täflingsämnena på prosa och vers bestämdes vanligen sex veckor i förväg. Alla medlemmar voro skyldiga att hålla inträdestal. Täflingsskrifterna kriticerades af sekreteraren och blefvo efter diskussion och omröstning prisbelönade. Priset bestod i sällskapets bifall. Medlemmarna skulle införa sina namn i ett album, och många hafva tillfogat ett valspråk. Så har Livijn efter sitt namn skrifvit *Frangi non flecti.*

Sällskapets verksamhet var i begynnelsen mycket liflig. Innan höstterminens slut hade man haft sju sammankomster, inträdestal höllos, och täflingsskrifter på vers och prosa inflöto i talrik mängd. Denna verksamhet fortgick med samma lif under vårterminen 1804, då tvänne sammankomster höllos i månaden. Därefter inträffade en viss afmattning. Hammarsköld lämnade Upsala, sedan han högtidligt tagit afsked af sällskapet i ett tal, som slutade med en elegi på antika versmått.

De täflingsskrifter, som förekommo i V. V., erbjuda numera icke något större intresse. De afspegla, såsom naturligt är på grund af de täflandes ungdom, endast de härskande litterära idealen, utan att uppenbara någon större originalitet. Man finner dikter i Silverstolpes och Franzéns, i Lidners och Kellgrens stil, andra mönster att förtiga. Flera af medlemmarna utmärka sig i sina tal och dikter genom en icke ringa formfulländning. Tengborg talar nästan med samma värdighet och samma afmätta perioder som en sekreterare i Svenska akademien. Hallström, Harlingsson och Luth röra sig ledigt med tidens poetiska ordförråd. De flesta af medlemmarna ådagalägga icke heller några revolutionära åsikter, hvarken i vitterheten, politiken eller religionen, tvärtom väcka dylika tankar, när de utkastas af någon i sällskapet, ett bestämdt ogillande och gifva anledning till häftiga diskussioner och bestämda partibildningar.

Hammarskölds och Livijns täflingsskrifter, vare sig på vers

eller prosa, utmärka sig däremot knappast genom någon större formfulländning; likvisst väcka dessa båda medlemmar obestridligen det största intresset både genom sina skrifter och sina personligheter. Det är ofta så, att de begåfningar, som bära på det nya idéinnehållet, hafva svårast för att finna sin form. Hvarken Hammarsköld eller Livijn voro ännu medvetet oppositionella mot den härskande vitterheten, men tidens idéer jäste redan i deras sinnen. Hammarsköld är den drifvande och sammanhållande kraften i kretsen; när han går bort, upplöses sällskapet. Han påpekade Bellmans betydelse för den svenska dikten, och han var en ifrig förfäktare af den orimmade versens företräden. Livijn var full af djärft revolutionära hugskott, hvilka i denna krets verkade som eldbränder och gnistor.

Redan under sommaren 1803 hade Livijn täflat i Saturiska sällskapet, och som det tyckes också vunnit pris ett par gånger. Huru skulle han kunnat undgå det! Nora var sekreterare, och hon ”är onekeligen den skickeligaste bedömmaren i hela orden, och hon skall således nödvändigt finna förtjensterna i detta tal, som onekeligen är det bästa af alla dem som till S. S. brödernas vittra domstol blifvit inskickade”. Sådant var Hammarskölds förhoppningsfulla svar på Livijns förfrågan, om han kunde vänta pris på sitt *Jakobinertal*, om hvars stil man får en aning af Livijns egen beskrifning: ”Mord, blod, dolkar, förgift, frihet — sköna saker! Med dem skall man kunna uppväcka mig, om jag ock vore halfdöd!” [1]

I sällskapet V. V. fortsatte Livijn denna så lyckligt började verksamhet och i samma anda. Han var sällskapets fruktansvärde jacobin, hvilken gång på gång uppväckte de mera fromsinta medlemmarnes ogillande. Minst revolutionärt är hans inträdestal om *Lifvets sällheter, en paradox*, men äfven det är pessimistiskt, irreligiöst och dröjer kanske alltför epikureiskt vid utmålandet af sådana tidens sällheter som att

[1] Dessa till S. S. insända tal äro förlorade och att bestämdt angifva huru många de voro, har sina svårigheter, då uttrycken i brefven äro sväfvande. Troligen voro de fyra. Den 7 (H. I. 13) juli insände Livijn sitt *första tal*, hvars ämne är oss obekant; troligen prisbelöntes det (H. I. 15). H. I. 16 nämner Livijn, att han skrifvit ett tal om *Valerius Publicola*, som han skulle insända, då han fått det renskrifvet. Möjligen var det detta, som Hammarsköld insände till S. S. den 25 aug. (H. I. 17). Den 31 aug. skickade Livijn ett nytt tal, hvilket troligen var detsamma, som Hammarsköld i H. I. 20 kallade för *Jacobinertalet;* ur almanackan veta vi, att Livijn den 30 aug. skrifvit en *Oratio de morte Bruti*, hvilket tal ej vann Hammarskölds bifall (H. I. 20).

under yra lekar stjäla en kyss eller att i glada bröders lag tömma ett glas.

Den 20 november prisbelöntes han för ett *Samtal i de dödas rike*, men Præses framställde grava anmärkningar. Talet är förloradt, men af Wadströms kritik kunna vi se, att det var en dialog, troligen med Suhm som mönster för framställningen, någonting i Gyrithas stil. Samtalet ägde rum mellan "tvenne okonstlade, redliga och framfusiga göter, Sigurd Biskop och Ansgarius". Men Livijn hade passat på att gifva uttryck åt sitt vid denna tid glödande prästhat, ity att han utmålat biskopens gestalt så, att "för det Tidehvarfvet ingen Prest kännes i Sverige af den Uselhet, som Sigurd tillägnas".

När han den 4 december återkom med ett tal om *Erik Puke*, hade han illa punkterat uppsatsen, slarfvat vid inskrifningen och icke inlämnat den på kvartformat, såsom sällskapets stadgar föreskrefvo. Till och med Hammarsköld yttrade, att det var det sämsta Livijn någonsin skrifvit. Under tiden hade han utarbetat ett tal om *Religionsfanatismen*, men det var så eldrödt, att han icke vågade insända det.

Men i februari 1804 tog han skadan igen. Han inlämnade då *Tankar om själfmord*. Skriften finnes icke kvar, men af Livijns och Hammarskölds brefväxling framgår det, att Livijn försvarat själfmordets berättigande. (H. I. 50—53). Detta var ett ämne, som ofta behandlades i revolutionstidens litteratur. Det var helt naturligt under en så upprörd tid, hvars idealer i icke ringa mån voro färgade af den antika republikanismens uppfattningssätt. Redan Kellgren hade i Stockholms Posten år 1781 i en artikel "Om svårigheten för en kristen att vara stor poet" skrifvit: "Cato var romare och bland romare var det en dygd att hellre välja en sjelfvillig död än en påtvungen träldom. Hade Cato varit kristen, skulle han i stället med lydnad böjt sitt hufvud under oket och tillbragt sin lefnad i förakt och slafveri." Samma uppfattningssätt återfinnes sedan uti nyromantikens skrifter.

Livijns uppsats väckte en storm af förbittring i sällskapet. Tengborg och Lagus anmärkte, att afhandlingen endast utgjordes af i vacker dräkt klädda sofismer. Mest förbittrad var dock Carl Stenhammar, hvilken skulle presiderat vid

sammankomsten men i stället utgick ur sällskapet. Det första fröet till dess upplösning var utsådt.

Under tiden hade Livijn, som utbildat sig till sällskapets Ulfspegel, haft ett annat skämt för sig. Han liksom Hammarsköld fann, att Planander uttryckte sig svulstigt och öfverdrifvet och beslöt att parodiera hans vältalighet. Livijn författade ett tal öfver ett af sällskapet tidigare uppställdt ämne, *Är man säll för det man är lycklig?* och troligen genom meddelanden från Hammarsköld hade det lyckats Livijn att göra denna *dissertatiuncula* till en fullständig parodi på det tal, med hvilket Planander ämnat öppna sammankomsten (H. I, 52, 54). Man kan döma om dennes förvåning!

Ett tal om fosterlandskänslan, äfven det revolutionärt till innehållet, hvilket Livijn hade färdigt, och som skulle täfla den 22 april 1804, blef aldrig inlämnadt (H. I, 67). Livijns sista tal i V. V. var *Ett par ord om kritiker* (16 december 1804). Det granskades af Hammarsköld och prisbelöntes. Hammarsköld jämförde denna skrift med en af Leopolds smärre afhandlingar, på grund af den inblandning af kvickheter och satir, som afbryta den dogmatiska stilen. Detta är knappast en riktig anmärkning. Uppfattningssättet och stilidealet är närmast Thorilds.

Livijns afhandling är icke en systematisk behandling af kritikens väsen, utan endast några ganska kloka synpunkter på, huru kritiken bör utöfvas, och mot hvem och hvad den bör riktas.

Vid denna tid hade Livijn redan vändt sig till högre forum med sina vältalighetsprof. De båda sista tal han skrifvit inlämnades till Svenska akademien och till Vetenskaps- och Vitterhetssamhället i Göteborg.

I oktober 1804 inkom till Svenska akademien ett *Försök till äreminne öfver rikskansleren m. m. grefve Axel Oxenstjerna*, försedd med följande motto: *"Hvad hans dygd är ren! och hvad hans själ är stor." (Kellgren.)* Livijn hade påbörjat detta tal redan under sin vistelse i Uppsala 1803 samt utarbetat det under följande sommar, då delar af det granskades af Hammarsköld, hvilken fann det superbt, men gjorde en del formella anmärkningar samt rådde Livijn att stryka sina utfall mot konungamakten, om han väntade att akademien skulle be-

löna skriften. Han uppmanade honom att vänta med dylika angrepp, tills han blefve allmänt känd och erkänd, ''Träd då fram och slå despoten med ditt snilles ljungeld''. (H. I, 82.)

I det af Livijn begärda utlåtandet yttrade akademien:

Akademien har ''funnit en lycklig bildningsgåfva, men hade önskat, att den varit mera styrd af Smakens föreskrifter; att tankarna och uttrycken varit mera bestämda, att flera i den högre vältaligheten mindre tjenliga uttryck, såsom: *Skampålar, Historiens rullar, lyckans afskedskyss* m. fl. blifvit undvikne''.

Livijn gaf akademien rätt angående ''historiens rullar'' och ''lyckans afskedskyss'', men var för öfrigt förargad öfver att hafva blifvit frånkänd all smak. Den ''svenska Göthe han stadnar i putten'', utbrister han med sin vanliga humor. ''Dock Svenska Akademien skall säga annat, om jag skrifver en gång till.'' (H. I, 111.)

Man kan till fullo instämma i akademiens omdöme. Men det bör också framhäfvas, att det finnes tankar utströdda litet hvarstädes i detta tal, vittnande om skarpsinne och moget omdöme. ''Lycklig den man,'' säger t. ex. författaren, ''hvars minne trotsar tidehvarf och åldrar, som *efter hundrade år, synes hafva varit en stor man* — han var det verkeligen.''

Karaktäristiskt för Livijns hela uppfattningssätt äro också följande reflexioner:

''Hvaraf kommer det då, att en ovanlig menniska alltid måste beskyllas för brott eller berömmas för dygder hon ej äger? Att sanningen sällan lemnar ryktet dess värf, att oväldigheten sällan skrifver dess historia?'' Och han svarar: ''Det fordras merendels en stor förtjenst för att vinna sin samtids uppmärksamhet, ett starkt och förskräckande slag för att väcka den. Har det skett, se då visar sig på en gång en här af tillbedjare och föraktare, då ljuda smickret och förtalet lika högt.''

Dylika observationer vittna om, huru djupt Livijn redan tänkt öfver vissa lifvets problemer. Huru hade han icke under de sista åren försökt att utmärka sig, huru gärna ville han icke själf med ''ett starkt och förskräckande slag'' väcka uppmärksamhet. Det var endast därför, som han täflade i Svenska akademien.

Äfven på andra ställen i talet spårar man under den historiska omklädnaden Livijns egna drag. Så då han talar

om, att hans hjälte icke längre fick tillfälle att syssla med vetenskaperna. Säkerligen tänkte han därvid på, att han själf nyligen ryckts bort från universitetsstaden och kamratkretsen: ”Snart var den tid förfluten, som feck egnas åt vetenskaperne, snart kom den dag, då han måste skiljas från ungdomsvänner, då man vanligtvis med dem tager afsked af lugnet, och en ny, en mörkare bana af lifvet begynnes. Lycklige de ynglingar, som der fått mätta sitt vishetsbegär och hvilka behofvet ej rycker derifrån med blödande hjertan.”

Från Ullaberg insände Livijn i november 1804 till Göteborgs Vitterhetssamhälle *Försök till äreminne öfver Kongl. Rådet, Generalguvernören, Fältmarskalken och Akademikansleren, Grefve Rutger von Ascheberg.* Med motto: *”För hvad belöning skall tapperheten strida, om ej för ett odödligt namn.” Gustaf III.*

Men han hade icke bättre tur i Göteborg än i Svenska akademien.

I Vitterhetssamhällets utlåtande af den 15 maj 1805, som Livijn hade begärt, skref dess sekreterare, Gustaf Rosén:

”Hvad angår det hela af min Herres arbete har Samhället funnit sig ej egenteligen kunna tillerkänna det namnet af Äreminne, då, i stället för att omfatta händelsernas massor, det å ena sidan öfverflödar af detailler och å den andra visar väsendteliga brister.” Författarens skildring är ofta vidlyftig som en lefnadsbeskrifning, men af Aschebergs ämbetsmannagärning får man endast ett särskildt parti belyst. ”Äfven uti ingressen, som likväl mäst närmar sig tonen af ett Äreminne, saknar Samhället den rikhaltighet i tanken, den upplyftning och värma i känslan, hvarigenom ett arbete af detta slag genast bör bebåda sig . . . och som ej ersättas genom upmaningar till Läsarens hjerta eller inbildning.”

Däremot framhäfdes vissa särskilda ställen såsom berömvärda; så t. ex. på sid. 5 en passus om Leonidas samt den ”varma coloriten i taflan öfver Köpenhamns bestormning”.

Denna panegyrik öfver Ascheberg var Livijns sista försök i vältalighet. Han hade icke vunnit några nämnvärda lagrar. Hans försök i V. V. såväl som hans sistnämnda båda tal uppvisa åtskilliga bristfälligheter. Kompositionen är ofta oredig.

Författaren förstår hvarken att förbereda eller utveckla, hvad han vill säga. Inledningarna äro nästan alltid för långa — ett fel, som gäller äfven om långt senare afhandlingar af hans hand. Stilen är ojämn, ofta svulstig; inflytandet från tidens skräckromaner, från Lidner och framför allt Thorild är öfverallt märkbart, särskildt i V. V.-talen. Hammarsköld anmärkte, liksom Biberg om hans latinska uppsatser, att hans perioder saknade ampleur; de voro couperade. Det var icke afhandlingsstil utan hvardagsprosa, som han skref. I de till de båda akademierna insända talen gör han stora ansträngningar att träffa den Lehnbergska vältalighetens ton, men detta lyckades honom icke i någon nämnvärd grad.

Men det är just dessa omständigheter, hvilka göra Livijns tal intressanta. Under det hela omgifningen formade sina tankar efter det franska äreminnets sirliga, men kyliga mönster, skref Livijn, dels omedvetet, dels följande sådana förebilder som Thorild en helt annan stilart. Han sökte det naturliga, det färgrika och åskådliga uttrycket och gick därutinnan äfven till öfverdrift. Men några år senare utvisa hans bref, att han funnit sin stil och fullt behärskade den. Redan i sina äreminnen är Livijn inne på denna nya väg, och trots all omogenhet väcka de intresse, ty det hvilar något friskt, hurtigt och självständigt både öfver ämnena och behandlingen. Livijn vågade säga, hvad han tänkte, och han sade det på sitt eget vis.

Det blef dock icke Livijn, som kom att rikta dödsstöten mot den franska vältaligheten i Sverige utan Geijer genom sitt äreminne öfver Axel Oxenstierna, där han följde Schiller och icke längre Thomas och Lehnberg såsom mönster.

Redan 1803 var Hammarsköld inom sin krets verksam som produktiv kritiker, och följande året — troligen sedan han hört Höijers ofvannämnda föreläsningar — var han bestämd att uppträda mot den härskande akademiska smaken. Men hvarje kritiker, som vill se sina egna teorier genomförda, letar vanligen med ljus och lykta, fast ofta förgäfves, efter den skald, som kan förverkliga hans idealer. Så också Hammarsköld. Med längtan spejade han efter en reformator af den svenska vitterheten. En af dem, som han utnämnde till denna ärofulla post, var Christian Stenhammar, men denne svarade mycket nyktert: "Om du inbillar dig, att jag nånsin skall få

den svagheten att villja bli reformator, så bedrar du dig. Jag har icke mod att möta det allmänna hånlöjet; jag vill också bli en gång jordiskt säll — jag duger icke att försaka det'' (H. I, 63).

Livijn lyckades Hammarsköld däremot att entusiasmera för sina planer, fast denne ingalunda hade något större förtroende till sin förmåga som lyrisk skald. ''Jag har ofta tviflat om jag vore bland dem, som Phoebus utkorat och tviflar ännu,'' skref han 1804. ''En som begynner att skrifva vers vid 23 år är ej född poet. Han vandrar then breda stråten, then till Bagers och Bjuggs äreport drager.''

Hvarken Livijns eller Hammarskölds egna poetiska försök vittna om någon större lyrisk begåfning. Och dock äga deras dikter från dessa år ett visst intresse, då båda voro inne på den väg, hvilken ledde till den svenska lyrikens förnyelse.

Under senare hälften af 1700-talet och början af 1800-talet försiggår en långsam förskjutning af de litterära principerna. Man aflägsnar sig från pseudoklassicitetens stilideal, som ersättes af de nyare mönster och riktningar, hvilka skulle blifva de förhärskande under romantiken.

Denna utveckling omskapar äfven lyriken, hvilken under känslans och fantasiens pånyttfödelse upplefver en blomstring så rik, att man knappast tidigare på modernt område sett dess like, i hvarje fall icke sedan renässansens dagar. Särskildt hade pseudoklassiciteten med sitt ensidiga betonande af förståndigheten, den logiska förknippningen mellan talets olika delar, sin rädsla för alla konkreta och målande uttryck och sitt framhäfvande af korrektheten varit hinderlig för dess fria utveckling. Karaktäristiskt för hela den anda, som från Boileaus framträdande behärskade dikten i alla Europas hufvudländer, var att man minst af allt intresserade sig för den sångbara lyriken, för den enkla visan, som naivt och omedelbart gifver uttryck åt en eller annan känslostämning. Det var satiren och lärodikten, epigrammet och conten samt den kvickt och frivolt formade sällskapspoesien, som man framför allt älskade. Af dessa var odet den enda art, som verkligen kunde bära ett rent lyriskt innehåll, men på grund af hela den förståndighetens anda, som behärskade sinnena, är det sällan, som denna tids oden genomströmmas af denna flammande hänförelse,

denna medryckande högtidskänsla, utan hvilken dylika dikter endast blifva kalla praktnummer.

Särskildt är det tre omständigheter, som vålla, att pseudoklassicitetens lyrik har så få blommor att bjuda på, nämligen den alltför strängt regelbundna metriken, det utarmade poetiska språket och det stereotypa användandet af mytologien.

Det kan visserligen icke råda något tvifvel om, att icke de metriska principer, hvilka från Malherbes och Boileaus framträdande i Frankrike och Wallers och Drydens i England behärskade dessa båda länders litteratur, varit af stor nytta för den moderna versens utveckling. Vi hafva endast i våra dagar svårt att förstå, hvad godt detta system uträttat. Det är först vid jämförelse med medeltidens och renässansens versformer, som betydelsen af sextonhundratalets metriska sträfvanden framstå i en annan dager.

Versen under dessa äldre tider hade nämligen ännu icke någon strängt genomförd byggnad. Ofta nöjde man sig med att endast räkna höjningarna utan att taga hänsyn till sänkningsstafvelsernas antal. Visserligen försökte redan renässansen att införa stafvelseräkningen och accenten såsom principer för versens byggnad, men den lyckades aldrig helt att genomföra sitt program. Därför har också versen ofta ett mindre musikaliskt välljud. Genom vårdslösheter i detaljer bröts ofta den härskande rytmen.

Det var på denna punkt, som sextonhundratalets reformer vidtogo. Versen regelbindes. Accenten och stafvelseräkningen genomföras; men under dessa sträfvanden kom man att gå alltför långt i regelbundenhet. Så småningom afskaffades så godt som all annan rytm än den jambiska eller trokeiska. Den härskande versformen blef alexandrinen och dess engelska motsvarighet, heroic couplets, i hvilken endast cesuren åstadkom en ringa omväxling, i fransk vers ännu full af nyanser, men knappast tillräckligt verkningsfull i den germanska versen. Allt inblandande af olika versfötter, två-, tre- och fyrastafviga om hvarandra, var praktiskt så godt som bannlyst. Visserligen skärptes härunder känslan för taktens betydelse, men all friare sväfvande musikalisk rytm försvann.

Hvad som gäller om versens byggnad, gäller också om det poetiska språkbruket. Äfven detta hade hofdikten utarmat

genom sin konventionella uppfattning. I företalet till sin öfversättning af Bucolica och Georgica, karaktäriserar Adlerbeth träffande denna stil, då han säger att Vergilii språk gaf honom fördelar, ''som i de moderna språken länge saknats, hvarest genom en öfverdrifven grannlagenhet, en mängd hvardagliga bilder blifvit utdömda ur den poetiska målningen af naturen och hvarest vissa djur, vissa förrättningar, som tillhöra landskapstaflan, hitintills knappt fått nämnas, utan att smaken derigenom funnits sårad och Skaldekonstens värdighet kränkt''. Om redan Vergilii för oss så konventionella språkbruk kunde kännas som en befrielse för Adlerbeth, kan man förstå, huru ringa anspråken ännu voro på djärfva och målande uttryck.

Det är omöjligt, att här närmare ingå på denna pseudoklassicitetens retorik. Vare det nog sagdt, att knappast någonsin har det poetiska språket så afvikit från det vanliga som i denna tids diktning. All sträfvan gick ut på att undvika det direkta och åskådliga uttrycket. Måste man nödvändigt framställa ett konkret föremål, så borde det åtminstone ske utan all brutalitet, man måste ''voiler les objects aux yeux de l'imagination par une expression vague et légère'' (Marmontel). Öfverallt parafraserade man. De vulgära vanliga orden uteslötos, och i stället hade man ett helt särskildt poetiskt ordförråd. Personnamnen omskrefvos. I stället för Vergilius sade man Aeneas' skald. De geografiska namnen arkaiserades. Antiteser, allusioner, jämförelser, frågor och apostrofer bidrogo ytterligare att tillkrångla detta språk, hvilket slutligen blef så dunkelt, tillgjordt och stereotypt, att det icke längre kunde uttrycka en naturlig känsla.

En särskild sida af denna retorik var det öfverdrifna bruket af mytologien. Till mycket stor utsträckning var detta icke heller något annat än en art af omskrifning. Så t. ex. när man i stället för morgonrodnaden säger Aurora, eller i stället för solen Phoebus. En annan form af mytologiskt uttryckssätt bestod däri, att man personifierade alla abstrakta begrepp, så att ödet, afundsjukan, naturen, inbillningen o. s. v. uppträda som gudinnor.

En dylik poetisk stil kunde icke reformeras. Det fordrades

en alldeles ny uppfattning af poesiens väsende för att slutligen genom en revolution införa ett nytt system.

Det är också denna förändring, som långsamt och nästan omärkligt förberedes under sjuttonhundratalet. Början därtill göres i England, där redan den beskrifvande och den sentimentala diktningen, som inledes af Thomson, Young och grafskalderna, utgör en förberedelse till motrörelsen. En hel rad af skalder, af hvilka Gray, Collins och Cooper äro de förnämsta, omskapa sedan odestilen; med Burns bryter den folkliga lyriken igenom. Walter Scott och Sjöskolan utvidga ytterligare området för den nya stilen och fördjupa den i olika riktningar.

I Tyskland var då redan reformen genomförd. Den förberedes där af Klopstock och Herder; Bürger och Goethe fullborda verket.

I Frankrike faller däremot hela denna rörelse långt senare. Det är först på grund af förenade inflytanden från den tyska och engelska romantiken, som Lamartine och Hugo skapa den romantiska lyriken.

Hela denna frigörelse från pseudoklassiciteten sker hufvudsakligen på två olika vägar. Dels söker man sina mönster i den antika litteraturen, dels återgår man till renässansens och medeltidens diktning.

Den förra vägen till en pånyttfödelse kan förefalla något egendomlig, då ju faktiskt äfven pseudoklassiciteten hade anslutit till antikens skalder. Men först och främst hade den begränsat sitt antikstudium till de latinska hofpoeterna; Vergilius och Horatius samt öfriga latinska satirici och elegiska författare voro hufvudmönstren. Det nya låg däri, att sjuttonhundratalet utvidgade kännedomen om antiken, och att den äfven studerade de grekiska skalderna, Homerus, tragöderna, Pindaros, Anakreon och Teokritos.

Ännu mera betydelsefullt var det emellertid, att hela uppfattningen af antiken blef en annan. För första gången började man fullt medvetet förstå de antika författarnas historiska särställning. Man studerade dem i samma anda som Montesquieu sökt utgrunda folkens politiska och juridiska institutioner. Man upptäckte, att de antika skaldernas sånger på olika sätt återspeglade den omgifvande naturen och folkets seder och upp-

fattningssätt. Vid denna närmare bekantskap framstod snart Homerus som en folklig sångare af ett helt annat kynne än hofskalden Vergilius, en slags antik motsvarighet till Shakespeare, inför hvars mäktiga skapelser samtiden böjde knä som för poesiens egen nyfunna genius.

Studiet af antiken inverkade särskildt på den högre lyriken. Odet får småningom en helt ny karaktär. Detta var dock af mindre betydelse, då trots allt odet är en döende diktart under denna tid. Det försvinner väl icke helt och hållet, men det undanträngs och öfverflyglas af den visartade lyriken, som bättre passar till tidens folkliga lynne.

Odets viktigaste roll under denna tid är, att det utgör ett experimentalfält för de nya metriska principer, som det förnyade studiet af den antika diktningen framkallar. Ty det är för metrikens utveckling, som antikstudiet framför allt får en genomgripande betydelse.

Det är ofvan nämndt, att pseudoklassiciteten bundit den moderna versen vid den jambiska och trokeiska rytmen. Man längtade efter frihet, efter en rikare mera orkestral musik än den, som alexandrinen kunde erbjuda.

Denna frihet fanns i den antika versen. Den band icke tanken genom rimmet. Den hopkopplade icke sina verser till antitetiskt förenade par. Den tillät, ja föreskref inom samma verser användandet af olika versfötter, såsom då i hexametern spondeen förnämt skrider fram sida om sida med daktylen. Den sammanförde i många af sina rent lyriska metra (som t. ex. i det asclepiadeiska eller det sapphiska) verser af helt olika struktur. Takten i den antika poesiens vers var aldrig hoppande, utan glidande, smygande sig efter ämnets olika innehåll, oändligt växlande som hafvets böljegång.

Så lärde man sig, att i den moderna versen åter insmyga de grekiska körernas rika melodier, liksom man samtidigt i musiken gick bort från den gamla italienska musikens konstfulla arior och nådde fram till Beethovens djärfvare och långt mera växlande tonskala. Detta skedde redan därigenom, att man direkt imiterade de antika versformerna. Hexametern, pentametern och flera af det antika odets strofformer återuppstodo. Men öfver dessa strängt antikiserande versformer (med undantag möjligen för hexametern och den elegiska versen,

som i vissa litteraturer för en tid åtmistone vunno verklig hemortsrätt) kom alltid att hvila något främmande. Det var därför af långt större betydelse, då man i den jambiska eller trokeiska rimmade versen inkastade andra versfötter som choriamber, anapester, daktyler o. s. v.

Studiet af medeltidens och renässansens diktning verkade i samma riktning. Det är onödigt att erinra om, af hvilken betydelse det varit för hela den moderna diktningen, då man ånyo började att använda blankversen. Det var Milton och Shakespeare, som här tjänade till mönster. Därigenom fick man en vers friare än alexandrinen, och hvilken lika utmärkt lämpade sig för patetiskt som hvardagligt framställningssätt. Äfven den oregelbundna medeltidsversen kom genom imitation af folkvisorna ånyo i svang, fast man icke gick så långt i frihet, att man öfvergaf accenten eller stafvelseräkningen.

Äfven i den svenska lyriken uppenbarar sig dessa nya riktningar under sjuttonhundratalet. Många af dess egendomligheter framträda redan hos Bellman, som vandrar geniets egendomliga och ensamma stigar för att nå fram till sitt mål. Trots all rococo utgöra hans dryckeskväden en värld för sig, fylld som den är af en realism, som i sin djärfhet täflar med den engelska sederomanen och Hogarths teckningar och i sin verskonst erbjuder många afvikelser från pseudoklassiciteten, väl hufvudsakligen beroende på hans omedelbara anslutning till musiken. Men själfva utgångspunkten för den svenska lyrikens pånyttfödelse utgör dock Thorilds strid med Kellgren, som gifver anledning till en långvarig diskussion om den rimmade eller orimmade versens företräde. Därmed är själfva principfrågan i hela denna utveckling vidrörd, och vägen är öppnad för Miltons och Klopstocks inflytande. Man börjar studera den tyska diktningen och kanske i ännu högre grad den danska. Enstaka metriska öfversättningar och imitationer uppträda hos Kellgren och Oxenstjerna. Den förra använder också blankversen, och det är för öfrigt många gånger framhäfdt, huru en ny anda mot slutet af Kellgrens lif gör sig gällande i hans diktning. Äfven hos Lidner och i ännu högre grad hos Franzén visar sig det växande intresset för nyklassiciteten, för nya versformer och en djupare lyrisk, rent känsloartad stämning.

Den elegiska grafdiktningen framträder. Ossiansångernas inflytande spåras öfverallt.

Ett bestämdt motstånd mot dessa nyheter gör sig dock samtidigt märkbar. Särskildt är Leopold, trots sin öfversättning af Schillers "Sång till glädjen" och Bürgers "Trohetsvisa" (den senare verkar nästan parodisk) samt sitt användande af den rimmade femfota jamben en svuren motståndare till dessa nyheter, och hans motvilja växte med åren. Som hans inflytande var stort i Svenska akademien, blef detta hans uppfattningssätt af betydelse.

Under nittiotalet härskar ännu officiellt den franska smaken, ja når till och med sin höjdpunkt i vår litteratur, och den diktning, som presteras under adertonhundratalets första år af pristagarne i Svenska akademien, har en öfvervägande epigonartad karaktär.

Det var därför både nödvändigt och naturligt, att hela frågan om en reform ännu en gång kom att ventileras. Karaktäristiskt nog sköts då åter den metriska principfrågan i förgrunden, således densamma som Thorild på sin tid framfört. Denna rörelse har sin utgångspunkt i hvad man skulle kunna kalla öfversättareskolan, hvars förnämsta representanter voro Gustaf Regnér och Gudmund Göran Adlerbeth.

Den förres afhandling om svensk metrik, som inleder hans år 1801 utgifna *Försök till metriske öfversättningar från forntidens skalder*, är en hel programskrift, i hvilken åtskilliga af nyromantikens principer redan klart äro uttalade. Regnérs egna öfversättningar voro däremot föga lyckade, men Adlerbeth sporrades af dessa att tolka *Aeneiden* på hexameter (1804) och skapade därmed ett mönster för den följande generationen. Han visade genom denna och sina följande tolkningar, att den metriska versen var fullt användbar i svenskan och hade därmed genomfört en af punkterna i Thorilds program.

Det var framför allt Regnérs och Adlerbeths exempel, som föresväfvade Hammarsköld och Livijn i det ögonblick, då de på allvar började sin vittra verksamhet i sällskapet V. V. Detta framgår redan af Hammarskölds ständiga yttranden i sina bref om den metriska versens företräden och hans direkta omnämnanden af både Regnér och Adlerbeth. Hammarskölds

''Öfversättningar och imitationer'' 1806, ansluta omedelbart till dessa nyantika sträfvanden, och detsamma gäller en hel grupp af Livijns tidigaste dikter, i hvilka han använder antika versformer.

Livijns mönster för den orimmade versen var utom ofvannämnda svenska författare icke minst Klopstock, senare Goethe, men dessutom förråda flera af hans tidigaste täflingsskrifter i V. V. tydligt inflytande från de engelska elegikerna och odediktarne under 1700-talet. Så var förhållandet med trenne elegier, som han insände till Hammarsköld, och af hvilka två vunno dennes synnerliga bifall. *Vid min fars graf* är ofvan citerad. Hammarsköld jämförde den med Tibulli elegi *Ad Messalam*. Mot *Elegie på ruinerna af ett slott* gjorde han visserligen anmärkningar, men var förtjust öfver att den var skrifven ''på de gamles elegiska versmått''. Det är den första af Livijns dikter på daktylisk meter, men behandlar för öfrigt ett ämne, hvilket var synnerligen omtyckt i 1700-talets engelska poesi: under vandringen genom ruinerna af ett gammalt slott, vaknar i skaldens själ bilder från fordomsdags, då slottet ännu stod i sin glans, då riddarne här trådde dansen med fagra tärnor, bröto sin lans vid tornerfesterna eller på fältet utspridde död och förskräckelse bland fienderna. Huru annorlunda nu! Allt lif är utdödt! Endast en ensam vandrare smyger fram mellan kullfallna hvalf, öfverväxta af ogräs. Tanken om alltings förgänglighet växer naturligt fram ur dessa betraktelser.

Livijns närmaste förebild var en dikt af J. Cunningham (''An elegy on a pile of ruins'', 1761), hvilken tidigare i förkortad form öfversatts af A. G. Silverstolpe.

Under februari 1804 lyckades Livijn riktigt upptända andarne i V. V. Vid första sammanträdet förekom hans tal *Om självmordet*, vid det andra prisbelöntes efter långvariga förhandlingar hans orimmade dikt *Ungdomen*. In petto erinrar denna strid om Thorilds kamp med Kellgren i Utili dulci, såtillvida som striden äfven här gällde rimmad eller orimmad vers. Planander, som var præses vid denna sammankomst, var en motståndare till orimmet, ''det käxande versslaget'', och ansåg Livijns dikt för den sämsta af de täflande. Lagus försvarade den däremot och förklarade, att det var icke allenast

den vackraste af alla nu inkomna dikter utan af alla som sällskapet haft inne. Beslutet blef också, att Livijns poem ensamt belöntes.

Dikten är ett af Livijns bästa ungdomspoem.

Den tjugutreårige skalden tager i denna dikt afsked af sin ungdom. Det kan tyckas något för tidigt, men som vi hafva sett, stod Livijn i detta ögonblick inför en brytning i sitt lif. Han hade nyligen förlorat sin fader, och han hade tvingats att öfverge sina studier för att själf bryta sig en bana. Dessa händelser utgöra den bakgrund, mot hvilken diktens stämningsinnehåll bör uppfattas. Känslorna äro som nästan alltid i Livijns dikter äkta.

Dikten börjar med att utmåla den flydda ungdomstiden:

Lyckliga ålder!
Skymtande fjärran
Utur min åsyn;
Gråtande suckar
Jag dig det sista,
Sista farväl.

Då var jag lycklig,
Glädjen mig strödde
Blommor på vägen,
Äran mig viste
Häfdernas fjärrglas,
Solklar då lyste
Sanningens fackla,
Oskuld mig gaf en
Liljehvit krans.

Men drömmen var kort. I en strof, som erinrar om Lidners feberstil, skildrar skalden omslaget i sitt lif.

Åskan mig väcker,
Blixtarne ljunga,
Tordönen braka,
Stormarne ryta,
Ekarna brista,
Floderna brusa,
Drömmen om lycka
Hastigt försvann.

Han väg går nu fram genom törnen, äran är blott en skuggbild, som försvinner ur hans åsyn. Sångens fackla släckes af stormen, och tviflet famnar hans själ:

Famlande vandrar
Jag uti tviflets
Rysliga midnatt.

Han ser, huru hvardagsbestyren göra honom beroende, huru åren nedtynga honom. Öfvervältigad utbrister han i följande korta strof, som markerar början af diktens sista parti:

Älskade ungdom!
Nu är du flyktad.
Intet är öfrigt,
Endast minnet.

Himmelens dotter,
O Mnemosyne!
Räck åt mig penseln,
Glad vill jag måla
Flyktade dagar
Med fantasiens
Gyldene färgor;
Och då förglömma
Skuggan och mörkret
Uppå min tafla:
Knapt har jag tecknat,
Förrän en tårflod
Utplånar dragen,
O! Jag är smärtans
Eviga träl.

Ålderdomen nalkas, och slutligen närmar sig döden — befriaren med sin lie.

En annan sång, *Ode till vinet*, skrifven i strängt antikiserande stil på metrum Sapphicum minus, vann äfven pris i V. V. Denna meter hade i svenskan tidigare väl uteslutande användts i direkta öfversättningar från antiken. Kellgren hade på detta versmått öfversatt Horatii andra ode i första boken och Regnér två oden af Sappho. Någon bacchisk yra brusar dock icke oss till mötes i detta dryckeskväde. Det verkar nästan öfversätt-

ning från antiken både på grund af ordvalet och ordställningen.

Som vi hafva funnit, hade Livijn redan gjort sig bekant som upptågsmakare och revolutionär, hvilken med hvarjehanda skämt och paradoxer satte lif i V. V:s sammankomster. En viss misstro till sällskapets kritik och misstankar om kabaler vid prisens utdelande spåras också i hans bref till Hammarsköld. När därför V. V. den 8 april som täflingsämne utsatte en satir, begagnade sig Livijn af tillfället för att gyckla med sällskapet. Han insände anonymt en samling af *Xenier*. Detta diktslag, som några år tidigare med sådan kvickhet begagnats af Schiller och Goethe, var i Sverige så godt som okändt.

Livijns samling är i hvarje fall det första större knippe af dylika stridsepigram i svensk litteratur.

Den 20 maj lågo Xenierna på sällskapets bord. Då terminen var så godt som slut, voro icke många medlemmar närvarande, inalles 10. Men likväl blef det sällskapets stora dag. Livijn vann en *succès de scandale*, men trefnaden mellan vännerna var förstörd, och trots Hammarskölds senare försök att åter upplifva sällskapets verksamhet, hämtade det sig aldrig från denna chock.

Livijn angrep hela institutionen, afslöjade den som en leksaksakademi, gycklade med dess medlemmar, hvar och en och alla i gemen. Han säger i det första epigrammet, att sällskapet liknade en vandrande tropp i den arabiska öknen, hvars väg icke upplystes af någon eldstod. Dess samlingstid, klockan 10 om söndagarna, då högmässan började, föranledde honom till det yttrandet, att Phoebus fick mottaga den sång, som frälsaren fann för trög.

Hammarsköld apostroferades på följande sätt:

''Älskar du verkligt? Dyrkar du Schleglarne utan all fördom?
Tig med Nora, med dem, ty vi ej annars dig tro.''

Om Lagus hette det:

''För att reknas ibland filosofernas skara behöfs dig
Kantens rena förnuft, äfven ett passande skägg.''

Hammarsköld och Lagus skrattade emellertid; troligen voro de invigda i hemligheten (Jmfr: H. I, 72).

De öfriga medlemmarna emottogo däremot dessa smädedikter med blandade, men icke angenäma känslor.

Om Wadström hade Livijn skrifvit:

"Du sjunger sällhetens pris med glädje och gamman.
Må vid dunderstormars brus vi somna tillsamman."

Den angripne anmärkte torrt, att det var ett stort fel att rimma epigrammet till honom, då de andra voro orimmade.

Widén blef ond, då han fann sig tilltalad på följande sätt:

"Hvarför vågade du dig utan Spak om passionerna tala?
Dömmer den blinde om färg? Njut du ditt cyniska lugn."

Luth anmärkte, att endast två af hans förfäder varit präster, och att det således var oriktigt att tilltala honom:

"O, du ympade gren af den gamla prästliga stammen,
Sjung ej drufvornas gud, tron på din frälsare fäst!"

Stenius blef grå i synen, när præses läste:

"Ack, du grifternas bard, hvi strödde du puder i håret?
Vid din kråkeconcert passar blott asko och säck."

Livijn hade icke heller skonat sig själf:

"Ett fenomen, L—n är poet, en aktris har i Stockholm
Lärt honom qväda om ungdomens gyldene tid."

Xenierna voro i formellt afseende synnerligen bristfälliga, åtskilliga voro mera närgångna och plumpa än kvicka. Numera har man svårt att afvinna dem något större intresse, då satiren är rent personlig och utan djupare idéinnehåll. Præses och Stenius ville icke belöna dem, men de öfriga röstade för pris. En och annan gjorde det kanske såsom Hammarsköld äfven förmodade för att få veta, hvem som var författaren. Om detta var deras önskan, uppfylldes den i hvarje fall icke. Ty då namnsedeln bröts, fanns intet namn utan ett bibelspråk ur Lucas' evangelium: *"Spå ho then var, som thig slog."*

Præses vid denna minnesvärda sammankomst var Tengborg, af alla sällskapets ledamöter den, som med den naturligaste värdigheten rörde sig i de akademiska formerna. Denne afslutade sin uppläsning af Xenierna med en ironisk allokution

åt den ovärdige författaren, hvilken var afsedd att fullständigt förkrossa honom.

Den af Livijns dikter under senare hälften af 1804, som Hammarsköld satte högst, var *Ode till inbillningskraften*. Den täflade troligen vid första sammankomsten 1805 och vann antagligen på Hammarskölds anbefallning pris.[1] Numera är det omöjligt att instämma i dennes loford. Både meter och ordval förråda nybörjaren.

1804 diskuterade ännu Livijn och Hammarsköld frågan, om man borde vid öfversättningar fritt omtolka eller ord för ord följa originalet. Livijn insände till vännen en rimmad öfversättning af den latinska elegikern Cn. Cornelius Gallus' *Lydia*, hvilket passade till originalets smältande rytm. Eljest var han en svuren motståndare till det härskande parafraserande manéret och öfversatte under dessa år på antikt versmått några stycken af Tibullus' och Propertius' elegier. Han försökte äfven tolka sonetter af Petrarca och Shakespeare samt elegier af Goethe; i intetdera fallet uppnår han någon större formfulländning.

En särskild grupp bland Livijns ungdomspoem utgöres af ballader och andra i folkvisestil hållna dikter. Intresset för denna diktart uppstod i England, där det kan spåras tillbaka ända till Drydens och Addisons dagar. Det var dock först Macphersons Ossiansdikter (1760) och Percys upplaga af gammal-engelska folkvisor (1765), som bragte balladdiktningen på modet.

I Tyskland fördjupade Herder förståelsen för folkdiktningen, och Bürger och Goethe skapade mästerliga ballader. Det var närmast från Tyskland, fast med Danmark som mellanhand, som balladen kom till Sverige. Den första af betydelse i vår litteratur är den öfversättning af Baggesens "Ludvigs Gjenfaerd", hvilken Kellgren år 1793 publicerade i Stockholmsposten under titeln *Fredriks vålnad*. Denna dikt är en repre-

[1] Dikten är på Sapphiskt versmått endast med den förändringen, "att," yttrade Hammarsköld, "då den vanligen har en jamb i första versmåttet och en daktyl i tredje, har vår auktor satt tvärtom". Troligen har denna förändring vidtagits efter Klopstocks föredöme. Denne har ofta i strofens första vers en liknande anordning, i det han börjar med en daktyl, men sedan fortsätter med jamber:

— ⏑ ⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑

Se t. ex. "Die todte Clarissa" m. fl. stycken.

sentant för den Bürgerska spökballaden. Men man anslöt också till den gamla kämpavisan; den första af denna art torde vara Franzéns *S:t Göran* (1795), egendomlig också därför att den medeltida knitteln efterbildats. Från slutet af seklet finnas sedan åtskilliga ballader.[1]

Livijns tidigaste försök utgöras af tvänne fragment från 1803 eller början af 1804, troligen skrifna för att insändas till V. V., hvarest en ballad var uppsatt såsom täflingsämne i jan. 1804. De blefvo emellertid icke insända. Den ena börjar på följande sätt:

Det var en unger riddare
Han älskade, han älskade,
Han drog i härnad ut,
Och fienden han mördade
Med sina hvassa spjut.

Intressantare är den andra, ty den ansluter både i metern och uppfattningen till medeltidsballaden, fast dikten visserligen icke är stiltrogen. Stroferna äro femradiga — idéen härtill har Livijn möjligen hämtat från Bürger — då folkviseversen endast är fyraradig. Handlingen är förlagd till hednatiden; Oden och Freja anropas. Därmed passar det mindre, att Asmund äfven karaktäriseras som riddare:

O, älskade Hildur, vid Oden jag svär
Att evigt min dyrkan dig gifva,
O, fastän en skummande bölja mig bär
Långt bort ibland faror och krigarnes här,
Att evigt dig trogen förblifva.

Vid V. V:s sammankomst i januari 1805 täflade Livijn med åtskilliga dikter. Sedan præses kritiserat de insända poemen, afslutade han sammanträdet med följande ord: ''Äfven har en särskild Kämpavisa inkommit, hvars författare vi af hjärtat önska *Sana mens in corpore sano*. Hon lyder som följer.''

Det var Livijns *Gråmunken*, som på detta sätt presenterades för sällskapet. Originalet läses i Percys *Reliques of ancient english poetry (The friar of orders gray)*. Någon äkta

[1] J. V. Johansson, *Den förromantiska balladen i Sverige* har en utförlig uppräkning af dessa dikter, s. 54.

ballad är det icke, den är hufvudsakligen hopflickad af bitar ur Shakespeare samt genomsyrad af tidens sentimentalitet, men för öfrigt ganska troget hållen i gammal stil, äfven i metriskt afseende. Bürger hade tidigare tolkat den, men därvid regelbundet versen. Livijn har däremot öfversatt den så vidt möjligt ordagrant och med trogen anslutning till originalets blandade versmått och dess ålderdomliga språk:

En gråmunk geck utur klosteret ut,
Han bad på sitt radband med fröjd,
I pilgrims råck han en terna då såg
På knä utmed porten nedböjd.

Nå Gud dig signe! min vördige far,
Ach käre du svara mig fort,
Om nånsin du i din kyrka och torn
Min trognaste vän hafver spordt.[1]

Öfversättningen var ett hastverk, som Livijn uttryckte sig i bref till Hammarsköld, hvilket väl kan förklara smärre felaktigheter, men tonen är lyckligt träffad och genomförd. I musikaliskt afseende står den dock efter Bürgers tolkning.

Livijn gick fullt medvetet till väga, då han sökte återgifva originalets ålderdomliga form. Han visar äfven eljest sinne för gammaldags språkuttryck och nyttjade dem ofta i sina bref och skrifter. Redan som barn hade han hört gamla folkvisor och satte värde på dem. Han var god vän med Leonard Rääf, som redan vid denna tid fullt systematiskt samlade på svenska folkvisor. Detta tolkningssätt öfverensstämde för öfrigt med de nya öfversättningsprinciper, som Regnér och Adlerbeth proklamerat, och hvilka Livijn så troget följde. I det bref till Hammarsköld (H. I, 97), som inneslöt dikten, säger han uttryckligt, att han sökt att bibehålla dess gamla utseende, och i den not, som beledsagade den, hänvisade han läsaren till Percys samling "för att riktigt bedömma dess såväl meter som gammalmodiga språk, han skall der finna den förra i högsta grad oregelbunden, omväxlande, ofta från 11 till 6 ord i strofen och det senare lika så antikt".[2]

[1] Balladen finnes helt aftryckt hos R. G:son Berg, *En ballad från 1804* (Finsk tidskrift, 1908), hvilken förut påpekat denna ballads betydelse.

[2] Jag kan således icke ansluta mig till Johanssons i ofvan anf. arb. s. 28 uttalade åsikt, att Livijn ej medvetet skulle anslagit folkvisans stil.

Livijn har äfven annorstädes visat intresse för att inträngа i och återgifva den gamla balladens ton. *Pelegrimens visa* i Torkel Knutsson har samma karaktär:

Och in steg Herr Ulver med kappan så röd
Hans hår såsom eld månde brinna,
Han sade: Herr Asmund, dig väntar stor nöd,
Din maka du trolös skall finna,
Skön kärleken blommar och vissnar och dör,
Men vintern ej vänskapens rosor förstör.

Livijn är också en af de första, som förstått innebörden af den Bürgerska spökballaden. Spökkören i tredje akten af Hafsfrun vittnar därom, såväl som ett fragment, dateradt *18 dec. 1807*, hvars motiv icke blott återger det fasansfulla utan det vidriga. Riddaren begifver sig i den mörka natten till den älskades graf, gräfver upp den döda och stillar sin åtrå i hennes armar:

Hvem smyger med facklan i nattens stund,
Till den nyss högade grafven?
Hvem gräfver den opp, hvem välter bort sten?
Och störtar i öppna grafven sig sen
Till slumrande flickan i grafven.

Redan i början af 1805 tyckas täflingarna i V. V. hafva upphört. Livijn hade i hvarje fall redan vändt sällskapet ryggen. Till 1804 års täflingar i Svenska akademien insände han, såsom vi sett, äreminnet öfver Axel Oxenstjerna, och på våren samma år påbörjade han ett *Ode till Engelbrekt* (H. I, 102), som var bestämdt för täflingarna 1805.

Man kan förvånas öfver, att Livijn och Hammarsköld ville täfla i Svenska akademien. De voro ju svurna föraktare af den franska smaken och dess svenska motsvarighet. Deras utveckling var redan från början en annan än Tegnérs eller Wallins m. fl. af deras samtida, hvilka åtminstone i sitt tidigare skede tagit djupa och varaktiga intryck af fransk kultur. Hammarskölds och Livijns mönster voro däremot Thorild och Lidner, de antika skalderna, tyskarna och engelsmännen. De skrefvo aldrig lärodikter utan antikiserande dikter och vislyrik. Denna motvilja var först omedveten, en yttring af

deras andliga läggning och deras ungdomsläsning. Men det dröjde icke länge förrän den gaf sig uttryck i klart uttalade principer. Livijns utrop vid inträdet i det Asklingska huset (november 1803), där franska seder voro rådande, är i detta afseende betecknande. Troligen bidrog Höijers angrepp på den galliska kulturen i ofvannämnda föreläsningar att ställa dem i medveten opposition mot den franska smaken och den svenska akademien. Redan i januari 1804 utkastade Livijn planen "till en hjeltedikt à la Silverstolpe" hvilken troligen finnes kvar som fragment bland hans papper under titeln *Dagens händelser*. Denna dikt skulle blifvit en parodi på epigonernas lärodikter och Svenska akademien. Den 18 januari 1805 skref Livijn, att äfven om han prisbelönts i Svenska akademien, blefve han en öfverlöpare, om Hammarsköld gjorde allvar af sin föresats att höja upprorsfanan mot fransoserna.

När Ljunggren anser, att vännernas ovilja mot akademien var en följd af, att de icke belönades, är detta därför knappast riktigt.[1] Att detta ökade deras stridslystnad torde icke kunna förnekas, men deras förakt hade djupare rötter. Livijn visste ännu icke, att han ej fått pris för Axel Oxenstjerna, då han den 27 dec. 1804 hemställde till Hammarsköld, om han ej borde insända sin parodi "Apollos tempel" till akademien för att gyckla med den. När Livijn och Hammarsköld beslöto sig att täfla i Svenska akademien, berodde detta uteslutande på, att dess dom vid denna tid hart när var en nödvändighet för att vinna litterärt anseende.

Det var Livijns afsikt att med sitt *Ode öfver Engelbrekt* mana svenska folket att resa en minnesvård öfver den oförskräckte folkhöfdingen, för hvilken Livijn hyste en svärmisk beundran. Man har endast svårt att förstå, att han för detta ändamål valde en diktform, som aldrig kunnat blifva populär. Det var väl Klopstocks föredöme, som här föresväfvade honom. Denne hade mer än en gång gjort samma olyckliga försök, och Livijns dikt är helt i hans anda: en imitation af den konstfulla Pindariska stilen. Det är ett jätteode på 38 strofer (ursprungligen 42), hvilka hvardera bestå af fem verser med växlande antal daktyliska takter:

[1] Ljunggren Sv. Vitt. III, s. 593.

Stod som ett spöke det gyllene templet man friheten ägnat;
Frihet ler ej i guld, järn är dess drägt.
Icke hon glädes bland doftande ångor af rökverk,
Hennes förtjusande boning
Liknar, O Morgarthen! dig.

Redan Hammarsköld hade vid sin sista genomläsning af dikten funnit åtskilliga "små fläckar", och bland annat hade han ställt sig betänksam inför oredan i dikten, då han yttrade: "Jag vet väl om den i alla läroböcker så mycket berömda lyriska oordningen, men jag är för litet pindarian för att ryckas åt månan och Sirius och tartaren, då jag borde vara på ett ställe." (H. I, 125.)

Hammarsköld hade rätt; kompositionen var genomusel. Allt är öfver hufvud misslyckadt i denna dikt. Af Engelbrekts egen gestalt, som skulle varit det centrala i dikten, får man ingen föreställning; den drunknar i inledningens längd, i lärdt kram, allegorier och besynnerligt antikiserade framställningar af svensk historia. Metern är ofta felaktig och alltid utan musikaliskt välljud; bilderna äro krystade. På spe, som han säger, hade Livijn i dikten användt orden *grodpölar*, *kakerlackor*, *skampålar* och fröjdade sig vid tanken, på hvad verkan dessa färgklickar skulle utöfva på "herrarnes" ögon. Det troligaste är väl dock, att han velat imitera Miltons djärfva ordval, men när han fann att detta icke lyckats, sökte han narra sig själf och andra med ofvanstående förklaring.

Man kan knappast undra på, att det icke lyckats Livijn, som var en nybörjare, att lösa denna uppgift, hvilken fordrat en mästares hand. Få diktarter ställa så stora fordringar på sin utöfvare som det Pindariska odet: en teknik så säker, att den löser de svåraste uppgifter som en lek, en utomordentlig förmåga att kort och fyndigt karaktärisera, en känsla, så rik och hög, att dikten flyter fram, bred och majestätisk som en brusande jätteflod.

Livijn hembar intet pris. "I det skaldestycke, som återsändes, har Akademien funnit en lycklig bildningsgåfva och drag af känsla, men saknat den redighet och riktighet i tankarna samt i stilen, som hon hade önskat och dem författaren lika med henne lärer finna oundgängeliga för att utgöra en god skrift, den må vara, i hvad skrifart som helst."

Samtidigt med "Odet till Engelbrekt" insände Livijn anonymt till 1805 års täflingar några skämtdikter. Därmed började den långa raden af Livijnska parodier mot den franska smaken och den Svenska akademien, utmärkta af samma kritiska lynne, motsägelselusta och universella missnöje, som tidigare uppenbarat sig i Livijns angrepp på V. V.

Af dessa skämtdikter är *Apollos tempel* obegriplig, icke heller förstår man, hvad Hammarsköld menar, då han säger, att "Epigrammet Apollos tempel är i fullkomligt tyskt manér". Noterna, som beledsaga dikten, äro däremot tydliga nog, innehållande de oförtäcktaste anfall på Akademien och Leopold.

Kvicka äro däremot de *Horatianska visorna*. De utgöra Livijns första angrepp på Wallin. Denne hade 1803 vunnit pris i Svenska akademien för fyra oden ur Horatius, öfversatta i det parafraserande manéret, och detta så fritt, att nästan intet återstod af det antika originalet. Det råder en bestämd skillnad mellan Wallins och Kellgrens antika öfversättningar. Äfven den senare omskrifver, men aflägsnar sig i själfva verket knappast ifrån originalet; han tolkar endast för en modern publik. Wallins öfversättningar återgifva däremot hvarken de antika skaldernas ton eller innehåll.

På ett mycket kvickt sätt parodierade Livijn detta manér. Han valde för sitt ändamål det 13 odet i 4 boken, där Horatius drastiskt beskrifver, huru den fordom sköna Lyce håller på att blifva gammal, men likvisst icke vill upphöra att gälla för en ungdomlig skönhet. Denna dikt lämpade Livijn efter svenska förhållanden och uppnådde därigenom en synnerligen burlesk effekt. Den andra visan parodierade 4 odet i 2 boken, där Horatius skämtsamt med exempel ur saga och häfd bevisar för Xanthias, att han ej behöfver blygas, därför att han älskar en slafvinna:

Min Wilhelm, hvi är du så ledsen och blyg?
Hvi skäms du att älska din Lena?
Ses en general, utaf ordnar plumpt dryg,
Ej sänka sig till de gemena?
Och smyga från Nådens lätt svigtande säng
Att klappa sin kökspigas kinder?
Och täfla i courtoisie med sin dräng,
I trots utaf fullmaktens hinder?

Visorna äro säkerligen skrifna öfver särskildt omtyckta melodier. Livijn omnämner åtminstone själf, att de skulle sjungas till bekanta slagdängor såsom ''O du fina Lejonhufvud'', ''Malcolm Sinclair'' m. fl.[1]

Både Livijn och Hammarsköld hade fått för sig, att akademien hyste fördom mot metriska dikter. Denna åsikt var knappast riktig. Leopold hade berömmande granskat Regnérs öfversättningar, Adlerbeth var själf medlem af akademien, och år 1805 belönades en dylik tolkning, nämligen fabeln om Ceyx och Halcyone af J. Tranér[2]. Också under de följande åren fortsatte akademien att belöna dylika öfversättningar. Emellertid gycklade Livijn med denna akademiens förmodade ovilja mot metriska tolkningar i ett *Skaldebref från författaren af Rimlexikon till Uppfostrarens Sångare*, hvilken 1806 insändes till täflingarna.[3] Samma år skref han en parodi på Wallins *Episod om Camilla* och Matthias Stenhammars *Pallas' begrafning*, båda öfversättningar ur Aeneiden och i det parafraserande manéret, hvilka vunnit pris i akademien. Dikten (''Pallas' begrafning och Evanders sorg, Episod ur Eneiden. Verbal öfversättning à la Wallin'') med sina lärda, tokroliga noter och sitt något grofkorniga skämt blef emellertid aldrig publicerad. 1808 uppvaktade han ytterligare och för sista gången Svenska akademien med en parodi, skaldesången *Hjeltemodet*, om hvilken akademien tog lika litet notis som om de föregående pojkaktigheterna. Den var riktad mot dessa antitesjagande, retoriskt öfverlastade lärodikter, med hvilka Wallin, Kullberg och Valerius brukade täfla och vinna pris i akademien. Synbarligen hade Livijn tänkt sig att ''Herrarne'' skulle sjunga också denna sång, ty den är skrifven på en liflig och anslående melodi och för öfrigt på sina ställen verkligt kvick:

[1] Dessa båda Horatianska visor trycktes sedan i Polyfem, andra saml. N:r 42, men öfversedda och förbättrade. Ljunggrens uppgift i *Sv. Ak. hist.* I. s. 238, att Livijn detta år insändt fyra Hor. oden beror troligen på en förväxling med de fyra erotiska oden, som sedan trycktes i Polyfem II. N:r 14 och 15. Bland Livijns papper finnas i hvarje fall endast de två ofvannämnda.

[2] Att Tranér fick priset räknade Hammarsköld sig och Livijn till förtjänst.

[3] Enligt en notis i Polyfem, andra saml. N:r 31, där dikten finnes införd.

Stormbasun med Stentorsstämma dunderknallar
Hämdstålsspetsar mot tyranners tigerbarm,
Kraftuttrycket Ciceroniskt omkringskallar
Romarfolkets harnesksmidda researm.

Senare roade sig Livijn med att författa lärda noter till denna gallimatias i Martinus Scriblerus' stil, och det var meningen att trycka alla dessa "små vackra stumpar, som täflat i Svenska akademien". Men snart fingo Livijn och Hammarsköld annat att tänka på: Polyfem började utkomma, och där öppnades ett vidare fält för den länge tillbakahållna stridslusten.

Livijns lyrik erbjuder flera bevis på samma förvånansvärda snabbhet att tillägna sig nya försök inom vitterheten, som utmärker honom på andra områden. Jämte Hammarsköld är han bland de första, som i Regnérs och Adlerbeths spår slå in på den antikiserande riktningen, och denna är i detta ögonblick diktningens kungsådra. Han är bland de första, som skrifver xenier i svensk litteratur. Han är öfver hufvud taget den förste, som i balladen direkt söker återupplifva den medeltida diktens egendomligheter. Livijns tidigaste ballader på blandad vers äro troligen från 1803. Hans närmaste efterföljare är Hammarsköld, som år 1810 skrifver Strömkarlen.

I kraft af sitt temperament har Livijn också mera sinne för vissa af balladens stämningar än någon annan af hans samtida. Det är inom balladen, som några af romantikens djupaste sidor först uppenbara sig. Man söker i den återgifva det enkla och primitiva i uppfattningen, själslifvets mystiska stämningar, människans förbindelse med andevärlden, uppfattade på ett rent vidskepligt och folkligt sätt, aningens och drömmens värld, nattsidan af själslifvet, dess omedvetenhets djup. Livijn hade alldeles omedelbart blick för dessa områden. Han söker återgifva fasan i en spökstämning eller denna innestängda, öfverhettade och brännande kärlek, som i själfva grafvens innandömen uppsöker den älskade. Äfven för den gamla kämpavisan visar Livijn sinne redan under dessa seklets första år, fast han ännu knappast lyckades att återgifva dess ton.

Att Livijn trots denna mottaglighet och kongenialitet med åtskilliga af den samtida diktens djupaste fenomen icke nådde någon större fulländning i sin lyrik beror på flere omständig-

heter. Han saknade, såsom Hammarsköld riktigt framhäfver, musikaliskt sinne. Mer än tvifvelaktigt är det naturligtvis, att han skulle kunnat råda bot på denna brist genom att läsa några tyska handböcker i musikteori såsom vännen föreslog. Den som icke har melodien i hufvudet, torde icke kunna framtrolla välljud genom att läsa därom i böcker. Denna brist är öfverallt märkbar i hans dikter, som sällan i metriskt afseende erbjuda något verkligt formfulländadt.

Livijns intresse för lyriken är redan i aftagande omkring år 1806. Den kulminerar ungefär med operan *Hafsfrun*, sedan återvänder han alltmera sällan och endast tillfälligtvis till denna art af vitterhet. Men äfven om Livijn ägnat långt flera stunder åt denna konst, hade han knappast nått någon högre rang såsom lyrisk skald. Visserligen vittna åtskilliga af hans senare dikter om, att han skulle kunnat frambringa lyckade alster, men det finnes dock aldrig någon verklig flykt i Livijns lyrik. Han saknar den förmåga af kort och träffande karaktäristik, af rent omedelbart flödande känsla, utan hvilken all dikt blir kall och verkar konstgjorda pappersblommor. Livijns begåfning låg på ett helt annat område.[1]

[1] Livijns lyrik finnes utförligare behandlad i *Clas Livijns lyriska skriftställarskap*.

VIII.

Dramatiska försök.

Med oförskräckt mod kastade sig Livijn under dessa ungdomsår öfver det ena området efter det andra af vitterheten. Han skref icke endast tal och lyrik utan gjorde äfven utkast till romaner och försökte sig som dramatiker. Bland hans efterlämnade papper finnas titlar, planer och utkast till ett trettiotal dramer, af hvilka dock endast fyra original och två öfversättningar fullbordats.

Redan under 1700-talet hade den fransk-klassiska tragedien sett sina bästa dagar. Voltaire och hans efterföljare sökte förnya den genom att efter Shakespeares förebild skapa en rikare handling och mindre strängt iakttaga rummets och tidens enhet. Men dessa försök voro så vacklande, att de endast ytterligare undergräfde den franska tragedien och upplöste den inifrån. Den började undanträngas af det borgerliga dramat, hvilket från England hastigt utbredde sig öfver alla europeiska scener. I Tyskland bröts dess välde af Lessing, som i stället uppställde de antika tragöderna och Shakespeare såsom mönster för sina landsmän. Schiller och Goethe skapade ett tyskt drama i denna anda.

I Sverige var det först under Gustaf III, som man visade något större intresse för teatern. Det härskande mönstret var den franska tragedien, särskildt imiterades mycket Voltaire, men mot slutet af seklet började det borgerliga dramat och riddardramerna att öfversvämma scenen. Inflytandet från Shakespeare var ännu ringa och skulle länge så förblifva. Franzén hade visserligen, som några ungdomsförsök utvisa,

haft för afsikt att skrifva dramer i denna stil, men de förblefvo ofullbordade och framkommo aldrig för publiken.[1] En och annan notis i tidningarna, ett och annat öfversättningsförsök och slutligen en eller annan föreställning i landsorten (Romeo och Julia spelades 1776 i Norrköping, Hamlet 1787 i Göteborg) är det enda, som erinrar om, att man kände Shakespeare.

Det dröjde länge innan Shakespeare blef uppskattad af den svenska publiken. Hamlet spelades i Stockholm först 1819, Othello 1827, Macbeth först 1838. Detsamma gäller äfven om Schiller och Goethe. Deras dramer voro obekanta för den svenska scenen, fast enstaka af dem redan förelågo i öfversättningar. Så mycket ifrigare uppförde man däremot Kotzebues moraliska, tåredrypande och af skräckscener fyllda dramer. Af samtiden uppfattades denne författare på många håll som en medtäflare och jämlike till Schiller och Goethe. I själfva verket var han deras lärjunge. Men han var frigjord från pseudoklassiciteten och följde det Shakespeareska dramats teknik. Däri ligger hans stora betydelse. Det var han, som på alla Europas scener beredde väg för Shakespeare, för Schiller och Goethe. När Livijn 1804 ärnade skrifva Torkel Knutsson och var rädd för att han icke skulle kunna iakttaga enhet i tid och rum, skref Hammarsköld lugnande till honom: ''Brott emot rummets enhet är svensken redan van vid genom Kellgrens operor, Gustaf Adolf och Eneas i Kartago samt Adlerbeths Kelonid utan att nämna de Kotzebuiska Dramerna, och tidens enhet förstå de flesta af spektakelskadrorne sig icke på. Dessutom äro dessa reglor mycket villkårliga. De bero helt och hållet af planens enkelhet eller mångfaldighet.'' I Sverige spelades ett af Kotzebues mest berömda stycken ''Världsförakt och ånger'' redan år 1791. Snart hade han svenska efterbildare. Den förnämste af dessa var Karl Johan Lindegren, författaren till ''General Eldhjelm'', ''Den blinde älskaren'', ''Den försonade fadern'' m. fl. samt A. T. Skjöldebrand, bekant genom sitt riddaredrama ''Herman von Unna'', hvilket redan 1795 förelåg i tryck, men först uppfördes år 1818 i Stockholm.

När Livijn på Skenninge marknad och i Linköping eller Malmö, Köpenhamn och Stockholm besökte teatrarna und-

[1] Jfr Castrén *F. M. Franzén*, s. 163 ff.

fägnades han med denna moderepertoar. Han såg omväxlande imitationer af franska tragedier, som "Siri Brahe", "Gustaf Wasa", eller Kotzebuader som "Grefvarna af Klingsberg" och "Johanna af Montfaucon". Ännu på 1820-talet uppfördes Leopolds "Oden" och Anders Lindebergs nyskrifna tragedi "Blanka". Det var först då Livijn 1813 kom till Tyskland, som han i Rostock såg en verklig tragedi uppföras, nämligen Schillers "Die Räuber" (H. III, 237).

Men redan 1804 hade Livijn lärt sig engelska och arbetade sig med stor ansträngning igenom Shakespeare. Han läste Romeo och Julia, Hamlet, As you like it, Macbeth m. fl. Senare 1810—1812 ärnade han öfversätta Hamlet, Midsommarnattsdrömmen och Macbeth. Samtidigt gjorde han bekantskap med Schiller och Goethe. Han påbörjade en öfversättning af den förres Jungfrun af Orleans och af den senares Egmont. 1805 förvärfvade han en ny bekantskap i Tiecks Mästerkatten, hvilken spelat en stor roll i det nyromantiska lustspelets utveckling och äfven starkt påverkat Livijn.

Livijn kände således åtskilliga af hufvudrepresentanterna för den nya riktningen inom dramat, och det var under inflytandet af dessa intryck, som han själf började att med ifver kasta sig på dramatiskt författarskap. Men denna kunskap var ännu alltför nyförvärfvad, och han var ännu alltför vacklande i sina dramatiska principer för att fullt medvetet kunna bryta med det föregående. Han trefvade sig fram. Dock är det med verklig förvåning, som man genomläser dessa ungdomsförsök. Det var Livijns afsikt att skapa ett nytt drama efter mönster af Schiller, Goethe och Shakespeare. Tanken var djärf, men Livijns alster blefvo endast mer eller mindre ofullkomliga ansatser.

Dessa Livijns dramatiska arbeten låta indela sig i fem grupper: 1) *Historiska dramer*, 2) *Borgerligt drama*, 3) *Operor*, 4) *Lustspel*, 5) *Polemiska dramer*.

1. *Historiska dramer*. Livijns äldsta dramatiska utkast, *Gyritha*, skrefs hösten 1803. Det handlar om den stolta danska prinsessan, hvilken blef moder åt Harald Hildetand. Då hon var den sista af den danska konungaätten och icke ville ingå förbindelse med en man af ringare stånd, aflade hon ett kyskhetslöfte och lät vakta sin jungfrubur af en skara tappra käm-

par. Den skånske prinsen Halfdan friade emellertid till henne, men hon ansåg honom icke vara sig värdig. Han drog då till Ryssland och lofvade icke återkomma, förrän han vunnit en sådan berömmelse, att hon icke kunde neka att blifva hans maka. Under tiden uppträdde en annan friare, en högättad sachsare, Sivard, hvilken genom svekliga medel tvang henne till trolofning. På bröllopsdagen inträngde emellertid Halfdan i slottet, slog ihjäl sachsarna och äktade Gyritha.

I denna form var sagan Livijn bekant ur Saxo Grammaticus, men han hade äfven en annan källa. Den danske historikern Suhm hade nämligen bearbetat ämnet närmast med Marmontel som mönster (''Gyrithe eller Danmarks Befrielse, Prisen for Kierlighed'', 1774). Suhm hade förvandlat den fornnordiska sagan till en smäktande kärlekshistoria i fransk tragedistil.

Livijns plan låter oss ana, att dramat färdigskrivet skulle företett vissa likheter med en fransk-klassisk tragedi. Hit hör rivaliteten mellan Gyritha och Ulfhilda om Halfdans kärlek, hvilken upptagits ur Suhms halft franska framställning. Rummets enhet är visserligen icke iakttagen; tiden är obestämd, men handlingen är strängt enhetlig. I öfverensstämmelse med fransk teknik är ämnet nästan uppställdt som en tes, som den dramatiska handlingen har att besvara. Skall det lyckas Sivard att vinna Gyritha, eller skall hon förblifva Halfdan trogen? Livijns drama har således den under 1700-talet vanliga formen för en kärlekstragedi sådan den utbildat sig i alla länder. I Sverige återfinnes den ofta i Gustaf III:s och hans skolas dramer.

Livijn hade i dramat äfven försökt att framställa ett fornnordiskt ämne. Detta var i och för sig icke något nytt. Gustaf III hade behandlat ett dylikt ämne i Frigga, Leopold i Oden, Adlerbeth i Ingiald Illråda, Ristell och Paykull i Domald m. fl. Men stilen i alla dessa dramer hade varit rent pseudoklassisk. Livijn däremot har gjort ett försök att komma den nordiska forntiden närmare på spåren, och hans mönster har därvid varit Ewalds Rolf Krake, troligen i icke ringa mån med Suhm som mellanled. Därmed är det emellertid också sagdt, att lokalfärgen i Gyritha icke verkar synnerligen illusorisk. Det var först Oehlenschläger i Hakon Jarl, som lyckades att

skapa ett fornnordiskt drama. Livijns Gyritha är i alla afseenden en öfvergångsform, som står på gränsen emellan det pseudoklassiska och det Oehlenschlägerska dramat. Det har samma karaktär som Lings ungefär samtidigt utarbetade Eylif den götiske, som först publicerades 1814. Troligen skulle Tegnérs Blotsven, om den funnits kvar i sin ursprungliga form, visat sig hafva samma dramatiska egenskaper som Livijns Gyritha. Trots vissa otympligheter hvilar det något naivt och friskt öfver Gyrithafragmenterna, som stämmer läsaren sympatiskt.

Den 12 oktober 1804 skref Livijn till Hammarsköld: "Jag funderar på ett opus, som visst, om jag utförer det, skall flytta mig till Schiller eller säkrast till Bager, ej mindre än en svensk Tragedi på Jambisk vers." Livijn syftade härmed på *Torkel Knutsson*, det enda fullbordade af hans historiska dramer. Det påbörjades under vistelsen på Ullaberg i oktober 1804 och var färdigt i december 1805, då Hammarsköld granskade det. Livijn öfverarbetade det därefter 1806. Det var Livijns mening, att det skulle granskas af Höijer och Ekmarck, och han hoppades att få ut det med tillhjälp af Biberg, som då var kronprinsens lärare. 1809 och 1811 var det tal om att trycka dramat, men det förblef liggande bland Livijns papper, och den första jambiska tragedien, som utkom på svenska, blef icke Livijns drama utan Hammarskölds "Prins Gustaf" (1812).

Ämnet till detta drama har Livijn hämtat ur rimkrönikan, som utförligt dröjer vid Torkel Knutssons fängslande och död. Dessutom har han i motiveringen på ett par ställen anlitat Dalin. Handlingen är i korthet följande. Första akten tilldrager sig på Lena slott. Marsken har varnats af sin hustru för hertigarna och prästerna, hvilka stämpla för att skilja honom från konung Birger. I detsamma inrusar hans frände Arvid och förklarar, att konungens folk närmar sig för att fängsla honom. Marsken uppmanas att fly, men nekar. Riksrådet Brunke inträder och förklarar Torkel fängslad. Denne gör intet motstånd.

I andra akten är scenen förlagd till Stockholms slott. Torkels dotter, Christina, uppmanar sin gemål Valdemar att rädda fadern. Denne är villig att göra det, men Pater Olaus, bofven i stycket, inbillar Valdemar, att Christina är honom

otrogen och älskar barndomsvännen Arvid. Han förmår Valdemar att låta inspärra Christina i ett kloster.

Tredje akten tilldrager sig i Sankta Klara kloster, dit Christina förts. Hon uppsökes där af Arvid, förklädd till pilgrim. Han lofvar att rädda Torkel. Hon tackar honom därför och kysser honom till afsked på samma gång, som hon uttryckligen förklarar, att hon endast älskar Valdemar. Denne har emellertid på Pater Olaus anstiftan lyssnat till deras samtal, och missförstående situationen, rusar han fram. Arvid slår sig igenom hertigens folk och flyr.

Fjärde akten. En sal i Stockholms slott. Christina dömes till skilsmässa från Valdemar.

Femte akten. Torkels fängelse. Dödsdomen öfverlämnas till denne. Christina blir vansinnig vid underrättelsen om faderns dom och att hon blifvit skild från Valdemar. Torkel utföres för att dö, sedan han tagit afsked af sina vänner.

Handlingen i detta drama är alltför tunn. Centrum i dramat är knappast Torkel Knutsson, hvilken aldrig handlar utan endast talar, lider och resignerar. Han uppträder i första akten men försvinner därefter till slutet utaf den fjärde för att dö i den femte. I stället blir Christina hufvudfiguren. Arvid älskar henne hopplöst, hennes make förskjuter henne; sorgen vid faderns död gör henne vansinnig.

Livijn var oklar om, hvad han ville göra af detta drama. Å ena sidan funderade han på att låta Torkels afrättning försiggå inne på scenen, å den andra föresväfvade honom att skrifva en tragedi à la française. Detta vacklande återfinnes i dramat. Handlingen är dubbel, och rummet skiftar, men dessa friheter motvägas af hela dramats abstrakta karaktär.

Livijns mönster hade också varit, som han själf nämner i företalet, sådana antipoder som Schiller och Addison. Arvids ädla och uppbrusande karaktär är tänkt uti Schillers stil. Men hufvudmönstret är Addisons Cato. I detta drama gör Cato intet annat än predikar och dödar sig i femte akten. En dubbel kärlekshistoria utfyller det öfriga af de fem akterna. Torkel är samma dygdehjälte som Cato. Arvids ställning i dramat motsvaras af Juba, som är Cato varmt tillgifven och älskar hans dotter.

Intressant är att i detta drama finna tydliga reminiscenser från Shakespeare t. ex. rent stilistiska egendomligheter.

I tredje aktens elfte scen säger Christina:

> Den lycklige kan sofva. Du kan sofva.
> Dig hatar ingen maka. Ingen vän
> Förbannar dig. Du har ej gjutit öfver
> Hans hufvud smärtans fullhet. Ack! hvad skall
> Jag göra? Jag vill sitta här ett rof
> För sorgen och den mörkaste förtviflan.
> Och gråta bort min tid! Nej icke gråta.
> Min fader gråter ej. O fordom sade
> Han — — Nej flyn fordna minnen!

Dessa strofer äro skrifna i Shakespears stil. De kunna till och med föras tillbaka till ett bestämdt ställe i Shakespeare, nämligen den berömda scenen i Macbeth, då denne efter att hafva mördat konungen, sin gäst, själf vämjes öfver sin fega handling att mörda en sofvande och inför sin gemål ger uttryck åt sin ånger och sina kval (II, 2):

Methought I heard a voice cry 'Sleep no more!
Macbeth does murther sleep.' —

Ofelias uppträdande i Hamlet utgör förebilden för den scen, i hvilken Christina gripes af vansinne.

Karaktärsteckningen i detta drama är ofta naiv och otymplig, aldrig omedelbart gripande, men den saknar icke förtjänster, om man betänker tidpunkten och de svårigheter Livijn hade att öfvervinna. Torkel är den vise. Han är ädel och värdig, ständigt förande dygden på sina läppar, men också bärande den i sitt hjärta. Arvids eldiga och uppbrusande natur är icke oäfvet tecknad. Men bofven i stycket, Olaus, är utan intresse, och både Valdemars och Birgers svaga och vacklande karaktärer, hvilka voro svårare att teckna än de fast bestämda, äro färglösa och intetsägande. Icke heller Christinas karaktär har lyckats honom, fast han enligt sina egna ord hade modell för henne.[1]

[1] Livijn svärmade vid denna tid för Mamsell Wennerholm, "ett skickeligt subject för Dramatiska teatern, i synnerhet i Tragedien". Det var henne Livijn hade tänkt sig i Christinas roll. Hon dog af lungsot den 31 jan. 1806 (H. I, 144).

I metriskt afseende är Torkel Knutsson af icke ringa intresse. Det torde nämligen vara den första svenska tragedi, som är skrifven på blankvers. De första orimmade femfotade jamberna förekomma väl eljest hos Kellgren (Christina, Sigwart och Hilma). Franzén har tidigare i fragmenter af Valeria och Erik XIV användt samma meter.

Livijns versbehandling är ganska ojämn och icke alltid felfri, men vanligen är versen fulltalig och icke behandlad utan ledighet, särskildt om man betänker, att det är en nybörjare, som här försöker sig i en versart, hvilken vid denna tid var så godt som ny i den svenska litteraturen. Någon verklig dramatisk karaktär har Livijns vers däremot icke. Repliken afklippes sällan. Hvarje talare får utveckla sin tanke till slut, utan att den tilltalade ingriper.

Livijn hade ännu icke skrifvit sista scenen på Torkel Knutsson, förrän han tänkte gripa sig an med ett nytt historiskt drama. Titeln på detta var *Carl Algothson*. Han påbörjade det 1806 och sysslade med det då och då ända fram till 1812, men upptagen af ämbetsgöromål fick han det aldrig färdigt. Endast ett par planer och utkast till början af första akten finnas kvar. Dramat skulle omfattat fem akter, af hvilka den första var uppdelad i tre, de öfriga i två tablåer. Livijn använde således här flera scenförändringar än i något annat drama. Det skulle skrifvits på blankvers. Dramat spelar mot bakgrunden af Algotsönernas brudrof, men själfva hufvudhandlingen utgöres af kärleken mellan Carl och Hildur. Att döma efter fragmenten skulle denna tilldiktning blifvit det centrala i dramat och säkerligen dess intressantaste parti.

Hildur är dotter till en förnäm man, Björn, som af obekant orsak lefver ensam och förklädd i skogarne. Hon är uppfostrad som ett naturbarn men på samma gång af en medfödd förfining. I ensamheten gå hennes tankar till Gud och helgonens skaror, men bak denna kärlek till det himmelska lurar redan den unga flickans friska sinnlighet, hennes drömmar om en jordisk kärlek. Och just i det rätta ögonblicket framträder riddaren och hofmannen Carl Algothson och väcker till lif hennes själs trängtan. Det är öfver dessa motiv, som Livijn byggt deras kärleksförhållande, motsatsen mellan him-

melskt och jordiskt i den unga flickans själ, mellan naturbarnets oberördhet och riddarens världserfarenhet.

Att Livijn vid tecknandet af denna unga flicka, som i ödemarken lefver i änglars sällskap, haft Schillers Jungfrun af Orleans i tankarne, är högst troligt. Hos Hildur är utvecklingen emellertid motsatt. Under det att den Orleanska jungfrun växer till storhet genom att försaka den jordiska kärleken, skulle däremot Hildur i denna funnit sin hvila och frid. När Carl ryckes ifrån henne, har lifvet upphört att äga något värde för henne. Liksom Christina i Torkel (och båda hafva i detta afseende drag af likhet med Ofelia) förlorar hon herraväldet öfver sig själf, irrar på vilda stigar, tills hon hamnar i ättestupan.

Det är synnerligen intressant att finna Livijn sysselsatt med tecknandet af en dylik karaktär, ty här se vi, liksom i Hafsfrun, romantikens djupare stämningar inträngа i svensk litteratur. En af romantikens insatser var, att den sökte mana fram och fasthålla det omedvetna i människonaturen. Sjuttonhundratalet hade i människan endast sett en logisk maskin, sammansatt af dagklara föreställningar och skarpt begränsade begrepp. Romantiken däremot anade de okända makter, hvilka dväljas i själens innandömen för att i vissa ögonblick med orkanens kraft strömma upp mot ytan, öfversvämmande, brytande och grumlande den klara vattenspegeln. Romantiken tecknade gärna passionens feber, viljans irringar, vansinnets och hallucinationernas syner och drömmar. I Jungfrun af Orleans hade Schiller vidrört en karaktär af denna art, en kvinna, hvars hela lifsgärning bestämmes af de himmelska uppenbarelser, hvilka visa sig för henne och fylla henne med en så öfvermänsklig energi, att hon mot hela världens motstånd befriar sitt fosterland. Med fin psykologi hade Schiller antydt, att hennes öfvernaturliga makt liksom var köpt genom försakelse af den jordiska kärleken. För öfrigt dröjer icke Schiller synnerligen vid mystiken i hennes historia. Han framställer den som en solklar verklighet, men han analyserar den icke.

En annan tysk dramatiker, Heinrich von Kleist, har i flera af sina verk framställt kvinnotyper, hvilka endast lyssna till en dylik mystisk makt, glömmande all förståndets intalan, all

världslig visdom och fädernas läror. Ingenstädes kanske så mästerligt som i ''Käthchen von Heilbronn'', hvilken lefver och dör för sin kärlek. Första gången, som Käthchen ser denna Graf von Strahl, öfvervältigas hon så af sina känslor, att hon tappar den bricka, full af flaskor och glas, hon bär i händerna och faller själf afsvimmad till marken. När grefven rider bort från faderns hus, kastar hon sig ut genom fönstret och blir svårt skadad. Väl återställd, beger hon sig i väg för att uppsöka den älskade. Hon följer honom som en hund. Hon mottager sparkar och slag, ligger i hans stall och ilar på hans befallning in i ett brinnande hus. Hon är som förhäxad. I svensk litteratur återfinna vi senare denna typ tecknad i Almqvists Amorina. Hade Livijn utfört sitt drama, skulle vi säkert i Hildurs gestalt haft en typ, som stått ungefär midt emellan Jungfrun af Orleans och Käthchen von Heilbronn. Livijn hade för öfrigt tillfälle att i lifvet studera samma karaktär. Att döma efter uttalanden i hans bref ägde hans syster Carolina åtskilligt af detta stormfyllda och lifsbegärliga, flammande och feberartade temperament.

Det är Carls kärlek till Hildur, som blir orsaken till hans död. Carl har nämligen lofvat sin älskade att inom ett år återkomma och hemföra henne. Men sedan Carl deltagit i broderns brudrof, blir han landsförvist och ett pris sättes på hans hufvud. Trots släktens varningar låter han icke afhålla sig från den farliga ridten och ankommer lyckligt till Björns hydda. Men där har under tiden sinnesstämningen förändrats. Björn, som först emottagit honom med förtroende, har efter brudrofvet fått en annan uppfattning och ser i Carl en simpel bedragare och förförare. På denna punkt, i Björns lynnesomslag, ligger peripatien i handlingen.

Obestridligen är denna plan bättre konstruerad än planen i Torkel, fast den knappast höjer sig öfver intrigstyckets teknik och i detta fall t. ex. kunde sammanställas med Gustaf III:s tragedier. Men själfva slutscenen är äkta romantiskt tänkt och stor i stilen: i samma ögonblick som Carls hufvud faller för bödelsyxan, störtar sig Hildur utför ättestupan, knappast medveten om sin egen undergång. Öfver denna scen hvilar redan en djupare mystik, en mera hemlighetsfull symbolik, än man är van att påträffa i Schillers tragedier. Det var dock

först i sina romaner, som Livijn nådde fram att teckna dylika själsdrag.

Efter återkomsten från Tyskland var Livijn sysselsatt med planen till trenne andra historiska dramer. Uti *Sinclairs död* (1816) ärnade han behandla det s. k. Skottertåget, under hvilket skotten Sinclair, som öfver Norge var på väg till Sverige med legotrupper åt Gustaf Adolf, öfverfölls och dödades af norrmännen. Livijn hade troligen fått idéen till dramat ur Edvard Storms "Zinklars Vise", hvilken skulle sjungits i sista akten.[1] Endast planen finnes kvar. Sånger voro inlagda i dramat, hvilket har scener, som erinra om Wilhelm Tell.

De två sista historiska ämnen, som Livijn ärnat behandla, voro *Carl Ulfsson* och *Engelbrekt Engelbrektsson*. Af det senare finnas endast kvar några för öfrigt verkligt storstilade repliker ur första akten mellan drottning Margaretha och konung Erik. Till "Carl Ulfsson" (1818) finnes en plan. Det var denna gång Livijns afsikt att teckna den svenska medeltidens största kvinna, Birgitta. En ypperlig kontrastverkan till dennas stränga väsen och asketiska allvar hade han tänkt sig i hennes son, den lättsinnige Carl Ulfsson, "en kater och lustoger herre". Återigen är det ett historiskt-romantiskt drama, fullt af mystik, af syner, uppenbarelser, spådomar, och såsom motsats därtill processioner, hofprakt och annat världsligt lefverne. Det är endast skada, att Livijn lät det stanna vid planen.

2. *Borgerligt drama.* 1806 var Livijn sysselsatt med att skrifva ett sorgespel *Modermördaren*, hvilket att döma efter ett par bref, växlade mellan Livijn och Hammarsköld (den 8 och 15 november 1805) skulle blifvit ett borgerligt skräckdrama i Ifflands eller Kotzebues stil. Fragmenterna äro för öfrigt så få, att man knappast kan säga mer än att de scener, som finnas, äro hopflätade af Hamlet- och Macbethintryck. Zanoni, modermördaren, kan icke sofva, ty han ser sin moders ande, som långsamt går igenom rummet.

3. *Operor.* Den 8 november 1805 skref Livijn till Hammarsköld och berättade, att han sett Kellgrens Gustaf Wasa uppföras. Han slutade sin kritik af stycket med följande ord: "I allmänhet kan [jag] ej förstå, hvad det är man förgudar i

[1] E. Storm, *Samlede Digte*, Kjöbenhavn 1785.

våra operor; jag finner dem ej sannolika eller rimliga, så framt de ej ske genom syner, förvandlingar eller dylikt, hvaruti Shakespear gett så mästerliga exempel. Jag funderar mycket på en opera, der jag kunde frambringa våra Nordiska Gudomligheter och der alla baletter, förändringar m. m. skulle framkomma såsom syner, genom den s. k. Seid eller Sjudning, ett slags trollsätt lika med det som du finner i Shakespears Macbeth, der M. ser Bancos ande m. m. Men härutinnan har jag ej fattat något vist beslut ännu."

Dessa ord äro nästan som ett program för de båda följande decenniernas lyriskt-romantiska drama i Sverige, hvilket var byggdt just öfver dylika underbara motiv, ofta iklädda fornnordiskt dräkt. 1806 (H. I, 160), troligen i februari, talar Livijn om, att han ärnade skrifva en opera om *Balders död*, ett yttrande, som är värdt att lägga märke till, då det tydligen utvisar, huru han, liksom i Gyritha, stod under inflytande af Ewald. Denna opera skulle vara "på samma versslag, som förekommer hos isländare. Och jag ville, så mycket möjligt är, ha henne ej Quinaultisk, utan Gotisk. Du vet, att götherna i häftig passion sjöngo mot hvarandra. Se hvar gammal saga. Men hur skall jag öfverkomma en afskrift af 3:de delen af Upsalaeddan, som innehåller deras metrik och poetik?" Tanken var obestridligen djärf. Livijn ville skapa en opera öfver germanska sagor, en tanke som först Richard Wagner förverkligat.

Något utkast till denna opera om Balders död finnes emellertid icke bland Livijns efterlämnade papper. Efter allt att döma har aldrig mer än titeln existerat.

En dylik nyromantisk opera, *Hafsfrun*, har Livijn emellertid skrifvit redan 1806. Idéen hade han fått ur en gammal folkvisa, som han i sin barndom hört sjungas i Östergötland om hertig Magnus, den vansinnige Wasaprinsen, hvilken, lockad af hafsfrun, kastade sig i Vättern.

Ämnet är behandladt i äkta nyromantisk anda. Grundidéen är motsatsen emellan fantasiens och verklighetens värld. Å ena sidan Hulda och hennes tärnor, hvilka söka locka Magnus till sig, å den andra prosans representanter, Magnus' tjänare, hvilka söka rädda honom tillbaka. Själf kastas han emellan dessa båda makter utan att finna frid förrän i döden.

Dramat sönderfaller i tre akter. I den första lockar Hulda Magnus ned till en vild trakt af Vättern. Genom sin skönhet har hon redan förmått honom att lofva följa sig till sin faders slott, då hertigen blåser i sitt horn, tjänarna instörta och rädda Magnus, som springer efter den i vattnet försvinnande hafsfrun.

De båda följande akterna utgöra i viss mån endast upprepning af den första. Ytterligare tvänne gånger söker Hulda att få Magnus i sitt våld. I den andra akten irrar Magnus kärlekstrånande vid stranden af Vättern, längtande efter att ännu en gång få skåda den sköna hafsfrun. Han kastar en ros i vattnet och kallar Hulda. En osynlig kör uppstämmer en sång till kärlekens och nöjets lof, och på ett gyllene skepp höja sig ur vågorna Hulda och hennes tärnor. Hulda gifver sig tillkänna som Vätterns hafsfru och uppmanar Magnus att följa sig. Livijn har här lyckligt begagnat sig af folkvisans ord i något omskrifven form.

Magnus anar, att han förverkar sin salighet, om han följer Hulda, men kärleken öfvervinner alla betänkligheter. Han tömmer med henne det trollhorn, som hon räcker honom. I detsamma förändras scenen. Ett öppet palats med sjön i fonden visar sig. På scenen framströmma bergtroll, älfvor, näckar, sjörån och andra öfvernaturliga väsen. Alla hylla Magnus och Hulda samt frambära sina håfvor under afsjungande af körer. Magnus stiger ombord på skeppet, hvilket försvinner i djupet. I sista ögonblicket inkommer en riddare, hvilken lyckas rädda honom ur böljorna.

Tredje akten tilldrager sig på Vadstena slott, utanför hvars fönster Vätterns vågor svalla. Det är midnatt. Spöken uppföra under afsjungande af en hemsk sång en dans. En ängel, som förkunnar, att Magnus skall räddas ur de onda makternas våld, förjagar dem.

Magnus inträder. Han kallar Hulda. Sjöjungfrur, som sjunga smekande melodier, instörta och sväfva fram mot hofmännen, hvilka slagna af blindhet famlande gripa efter dem utan att kunna fånga dem. En vild balett uppstår. Tärnorna sjunga en vild och sinnesretande sång. Hofmännen svara med en cynisk visa. Hulda lockar till sig Magnus, men ängeln träder

emellan, förjagar trollväsendena, och Magnus dör i dennes armar.

Det problem, som Livijn sysslade med i detta drama, låg vida öfver tjugufemåringens krafter. Knappast någon skulle väl i detta ögonblick varit i stånd att utföra det. Under alla förhållanden förutsatte det större lifserfarenhet och kraftfullare fantasi, än Livijn ägde. Man kan icke heller förvånas öfver, att han icke lyckades. Redan Hammarsköld anmärkte, att det behöfdes mera kolorit öfver föredraget, mera lyrisk hänförelse och glans, och han rådde Livijn att låta Atterbom och Sondén härutinnan bistå sig. Men det hade fordrats långt mera, för att ämnet skulle kommit till sin rätt. Den kärlek, hvilken förenar Magnus och Hafsfrun, äger intet af passionens storhet, den liknar den epikureiska låga, hvilken är så typisk för 1700-talet och som i svensk poesi återfinnes i Wallins, Valerii och Franzéns sällskapsvisor och kärleksdikter.

Hulde sångare! Jag säger,
Hvar din flickas rosenläger
Vinkar dig i nöjets famn;
Och der hennes milda anda
Sig med vestan kännes blanda
För att svalka nöjets hamn.

Hafsfrun erinrar alltför mycket om de små borgerliga mamseller, som besjungas uti dylika kväden, och äfven själfva versen har åtminstone i vissa partier någonting alltför smånätt öfver sig. Hafsfrun borde i stället verkat som ett naturväsen, och hennes kärlek borde varit präglad af lidelsens eld. Den borde utmålats som en rent demonisk makt, full af ljuf längtan, bräddad af vällust och sättande döden som insats i spelet. Äfven det himmelska elementet i dramat, som representeras af ängeln, borde fått en bredare plats och fylligare utmålning och satts i skarpare motsats till naturväsendenas uppträdande. Livijn har till fullo insett, att kärleken borde utmålas demoniskt, men han har icke haft kraft att göra det. Man saknar därför den brusande vilda naturlyrik, den vågornas trolska makt, hvilken borde sjungit genom dramat. Det är kanske först Richard Wagner, som i Tristan och Isolde lyckats nå upp till dessa höjder.

Långt bättre har det lyckats Livijn att återgifva det demoniska i en lägre sfär, såsom i spökscenen eller hofmännens sång i tredje akten, där denna stämning brytes och öfvergår i burlesk ton.

Om Hafsfruns uppkomst är, med undantag af hvad Livijn själf upplyser i företalet till sin upplaga 1816, intet med säkerhet kändt. Men vi hafva icke svårt att i sina hufvuddrag konstruera fram dess förhistoria. Dramats symbolism, motsatsen mellan dikt och verklighet, erinrar om Novalis, hvilken vid denna tid var Livijn bekant genom Heinrich von Ofterdingen. Att döma efter Livijns ofvan citerade yttrande var det närmast ur Shakespeare, som han hade fått idéen att skrifva en opera med trollsätt à la Macbeth. Shakespeares inflytande spåras för öfrigt genom hela dramat. Den vansinnige drömmaren hertig Magnus har drag gemensamma med Hamlet. Dramats första scen, då Hulda och hennes tärnor med sina besvärjelser locka Magnus till stranden, har sin motsvarighet i Macbeth; till och med stormen och åskan saknas icke, om också hela scenen icke äger det Shakespeareska dramats demoniska kraft. Elementarandarnas uppträdande i andra akten går tillbaka till Midsommarnattsdrömmen. Egendomligt nog spårar man däremot intet af Shakespeares inflytande i formellt afseende, utan bestämmande för andan, tonen och versifikationen är, dels ofvannämnda svenska skalder, dels Goethes inflytande. Hafsfrun är säkerligen den första större diktning i Sverige, som är så starkt påverkad af Goethe. Ren omskrifning är den duett, i hvilken Hulda och Magnus gifva uttryck åt sin kärlekslycka:

> Säg, känner du det land, der kärlek lyser;
> Der blommans kalk af idel vällust myser;
> Der vestans fläkt åt gossen hviskar: njut!
> Och myrten gror till lifvets sena slut, o. s. v.

Förebilden är här Goethes ballad Mignon. Liknande anslutningar till Goethes diktning påträffas öfverallt i dramat. Den scen, där sjöjungfrurna dansa mot hofmännen, erinrar till motiv och stämning om Mefistos strid emot dryckesbröderna i Auerbachs källare. Äfven andra drag i Hafsfrun gå tillbaka till Faustdramat.

Hafsfrun är den första större romantiska dikt i svensk litteratur. Det är vårt första sagospel, såsom redan Sondén påpekat. Man måste beklaga, att Livijn icke 1806 utgaf dikten. Trots de anmärkningar, som både då, och ännu mera nu, med fog kunna göras, var det en ny och egendomlig diktning, hvilken kunnat vara af betydelse för hela den följande romantiska rörelsen.

Huruvida Livijn redan 1806 sökt att finna en förläggare, men icke lyckats, veta vi icke. Men senare var det åtskilliga gånger på tal mellan Livijn och Hammarsköld, att Hafsfrun borde tryckas. Likaledes var kompositören Eggert 1809 betänkt på att sätta musik till den. Hammarsköld önskade nämligen då att uttala sig om operans väsen i allmänhet och ansåg sig i Livijns libretto hafva en lämplig anledning att framlägga dessa tankar.

Öfver hufvud tyckes Livijn först fått något större intresse för sin opera, sedan han 1813 läst A. W. Schlegels föreläsningar "Ueber dramatische Kunst und Litteratur". I dessa drog Schlegel i strid mot den fransk-klassiska operan, hvilken för mycket närmade sig tragediens stil, och förordade i stället en på mytologiska eller sagomotiv baserad, rent romantisk opera, en opera med trollsätt à la Macbeth, som Livijn uttryckte det. När Livijn läste detta, fann han plötsligt, att han redan 1806 skrifvit en dylik operatext, hvilken därför, om han icke orätt fattat Schlegels mening, intog ett icke obetydligt rum bland Europas operor.

Livijn hade icke så orätt i detta antagande. Säkerligen är han en af de första, som skapat en libretto till en nyromantisk opera. Mozarts operor förebådade visserligen romantiken, men fantastiken i dessa har ännu bestämd 1700-talskaraktär. I Trollflöjten erinras man närmast om en fransk conte. Och det är först Hoffmann i Undine (1816) och Weber i Friskytten (1821), som skapa operor i den romantiska stil, hvilken föresväfvade Livijn.

Efter denna upptäckt var Livijn synnerligen angelägen om att få sin opera framlagd för publiken. 1816 tryckte han också tre ark, men afbröt därefter tryckningen af obekant anledning, och det var först Arwidsson, hvilken 1850 offentliggjorde den i Livijns samlade skrifter.

Det var meningen, att Hafsfrun skulle följts af en ny opera af samma romantiska karaktär, *Strömkarlen*, till hvilken Eggert skulle satt musik. Livijn skref på den 1810. Valet af ämne vittnar om säker och fin instinkt. Den nordiska folktron har väl knappast någon annan gestalt, som bättre lämpade sig för ändamålet än den demoniska näcken, hvilken med sina trolska toner lockar mänskobarnen ned till sig i djupet. Ämnets likhet med Hafsfrun torde icke närmare behöfva påpekas. Men det väntar ännu i dag på en svensk skald och en svensk kompositör, hvilka i förening kunna skapa en pendant inom poesien och musiken till Josephssons mästerliga målning. Af Livijns drama finnas endast några korta utkast och en plan. Ett par strofer, som obestridligen förråda en högre lyrisk flykt, än man påträffar i Hafsfrun, må här citeras:

Högt klinge min harpa på brusande vågor
Och prise de rena och eviga lågor,
Som flamma i menskornas dödliga bröst.
En gnista af gudomen, emnad och gifven
Att lysa opp farten bland agget och kifven,
Och lofva dem sällhet och skänka dem tröst.

Guds ande, som strömmar ur vishetens floder
Och blåser opp lif i de bildade stoder,
Och fastknyter skapelsens skönaste band,
Som glänser i ljuset, som darrar i ljuden,
Som tronar i templet, som tjusar hos bruden
Och dagas för menskan i kärlekens brand.

Ett annat intressant operaprojekt sysselsatte Livijn år 1813. Under läsningen af Snorre Sturlasson fick han nämligen plötsligt klart för sig, att sagorna om Vanlander, Visbur och Domald, förträffligt lämpade sig för en triologisk opera. Idéen var storartad, men Livijn hann aldrig längre än till planen och några utkast af operan *Visbur*. Äfven i denna skulle det öfvernaturliga intagit ett bredt spelrum.

Livijns sista musikdrama, operetten *Berggubben*, (2 akter) tillhör ett senare stadium i hans lif, men ansluter sig dock i så många afseenden till hans ungdomsdiktning, att det här må anföras. Den skrefs 1817 för att ge ungdomsvännen

Erik Drake ett lämpligt ämne att sätta musik till. Asta, dotter af bergakungen Bule och en kristen kvinna Ragnfrid, har förälskat sig i prins Harald. Hon uppväcker hans kärlek, men Bule skiljer dem åt. Ragnfrid bistår emellertid de båda älskande och uppenbarar för Harald, att Asta kan befrias genom korsets och vigvattnets heliga makt. Hon försänker Bule i en trollsömn, hvarefter Harald uppmanar Asta att följa sig till kyrkan för att döpas. Härunder råkar han emellertid att nämna Bules namn, så att denne vaknar. Harald gör korstecknet öfver Astas hufvud. Bule har då icke längre någon makt öfver henne. I stället skjutes han af Asta själf inom trollringen. Då icke heller Ragnfrid vill lösa hans förtrollning, framkallar han gastar och troll, hvilka under dans och sång förgäfves söka befria honom. Asta, som under tiden döpts, inträder. För hennes ord fly gastarna, och sedan Bule lofvat att frigifva hennes moder, löser hon förtrollningen. Bule försonar sig nu med hustrun och de älskande. Han är rätt belåten att blifva fri från Ragnfrid, som varit en klemig och besvärlig hustru. En jungfru af hans egen ätt skall hundrafaldt ersätta förlusten.

> När diger, betänksam hon hushållet sköter.
> Och dagarne icke med klagan förnöter,
> O, hvilka lycksaliga tider jag får!

Haralds hoffolk inkommer, och allt förberedes till bröllopet. Ett bord uppfylldt med gyllene käril och skatter skjuter upp ur berget, det är Bules brudgåfva. Själf har han betingat sig, att på bröllopsdagen skall föras till berget tolf oxar och tolf åmar öl, så att han och hans vänner kunna hålla sig lustiga, och ur djupet sjunger han en sång till de älskandes ära.[1]

Detta drama, som är skrifvet på blandad vers och prosa, erinrar i viss mån om Hafsfrun. Haralds kärlek till bergets dotter har sin parallell i Magnus' lidelse för Hafsfrun, men symboliken har försvunnit, och tonen är genomgående mera burlesk. De komiska scenerna intaga större rum. Styckets centralfigur är Bule, hvilken är rent burleskt uppfattad. Han representerar prosan och materialismen liksom Harald och

[1] I ett bref till Erik Drake redogör Livijn för, huru han tänkt sig att musiken skulle anordnats till detta drama. Se *Bilaga II*.

Asta de idella krafterna i människan. Bule är trollet, sådant det uppfattas af bondehumorn. Särskildt i de norska folksagorna finnes ofta denna humoristiska framställning af trollen, och i våra dagar hafva flera norska målare mästerligt framställt dylika figurer. I Frödings ypperliga dikt "Bergatrollet" hafva vi en senare parallell till denna Livijns framställning af trollet.[1]

4. *Lustspel.* Livijn har endast fullbordat ett lustspel, *Tentamen.* Uppkomsten af denna komedi berodde på ett infall af Höijer, enligt hvad Hammarsköld berättar den 26 november 1805 (H. I, 138):

"I lördags tenterade jag för Liljeblad och Afzelius. Om aftonen träffade jag Höijer och talade om för honom min tentamen för den förre. Det förde vårt tal vidare på vår inspector och det felades intet ämne skratta åt. Slutligen sade han: "hör du, sedan du gjort examen ifrån dig, har du godt om tid. Sätt dig ned då och skrif en komedie om Liljeblad under namn af tentamen." Jag skrattade och svarade: "Ja, det kunde väl gå an, men kära du, du vet, att ingen komedi kan vara utan kärlek. Skulle jag då låta Behmen, (min tentamenskamrat) uppträda som fruntimmer?" — "O, nej," var hans svar, "den kunde väl ändå användas. Har ej Liljeblad någon gammal städerska eller så?" — "Jungfru Regina Skinkstedt," svarade jag. — "Bravo," svarade han, "den kunde du föreställa kär i professorn och låta honom försvara sig med ekonomien, och för att göra hennes namn så mycket ömmare, kunde du kalla henne Skinkina." Så der gingo vi på och skrattade bra. Sedan på aftonen tänkte jag vidare på den saken och fann, att det nog kunde bli en liten artig operett i en act, i hvilken man på Göthes manér kunde emellan de oversifierade talen inblanda några niedliche Lieder. Jag meddelar dig detta, ifall du en afton skulle hafva humor och vara nog ledig för att på ett par timmar utföra denna plan. Gör du det, skall jag sen visa den för Höijer, och han kunde kanske laga, att den blefve uppförd, hvarföre du kunde få en stickpenning."

Lustspelet Tentamen, hvilket påbörjades i januari 1806 och fullbordades 1807, har närmast likhet med ett gladt studentspex, på sina ställen tämligen grofkornigt men vittnande om sinne för humor. Det är en drift med professor Liljeblad, hans kollegium i ekonomi, hans egenheter som gammal ungkarl, hans sätt att tentera.

[1] Vill man se, huru samma motiv om kärleken mellan en jättemö och ett människobarn behandlas i nutida svensk diktning bör man läsa Selma Lagerlöfs "Reors saga".

Det är icke omöjligt, att Livijn insändt tentamen till någon teaterdirektion för att få det uppfördt. Därför talar i hvarje fall det motto, som läses på manuskriptet och genom hvilken det skulle kunnat igenkännas, utan att författaren nämnde sitt namn. Under alla förhållanden har Livijn framlagt det för en fullt teaterkunnig person, hvilken uti ett bref, som finnes bifogadt manuskriptet, lämnar en sträng men välvillig granskning af lustspelet af följande innehåll:

''Då jag blifvit hedrad med förtroendet att genomläsa och yttra mig öfver M. H:s Tentamen, anser jag för min skyldighet att vara uppriktig äfven med farhåga att misshaga. Jag får således göra den allmänna anmärkning, att unga Försökare alltid börja med det svåraste af all slags Vitterhet, Komedier, hvars många fordringar, för att lyckas, man först börjar inse efter många misslyckade försök. Tentamen har det felet att ej kunna begripas af några andra än de, som varit vid Academien, således endast af högst en tredjedel Åskådare; för det andra äro Caractererna ej uttryckta — Professoren är än löjlig, än förnuftig, och när han är decideradt *löjlig*, är det till en sådan grad, att det öfvergår all sannolikhet, ty utan att vara galen lär man vid 48 år ej dansa ihop med sin hushållerska, alldraminst inlåter man sig i en sådan Diskurs som dansmästaren för å bane. Hvad Dunselius säger är endast Phoebus och Svulstighet men ej till den grad, att man är viss antingen Författaren ment att göra Personagen löjlig eller endast Romanesk. Latin öfverflödar ock, och det bör ursägtas hos en nyligen från academien kommen, enligt språket: Deraf hjertat fullt är, talar munnen. Förlåt denna grofva uppriktighet — Dixi & Salvavi A. B.''

Åren 1806—1808 tycks Livijn hafva sysslat med ett annat lustspel, *De älskande poeterna*, tragicomedi i 3 akter, men manuskriptena till detta drama äro så obetydliga och fragmentariska, att det icke lönar sig att närmare utreda dem. Dramat handlar om en procentare, hvilken har en dotter; denna älskas utaf en af hans kunder, som lyckas öfverlista procentaren, så att han får sina penningar tillbaka och erhåller dottern till äkta. Ett af utkasten innehåller en kort dialog, som visar, hvilka utmärkta repliker Livijn stundom kunde skrifva.

5. *Polemiska dramer.* Slutligen har Livijn efterlämnat större och mindre utkast till en serie polemiska dramer, dels af litterärt, dels af politiskt innehåll. I Polyfem lästes åtskilliga dylika skämtstycken t. ex. "Rimmarbandet" af Atterbom. De blefvo senare ytterst vanliga i den svenska tidningspressen ända fram på 30- och 40-talen. Livijns *Den segrande känslosamheten,* troligen också *Upplysningen* och *Ceremoniel vid triumftåget* voro afsedda för Polyfem. I *Hobergsgubben* (1813), ett satiriskt sångspel, och i *Nero* (1818) ärnade han parodiera Leopold och andra akademiska författare. *Skomakare Petters ankomst till underverlden* samt ett par andra fragment beröra politiska förhållanden omkring 1819—1820. Intet af dessa dramer är fullbordadt, och då de dessutom icke erbjuda något särskildt intresse ifrån dramatisk synpunkt, är det icke skäl att här utförligt dröja vid dem.

Livijns dramatiska ungdomsförsök vittna om liflig uppfattning, snabb receptivitet, stor idérikedom. Tyvärr fullbordade Livijn icke många af sina förslag. Detta berodde kanske icke minst på bristande tid. Han klagar ständigt öfver, att han af praktiska göromål blef afbruten. Så svarade han t. ex. på Hammarskölds anmärkning angående motsägelserna i karaktärerna i dramat Torkel Knutsson, att "orsaken är den, att jag håller opp en tid och sedan arbetar, hvilka intervaller skada förbannat; och likväl måste jag det, ty min tid är så ganska mycket upptagen. Ehuru jag ej missunnar Ekmark sitt stipendium, önskade jag likväl ibland, att jag hade fått detsamma, ty då hade jag verkligen återvändt till Uppsala och der offrat mig åt Muserna". I samma anda yttrade han sig 1812, då han höll på att bearbeta "Carl Algothson". "Knappt hade jag uppsvingat mig till det tillståndet, som af Sergel temligen caracteristiskt kallas det *tusande-djefla,* förrän här kommer någon fråga om roteskor eller prygel o. s. v. och i samma ögonblick kommer jag fortare än själfva Ruthströms Phaëton till jorden." I all sin korthet utgöra dessa rader Livijns författarskaps historia. Otvifvelaktigt ligger det något riktigt i dessa Livijns reflexioner. Materialet till ett arbete kan en författare insamla, nästan när som helst, men för att sammangjuta det spridda till en helhet behöfver han samlad tid och frihet från yttre störande inflytanden.

Dessutom var det ett ingalunda lätt företag, som Livijn frivilligt och nästan på lek inlåtit sig på. Han ville skänka svenskarna ett nytt drama, byggdt efter andra principer än det gustavianska, romantiskt till sin anda, med en ny diktion och en annan karaktärsteckning. Det var en oerhörd uppgift framför allt i ett land, som öfver hufvud icke ägde några dramatiska traditioner, ett land, där konsten att teckna en karaktär eller till och med att forma en intrig var så godt som oförsökt. Det skulle fordrats ett geni med en storartad energi, som uteslutande vigt sitt lif åt detta verk, för att ens tillnärmelsevis lyckas. Intet bevisar bättre uppgiftens svårighet, än att ingen annan af de närmaste generationerna på långt när lyckades lösa den. Den svenska litteraturen saknar en Schiller eller en Oehlenschläger. Hammarkölds hastigt hopspunna tragedi, Prins Gustaf, väckte endast löje och förtjänade ej annat. Lings dramer voro ospelbara, hvilka förtjänster de för öfrigt äga. Detsamma gäller äfven om Stagnelius' försök, eljest strålande genom sina lyriska skönheter. År 1820 trodde man sig ändtligen hafva funnit den svenska tragöd, man så länge väntat på och längtat efter i Nicander; men "Runesvärdet" blef aldrig mer än ett löfte, och i dramatiskt afseende stod det icke framom tidigare försök. Beskow och Börjesson hunno icke heller öfver detta stadium. Något längre fram i seklet uppträdde verkligen författare som Blanche, Hedberg och Jolin, hvilka förmådde skrifva ett spelbart drama men knappast af större originalitet och djupare innehåll. Hvad Livijn och hans generation sökte att förverkliga, det uppnåddes först mot seklets slut. Strindberg är den förste svenske dramatiker, hvilken förenar en genial teknik med ett djupt och originellt innehåll. Och han är i själfva verket också den förste, som i "Mäster Olof", "Gustaf Wasa", m. fl. dramer bland mycket annat skänkt sitt fosterland den form af historiskt drama, som romantiken drömde om.

IX.

Knektlif i Marstrand.

I januari 1809 lyckönskade Hammarsköld Livijn med en dikt till hans utnämning som auditör vid Skaraborgs regemente:

Välkommen, Bror! uti det gröna!
Ty så ditt lif man namn kan ge,
Bland Västra härens Krigare
Och Västra Göthalandets sköna.
Hur lär du der din hjessa kröna
Med mirthen och med lagrarne.
Jag ser dig ren i Sköfdes tragter
Bredvid en öppnad fylld kantin,
Med sträng och bister Dommarmin
Ransaka Skarabeiska acter.
Än åter uti Martisk drägt
Till Cythereas strider rusa,
Och med din trehörnshatt förtjusa
Boråsiadens hela slägt,
Och ferm, der Amors pipa kallar,
Som en Adonis, slägt med Pan,
Förgudas af hvar dam i stan
Och anses värre stygg än faen
Af alla glömda Skålaknallar.

Hammarsköld blef sannspådd. Hans verser gifva oss en god föreställning om Livijns lif nere i Västergötland. Under de närmaste åren hör man mycket talas om fyllda kantiner.

den bistra dommareminen saknas icke heller, och bland knallebygdens skönheter spelar Livijn just rollen af en Adonis i släkt med Pan.

När Livijn kom ned till Skaratrakten, var han icke längre den oskyldiga yngling, som svärmat vid Hammarskölds sida i Upsala. Stockholmslättsinnet hade småningom utöfvat sin verkan på honom, och han hade offrat åt den Venus Urania, för hvilken vännen tidigare varnat honom. En ton af cynism, som förut icke funnits, slår en till mötes ur de bref, i hvilka han berättar sina första lättköpta segrar och jublar öfver sin egen manlighet.

Än värre blef det, när Livijn kom ned till Västergötland. Det förråande inflytandet från denna tids militärlif låter tydligt skönja sig. Han hade tidigare haft civilistens ofta utpräglade antipati för militären, men nu fann han snart "att man äfven inom den Corpsen finner hederliga och beskedliga män". Men sederna voro råa; särskildt då man låg i garnison på Marstrand, tog man sig alla upptänkliga friheter. En dag, då kommendanten ej var närvarande vid middagsbordet och man väl druckit försvarligt, grepo plötsligen tvänne af officerarne till huggvärjorna, och först då den ena fått ett anständigt hugg öfver näsan och den andra i fingrarna, ilade de till hvarandras bröst för att kyssas. En annan dag kastade Livijn själf tallrikar, mat och tillbehör ut genom fönstret, "mig till stort renommé och min Cassa till ännu större skada, ty ser du, jag betalar sedermera" (H. II, 23). Sådan var tonen, och detta är dock icke de mest drastiska exemplen.

Livijn var som en lössläppt skolgosse och fann ett nöje i att för Hammarsköld utförligt beskrifva sina bravader. Han promenerar på Marstrands gator med tvänne damer — solar kallar han dem, "ty så glänste de" i sina röda spencer — hvilka "kände pertinent Fia Söderström och alla systrarne och voro här jemte en mutter för att besöka enom Bror, nu dömd för tjufveri till fästningsarbete". Kommendantskan, borgmästarinnan och stadens öfriga damer följa med nyfikenhet uppträdet, och Livijn har innerligen roligt.

En dag fick Livijn bref från Hammarsköld, i hvilket denne skrifvit lärda och uppbyggliga saker om Franz Horn. Det var i slutet af maj, vårens och glädjens månad. Livijn höll

på med ett tre dygns festande. Livijn svarade "Fr. Horn var en ludimagister, som ej var Bror med Fänrikar, Lieutnanter och Capitainer, som aldrig hade smakat stora friska bergostron så väl till hämtning som att äta på stället; som geck nykter till säng, som hvarken tärde tre bout. porter till middagen eller följde en officers Corps ut på sjön för att supa sig full, som jag ämnar göra klockan fem . . . ingendera af dessa omständigheter trycker mig, och derföre tjena dina admonitioner till ingenting hos den Herren, som är nära att dränka sin verksamhet i porter och punche."

Nästa dag fortsätter Livijn brefvet med att berätta, att han redan på morgonen klockan åtta ätit trenne frukostar, utdruckit två tio-riksdalers bålar och spelat träkarl, "som ännu är outspelt; och nu efter förutgången middagssömn öfverräknat min Cassa och funnit mig hafva ganska ondt i hufvudet". Först den tredje dagen kommer bondångern: "Rätt nu blyges jag för mig själf. Ånyo frukost, ånyo Dragonpunche, och jag till följd deraf ånyo pirum. Jag undrar intet på, att den ärlige Kotzebue omtalar, huru ofta han åt, förmodeligen trodde han liksom jag, att sådant skulle tjena honom till ursäkt, för det att hans Bref like mine gå något korsvis".

Dylika epistlar skickade han både till Rääf och Hammarsköld. De blefvo honom icke svaret skyldiga. "Att dina bref alltid för mig äro dyrbara och kärkomna," skrifver den senare, "är och förblifver ett oomkullstöteligt axiom . . . Jag kan dock icke neka, att jag icke är nöjd med den anecdot, som börjar denna lilla brefunge. Och måste jag upprigtigt bekänna, att jag icke begriper, huru den ort på Guds gröna jord skulle se ut, der man ej kunde uppfinna bättre passe-temps än att intaga 2 supar, 2 glas toddi och en butelj porter om dagen. Om man som student en gång hvarannan vecka låter bära sig ifrån källaren, kan jag förlåta, ty det hörer till costumen och ordensesprit, men att man vid mognare år ännu i det fallet agerar student, det väcker i sanning mitt fullkomligaste missnöje. Ty det räcker ej länge, förrän den vanliga portion befinnes otillräckelig, den måste då fördubblas, trippleras o. s. v., till dess att kraft och vett och dygd och snille drifves på dörrn och man blifver en N. L. Sjöberg eller något dylikt. Dock vore du en N. L. Sjöberg, skulle du få supa så

mycket du ville, ty då hade aldrig naturen bestämdt dig att bli något dugligt, men nu är det icke så. Ditt fel är således oförlåteligt."

Men Livijn tycktes oförbätterlig. Han förklarade, att han den dagen han fått Hammarskölds predikan af ånger och ruelse ej smakat porter, utan druckit sig "något knäböjelig af Champagne, i sällskap med en Lieutnant vid Artilleriet, hvilken likasom jag är en Litteratus, ty han kan alla Vallerii skrifter utantill, och du lär ej neka, att dermed skulle man kunna göda många tunneland utmerglad åkerjord".

Till all lycka fick Livijn och hans fändrikar snart annat att syssla med än dragonpunch och ostron. Till staden kom en lindanserska. "Hennes språng på linan, uti en gammal sal, der repen sutto qvar efter en Herre, som jemte sin dräng hängt sig för mer än 50 år sedan, och der ingen bodde i afseende på spöken (ehuru sådant allra minst borde förskräcka stadens damer), väckte hos oss så olika idéer, att vi genast beslöto att inrätta en sällskapsteater och der uppföra komedier och tragedier." I hvems hjärna utom Livijns har en dylik befängd idé kunnat utkläckas!

Alltså började man spela teater, man målade kulisser, valde direktörer, bland annat en fändrik "som aldrig har ringaste begrepp om Coulissernas ställning, ehuru han äger smak och gör vers, hvaruti han säger, att förr ska klipporna bli grädda . . . än att vi sku bli redda". Livijn lyckades mana löjtnanter och fändrikar att själfva skrifva de nödiga dramerna; själf författade han en pjäs, som skulle kallas "Filosofen och Stadens gäss".

I slutet af juli höll Livijn på att drunkna, då han ute bland klipporna tog sig ett bad i det salta västerhafvet. Denna beröring med vattnet gjorde honom enligt hans egen förklaring till människa på nytt, fast återfallen till dragonpunch voro många — men småningom tröttnade han på detta tomma lif. "Jag anställde reflectioner och fann, att jag aldrig varit så nära att blifva, hvad man kallar, liderlig, som sedan jag ingeck på den militaira banan. Du känner sjelf min oroliga själ, denna måste finna sysselsättning." Han klagade öfver sitt hårda öde, hvilket höll honom borta från hufvudstaden och vitterheten.

Han hade inga böcker, och i sin förtviflan lånade han några tomer "Esprit des journaux" för att släcka sin vetgirighet.

Man kan icke påstå, att skildringen af Livijns lif under dessa år är uppbygglig, men det är nödvändigt att dröja därvid, ty en ny sida af hans väsende kommer här till synes. Den känslofulle och fantastiske, den melankoliske och äregirige ynglingen, hvilken förut endast drömt och arbetat för att nå en ställning, förvandlas till en njutningslysten satyr. Länge undertryckta blossa de sinnliga begären upp och fordra att tillfredsställas. Med naiv glädje, med komisk stolthet och medkänsla för sitt jordiska jag följer Livijn denna omvandling. Den är icke så lustig, som den ser ut. Han skrattar, men skrattet är ofta cyniskt och bittert: "Broder, det där var sådant vi drömde i vår barndom."

Det är under denna intima process, som hos Livijn humorn födes och slår upp i dagen. Hittills har den endast förstulet blinkat fram i ett eller annat lustigt uttryck, nu genomsyrar den hela åskådningssättet. När man läser Livijns bref under dessa år, är det ofta, som såge man framför sig, fet och skinande, själfva humorns storvezir, Falstaff, med sitt förakt för allt, som icke är sekt och andra jordiska, påtagliga njutningar.

Det är också vid denna tid, som Livijn börjar blifva fullt herre öfver sin brefstil. Redan hans tidigaste bref äro intressanta, men språkformen är ännu osäker och uttryckssätten ofta otympliga. Omkring 1809 börjar tonen blifva saftigare, spelet lifligare, ordvalet fylligare och rikare.

Livijns bref höra öfver hufvud till det bästa han skrifvit. I fullt afslutad konstform nådde han aldrig att gifva mer än glimtar af sitt väsen, men i brefven finna vi honom helt, med sina mångsidiga intellektuella intressen, sina fantastiska planer, sin melankoli, sina hugskott, sina tokroligheter, sitt uppflammande hat mot allt vrångt och orätt, sitt djupa medlidande med allt, som orättfärdigt förtrycktes — på bottnen af hans väsen djupt allvar, kring läpparna satyrlöjet.

Dessa Livijns bref intaga en hög rang i den samtida breflitteraturen. Man öfvertygas kanske bäst därom, om man genombläddrar den stora Hammarsköldska brefsamlingen. Där finnas knappt några bref, som gå upp emot Livijns. Ham-

marsköld är för torr och uteslutande intresserad af böcker, Rääf är en stor samlare, men skrifver som en protokollssekreterare. Atterbom skrifver icke gärna prosa, Palmblad har alltid så många bref att förfärdiga, att han endast meddelar fakta som en affärsman. Livijn däremot är världsmannen, hans intressen och ämnen äro mångahanda. Den ena gången skrifver han en lärd epistel om manuskripter i Skara eller Linköping, uppräknar långa rader af titlar på ärevördiga gamla verk i juridik, arkeologi och litteraturhistoria. Nästa gång skildrar han en riksdag, blottar alla intriger, antyder de förestående världshändelserna, fördjupar sig i den svenska pressens mysterier, och fast han öfverdrifver och karikerar, ligger det mycket vett och djupsinne, stundom genialitet i hans omdömen. En tredje gång är han resebeskrifvare, icke en lugn och objektiv skildrare, som gifver det väsentliga af en stads fysionomi eller en trakts karaktär. Därtill är han alltför personlig och alltför nyckfull, men taflan är liflig, ty han har själf sett och känt, hvad han återger. Hans ständigt återvändande ämne är dock hans egen lilla värld, hvardagslifvets små tilldragelser och hans egna skiftande lynnen. Allt är suveränt personligt i dessa bref; däri ligger både deras förtjänst och begränsning — men det är nästan, som det bör vara i bref. Där om någonsin har man rättighet att uteslutande vara sig själf.

Kanske hvilar dessa brefs förtjänst icke minst på deras naturlighet och öppenhet. I detta afseende hafva de en helt annan karaktär än Leopolds och Tegnérs, med hvilka de eljest icke kunna jämföras. Han äger icke den förres urbana och oefterhärmliga elegans eller hans spirituella, men något torra kvickhet; icke heller bländar han genom denna lysande retorik eller tankens genialitet, hvilka äro Tegnér förbehållna.

För sin tid äger han dessutom en ganska sällsynt förmåga att beskrifva. Kanske är detta den sida, som en modern läsare minst lägger märke till. Ty om det finnes något område af litteraturen, hvars teknik under de sista hundra åren ofantligt utbildats, så är det denna konst, hvilken Lessing frändömde poesien, men som fransmän och engelsmän bragt till en nästan idealisk fullkomlighet.

Med sådan plastisk åskådlighet som en författare i våra dagar kan visserligen icke Livijn framställa landskap och män-

niskor, och bland tidigare svenskar öfverträffas han af ett sådant naturgeni som Wallenberg och äfven af Cederborgh: men han äger bland sina samtida obestridligen förmågan att "pittoreskt" skildra för att begagna Hammarskölds uttryck om brefven från tyska resan.

Vill man slutligen sammanfatta det intryck, som dessa bref omedelbart göra på läsaren, kan man icke säga, att deras verkan beror på någon särskild af de egenskaper, som här tillagts dem, icke på deras naturlighet eller humor eller åskådlighet utan på en säregen blandning af alla dessa element, hvilka förbindas och spela öfver i hvarandra genom en viss ironisk grundstämning.

Det var icke endast åt Bacchus, utan äfven åt Venus, som Livijn offrade vid denna tid, för att tala i den mytologiska stil, som han stundom brukade anslå i sina dyckeskväden. Han höll små picknickar i gröngräset på öarne utanför Marstrand med de båda damerna i röda spencer, och det finnes antydningar om andra liknande äfventyr. Men vid sidan om dessa uttryck af hans *folle amore*, hängaf han sig också åt ständiga svärmerier. Det tyckes, som om något kvinnligt väsen alltid sysselsatt hans tankar under dessa år; det är endast föremålen och möjligen värmegraden, som växla. Bland Livijns dikter finnas tre sonetter, sammanbundna under den gemensamma titeln "Kärlekskalender". En liknande kalender skulle man kunna uppsätta för dessa år af Livijns lif, endast med det lilla förbehållet, att det kan falla många svärmerier till olika skönheter inom samma månad.

Under sommarferierna 1809 drog Livijn till det älskade Östergötland, och i Skenninge fanns det en flicka . . "Gud låte mig blott akta mitt hjerta . . ty flickan har inga pengar."

Under augusti och det följande årets månader reste Livijn gärna till Björken åt Sköfdehållet. Där bodde en viss Sofie W, "en flicka, vacker och god, men utan förmögenhet — hon är ännu nog ung — denna flicka skulle kanhända befordra min lefnadslycka?" Västgötafröknen hade svart hår och svarta ögon, "öfver hvilkas lågor jag skulle kunna skrifva en lyrisk skaldesång; men ser du, ännu är jag en Harpocrates och tiger som muren, ty man skall ej hafva bråtт med dylika saker. Emedlertid bör du ingalunda derutaf sluta, som skulle

jag fattat det orygglige beslutet att blifva en stadgad man. Ingenting mindre! Jag vet ännu liksom fordom, hvarken hvad jag vill eller bör vilja."

Livijn hade utan tvifvel rätt i sitt sista påstående, ty i samma bref, i hvilket han omtalar den oemotståndliga västgötafröknen, får man som postscriptum följande notis: "I Kungelf råkade jag i sällskap med en Dansk Lieutenant, som hade i sitt sällskap en smucke Dansk Jomfrue (mamsell), uti hvilken jag blef högst förliebt . . . Om natten drömde jag, att jag var förlofvad."

Man kan icke förtänka Hammarsköld, att han efter emottagandet af denna epistel satte sig ned och skref: "Du har ett besynnerligt hjerta, Bror, ty det rörs så ofta, men detta är ett säkert tecken, att det icke just så synnerliga starkt lärer röras, och att du ej är skapad att för Månan sucka ut dina ömma qval . . . Din lösa Vocativus, när skall du en gång bli stadig? Min hustru påstår, att du ej blir det på denna sidan sextio år."

Ungefär samtidigt fanns där äfven en fru, som hade fyra döttrar, af hvilka hvardera hade i arf efter fadern 10,000 rdr. bnco, och den äldsta, som just var sjutton år, fick dessutom mot någon afgift till sina systrar, en egendom, värd 30,000 rdr. Obestridligen något att tänka på!

Sen tycks det hafva dröjt ända till mars, innan Livijn kastade sina ögon på ett nytt föremål. Då är det en fru till en tullinspektör, kring hvilken han och en kapten slå sina lofvar.

I november 1810 kunde Livijn trots all sin längtan till Stockholm ej fara från Västergötland. Ty på Orrsäter bodde en friherrinna, som var "idealet för allt, hvad qvinna heter". Ännu i december var han så kär i henne, att han måste sönderrifva det första bref, som han skrifvit till Hammarsköld angående denna vintermånadsförälskelse. Denne skulle eljest kunnat tro, att han vore Danviksmässig. Och ehuru Livijn skref det andra, liggande på sängen "och följaktligen i nyktraste och redigaste tillstånd", torde Hammarsköld ändå ej "kunna undgå en eller annan tirade om den brusande kärleken", som genomsvallade hans hjärta. "Likväl vill jag ej som i går beskrifva, huru skön döden skulle vara i hennes

armar. Här är olyckan, att detta kunde realiseras, ty Dragonsablar äro just ej svarfvarevärjor."

Så låter det den 17 december 1810. I jan. 1811 befann sig Livijn i Eksjö på besök hos sin syster Fredrika för att stå fadder åt hennes förstfödde. "I denna stad gjorde jag bekantskap med en fru, som genast satte mitt hjerta i eld och lågor." o. s. v., o. s. v.

I själfva verket led Livijn vid denna tid af en ständigt återkommande önskan att gifta sig, men han trodde icke, att han någonsin skulle uppnå "denna sällhet". Med vemod noterade han, hur han snart var den ende ogifte bland alla sina vänner. Han visste med sig själf, hur svårt han hade att bestämma sig. "Jag är ej skapad för dessa renare nöjen, min äregirighet följer som en malus dæmon och vakar öfver mina steg. Och hvi skall jag ej kunna tillfredsställa den enda passion jag äger?"

Ett förslag, som utan tvifvel mycket allvarligt (H. II, 104) sysselsatte honom, var tanken att hemföra som maka vännen Leonard Rääfs syster, Malin. När hennes fader, lagmannen, var död, uppmanade Hammarsköld honom att passa på. Livijn var ganska smickrad och intresserad — Malin fick på sin lott 18,000 rdr. bnco. Han bad Hammarsköld sondera terrängen, men hade för öfrigt den obotfärdiges förhinder. Han ville ej fria, förrän landet fick fred. Hammarsköld svarade, att han talat både med Malin och hennes giftoman, och att Livijn icke behöfde frukta för en korg. Leonard Rääf antydde själf för honom, att han önskade giftermålet (H. II, 146). Men äktenskapet blef icke af. Malin tyckes hafva varit af ett visst exalteradt lynne, sysslade med naturmedicin, magnetism och andra svärmerier. När hon 1817 en tid vistats i Stockholm, lät hon magnetisera sig och skref dessutom vers. Och "det är verkligen att gå långt efter en enda Stockholmsresa", yttrade brodern.[1] Så tyckte väl också Livijn, ty Malin dog ogift 1824.

Man må dock icke tro, att Livijn under detta muntra sällskapslif och sina svärmerier försummade sina plikter som auditör. Tvärtom han grep sig strax an med stort allvar, och det behöfdes. "Allt vid Regementet befinner sig i en för-

[1] Eriksb. ark. Bref från Livijn till E. Drake, 18/9 17.

bannad oordning i synnerhet Civila detaillen. Jag tviflar, att jag åtminstone på ett år kan få den ordentlig.'' Livijn klagade öfver, att han mest fick vistas på landsvägarna, enär han hade ständiga syneförrättningar och mönstringar och fick följa regementet från den ena förläggningsorten till den andra.

På landsvägen sammanstötte han också först med regementets nyutnämnde chef, baron Carl Henrik Posse.

Denne hade, då han 1809 tillträdde chefsposten för Skaraborgs regemente, redan en lysande krigarbana bakom sig. Född 1767 hade han i 1788—1790 års finska fälttåg i flera träffningar utmärkt sig för mod och skicklighet. Efter kriget steg han också hastigt i graderna, deltog som öfverstlöjtnant med utmärkelse i Pommerska fälttåget 1807 samt tjänstgjorde som brigadchef på vänstra flygeln af den arméfördelning, som skickades mot Norge under det därpå följande danska kriget. Därefter hade han spelat en stor roll i underhandlingarna med prins Kristian August om dennes antagande till svensk tronföljare.

Det tyckes, som om man icke med någon större entusiasm emottagit underrättelsen om hans utnämning vid regementet. Livijn nämner med beklagande, att den gamle redlige öfversten, grefve Carl Mörner, ärnade taga afsked. Mot den nye chefen satte sig Livijn på tvären och vågade att offentligen motsäga honom. Han tänkte icke ''böja knä för Bel i Babel, om än Carl XIII utsirade honom med ännu en orden''.

Livijns misstänksamhet försvann emellertid snart. ''Bel i Babel'' och Livijn drucko dragonpunch tillsammans och spelade farao och sågo hvarandra snart med blidare ögon ''i full afsikt att göra hvarandra olyckliga n. b. den som först lyckas''. Baron Posse uppträdde som grand seigneur, åkte i engelsk kaross, satte värde på ett godt bord, och champagnen, tokayern samt andra ädla viner flödade i hans närhet. Allt detta förstod också Livijn att uppskatta. Posse var dessutom en verkligt duglig man, som ville se dugligt folk ikring sig, och han fann snart, hvilken utmärkt förmåga han hade i sin auditör. Han kom honom till mötes med stor älskvärdhet och omfattade honom med sin bevågenhet. Livijn fick icke endast åka i den engelska karossen, hvilket säkert höjde honom både i hans egen och omgifningens åtanke; vagn och ridhäst ställdes snart till

hans förfogande, och han fick bo i regementets cancelli invid öfverstens eget boställe, hvarest han hade allt fritt (R. $^{13}/_{4}$ 11). 10 mars 1811 flyttade han till Kongslena.

Livijn trifdes utmärkt i Posses sällskap, hvars karaktär han beskrifver på följande sätt: "Jag har sällan funnit någon menniska hvars caracter så harmonierar med min, samma på en gång envisa och föränderliga caracter, samma dvala under lugnet och våldsamma spänning af krafter; samma ostadighet och ledsnad vid hvarje föremål, som i två dagar väkt hans uppmärksamhet — fallenhet för det sanna och rätta med motsägelseanda, hvilken yrkar saker, dem man sjelf vill förkasta, men ej kan, emedan man en gång adopterat dem. — För sitt fosterland tror jag honom hysa en varm kärlek, men önskade mera tilltagsenhet i farans stund. Såsom han är rikare och förnämare, så är han ock mera despot; men lofvad vare mitt öde, sådant felar mig ingalunda, när jag blott N. B. kommer åt att befalla."

Ett verkligt vänskapsförhållande tyckes snart hafva uppstått mellan de båda männen. Posse bad till och med Livijn om råd. Denne uttalade öppet sina tankar och tillät sig äfven att kritisera vissa af chefens åtgärder. Han utnämndes till mönstringskommissarie för Värmlands fältjägare och åtnjöt många andra bevis på öfverstens förtroende.[1]

I början af det följande året inträffade emellertid ett omslag i förhållandet till Posse. Livijn hade varit snäf mot någon af Posses släktingar, och det kom till ett uppträde emellan de båda hetlefrade herrarna. Säkerligen öfverdrifver emellertid Livijn betydelsen af denna affär. Posse var honom alltjämt bevågen, såsom hela deras följande förhållande utvisar. Han hade varit häftig, men sökte godtgöra det genom fördubblad artighet. Allting tyder på, att han ytterst ogärna ville förlora sin duglige auditör, hvilken däremot brann af begär att komma tillbaka till Stockholm. För att kvarhålla honom, gjorde han allt för att skaffa honom en assessorsfullmakt. Den 8 december 1812 utnämndes också Livijn till assessor, och kunde under sådana förhållanden icke taga afsked. Vid denna tid väntade

[1] Däremot tyckes förhållandena inom regementet mindre hafva behagat Livijn. Det fanns ett parti af "Finska dumhufvuden och lycksökare af Vermländska fördelningen," hvilka associerat sig med några högvälborne för att undantränga Posse och Wahlfelt.

man dessutom när som helst marschorder — inga afskedsansökningar beviljades längre åt militärpersoner.

Det var icke endast hans oerhörda arbetsbörda samt intrigerna inom regementet, icke heller hans alltid lefvande oro, hvilka voro orsak till att Livijn vill återvända till Stockholm. Redan vid sin utnämning till auditör tyckes han haft i sinnet att vid första lägliga tillfälle söka sig tillbaka till hufvudstaden, det enda ställe, där han kunde vänta befordran, och dit hans intresse för vitterheten kallade honom. Till hans växande otålighet bidrog kanske också, att den litterära striden utbrutit, hvilken han hade svårt att följa, och i hvilken han ej nämnvärdt kunde deltaga på detta afstånd.[1]

[1] Se här några af de förslag, som Livijn hade för att komma tillbaka till Stockholm. I aug. 1809 bad han Hammarsköld hos notarien Wennberg efterfråga, om denne icke hade något ackord, som kunde passa honom. (H. II. 34). I september försökte han förgäfves skaffa sig ledighet för att själf i Stockholm efterhöra, om han kunde komma in i revisionen af allmänna medlens förvaltning. Likaledes spekulerade han på en sekreterarebeställning hos den under tillsättning varande justitieombudsmannen (H. II. 42). Hammarsköld ansåg, att han skulle vara lämplig just till det senare ämbetet, och obestridligen skulle det passat för Livijn att vara folktribun. Han var kanske ännu endast för ung. I oktober hade han nya förslager för den händelse han ej komme i fråga i revisionen. Helst skulle han vilja ackordera bort sin syssla, betala sina skulder för den erhållna summan och resa utrikes för att se sig om. Kunde ej det gå för sig, skulle han vilja göra tjänstebyte med sekreteraren i krigskollegiet, S. Sparre, som samtidigt med Livijn sökt auditörsbeställningen vid Skaraborgs regemente — en plan, hvilken äfven senare diskuterades utan att leda till något resultat. Ett tredje förslag gick ut på att han skulle skaffa sig en vice auditör, och låta förordna sig till att föreståa lagman Rääfs tjänst, tills han genom byte eller på annat sätt kunde komma öfver den (H. II. 53). Detta förslag afrådde Hammarsköld på det bestämdaste — han skulle ju då ej kommit till Stockholm. (H. II. 57).

I januari 1810 började han spekulera på en assessorsbeställning i kommersekollegiet. Han sökte också platsen, men fick aldrig förslagsrum. Enligt Hammarskölds åsikt motarbetades han af Meurling, som var kanslist i verket samt af sin morbroder Törner, hvilken ansåg det för en dårskap, att han sökte till Stockholm. I juni 1811 förklarade han, att han var ledsen på alltsammans, och att han, hvad det än kostade, skulle till Stockholm, fast han ej ville lämna sin plats, så länge Posse önskade hans biträde. I aug. ärnade han inlämna sin afskedsansökan. I jan. 1812 hade han funderingar på sekreterarebefattningen i statskontoret och fortsatte sina ofvannämnda planer på kommersekollegiet. Han hade redan begärt en vice auditör, men ej ännu fått svar på sin anhållan (H. III. 7).

X.

Polyfem.

Medan Clas Livijn vistades nere i Västgötabygden och lefde knektlif i Marstrand, hade stora händelser tilldragit sig i hufvudstaden. En morgon, då Lorenzo Hammarsköld kom upp på kungliga slottet för att börja sin vanliga tjänstgöring i biblioteket, fann han ingången till sitt ämbetsrum tillspärrad "af tvänne beridna Cerberer i Curassieruniform och tvänne Cerberiusculi, klädde såsom Lifregimentets Grenadierer". Revolutionen hade utspelats på morgonen i all tysthet inom slottets murar, och ingen visste riktigt, hvilken upplösning, som spektaklet skulle få, förrän rikshärolden, den gamle sminkade och pudrade Hauswolff om eftermiddagen med sin spinkiga stentorsstämma utbasunade händelsen öfver staden.[1] Gustaf IV Adolf var afsatt.

Man andades strax lättare och sjöng sånger till frihetens lof; men ett visst misstroende gjorde sig dock gällande. Under de sista tjugu åren hade man genomlefvat så mycken oduglighet i statsförvaltningen, det uselt förda pommerska fälttåget var i friskt minne, sista akten af det finska kriget, genom hvilket Sverige förlorade sin sista besittning i öster, höll ännu på att utspelas, man hade varit vittne till ideliga omslag från demokrati till despotism, den ena tryckfrihetsförordningen hade återtagit, hvad den föregående gifvit, så att ingen riktigt vågade lita på, att förhållandena nu skulle gestalta sig bättre.

Denna skepticism präglade också de båda vännernas uppfattningssätt. Hammarsköld ansåg, att intet godt skulle komma

[1] Beskow, Lefnadsminnen, sid. 90.

af den pågående riksdagen, i hvilken han dock flitigt deltog. Livijn gjorde endast narr af det hela: "Alla människor påstå visserligen, att denna revolution skänkt dem mycket ljus och upplysning, men sannerligen är det icke ganska mörkt ännu, åtminstone på ljusa dagen."

Snart förkunnade emellertid Hammarsköld, att riksföreståndaren lofvat fullständig tryckfrihet. Då brast isskorpan kring den gamle jakobinens hjärta, och Livijn utbrast: "Herliga auspicier. Tryckfrihet!" och han uppräknade titlarna på alla de verk, som han skulle utgifva.

Men hvarken Hammarsköld eller Höijer trodde riktigt på den utlofvade tryckfriheten. Den förre rådde Livijn att trycka sin roman Lifbergs Lefverne i landsorten, och den senare, som varit utsatt för så många försåtliga anfall, ansåg, att löftet endast var en utlagd snara. Tröttheten och resignationen från de närmast föregående åren hade ej gifvit vika. Allt hvad Hammarsköld ännu i juni föreslog Livijn var, att de gemensamt skulle utgifva sina refuserade täflingsdikter i Svenska akademien på ett litet tryckeri i Vänersborg. Hammarsköld betonade, att han hade hustru och barn. Han måste framför allt förtjäna och tog afstånd från deras forna planer, då de voro studenter, hade entusiasm och förtroende till sina krafter och ännu hoppades att kunna göra något för fäderneslandets vitterhet och genom dess fullkomnande och förbättrande bereda sig ett odödligt namn. "Men se bror, de tiderna äro förbi!"

Hastigt förändrades emellertid situationen. I juli 1809 började Wallmarks Journal för Litteraturen och Theatern att utkomma. Hammarsköld blef anmodad att där sköta teaterkritiken och åtog sig uppdraget, fast hans åsikter voro andra än Wallmarks. Det är bekant, huru redan hans första kritik om uppförandet af Helmfelt föranledde en brytning.

Det var då, som Hammarsköld återupptog sina för länge sedan öfvergifna tidningsplaner. 1806, samma år som äfven Höijer påtänkt en tidskrift, hade Livijn och Hammarsköld uppgjort en plan att utgifva journalen *Selene*, men företaget blef af flera skäl icke af. Nu uppmanade Livijn vännen att låta Selene "framtränga ur molnen". Hammarsköld var efter brytningen med Wallmark också betänkt därpå och kunde i

september meddela, att han med boktryckare Deléen uppgjort kontrakt om utgifvandet af tidskriften Lyceum. Den 12 dec. stod prospektet därtill att läsa i Stockholmsposten.

Under tiden hade emellertid tanken på ytterligare en tidning uppkommit. Hammarsköld hade under sommaren gjort bekantskap med tvänne lundensare: "Agardh, en ganska hygglig och snäll karl", och Askelöf, "en qvick och snäll gosse." Dessa bildade tillsamman sällskapet *Pro joco*[1] och beslöto utgifva tidningen Polyfem för att i denna hafva ett organ till angrepp och försvar mot den gamla skolan, en tidning för "grinerier en gros". Polyfem började utkomma den 30 dec. 1809. Det är obehöfligt att här redogöra för den insats, som den giftige Polyfem gjorde under den litterära strid, hvilken nu utbröt. Den är tillräckligt känd genom föregående skildringar. I det följande tages endast hänsyn till Livijns bidrag till tidningen.

Genom ett högtidligt i gammaldags stil hållet kallelsebref underrättades Livijn om den stora ära, som vederfarits honom att blifva upptagen i det illustra sällskapet.[2] Livijn befann sig emellertid i ett särskildt ilsket humör denna julvecka, som han tänkt att tillbringa uti "Rääfvabyggden" eller kanske ännu bättre hos den svarthåriga västgötafröknen på Björken, men i stället fick han hålla på med mönstringsrullor. Hvad sällskapet för det löjliga ville göra med honom, förstod han icke. "Jag kan ju ingenting! Uträttar ju ingenting! Gör ju ingenting

[1] Angående *Pro jocos* bildande och dess förhållande till sällskapet *De sju vise mästarne* berättar Hammarsköld följande (troligen afsedt för Sv. Vitt. hist.), hvilket innehåller ett par veterligen ej tidigare kända detaljer: "År 1809 om sommaren spatserade jag tillika med Agardh och Askelöf i Kungsträdgården, samtalande om vår Litteraturs eländiga skick. Då uppkom hos oss den idéen att constituera ett sällskap Pro Joco, som tid efter annan skulle utgifva några flygblad, i hvilka våra prosaiska rimmare och tanklösa prosaister väldeligen skulle tilltuktas. Denna idé utfördes emellertid tillsvidare icke. — Däremot inrättades i september en slags litterär klubb, hvars ledamöter voro Agardh, C. & L. Ekmark, Wrangel, Lagerhjelm, Stjernstolpe och jag, och efter vi voro sju, fingo vi en afton under ett glädtigt ögonblick det infallet att för den gången kalla oss de Sju vise (en omständighet som sedan bekant, gifvit anledning till flera epigrammer i Nya Posten). Men sedan Journalisterna låtit trycka sin bekanta Parodi på Prospectus till Lyceum och Polyfem utkommit samt vår klubb af hr Lindegren anfallen, upptogs Askelöf i densamma och klubben förändrade sig till sällskapet Pro Joco. Det förstärktes äfven med flere ledamöter såsom Magister P. Elgström, Secret. Rääf, secret. Hartmansdorff, Audit. Livijn, W. F. Palmblad, Häradshöfding Brunskog och Brukspatron Spaldencreutz."

[2] Det finnes aftryckt hos F r u n c k, *Bref*, s. 1. Livijn antog namnet O l o f M o l l b e r g s s o n, hvilket han sedan använde såsom pseudonym under åtskilliga artiklar i Polyfem.

mera än börjar. Dessutom är det föga ära att anfäckta några verskläpare."

Verskläpare! Det ordet borde icke undsluppit honom. Hammarsköld sände ett upptuktelsebref, mot hvilka alla de föregående predikningarna mot hans lösa seder voro intet. "Minns du den tiden," skref han, "då du så ofta och så heligt försäkrade mig, att du troligen skulle bistå mig i striden för det rätta och sköna? Nu är tiden inne, opp, bror, och kämpa!"

Så mycken salvelse kunde Livijn icke motstå. Han kom dessutom i februari följande året själf upp till Stockholm och återvände därifrån full af stridslystnad och goda föresatser till sitt "helvete" i Knallebygden. Under den närmaste tiden insände han åtskilliga bidrag till Polyfem.

Det tidigaste af dessa är *Bön då man skrifver vers* (Polyfem I, 4).[1] Anledningen till denna bön var möjligen en recension i Journalen (n:r 27, den 15 sept. 1809) af en nyligen utkommen skrift, "Ett medborgerligt Fader Wår till konung Carl XIII". Recensenten påpekade det osmakliga i en dylik användning af "den förnämsta bland våra Böner". Besynnerligt nog roade sig emellertid recensenten med att skrifva en parodi på parodien i form af "Ett Auktorligt Fader Wår till Phoebus, wåra Skriblerer till dagelig uppbyggelse". Det var denna, som Livijn i sin ordning parodierade. Denna bön är för öfrigt utan allt intresse och tycks endast hafva väckt uppmärksamhet i Dagligt Allehanda, i hvilken (n:r 14 för den 18 jan. 1810) det heter, att om någon råkat läsa bönen i Polyfem utan att rätt förstå meningen och ändamålet, får man tillkännagifva, att afsikten var att skrifva "en rolig qvickhet, hvarföre man vågar suplicera om gunstbenäget åtlöje".

I februari och mars var det, som Hammarskölds Kapten Baggfots papper blefvo synliga i Polyfem, kanske den kvickaste litterära satir, som skrifvits i Sverige, och säkerligen af alla angrepp på den franska smaken det verkningsfullaste. Mot Hammarsköld uppträdde bland andra Carl Lindegren med skriften "Till sjökapten Baggfot". Hammarsköld gaf emeller-

[1] Att detta bidrag är af Livijn framgår såsom Werner tidigare gjort uppmärksam på af H. II, 79 (jmfr F r u n c k, cit. arb. s. 29), där han ber Hammarsköld sända sig åtskilliga manuskripter, bland annat "Hvarjehanda, hvarur 'Bön då man skrifver vers' är tagen." Bland Livijns papper finnes dessutom i "Blandade ämnen" ett utkast till denna bön fast af något olika lydelse.

tid svar på tal i en uppsats "Till Herr Carl Lindegren" undertecknad "Nils Nyberg".

Livijn hade nere från västgötabygden ärnat skynda Hammarsköld till hjälp och den 17 mars insändt början till ett gyckel med Lindegren, som han med anspelning på dennes komedi General Eldhjelm kallade *General Glödhatt*. Skämtet var hållet i den tyska riddareromanens stil. Lindegren skildras som en rofriddare, hvilken från sitt fäste Farsburg med sin väpnare *Ecervelé* (Schartau, medarbetaren i Wallmarks Journal) drager ut för att, en annan S:t Göran, nedslå draken Polyfem[1]. Det går emellertid långsamt, ty den tappre generalen finner alltid på någon lämplig förevändning att återvända hem, innan han påträffat fienden, och han gör egentligen ingenting annat än äter och sofver. Till och med i sömnen drömmer han om, huru en gammal tjänstekvinna dukade ett bord för honom, och han satte sig att äta "tre rätter och en dessert, gräddad i Köpenhamn, men då han ätit, var det alldeles, som han intet ätit, hvarför han så förundrade sig, att han vaknade". Med denna passus om de tre rätterna o. s. v. syftade Livijn på, att Lindegren vid utgifvandet af sina arbeten "lofvade trenne tomer jämte en *dessert* från Köpenhamn". Det enda fullbordade af Livijns skrift, omfattande inledningen och generalens första Herkuliska verk, är rätt roligt, fast visserligen icke af den bitande kraft i polemiken som Hammarskölds svar till Carl Lindegren. Livijns skrifsätt är bredt utmålande, saftigt och tokroligt. Han skildrar närgånget alla Lindegrens af samtiden kända svagheter; hans hänsynslöshet, hans smak för "öltinktur", "bränvinselexir", "punchmixtur" och "cotlettepastiller"; i de följande delarna skulle detta intima skärskådande fortsatts, i det att Glödhatt andra dagen påträffade en flicka, den tredje råkade ihop med slottskanslibetjänter och den fjärde mötte Polyfem.

General Glödhatt upptogs aldrig i Polyfem, därför att man redan tryckte på Hammarskölds artikel "Till Carl Lindegren", men denne inflickade i sitt svar skämtet angående utgifvandet af Lindegrens arbeten. På grund häraf sökte A. Ahnfelt på sjuttiotalet förnya den gamla åsikten om att Livijn

[1] Strax förut hade Rääf funnit en gammal svensk version af S:t Görans legenden; troligen hade Livijn därigenom blifvit intresserad för denna gestalt, hvilken sedan flera gånger återvänder på olika sätt i hans diktning.

vore Nils Nyberg och författare af de Baggfotska papperen. Eftersom detta enstaka uttryck (hvilket Livijn citerat i sitt bref H. II, 79) tydligen var af Livijn, resonerade han, måste äfven hela artikeln samt Nils Nybergs öfriga bidrag vara af honom.

Emellertid hade redan tidigare både C. D. af Wirsén och K. F. Werner, bland de första, som haft tillgång till den Hammarsköldska brefväxlingen, uppvisat, att Nils Nyberg var Hammarsköld. Denna åsikt kunde icke Ahnfelt rubba, äfven om förekomsten af ofvannämnda uttryck både i Hammarskölds artikel och Livijns bref ej fullt lät förklara sig. Sedan emellertid General Glödhatt återfunnits,[1] ser man tydligt, hur det tillgått. Hammarsköld har helt enkelt lånat ett särskildt uttryck ur denna skrift — det är allt.[2]

Den 4 maj skickade Livijn en hel packe nya bidrag, nämligen *Öppet fejde- och varningsbref*, *Sändebref*, Recension af *Öfversättningar från latinske skalder af J. O. Wallin*, samt parodierna på Leopolds fyra erotiska oden under titeln *Öfversättningar från Horatius* samt slutligen *Öfversättningar från Horatius eller egentligen visor à la Wallin*.

Af dessa bidrag trycktes först *Öppet fejde- och varningsbref* (Polyfem, I, n:r 43) och *Sändebrefvet* (n:r 44). Livijn var missnöjd med, att det senare ej gått förut, som ärnat var. Hammarsköld förklarade, att det berodde därpå, att han öfver hufvud taget ej velat intaga Sändebrefvet, därför att Livijn där var "så förskräckeligen ilsk, högg igenom det litterära harnesket och trängde burdus in på deras medborgerliga personlighet, ehuru det, till följe af mitt skriande, något mildrades. Dels tyckte jag att infallen ibland voro nog sökta och satiren för slapp". (H. II, 98.)[3]

"Fejde- och Varningsbrefvet" ansluter omedelbart till General Glödhatt, där Livijn redan visat en riddare med följe i full krigisk verksamhet mot Polyfem. Brefvet är gifvet från Farsburgs fäste. Det är undertecknadt af Markall (Wallmark)

[1] En utförlig analys af General Glödhatt läses i J. Mortensen, *Clas Livijns lyr. skriftställarskap*, s. 108.

[2] Jmfr Wirsén, Clas Livijn s. 21. — Werner, *Sv. bokhandelstidning* 1870, N:r 5, 7, 10. — Ahnfelt, *Illustr. tidning*, 1876 N:r 11 samt i *L. F. Rääf af Småland* s. 15. — Mortensen, *Hvem var Nils Nyberg?* (Samlaren 1910.)

[3] Han lofvade fortsättningen på *General Glödhatt*, om Askelöf ville hafva den, och *Lagens kåpa* samt en *Alethé*.

eljest Gasteromycus kallad, Amarulli (Valerius) Struthio (Wallin), Trädberg (Granberg), Nihilson (Björck-Svensson), General Glödhatt och Ecervelé, vapendragare, således af hela den Wallmarkska Journalens stab. Hållet i den gammaldags stil, som alla polyfemistarne älskade, men som särskildt omhuldades af Livijn, kungör den en strid på lif och död mot de ohyfsade skogsmänniskorna, cykloperna: ''Redan för längre tid sedan har ett visst parti, utan hyfsning och smak, utspridt sig från skogarne, hvarest de i en dunkel skugga tillbedt Naturens skogsmenniska och framburit plumpa offer på hans oprydda altaren, men nu öfverstigit gärdesgårdarne kring den blomsteräng, hvarest vi vallade af purpurprydda herdar, hade ett frodigt bete . . . Föga finnes det någon sannfärdeligen upplyst, som icke genast inser, att de med allt detta vilja utdrifva oss från våra boningar, vilja flytta våra så väl inhäftade skrifter till andra mindre välluktande ställen och drifva oss ur Damernas sköten, utan att de likväl sjelfve vilja vara, eller till skadestånd skaffa dem andre favoriter af Islandsrace i stället.''

Det är emot denna ohyfsade hord, mot ''denna Lorenzoflod, som Ons- och Lördagligen utströmmar'', som det gäller att gripa till vapen. I denna ironiska stil fortgår brefvet.

I ''Sändebrefvet'' uppträdde därpå Olof Mollbergsson, lik en annan Paulus och messade vidare i gammal bibelstil, uppmanande de sina att vara ståndaktige i tron och icke förfäras, fast de voro omhvärfda af fiender och befunno sig i stora vedermödor. Deras fienders tid skulle icke blifva lång. Snart skulle de, hvilka nu förskapade sig till resar ifrån Gath, synas i deras naturliga gestalt. Arten af deras förvandlingar angifves:

''Den ene, eller deras öfverste (Wallmark), skall, för att värja sig, taga mycket väder uti sig och blåsa sig upp, till dess han af det myckna vädret får samma öde som Esopi groda; derefter skall han omklädas uti en ny hud och ett lamms anlete skall varda satt emellan hans axlar; ty se sådan hafver han varit allt ifrån sin födelse. En annan (Valerius) åter skall varda försatt till en gyllene tratt, såsom en förebild till hvad han bordt vara och är, oaktadt han nu synes oss såsom en skällande varelse, hvilken hafver sin kraft uti öknamn. Den tredje (Wallin) skall icke förvandlas kunna, utan blott ställas

aldranederst vid deras fötter, som många tungomål tala, på det han må lära sig sitt eget; der skall han dagligen tillhållas att två sina händer, hvilket hans mamma, enär han kommer hem med skrifboken, alltid öfverser: må ske skall han derefter kunna uppgräfva sitt pund; men vill han det ej, då må han läggas i ena retort och distilleras till violsyrup för att ingifvas spenabarn. En annans (Granbergs) kropp skall blifva ek, men hans hjerna en sten, såsom den allt ifrån begynnelsen varit hafver, skolande i eken skäras fordna tiders bedrifter, dock mycket oläsbare. Derefter skall åter en annan (Björck-Svensson) byta själ med sin mulåsna, som ock hafver anlag för verstakt, kunnande man sådant oaktadt icke spörja någon skillnad uti hvad före och efter flyttningen skrifves . . . När allt detta är skedt, då skola Edre fienders anhängare förströs såsom agnar i vädret och ingen skall se dem."

Dessa båda Mollbergssonska epistlar utgöra en slags fortgående kommentar till vårens fejder emellan journalisterna och polyfemisterna, i det att Livijn, röd i kammen som en stridstupp, satiriserar Wallmark, Wallin och Valerius, denna treklöfver, som han först sent skulle lämna ifred.[1] I Sändebrefvet uppdyker ånyo en plan, hvilken Livijn 1805 tänkt förverkliga i sin parodiska dikt "Metamorfoserna". Han förföljer akademisterna genom att låta dem undergå hvarjehanda burleska förvandlingar — en idé, hvilken i ny form skulle återupptagas i Markallsnätterna.

Enligt Hammarskölds berättelse väckte denna satir stort uppseende i Stockholm. "Detta var en pepparrot, som icke allenast kom deras ögon att rinna, utan hafva de deraf blifvit försatte i ett tillstånd af det gräseligaste hostande, nysande, grinande och skriande. Herr Trädberg har öfver oläsbarheten af förfädernas bedrifter blifvit så betagen, att han från alla de bokförare, som stå i någon slags gemenskap med Polyfem tagit alla exemplaren af sina arbeten, och desslikes har han förklarat, att de aldrig skola till försäljning få någon ting hvarken af honom eller af hans vänner. Journalens attaché, Nya

[1] Närmaste anledningen till dessa artiklars framkomst var Lindegrens uppträdande mot Hammarsköld samt bortstjälandet af ett Hammarskölds bref i Wikfors' boklåda. Detta framgår af en passus i Sändebrefvet, som strukits vid tryckningen, i hvilken alluderas på dessa förhållanden.

Posten, lät först höra sin prustning förmedelst en Charad öfver Polyfem, så lydande:

Mitt första likt andra beryktade floder,
För Askar och Ekar än hit och än dit.
Mitt andra är början af lyckliga oder,
Hvaraf i mitt hela ej finnes en bit.
Mitt tredje ett tal, som så qvick och så nätt
Med fingren på handen man kan exprimera.
Och att man mitt hela sökt chikanera,
Så långt jag förstår, är båd' billigt och rätt.

Och i dag kom den andra prustningen, bestående deri, att jag kallas Luns, lymmel, galen, långörad, mager och närsynt. A-f deremot oxfösare, snuskig och försupen. Och sluteligen det oskyldiga fostret Polyfem för Satan, som grasserar i vitterheten, för Trollet, Ugglan, Kniphammarn etc. etc."

Livijn var mycket belåten med denna berömmeliga verkan af den "Mollbergssonska senapens kraft", men långt kärare skulle det varit honom, om journalisterna upphäft sina stämmor för att komplimentera honom. Men Wallmark teg visligen.[1]

Livijns öfriga bidrag till Polyfem voro alla riktade mot det parafraserande öfversättningsmanéret, hvilket han redan tidigare angripit. I andra samlingen n:r 31 trycktes *Skaldebref från Författaren af Rimlexikon till Uppfostrarens sångare*, hvilken enligt bifogad not 1806 inlämnats till Svenska akademien. Denna dikt är enligt Werners anteckningar af Livijn, fast något skäl ej anföres för denna åsikt; innehållet gör det dock troligt. Den skulle vara "ett svagt försök att uti den på alla resurser så rika Alexandrinska formen, framställa en öfversigt af de farliga försök, som tid efter annan blifvit gjorde, att ur vår vitterhet fördrifva det så nödvändiga som helsosamma rimmet". Den är särskildt riktad mot Wallin, hvars Uppfostraren m. fl. dikter finnas utpekade. Äfven Valerius snärtas för sina dikter om Qvinnan och Tålamodet.[2]

[1] Livijn misstänkte att "herrarne" fått reda på, att han var författaren med anledning af en artikel i Journalen n:r 124, 1810: "Underrättelser om Årsväxten. Ur en resandes dagbok", i hvilken talats om "den kritiska Åkersenapen", men Hammarsköld lugnade honom med den förklaringen, att uttrycket åsyftade honom.

[2] Jag har icke varit i tillfälle att undersöka, om detta skaldebref finnes i Sv. Akademiens arkiv.

I sin recension af Wallins *Öfversättningar från latinske skalder*[1] (Polyfem, II, 4—6) riktade Livijn ett dråpslag mot det parafraserande manéret. Livijn gick väl förberedd till arbetet. Bland hans papper förvaras hans öfversättningar på prosa af Horatii dikter, vittnande om, huru noggrant han läst sin författare. Det är en af de kvickaste och betydelsefullaste artiklarna i Polyfem, och säkerligen är det endast dess lärda ämne, som gör att den är glömd. Den börjar med att utveckla själfva principerna för en öfversättning:

"Om Rec. började att utreda reglorna för konsten att öfversätta från främmande språk, att omtala huru dermed egentligen förstås att öfverföra en stor mästares arbeten på ett sådant sätt, att hvarken karakter eller maner försvinna; att det är en öfversättares pligt att lemna originalets anda och form, och att hvarje mening bör blifva densamma; eller ock det ändamålet bör vara, att göra dem helt och hållit till infödingar uti sitt eget land, och endast uti ett oupphörligt sträfvande till ren objektif skönhet imitera sitt original; så begreps han kan hända lika så litet af en del läsare, som af ofvannämnde öfversättare. Flere skulle med denna tro, att med *öfversätta* förstodes, att bibehålla anledningen eller ungefärliga meningen af ett Grekiskt eller Romerskt Poem, och derefter i rim uttänja, stympa, blomsterså och gallosvethicera detsamma. Rec. skulle ingenting säga, om vi icke redan på vårt modersmål ägde mästerstycken i denna konst af Hrr Adlerbeth och Regnér, hvilka bort leda nybörjaren på rätta vägen." . . .

"Huru rik på bilder, eller rättare epitheter (utan mening likväl), är ej öfvers. i 16: de Odet i denna Bok? Här slösar han på Horatii räkning med det vackraste han vet: *Purpurns Sidons prakt* (purpura venale) *guldtalenter* (auro) *perlklenoder* (gemmis) *Sorgernas Gorgoner* och *bekymrens tunga flock jagad från Konsulers Alabaster-thron*er; de tvenne sista dejligheterna hafva ingenting motsvarande i originalet. Nog har Rec. hört en eller annan säga, att epitheter äro någon ting så skönt i Poesien, att de ej böra bortslösas utan urval; men Herre, du Store Gud! hvem kan hålla på sådana och helst i våra tider? Nej, jag ropar med hvarje Ode i dessa öfversättningar: lefve Epitheterna! ty utan dem skulle det gå med visst folks Poesi, som en Skald berättar om visst folks vältalighet:

"att denna stora konst, så högt i värde satt,
gick under på en gång och föll ihop till platt,
som blåsan af en fisk gör under skon vid smällen."

[1] Denna recension hade redan 1806 inlämnats till Stockholmsposten, men omskrefs i Mars 1810 enligt ant. på mskrpt.

... Men allraskönast i detta Ode är slutkomplimenten till Grosphus, hvilken öfvers. låter *hyllas af 100 hjordar*. Detta är egentligen just icke så artigt, ty huru lätt kunde icke någon säga i omvändt förhållande: *qvalis grex, talis rex,* och börja på att fråga efter Grosphi undersåtare, samt huru en hvar af dem för sina hyllningar belönas? Men om också någon Grosphus känt sig smickrad af denna hyllning, borde likväl öfvers. icke varit så elakt satirisk; ty på rent allvar kan man väl ej lemna mugire (böla) med *hylla,* så framt dessa ord icke äro liktydiga."

Den sista artikeln är uteslutande ägnad åt Wallins öfversättningar ur Vergilius, hvilka Livijn tidigare parodierat i "Pallas' begrafning och Evanders sorg". Han framtog nu denna och lånade åtskilligt ur de lärda noterna, som han då bifogat.[1]

Man kan tillfullo instämma i det omdöme, som Atterbom fällde om denna recension, hvilken han läst "med sprittande glädje", att den var "både kvick och sann".

Icke mindre kvicka äro *Öfversättningarna från Horatius,* (Polyfem, andra samlingen n:r 14 och 15). I dessa fyra dikter riktar Livijn sina pilar mot tvänne mål. Han parodierar på samma gång Wallins horatianska öfversättningar och Leopolds fyra erotiska oden.

Dessa senare dikter intaga en rangplats bland Leopolds äldre skrifter. Till en viss grad äro de inspirerade af de latinska elegikernas erotiska poesi, men tonen är framför allt fransk. Själfva skildringssättet är synnerligen elegant. Det rent sensuella vidröres blott med lätt hand, endast här och där skymtar en mjäll arm eller några svarta lockar, som ringla sig öfver den hvita barmen. De verka därigenom endast så mycket mera retande. På äldre dagar, när Leopold omarbetade dem för sina samlade skrifter, sökte han dock att gifva dem en viss moraliserande hållning. Livijn fann dessa dikter alltför konstlade. Vi känna redan arten af hans egen erotik vid denna tid. Den syndade åtminstone icke genom någon boudoirartad förfining; den var enkel och rättfram, som de kärleksscener man kan iakttaga hos vissa holländska målare, antingen de

[1] För den händelse Wallin svarat, hade Askelöf ärnat uppträda; han hade under tiden funnit flera felaktigheter att framdraga (H. II, 97) — Enligt Askelöf (H. II, 99) begärde Wallin hos Rosenstein, att Polyfem skulle förbjudas med anledning af recensionen, men denna svarade, att det icke gick an. Ett par ställen i Livijns anmälan strökos af Askelöf.

skildra lystna fauner och lössläppta bacchanter, eller Kermessernas trygga bondbefolknings icke mindre naivt naturliga fröjder. Just i denna stil voro Livijns egna utkast till kärlekskdikter, när icke antikiseringen lade alltför hindrande bojor på hans natur.[1] I kraft af temperament och uppfostran måste han finna dessa Leopolds ceremoniösa kärlekskväden kalla och onaturliga.

I företalet till öfversättningarna har han med bitande ironi fått fram allt det förkonstlade, som han fann utmärka denna fransk-svenska erotiska diktning. Detta företal är en synnerligen kvick parodi på Leopolds eget skrifsätt:

"Jag har hos mig upptäckt mindre vanliga anlag för Erotiken, isynnerhet sedan jag med allvar börjat studera de största mästares arbeten i denna genre. Med de dråpliga öfversättningarne af Anakreon i handen, har jag trott mig irra vid den skämtande Gubbens sida kring Alpheï stränder. Huru sköna äro icke dessa öfversättningar! Huru förträffligt omkläda de icke den gamles joller, ofta så menlöst att det gränsar till det låga och naturliga! Ej utan beundran, har jag i Svenska Parnassen läst *Theocrite,* och vid hvarje prunkande uttryck, hvarmed han förädlats, utropat: *så skrefvo ej de gamle* . . .

Frankrike, Rom och Grekland äro likväl ej de enda länder, der den tjusande Amor vandrat med sin lågande fackla. Äfven bland Nordens isberg och skumma granar reste han sig ett altare, hvarifrån den allrasötaste offerrök doftar. Flere präster hafva der vårdat den heliga elden, och vid hans fester stämt sina harpor. Jag förbigår *Christinas, Lauras* och *Alines* sångare och sångerska; det är ej om dem jag vill tala . . . Nej, det är *Semirs, Emilias, Charlottas* och *den försmältande Alidas* tillbedjare, samt Vaggvisefförfattaren, som jag isynnerhet utmärker med detta namn. Känslan kan ej låna mig ord, då jag beskrifver den förtjusning, hvarmed jag, vid hvarje rad i deras arbeten *gråter, suckar* och *försvinner.* Jag ser dem redan *inneslutna* i ryktets *gloria framblänka* för andra tidehvarf. Hvarje gång jag tager deras ojemförliga verk och mödor i min hand, hänsmälter jag i en salig försmak, lik den som genombäfvar hvarje ådra, då en skön flicka trycker min hand. Ja, jag kan knappast se dem, utan att förtjusas och darra; och ganska ofta har jag, vid åsynen af den lilla förtrollande purpurröda boken, utropat med författaren:

Sof i ro, du lilla!"

[1] Se t. ex. hans elegier *Till aftonrådnaden* och *Till Jaenette. C. Livijns lyriska skriftställarskap,* s. 63 och 64.

I *Den sofvande och vakande sköna* hade Leopold med förförisk pensel utmålat en skönhets lockande behag, där hon, lik en olympisk gudinna, slumrar i ett landskap af mytologisk och festlig prakt:

Jag såg Semir af sömn betagen
I gräset vid kaskadens brädd;
Skön, som den yngsta af Behagen,
I Vestas offerdrägt förklädd.
Som månan går i molnets bädd,
Så sönk dess öga till, för dagen.
Än sträckte hon en rundad arm,
Som liljans hvithet tycktes jäfva,
Än sågs de mörka håren sväfva
Kring hennes alabasterbarm.

Med parodistens eviga rätt förflyttade Livijn med en burlesk gest gudinnan från dessa himmelska nejder, där hon lefde och andades, till rännstenskanten och förvandlade henne till en Stockholms gatunymf, en af dessa nattfjärilar, som Livijn så ofta sett sväfva fram i lyktskenet öfver Norrbro:

När dig, Semir, jag skåda fick
Uppå Norrbro i Siden sväfva
Din utaf purpurn höjda blick,
Och plymen lätt för vinden bäfva:
En eld ur Dina ögon gick,
Som jag ej mera kunde jäfva.
Jag såg din runda elfen-arm;
Du var den yngsta af behagen. —
O! hvilken himmelsk rundad barm,
Som öppet hvälfde fram i dagen!
Jag följde dig så blyg och varm,
Som af en trolldomskraft betagen.

Jag vankade förbi din port. — —
O, du förföriskt sköna qvinna!
Jag irrade från ort till ort —
Men, allestädes min Gudinna! —
Der din närvarelse jag sport
Hur kunde jag en fristad finna?

För hälften då af mitt qvartal — —
O Terna! Dygdens höga mönster!
Jag köpte mig en Madras-Shawl.
Och ställde mig utför ditt fönster:
Du vinkade, jag in mig stal —
Och fann dig — Lisa von der Hönster.

Men denna parodi utgaf sig också för att vara en öfversättning af Horatii nittonde ode i första boken, där skalden skildrar en vaknande lidelse till en skönhet; därmed hade författaren tillräckligt antydt, att dikten var en af Wallins vanliga fria öfversättningar från den epikureiska romareskalden.

Ännu mera drastisk är den tredje af dessa parodier. Ämnet i Leopolds motsvarande ode, *Svartsjukan*, inbjöd också därtill:

''Hvad tänker du, Emilia, på?
(För F-n! mins att jag betalar).
Som på Norrbro om qvälln plär gå,
Och jemt om Löjtnanterna talar,
Berömmer deras vackra ben
Och deras stöflors starka vador.
Åh — ryk för tusan hakar dän!
Skall jag bli klok af egna skador?''

''O qval! när se'n jag kommer hem —
Är ofta kanapéen smutsad. —
Nu, knäfveln han annamme dem! —
Han var med nya fransar putsad.
Ej nog. På täcket vin du slår,
Och skäggvax qvar på läppen sitter,
Och öfverallt ses glädjens spår.
Det må hin tåla, om han gitter.''

Till parodien af det fjärde odet lockades Livijn nästan af Leopold själf, hvilken här på ett par ställen liksom aflägsnat sig från sitt abstrakta målningssätt och gifvit Livijn klaven till burlesken, då han yttrar:

''Ej mer, vid aftons svala fläkt,
I Floras och Pomonas lunder,

Du, Fröja lik, i gång och drägt,
Ett Skönhetens och Modets under,
Skall synas på den kända stig''

eller:

''Siktern, som dig en kallskål bär''.

Anspelningen på det sista uttrycket återfinnes i Livijns parodi:

''Emilia! Sektern, som förr
En kallskål ofta dig serverat,
Belägrar ej din glesa dörr:
Han till * * Råd avancerat.
I fred du stiger nu i säng,
Med en — för din skull Kammardräng.

Men min Madam, sätt då ett mål
För dina unga, yra lustar.
Du vet ju att din man ej tål,
Att Du på Djurgål'n dig förlustar.
Hvi vill i Humlegål'n du gå?
Herr Rådet ser dig ej ändå.''

Hammarsköld var något tvehågsen, om han skulle våga trycka denna sista dikt. Den behandlade också det något besvärliga Horatianska motivet: råd till en åldrad skönhet att låta kärleken fara.

I Polyfem, andra samlingen n:r 42 aftrycktes slutligen under titeln *Öfversättningar från Horatius eller egentligen Visor à la W— (hvilka täflat om pris i Sv. Ak. 1805)*, Livijns båda tidigaste försök i denna genre, hvilka ofvan (sid. 104) äro omtalade. Emellan Livijns recension af Wallins öfversättningar och parodierna infördes Elgströms metriska tolkning af ''Odet till Grosphus'' för att visa, huru en dylik öfversättning borde utföras.

De skrifter, för hvilka här redogjorts, utgöra Livijns bidrag till Polyfem. Han hade hardt när otaliga andra förslag, hvilka icke kommo till utförande, men som finnas omnämnda

i brefven, och af hvilka stundom fragmenter finnas bland hans manuskripter.[1]

Det finnes mycken kvickhet i dessa Livijns bidrag till Polyfem, men samma berömdhet och popularitet som Kapten Baggfots papper hafva de aldrig uppnått. Livijn är för speciell, för lärd och tillkrånglad. Han tager icke hänsyn till läsaren, leder honom aldrig fram till sina kvickheter, sätter dem icke i relief utan förutsätter som en självklar sak, att hela världen

[1] Dylika påtänkta artiklar voro: en *kritik af Valerii Qvinnan,* till hvilken Livijn gjort utkastet 1806 (H. I, 151, H. II, 48). Detta fragment finnes ej kvar, däremot ett utkast till en recension af *Valerii Allmänna kärlek,* (dat. Hofmanstorp $^{23}/_{8}$ 10) och ett af *Mannastyrkan,* troligen från 1807; *en granskning af Wallmarks Journal,* då ett fyrtiotal nummer af denna utkommit. Hammarsköld föreslog, att den skulle upptagas i Remmers och Lindegrens påtänkta tidning *Flugan;* öfver *Nya Posten,* som häftigt angrep Polyfemisterna, men väntades skola gå in, erbjöd sig Livijn att skrifva en likpredikan öfver texten *Liten och kort är min eländes tid,* men Posten fortsatte; ett annat tillärnadt skämt var ett fingeradt anfall på Sällskapet för det löjliga: *Program till ledamöterna af Sällskapet för det Jemmerliga jämte statuter* (dat. Skara den 23 jan. 1811). Vidare finnas följande fragment: *"Hans Maj:t Kejsarens af Tungusien utslag* (Se: *Livijns lyrik,* s. 117), hvilket erinrar om början till Fejdebrefvet. — *Jämförelse med flygfiskarne,* ett utkast, som går tillbaka till Livijns studier i Martinus Scriblerus' papperen, där en liknande lista finnes. A. G. Silverstolpe och Kullberg framställas som flygfiskar d. v. s. sådana författare, som då och då höja sig upp öfver vattnet, men hastigt åter sjunka till bottnen. Leopold och Wallin äro svalor, d. v. s. fåglar, som alltid sväfva och flaxa upp och ned, men hela deras rörlighet användes för att fånga flugor. Valerius och Nordforss äro hvalfiskar, Blom och Wallmark grodor, Lindegren och Rutström strutsar, Cassel, Stenkula, Paykull, Manderström papegojor, Granberg och v. Schantz dykare, N. L. Sjöberg, Wahlberg, Math. Stolz ålar; Björck-Svensson, Wahlström och Hummel sköldpaddor. — Dessutom utlofvade Livijn åtskilliga *Öfversättningar ur Lessings Dramaturgie* ss. recensionen af Corneilles Rodogune och Voltaires Mérope m. fl. (H. II, 166 och 175). Bland förteckningar på Livijns dramatiska skrifter finnes från 1810 titeln på ett drama: *Rofdjurens triumf efter väl öfverståndet skall. Blåkullaintermezzo.* Denna idé kom först till utförande i Blåkullaepisoden i Markalls andra natt.

Slutligen finnas utkast till tre polemiska dramer under Polyfemtiden, nämligen *Den segrande känslosamheten* (skrifven 1810—1812), riktad mot Björck-Svenssons antologi "Polymnia" samt Wallmarks recension af Hammarskölds tragedi "Prins Gustaf". Den ersattes i Polyfem (III, 19 och 25) af "Polymnia eller Rimmarnes stora balett", (författad af Hammarsköld), *Upplysningen, ett allegoriskt efterspel* samt *Ceremoniel vid triumftåget för den redlige medborgaren* o. s. v., båda riktade mot de inskränkningar i tryckfriheten, hvilka sedan 1810 diskuterades i Wallmarks journal och som genom indragningsmaktens antagande vid 1812 års riksdag blefvo en verklighet. Dessa tre utkast finnas aftryckta och analyserade i *Livijns dram. författarskap,* s. 212. Om till ofvanstående lägges fragmenterna *Lagens kåpa* samt *Alethé,* båda berättelser, hvilka först voro afsedda, den förre för Polyfem, den senare för Lyceum, men senare skulle tryckts hos Leverentz, så torde denna lista på dylika fragment från Polyfemtiden vara fullständig.

M. Hallman, C. Livijn, s. 24 tillskrifver Livijn en artikel: *Om Shakespeares Behandling af det Underbara* (Polyfem II, 10), men denna artikel är en mycket förkortad öfversättning af Tiecks *Shakespeare's Behandlung des Wunderbaren,* utförd af Hammarsköld. Mskrpt finnes bland dennes papper på K. B. Likaledes uppgifver M. Hallman, att Livijn skulle vara författare till en recension af Wallins psalmer (IV, 14) och stöder sig för detta antagande på hans bref af den 4 maj 1810. Den artikel Livijn där omtalar är emellertid recensionen af Wallins öfversättningar från latinska skalder, hvilken M. Hallman alldeles förbigår och synbarligen förväxlat med psalmrecensionen.

skall känna lika väl som han själf det poem af Wallin eller Valerius, hvilket just råkat uppväcka hans löje.

Med dessa Livijns satirer uppträder en ny art af komisk stil fullt utpräglad i den svenska litteraturen, nämligen den tysk-engelska, som Livijn utformat under läsningen af Swift, Lichtenberg, Sterne och Jean Paul. Förut var det den franska stilen, som behärskat parodierna under Gustaf III:s tid och senare. Livijns humor och satir är till och med mera utprägladt germansk än Hammarskölds, hvars Kapten Baggfots papper ännu erinra om den franska, torrt satiriska och linjeklara formen.

I andra delen af *Phosphoros* tryckte Livijn sitt poem *Skönheten* (skrifvet 1806), hvilket Atterbom fann "rätt vackert", och insände dessutom till Poetisk Kalender *Fyra sonetter om årstiderna,* hvilka dock icke infördes, "men man drog af dem parti" såsom Livijn antecknat på manuskriptet. Troligen syftar han därmed på Palmblads "Calendarium", hvilket inleder 1812 års årgång.[1] Slutligen utlofvade han en del *xenier,* fast han ursprungligen ärnat vänta, tills han fått hundratalet fullt, troligen de, som omnämnas i H. II, 16 samt dessutom en grupp tillkomna under 1810 och riktade mot Wallmark och Journalen.[2] Af dessa äro många kvicka och hade förtjänt att publiceras, som denna öfver Gyllenborg:

> Rimmets under är stort i vattnena; ja, det förvandlar
> Rama prosan i vers, när det på *Bälterne* går.

Det är emellertid egendomligt, att Livijn icke passade på att utgifva flera af sina lyriska stycken, då nu tidskrifter funnos. Mycket berodde detta kanske på, att han var så långt borta från skådeplatsen — en omständighet, som öfver hufvud förhindrade hans kraftigare deltagande i striden; delvis också därpå, att han för ögonblicket åtminstone var trött på den litterära fejden och i stället önskade, att Polyfem skulle "vända sin uppmerksamhet på något reellare och mera allmänligt

[1] Jmfr *Livijns lyrik,* s. 66.

[2] Dessa xenier återfinnas bland hans handskrifter. Se *Livijns lyrik* s. 142 n:r 20—62; af den senare gruppen finnas äfven 45 stycken i renskrifvet skick i *Bref till Dahlgren I.* s. 217. (K. B.) hvarest man återfinner den eljest förlorade xenien mot Tegnér, hvilken Hammarsköld ej gillade:

> Rykte du äger i Lund och rykte dädan du hemtar.
> Ryktet i Lund, min vän! hinner snart till Götheborg.

gagnande än det litteraira käbblet med Journalen''. Han ville med andra ord, att tidningen skulle blifva politisk, och att någon ville ''taga Swifts penna'' för att satiriskt belysa samhälleliga missförhållanden. Själf ville han icke undandraga sig att lämna några eskisser särdeles från Örebro, till hvars riksdag han just stod i begrepp att draga (H. II, 106).

Detta Livijns bref är betecknande för situationen. Ett år tidigare hade de politiska intressena legat fullständigt nere. Nu var enväldet slut och den politiska lifaktigheten stor. Livijn, alltid ytterst känslig för nya intryck, följde med tidens ström.

Hammarsköld, som aldrig intresserat sig för politik, förklarade emellertid, att så länge han hade något att säga inom redaktionen, skulle en dylik förändring ej äga rum. Så uppretade som deras litterära motståndare voro, skulle ett sådant steg endast vara ett säkert medel att nedtysta tidningen och bringa den på fall. (H. II, 108.) Hammarsköld hade rätt. Rosenstein hade faderligt varnat Askelöf för att yttra något i tidningen om politik, och redan nu förbereddes en inskränkning af tryckfriheten.

Men det egentliga skälet, hvarför Livijn icke publicerade mer af sin lyrik under dessa år, låg säkerligen däri, att Atterbom under tiden framträdt. Redan hans tidigaste dikter i Phosphoros, fast ännu i formellt afseende ofullkomliga, gjorde ett mäktigt intryck på de båda vännerna. Livijn, som länge tviflat på, om han vore verklig skald, insåg nu, att han vid sidan om detta geni icke hade något att vinna. I ett mörkt ögonblick förklarade han, att han hädanefter ville upphöra att syssla med litteratur. Han önskade till och med, att Lifberg, som då befann sig under tryckning, ej skulle utkomma. ''Det stora ljuset A-m har nu uppgått, flera stjärnor tändas kring honom; jag vill ej vara den minsta och omerkbaraste, hellre återvänder jag sjelfmant till mörkret.'' (H. II, 69.) Längre fram på året, då han ånyo genomläst Phosphoros, återkom han till ämnet och preciserade denna gång utan all dysterhet sitt omdöme om Atterbom, som han ansåg vara själen i Upsalakretsen: ''Han är af naturen utrustad med ovanliga anlag och ett likaså genomträngande förnuft som ljus och liflig inbildningskraft. Ännu är ej hans egenteliga syfte utvickladt, måhända öfvergår det sluteligen till ett sträfvande

efter den urgamla Nordiska andan, hvilken uppenbarar sig i alla Oehlenschlägers skrifter; likaså lätt kunna hans åsigter af lifvet blifva enahanda med Werners — en Göthe tror jag ej att han blir och likaså litet någon Tieck — det enda jag för honom fruktar är Thorilds öde, eller att han nedtryckes af sina vänner, ty jag anser honom mera klok, än att han skulle kunna hejdas af de loford, han i så hög grad förtjenar, och hans vänner förmodeligen ej spara" (H. II, 227).

Han genomläste "Poetisk Kalender" med förtjusning och ansåg den vara den förnämsta skrift, som utkommit efter den nya tryckfrihetens genomförande.

När följande år rykten började gå om Atterboms sjuklighet, uttryckte han sitt deltagande, och ansåg fosforisternas sak förtviflad. Elgström var död, och Atterbom döende.

Hammarsköld hade för Upsalavännerna, synbarligen med stor värme och beundran, omtalat Livijn, men trots detta ställde man sig skeptisk. "Jag kan omöjligen erhålla någon synnerlig föreställning om Livijns *sunda smak,*" skrifver Atterbom, "sedan jag hört hans curiösa omdöme öfver "Himeros". Den menniskan måste icke veta, hvad en plastisk glättighet vill säga" (H. II, 149).

I september 1811, då Livijn vistades i Stockholm, företog han en afstickare till universitetsstaden för att göra personlig bekantskap med Upsalakretsen. Livijn slog knappast an och minst på Atterbom. Han emottogs artigt, gjorde bekantskap med Ingelgren, till hvilken han fann sig särskildt dragen. Atterbom fann han sluten, men han blef senare förtrolig; "en viss magisterton vidlådde likväl honom". Hedborn kände han förut. Sondén fann han vara en ganska hygglig yngling, och hans "besynnerliga fördom för Palmblad" försvann.

Livijn ville gärna veta, hvad intryck han gjort i Upsala, och Hammarsköld svarade, att Palmblad var synnerligen nöjd med hans bekantskap, men att Atterbom förstått honom mindre. Hammarsköld uttryckte sin förvåning öfver att den häftige, vilde, orolige, djärfve Livijn fäst sig särskildt vid den stilla, betänksamma, stadiga Ingelgren.

Med Geijer sammanträffade Livijn troligen aldrig, men följde under dessa år med intresse hans verksamhet. Livijn

var född göt, svärmade för fosterlandets historiska och poetiska minnen, och han underhöll denna eld genom studiet af sagorna (han kunde något isländska) och årliga besök hos L. F. Rääf, i detta ögonblick väl den störste kännaren och samlaren af fornminnen i Sverige. När Götiska förbundet stiftades och Iduna börjat utkomma, bad Livijn Hammarsköld inmäla sig i förbundet. Hammarsköld svarade emellertid, att han hvarken var eller ville vara medlem, emedan han ej ville låta binda sig af en främmande auktoritet. ''Få torde i lika grad som jag hysa så upprigtig vördnad för Geijers genie och talenter, men dock är jag för högmodig att af honom låta beherrska mig'' (H. III, 140). Livijns omdöme om Geijer blef senare synnerligen fientligt, men hans första bidrag i Iduna såsom ''Den siste kämpen'' och ''Vikingen'' omtalade han med stor beundran.

XI.

Lifberg och Mästerkatten.

Den 2 april 1811 var en stor dag i Livijns lif: *Johan David Lifbergs Lefverne*, hans första tryckta bok, hade ändtligen nått fram till Kongslena. Den stora händelsen hade festligt firats, i ty att författaren tömt några glas malvoisier till middagen och därofvanpå en flaska veritabel tokajer på tu man hand med sin öfverste. Han befann sig nu i ett så strålande lynne, att om man också i Wallmarks Journal elakt recenserat hans roman, skulle han endast skrattat recensenten "midt i fysionomejan". Med stolta steg genomvandrade han sin kammare, därunder erinrande sig alla sina berömda förfäders bokliga bedrifter, hvilka af hans kanske missledda faderskänsla ansågos öfverträffade af hans eget opus. Vid hvarannan rad i den märkvärdiga boken utropade han: "jojo, herr Cancellie Råd" (Leopold). Nu skulle han täfla med denne och skrifva en "Oden", som skulle tillskynda honom dubbel ära och afgöra segern för polyfemisterna; nu skulle Lifberg följas af en andra del, nu skulle Torkel Knutsson, Hafsfrun och Mästerkatten se dagen.

Lifberg var icke Livijns första försök i romanform. Utom att han under seklets första år öfvat sig med öfversättningar af flera utländska romaner,[1] hade han också samtidigt gjort

[1] Från tiden 1803—1804 äro troligen följande öfversättningar, af hvilka inga äro daterade: Några smärre fragmenter ur Jean Pauls "Hesperus", af "Orleanska jungfruns historia" ("utur gamla af Godefroi utgifna memoirer"), af Richardsons "Clarissa", tjugo kapitel af "Tristram Shandy"; säkert från år 1804 åtta kapitel af "Wilhelm Meister" samt hela första bandet (endast med några strykningar) af F. Bouterweks "Grefve Donamar".

utkast till några berättelser, hvilka återfinnas bland hans manuskripter.

Det tidigaste af dessa fragmenter är troligen *Lifvets Poesi*, antagligen skrifvet under Ullabergstiden eller strax därefter. Under alla förhållanden återfinner man åtskilliga smådrag från denna tid af Livijns lif, då han var informator liksom hjälten i denna berättelse, Petter Håkan Tall, blifvande komminister, pastor och häradsprost. På Ullaberg trodde Livijn, att den ena af öfverstens döttrar var förälskad i honom. Lisa Bankenhult, dotter till herr Talls patron, f. d. ladufogden, numera oeconomiedirektören Bankenhult är verkligen kär i informatorn, men denne endast drömmer och skrifver vers om henne. Vid aftonvarden vågar han dock "trycka" hennes fot, men trycker i stället hennes bastanta moders. Denna delar emellertid dotterns känslor, skickar den beskedlige maken till sängs och antyder för informatorn, att hon har sysslor i brygghuset klockan elfva. Den stackars informatorn vågar ej stöta sig med den älskades moder utan infinner sig, fast med döden i hjärtat. Omständigheterna, eller rättare Lisas vaksamhet, föranleder emellertid, att paret öfverraskas; informatorn är då gömd i det påfyllda svagdrickskaret, slutet blir att Petter får sin Lisa, då modern påstår, att det är Lisa, och icke hon själf, som stämt möte med den hygglige informatorn.

Denna bagatell är visserligen icke otadligt berättad — författaren förbereder icke tillräckligt sina effekter — men det farsartade motivet är kvickt uppfattadt, och där är kolorit öfver framställningen. Livijn ådagalägger verkligt sinne för att teckna dylika småborgartyper.

Biografi, funnen på sista Bladen af en Bibel, påbörjades i Upsala 1805 och renskrefs enligt anteckning på manuskriptet 1810. Det är Livijns äldsta försök att berätta en historia i gammaldags stil, och manéret är förvånansvärdt väl genomfördt, om man tager i betraktande författarens ungdom. Formen passar utmärkt för en dylik vördnadsvärd familjekrönika. Mindre ärevördigt är innehållet. Hjälten, som bär det betecknande namnet Pehr Philip Nöthufvud, tillhör en art af människor, som Livijn aldrig lärde sig uppskatta och som han också obarmhärtigt hudflänger. Nöthufvud är en en-

faldig, snål, egenkär filister, på ett hår lik den notarie Humblom, som är hjälten i Livijns sista roman Riddar S:t Jöran.

Det tredje och sista af dessa utkast är *Lagens kåpa*, skrifven 1810 och bestämd för Polyfem. Livijn har här anslagit den isländska sagostilen, som då var en nyhet i svensk prosa. Berättelsen erinrar dock lika mycket om de politiskt allegoriska sagor, som 1700-talet efter Swifts föredöme gärna framställde och som då och då ännu förekomma i svenska tidningar ett godt stycke in på 1800-talet. Satiren är bitande hvass — riktad mot missbruken af domaremakten, för hvars rätta utöfvande Livijn alltid brann af ett heligt patos. Själfva afslutningen saknas.

Det är till denna krets af berättelser, som Lifberg hör, till hvars författande väl Livijn förberedt sig genom sin ofvannämnda öfversättning af Tristram Shandy. Den påbörjades redan 1806, men fick därefter ligga till 1809. Livijns och Hammarskölds brefväxling vid dena tid, då Livijn lefde i Marstrand, utgör nästan en samling förstudier till romanen. Hvarje drag af småborgerlighet, som de observera, relateras troget för att möjligen användas vid den slutliga redaktionen. När någonting är riktigt dumt, kälkborgerligt, tokroligt, så kallas det för *Lifbergskt*. När Livijn skall resa till Frö för att deltaga i ett arfskifte efter mormodern, fröjdar sig Hammarsköld öfver den skörd af iakttagelser, som Livijn där kunde inhösta för Lifberg. I samma anda redogör Livijn för alla de komiska situationer, som framkallas af fändrikarnes plötsliga teatervurmeri i Marstrand. Liksom Falstaff är han icke blott själf kvick utan narrar också sin omgifning att säga kvickheter. Man kan endast beklaga, att det icke kom att strömma in mera af den kvickhet och saftiga humor, som utmärka brefven under denna tid, i det tillärnade mästerverket.

Det dröjde ännu ganska länge, innan Hammarsköld fick romanen i sina händer. I juni 1809 hade han ännu endast sett några af de poem, som skulle pryda den, däribland den obegripliga "Magistern och Ölkannan" samt "Tirsis i den gröna lunden", en lustig parodi på Wallins dikt "Vid en landtlig bröllopsfest". I augusti hade Livijn emellertid redan fem kapitel tryckfärdiga, och Hammarsköld skyndade sig att tala med Groth och Petré i Linköping om tryckningen. Dessa

voro villiga att åtaga sig förlaget, om författaren lofvade att omedelbart fullborda den följande delen. Detta ville icke Livijn — han hade ännu i september icke hunnit få mera färdigt än de fem första kapitlen.

Romanens historia under de närmaste månaderna låter i korthet resumera sig med ett uttryck, som Livijn någonstädes använder: "Lifberg tillväxer piano, pianissimo," Hammarsköld svarade torrt och ironiskt: "Det fägnar mig att Lifberg tillväxer. Men skall han lefva i proportion så lång tid, som han legat i moderlifvet, så måste hans ålder komma att vida öfverstiga elefantens." I maj 1810 skickades arbetet ändtligen till renskrifning, och under tiden uppgjorde Hammarsköld med Palmblad och Stenhammar om dess förläggande; på hvilka villkor känna vi dock icke.[1]

Först i november 1810 anlände Lifberg till tryckeriet i Upsala, och där svettades den under tryckpressen till fram på våren 1811. I februari hade grefve Schwerin och Hammarsköld en rolig förmiddag, då de läste ett af de färdigtryckta arken och skrattade åt Jeppasonii inskrift på den af honom målade Jungfru Marias slöja. Detta ställe fann Hammarsköld så kvickt, att det uppvägde hela Uno von Trasenberg, Ottar Tralling och Gravallius' Münchhausen. Ändtligen i mars anlände 120 exemplar till Stockholm, hvilka slutsåldes inom åtta dagar. Bokhandlarna måste göra ny rekvisition. "Sådana böcker," skref Palmblad försmädligt, "som innehålla lefvernesbeskrifningar öfver rådmän och småstadspack eller öfver liderliga sällar som Trasenberg eller drängar och förryckta studenter såsom Tralling eller Danvikshjon som de fyra riksdagsmännen — se i dem igenkänner vårt publikum sina likar och bekanta."

Med en viss förvåning läser man i våra dagar de ringaktande omdömen, som Hammarsköld och Palmblad fällde om Cederborghs romaner, i hvilka numera ingen torde instämma. Cederborghs lifliga, om ock litet ytliga, men kvicka och om snabb observation vittnande skildringar tillhöra alltjämt de böcker, som läsas i Sverige. Livijns roman däremot

[1] Livijn förklarade kategoriskt, att under 10 riksd. banco arket afstode han den icke. Betalt fick han i hvarje fall, då han senare yttrade, att han ville öfverlåta "Mästerkatten" på samma villkor. Troligen uttog han båda gångerna sitt honorar i böcker.

räknas till de med rätta bortglömda frukterna af en förgången kultur.

Skälet till fosforisternas förakt för Cederborgh är tydligt nog. Dels hade Cederborgh i sina romaner inströtт hvarjehanda elakt skämt mot nya skolan, dels var han fransk till hela sin anda. Han var en lärjunge till Voltaire och hade, för öfrigt med mycken självständighet, omplanterat dennes manér på svenskt område. Han var endast kvick — icke humorist i den mening, som man enligt de allra nyaste teorierna borde vara det.

Humorist var däremot Livijn — och om Hammarsköld med sådan längtan emotsåg Lifbergs födelse, var det just därför, att han i detta arbete väntade att finna de nya teorierna tillämpade. I detta afseende räknade han icke heller orätt. Livijns roman är det första försöket i den engelsk-tyska humorn i Sverige. Hans närmaste mönster var framförallt Laurence Sterne, men också i någon mån nyromantikens förnämste mästare i den komiska skildringen, Jean Paul.

Visserligen var Sterne icke något obekant namn i Sverige. Han hade redan under sjuttonhundratalet observerats och imiterats, men af de sidor, som utgöra de mest framträdande dragen i hans diktning, hans känslofullhet och hans fina observation, hans utsökta förmåga att skildra hvardagslifvets små händelser och de mikroskopiska känslor af välbehag eller misstämning, som de väcka, hade man tidigare i Sverige endast haft sinne för sentimentaliteten.[1]

[1] Redan på 1760-talet finner man i Gjörwells "Sv. Mercurius" ekon ur de utländska tidningarna om Sternes *Sermons* och *Tristram Shandy*. Först på 70-talet blifva dock hans arbeten kända i större kretsar. De annonseras i franska och engelska upplagor och utdrag göras. År 1790—1791 utkom därpå *Yoricks känslosamma resa igenom Frankrike och Italien* i öfversättning af J. S. Ekmansson. Den gaf anledning till en liten tidningspolemik. Kellgren recenserade den mindre fördelaktigt i Stockholmsposten (1791, N:r 169, 171). Ekmansson svarade i Dagl. Allehanda (1791, N:r 178), och Thorild passade på att angripa Kellgren för denna hans anmälan i "Critik öfver Critiker". — 1797 utkom ett urval af Sternes bref under titeln *"Yoricks och Elizas brefväxling,* och i Lund utgafs 1800 den *Känslosamma resan* i en fransk-engelsk upplaga (troligen ett aftryck af den franska Aix upplag. från 1796) — 1802 utgafs ett urval *Betracktelser öfver åtskilliga ämnen* af P. A. Granberg och 1807 en samling *Känslosamma bref* i två band, öfversatta af J. Rundahl. Dessutom öfversattes flera af de direkta imitationer, hvilka Sternes arbeten framkallade. — Äfven i Sverige förekomma dylika imitationer. I C. Lindegrens tidskrift "Colportören" (1798) finnas tvänne dylika *Fragment af en resebeskrifning* och *Fragment af en resa genom B.*** L.** "Tristram Shandy" blef däremot aldrig öfversatt, fast den tvänne gånger kollisionsannonserades i Dagl. Alleh. 1797, N:r 289 och 1805, N:r 78. Den senare annonsen kan möjligen afse den öfversättning, som Clas Livijn vid denna tid påtänkte. Jmfr. F. Böök, *Romanens historia,* s. 433.

Den första, som verkligen haft öga för Sternes mästerliga förmåga att återgifva det oändligt lilla i upplefvelsernas räcka, är obestridligen Livijn. Hans afsikt var just att i Johan David Lifberg skildra lifvet i en svensk småstad och samtidigt satirisera den akademiska smaken.

Uppgiften var svår. Sterne skref i ett ögonblick, då den engelska romanen nått en höjdpunkt. I Sverige fanns ännu ingen roman. Den svenska prosan var knappast uppskrifven mer än i den höga äreminnesstilen, gällde det att beskrifva, att nyansera, var den ännu ett svårhandterligt instrument.

Det är ett vanligt fenomen, att när ett utländskt och främmande mästerverk införes i en annan kultur till ett folk, som står på en helt olika bildningsgrad, har man först endast blick för de mest i ögonen springande egenskaperna, men knappast för de väsentliga. Man imiterar de yttre dragen, utan att kunna inträngа till företeelsens själ. Huru många århundraden hafva icke de moderna folken behöft, innan de verkligen förstått den grekiska tragediens väsen! Huru länge innan tyskar och fransmän på ett organiskt sätt tillägnade sig Shakespeare!

Så gick det också här. Livijn fäste sig hos Sterne hufvudsakligen vid hans brist på komposition, hans begär att teckna originaler, hvarigenom karaktärerna förvandlas till karikatyrer, hans öfverdrifna bruk af reflexionen, hvilken nästan undanskymmer föremålen.

Sterne började sin roman långt före hjältens födelse. Livijn hinner aldrig längre än till det ögonblick, då hjältens fader blir kär i sin blifvande hustru. Wallmark kunde därför med en viss rätt säga, att boken bort heta Lifbergs fars lefverne, så hade den åtminstone varit litet rolig på titelbladet, hvilket väl kunde behöfts, då den var det så föga på alla de andra.

Livijn späckade sin skildring med satiriska utfall till höger och vänster. I första kapitlet, som utgör ett kvickhetsjagande kåseri om hjältens och följaktligen romanens namn, riktas angreppen mot friherre von Dolk, alias Cederborgh, samt mot de röfvare- och riddareromaner, som Livijn och Hammarsköld några år tidigare med sådan förtjusning slukat. Såsom mönstret fordrar, glömmer författaren härunder att meddela

oss hjältens namn — tills han, också enligt reglerna, plötsligen erinrar sig, att hjälten måste födas, innan han kan döpas.

Under dessa ströftåg undslipper det författaren plötsligt och alldeles mot hans vilja, att hjältens far är rådman Lifberg. Den märkvärdige mannen presenteras. Han var i sin ungdom ganska förståndig, hade alltid hela byxor, var ganska tidigt uppe om morgnarna under sitt vistande vid Gymnasium, besökte vid akademien träget de professorers föreläsningar, som i den förestående examen hade rätt att anställa frågor m. m., hade alltid i hofrätten sina protokoller färdiga veckan efter cessionen och likväl röda rosor på kinderna. Hvad under att han slutade som en litterat rådman i en småstad!

Det är denne märkvärdige man, som midt under en rättscession framkastar den djupsinniga frågan, *hvarför man icke är vaken, då man sofver*. Att lösa detta problem öfvergår rättens förstånd. Stadens vise fäder skramla därför ihop åtta plåtar, och prosten utlofvar dessutom en af sina läckra digrisar såsom pris åt den, som kan besvara den beniga frågan.

Lyckligtvis finnes det tre genier i staden: det bruna, det gråa och det blågula, så kallade efter deras klädedräkt. Det bruna geniet är eljest stadens klockare, Jeppason, på latin Haquinus Jeppasonius, hvilken vunnit sina medborgares tacksamhet och beundran genom att ommåla en gammal jungfru Mariabild i kyrkan. Men han hade äfven många andra talanger. Han slog upp åder på hästar, svärtade kanterna på bättre folks personalier och satte i löndom band på utslitna katekeser. Det grå geniet var postmästare Etersten, författare till visan om "Tirsis i den gröna lunden", damernas älskling och Greta Lisa Studenias, borgmästarens dotters, tillkommande. Hans rival är det tredje geniet, fältväbel Bracander, hvilken med lika nöje spelade polskt pass med fäderna, som han lekte blindbock med döttrarna.

Ändtligen randades den dag, då prisskrifterna skulle belönas, och den lycklige hemföra grisen och de åtta plåtarna. Prosten ställer till ett stort kalas med processioner, musik och tal af honom själf. Fyra täflingsskrifter hafva inkommit, och den prisbelönta, som utgör en parodi på Leopolds prosastil, uppläses. När namnsedeln öppnas, finner man, att författaren är — borgmästarens oxe, *Rölle*, vid namn. Man misstänker,

att det är den för intelligens och rabulisteri kände magistratsnotarien, som varit framme, och hotande uttryck fällas om hans framtid. Hela denna scen utgör en satir mot Svenska akademiens pristäflingar.

Hittills har det satiriska elementet härskat i berättelsen, slutet är en idyll. Redan under uppläsningen af prisskrifterna har rådman Lifberg varit försjunken i betraktande af komminister Gisselkors' dotters, Stina Gretas, blå ögon. Vid bordet håller han på att tappa gaffeln, då han upptäcker "ett par purpurfärgade luranter på en snöhvit botten, dolde under ett bålverk af snörlif och kragar". Det uppgår som ett ljus för hans själ, och han begriper, att det är möjligt att synda mot sjätte budet. Han gör bekantskap med flickans fader, som dricker brorskål med honom, får säga kusin till Stina Greta och kysser henne på munnen.

Hemkommen får Lifberg ingen ro. Stina Gretas välväxta gestalt sväfvar framför honom. Hans beslut är fattadt — han vill gifta sig. Kammaren blir honom för trång, han måste ut för att njuta af naturens skönheter. "Tusende glada bilder gycklade för hans lågande inbillning; än fullkomnades hans första gyllene ynglingsdrömmar, än såg han hoppets blommor gro och spritta på flickans rosensäng. Foglarnes melodiska toner, växternas doft, den glänsande tåren i dess ögon, oxarnes vrålande, trädens susande, bäckens sorlande; korteligen, allt i den nylifvade skapelsen gaf hans tankar en högre rigtning, en sublimare verkningskrets . . . Full af helig brinnande andakt, nedkastade han sig under en gran; han föreställde sig de lyckliga tider, då ett herdefolk lefde i Gessnerisk oskuld på Mälarns stränder."

Nästa dag möter honom en inbjudan att i borgmästarens sällskap besöka komminister Gisselkors. I arkadisk enfald vandrar han vid borgmästarinnans sida ut på landet; endast en grumlig bäck och de skulle hafva hunnit målet. Bracander bär den yngsta Studenia öfver spången, Etersten bereder sig att med sin älskade Greta Lisa i famnen följa exemplet, då han halkar på en sten och nedsjunker öfver knäet i gyttjan med sin tillbedda. Lifberg, midt öfver bäcken, ser opp, stiger på sidan och faller med fru borgmästarinnan "i den svala Vattengudinnans armar".

Därmed slutar första delen. Livijns mening var emellertid att fortsätta med en andra del, möjligen med flera.

Af den andra delen finnas verkligen tre kapitel tämligen färdiga. Det första innehåller en lång betraktelse öfver temat: ''Ho vill draga oxen utur brunnen?'' Det vill säga, hvem vill hjälpa författaren att åter få sin hjälte på det torra. I det tredje kapitlet nå vi ändtligen tillbaka till de drunknande i bäcken, hvilka uppdragas af en förbifarande förnäm herre och hans betjänt samt deponeras i Gisselkors' närbelägna prästgård. Lifberg, som uppdragits skenbart död, vaknar till lif i Stina Gretas säng och betjänas på det ömmaste af henne själf.

Denna del skulle kulminerat med ett angrepp på hela den svensk-akademiska vitterheten och dess heroer (H. II, 141 a). Den unge Lifberg skulle där uppfostrats i enlighet med Wallins föreskrifter i lärodikten Uppfostraren.[1]

Utom Sternes inflytande spårar man äfven drag af andra komikens stormästare. Här och där präglas talet af Holbergs drastiska skämtlynne. Jeppason erinrar något om dennes klockaretyper. Viktigare är det dock att framhäfva, att bokens sista sidor, de idylliska partierna, redan förråda bekantskap med Jean Paul. Lifbergs svärmerier i den vackra sommarnatten äro präglade af samma känslofulla deklamation, som utmärker den tyska humoristen. Och möjligen gäller denna observation också om tecknandet af småstaden och dess kälkborgaretyper. Det är egentligen endast kompositionen och den yttre inramningen, som erinra om Sterne.

Det är redan i Livijns barndomshistoria antydt, att man i denna roman har frukterna af Livijns tidigaste observationer på sin omgifning. Den lilla stad, där Lifberg verkar och drömmer, är Skenninge.

Något större intresse kan man i våra dagar icke afvinna Lifberg. Den har historisk betydelse såsom den första an-

[1] Möjligen är det i detta sammanhang ett litet fragment bör insättas, dateradt Hoffmanstorp 1810, hvilket kallas för *LefnadsReglor för min kære son David Olof*. Det var ämnadt till en satir mot Wallin och speciellt mot hans lärodikt "Uppfostraren", ur hvilken Livijn säkerligen ärnat företaga en axplockning af lefnadsregler. Satiren skulle hållits i en vördnadsvärd sextonhundratalsstil. "Då jag granneligen märker," skrifver David Olofs fader, "att min andetäppa och öfverflödiga fettma icke tillstädja mig lefva, till dess jag hinner achevera din uppfostran ... har jag ej ansett det för dig onyttigt att uppteckna åtskilliga lefnadsreglor och grundsatser." Bland dessa råd kunna nämnas, att David Olof icke borde stanna för länge vid akademien och där noggrant akta sig för all romantisk utsväfning.

satsen att skapa en komisk roman efter den germanska humorns ideal. Dahlgren, Törneros, Thomander skulle under den närmaste tiden fortsätta samma riktning.

Men Lifberg är endast ett första försök. Uppfinningen är ej vidare kvick, fast där finnas enskilda kvicka infall. Tyvärr också många misslyckade och smaklösa. De intressantaste partierna äro de idylliska, och stilen är i sin art god.

Hvad som i våra dagar gör läsningen af Lifberg ännu trögare, är allusionerna på samtida förhållanden, som numera icke omedelbart intressera åtminstone den vanlige läsaren. Dit hör den litterära satiren, som alltför mycket rör sig om petitesser.

Det var emellertid denna sida, som intresserade samtiden — åtminstone fosforisterna — och i viss mån betingade, att Lifberg fick en *succès d'estime*. Palmblads och Atterboms omdömen gå i denna riktning.

Den förre yttrade: ”Prisskrifterne och slutet synas mig ypperliga. Det öfriga etwas drollig und possierlich. Romanen är föröfrigt utan fantasi och en imitation efter det Engelska manéret. Få se, hur den vill bära sig: såsom fortgående parodi af den inhemska klassiciteten är den icke snillrik nog, för vanliga läsare nog oförståelig. Drag af geni och qvicka pointer träffas emellertid ofta.” Atterbom sade: ”Det förhåller sig med Lifberg som med Ottar Tralling — der är mycken qvickhet, och den ofta falsk, och ingenting vidare. Likväl synes Livins tendenz vara högre.”

Hammarsköld genomläste arbetet fyra gånger och skref därefter: ”Dess oändeligen stora förtjenst består i ett städat, ledigt, qvickt och humoristiskt språk och i väl tecknade och hållna karacterer. Dess brister åter utgöres af en kanske för lång inledning, nog liten omvexling i Situationer och en icke för det stora publicum nog begriplig och fattlig tendens.”

Livijn hade väntat sig, att Wallmark skulle gå illa åt hans bok, och däri bedrog han sig icke. Både Wallmark och Leopold voro tydligt persifflerade, och detta kunde ju vara anledning nog. I N:r 98 af Journalen för litteratur och theater 1811 förekommer en artikel, som enligt Hammarskölds uppgift var författad af ”kanslirådet *κατ' ἐξοχήν* sjelf”, d. v. s. Leo-

pold, men den var så illa skrifven, att han ej kunnat genomläsa den.

Denna artikel var mycket afvisande. Läsaren väntar sig naturligen af en författare, som på titelbladet lofvar att bli rolig och som i början citerar Butler, Sterne, Pope, Voltaire, att få skratta på hvarje sida. Men han bedrager sig: han finner endast de trivialaste plattheter. Recensenten gifver en öfversikt af innehållet och fortsätter: ''Att sluta af stilen och den trånga gräns, inom hvilken den rör sig, måste författaren vara någon ung student, hvars hela menniskokännedom blifvit samlad på någon liten källare i Upsala eller Stockholm.''

Recensenten försäkrar slutligen, att han icke är någon af de parodierade författarne. ''Hvad den yttrade hotelsen med en plats i Romanen beträffar, hoppas Recensenten, att läsaren af det anförda finner, att den, lika litet som Lejonhuden i fabeln på ett visst bekant djur, är i stånd att skrämma någon.''

Livijn yttrade med anledning häraf till Hammarsköld (H. II, 199): ''Hvad värde bör jag hedanefter sätta på dina yttranden, då jag så enkelt af Jurnalmästaren förklaras för en *åsna.*'' Han insände en protest, hvilken Hammarsköld skulle placera i Tidning för blandade ämnen. Af en eller annan anledning intogs den emellertid icke.

På en af de första sidorna af Lifberg hade friherre von Dolk inbjudits att föreställa Kejsarinnans af Stora Mogul person och i denna egenskap stå fadder vid romanens döpelse. ''Ty då man, för att gifva lustre åt sin afkomling, förherrligar honom genom förnäma faddrar, gör man alltid sine vänner den äran att låta dem representera. Dessutom är han den ende, af hvilken jag har skäl förmoda, det han uppreser mitt barn, i händelse det skulle hafva den olyckan att stappla och falla, innan det lärt sig att gå.''

Cederborgh blef icke Livijn svaret skyldig. I n:r 78 af Journalen lästes nämligen följande ''Tillkännagifvande''.

''Å den invitation att såsom Fadder bivista Johan David Lifbergs Döpelse-Akt, hvilken Friherre Dolk högst oförtjent erhållit, anser han sig, med betygande af all skyldig tacksamhet, nödsakad sända återbud i anseende till den lillas svaga komplexion, hvarigenom Döpelse-Akten ej torde tåla uppskof: deremot erbjuder han sig af uppriktigaste hjerta att såsom

prestaf med all möjlig ostentation beledsaga den lilla varelsen till dess förmodeligen inom fäderneslandet redan utsedda graf.''

I n:r 32 af Tidning för blandade ämnen 1811 lät Livijn införa ett svar på detta tillkännagifvande, hvilket dock är mera groft än kvickt.[1]

År 1812 framträdde Livijn med ytterligare ett arbete, nämligen en öfversättning af Mästerkatten.[2] Detta kvicka lustspel af Tieck hade han läst redan 1805, och det är lätt att förstå, att dess blandning af fantastik och satir skulle slå an på Livijn. Tiecks drama var fullt af bitande utfall mot den i Tyskland härskande upplysningsfilosofien, Kotzebuaderna m. fl. samtida fenomen i litteraturen.

Livijn öfversatte strax en del af dramat, men Mästerkatten låg otryckt, ända till dess Livijn i mars 1812 sände den till Hammarsköld, som skulle genomse den och därefter öfverantvarda den till tryckeriet i Upsala. I september anlände de första exemplaren till Stockholm, men först i december erhöll författaren själf något exemplar sig tillsändt — en egendomlig illustration till denna tids bokhandelsförhållanden.

Livijn hade i det hela troget öfversatt Mästerkatten[3]; endast här och där har han tillåtit sig en strykning af sådana ställen, som voro för speciellt tyska.

[1] ''G—g d. 9 april 1811.
Johan David Lifbergs hulde fader beklagar uppriktigt, att han ej får nöjet se Friherre v. Dolk som fadder åt sin son; men ursäktar det så mycket hellre, som Friherrens helsa möjligen skulle lida, om han vid detta tillfälle kom i en renare atmosfer, än den rådande på den plats Friherren på goda skäl efter Herr Quickroth valdt, så god som nånsin den kan väljas för Friherren. Kejsarinnan af Stora Mogol lär således vid detta tillfälle komma att representeras af någon annan mindre förnäm person, och han anmodar derföre Fru Prostinnan Skarp, så framt hon ej är stött öfver det hon för v. Dolks skull blifvit förbigången, att hålla den lille öfver funten. Ehuru pojken som ej har särdeles men af myggbett, är för det närvarande frisk och rask, tackas på det förbindligaste för det erbudna biträdet att som prestaf beledsaga den lilla till sitt hvilorum, men då han förmodeligen ej lärer blifva berättigad till denna heder, så hoppas man att Herr Friherre v. Dolk ej undandrager sig att i annan skrud och med andra insignier röja väg, när Lifberg med den hos de yngre *vanliga oförskämdhet* hunnit genomgå sin lefnadsbana. Detta uppdrag borde vara så mycket kärkomnare för Friherre v. Dolk, som han då får tillfälle gå ur vägen för de mäktiga och gifva sig ett visst anseende hos sina närmare bekanta bland populacen. Om anskaffande af den nödiga kapprocken och piskan skall försorg blifva dragen.''

[2] *Mästerkatten eller Katten i Stöflor.* Käringsaga i tre akter med Entreakt, Prolog och Epilog af Peter Leberecht, (sic!) försvenskad af Olof Mollbergsson, Stor-ceremoniemästare i Sällskapet för det löjliga m. m. Upsala, 1812. Hos Stenhammar och Palmblad.

[3] Jmfr Mortensen, *Livijns dramatiska författarskap*, s. 203.

I stället inlade han åtskilliga utfall mot svenska förhållanden, hvarigenom pjäsen lokaliserades i Sverige. Detta företag var svårt att genomföra, och stycket har knappast vunnit därpå. I en dedikation ställd till ''Herr Cancelli-Rådet (som det genom tryckfel kom att stå) par Excellence'' angreps Leopold, och i slutstycket fick Wallmark, som äfven spelade en roll i själfva dramat, sin beskärda del. Dessutom hade Livijn satiriserat en opera, ''Cendrillon'', som i detta ögonblick gafs i Stockholm och väckte Hammarskölds stora indignation. Beskedliggörarens sång i andra aktens slutscen är en parodi på en kör i Granbergs komedi ''Andebesvärjningen'' m. m.

Öfversättningen recenserades i en kort artikel i Svensk Litteraturtidning N:r 6, den 13 februari 1813, så fördelaktigt som möjligt.

Liksom Lifberg uppfattades äfven Mästerkatten politiskt[1]. Vid denna tid kunde intet skrifvas, i hvilket allmänheten ej anade ett angrepp på den illa omtyckta regeringen, så upprörd var stämningen. Man såg i Mästerkatten en politisk satir. Den väckte uppseende och förargelse och köptes. Kanske trodde man sig i sagans burleska konung och hans hof återfinna ett porträtt af Carl XIII? Eller tyckte man, att kungens tal om ''många tusende kronprinsar'', hvilka som friare anmält sig hos hans dotter, eller hans yttrande om prins Nathanael, hvars land icke står på kartan, passade in på Carl XIII:s sökande efter en svensk kronprins och hans slutliga val af fursten af det obskyra Ponte Corvo?[2] I hvarje fall var Livijn oskyldig till dessa politiska anspelningar, men alls icke missnöjd med, att de funnos där honom ovetande.

[1] ''Tiraden om snikne Ministrar och fete Capellaner — i första Capitlet'' har ''synnerligen behagat det politiserande Stockholm''. H. II, 185.
[2] Jmfr N. Erdmann, Claes Livijn, s. 653 (Nord. tidskrift, 1894).

XII.

Kriget.

På sommaren 1812 började man i Skaratrakten förnimma verkningarna af de storartade världshändelser, som i detta ögonblick utspelades i Europa. Krigsmakten var mobiliserad, afsked beviljades icke längre, och underliga fast hvarandra motsägande rykten började kringsmyga om att något vore i görningen. Än hette det, att man skulle gå mot Norge, än mot Själland, än möjligen till Tyskland för att kriga mot Napoleon, men allt var osäkert, till och med de, som läst generalorderna, visste intet med bestämdhet, så sväfvande voro de affattade. Engelska fartyg lågo utanför Göteborg, färdiga att taga trupper ombord. Amiral Saumarez inspekterade svenska regementen, och hela sommaren befunno sig Skaraborgarna på marsch och utförde observationstjänst mot Norge.

Ej underligt att ryktena voro obestämda. Äfven på högsta ort visste man ännu knappast, hvad som skulle utföras. Det var i detta ögonblick, som Karl Johan höll på att omkasta traditionerna i svensk utrikespolitik. Han hade uppgifvit alla tankar på Finlands återförvärfvande och slutit förbund med den gamla arffienden Ryssland. Det var hans afsikt att genom ett raskt angrepp på Själland förvärfva Norge — och möjligen äfven danska öarna. Men Ryssland hade fullt upp att göra med Napoleon, och de utlofvade hjälptrupperna anlände icke. I slutet af september fingo Skaraborgarna återvända till sina vinterkvarter.

Under tiden hade Napoleon i den ryska snövintern förlorat en jättearmé, men några månader senare hade han

stampat upp en ny ur jorden, och på våren 1813 jagade han efter slaget vid Lützen ånyo de förenade ryska och preussiska arméerna framför sig. Karl Johan, som i det längsta vidhållit sin ursprungliga plan att först deltaga i befrielsekriget mot Napoleon, sedan han förvärfvat Norge, hade måst gifva efter för situationens kraf och de allierades påtryckningar och hade i mars börjat öfverföra sina svenska trupper till Tyskland.

I april 1813 kom marschorder för Skaraborgarna. Nu erbjöd sig för Livijn ett tillfälle att komma ut i världen och se sig om, såsom han ett par år tidigare ärnat. Men utan den minsta entusiasm emottog han underrättelsen. Han var en ifrig Napoleonsbeundrare och menade, att kriget endast skulle tillskynda Sverige nya förödmjukelser och nya förluster. För kronprinsen hyste han däremot ännu föga förtroende.

Som en klok man beställde Livijn emellertid om sitt hus, ordnade sina diskontolån och förordnade, att i händelse af dödsfall Leonard Rääf skulle taga hand om hans papper. Det fanns i den bruna kofferten åtskilligt, som han ansåg, att hans vänner juristerna icke förstodo sig på, och om han dog, ville han åtminstone, att Hafsfrun skulle öfverlefva honom.[1]

Som Livijn under fälttåget skrifvit många bref både till Hammarsköld och Rääf, kunna vi med lätthet följa honom på hans nya äfventyr.[2] Dessa bref höra till de intressantaste och mest omväxlande han skrifvit. Utan all tillgjordhet och utan att låta sig imponeras af något, berättar han med saftig och originell humor allt, hvad han upplefvat, smått och stort om hvartannat i brokig blandning.

Efter åtskilliga festligheter i köpmannastaden Göteborg steg Livijn ombord på det engelska örlogsfartyget Phoenix "med lagern i hand", som han uttryckte sig. Han hade nämligen fått att bära en till general Posse skänkt lagerkrans, och denna handling uppfattade han som ett omen för sig själf. De närmaste dagarna voro fulla af obehag, motiga vindar och sjösjuka. Klockan åtta steg han upp för att supa och äta saltmat. Han bad Hammarsköld berätta för sin fru, att den

[1] Det är oriktigt, som M. Hallman, cit. arb. s. 48, uppgifver, att Livijn icke förordnade någon särskild af sina vänner till att taga hand om papperen. I ett bref till L. Rääf dateradt den 14—19 maj 1813 finnes en fullmakt ställd till innehafvaren, genom hvilken således detta uppdrag lades i Rääfs händer.

[2] Jmfr *Clas Livijn, Bref från fälttågen i Tyskland och Norge 1813 och 1814,* utgifna af J. Mortensen.

''siratligt renlige Livijn'' med träsked fick äta ur en och samma träback sill, ärter och fläsk samt pudding, hopsmord utaf en engelsk sjöman, som i beck och stenkolssvärta icke kunde jämföras med någon annan varelse än Agathons[1] buse, sotaren. Man spelade kort för att döda den odrägliga enformigheten i ett kvalm af tobaksrök till sent på natten, men en viss penningbrist inställde sig snart, hvilket gjorde det omöjligt att ''längre följa konung Pharao, som redan i Röda hafvet fördränkt en del af socierna''; dessemellan steg Livijn upp på däcket för att med Horatius eller Romeo och Julia i handen söka ett ögonblicks ro under stojet från 300 man på detta fartyg embarkerade soldater samt några trumslagare, som öfvade sig på sitt instrument.

Efter åtskilliga äfventyr — i sundet höll Phoenix på att stöta ihop med ett af de andra fartygen — landade han på Rügen. Den 1 juni var han i Stralsund, i detta ögonblick hufvudkvarteret för nordarmén; det gick där lifligt till, ryska, tyska, franska och engelska tungomål genljödo i luften, och sändebud och kurirer ilade fram och tillbaka mellan Karl Johan och de allierade furstarna. Livijn anställdes som öfverauditör eller krigsjustitiarie vid arméns andra division. Hans chef var således icke längre Posse utan generallöjtnant Sandels. Denna befattning gaf honom mycket att göra men också högre dagstraktamente (2 rdr och 40 sk. i stället för 1 rdr och 24 sk.).

Större delen af juni och juli tillbringade Livijn i Rostock. Han besökte teatern och umgicks med lärda jurister, som kanslirådet Tychsen, professorerna Köppe och Huschke. Af kriget märker man just icke mycket. För ögonblicket rådde det också stillestånd med fienden.

I augusti var det emellertid slut med freden, och frammarschen började. Det var nordarméen, som fick emottaga första chocken, i det att Napoleon sökte eröfra Berlin, men tillbakakastades. Från Potsdam gjorde Livijn på en dag ett besök i den preussiska hufvudstaden, men ''utom gapandet på gator och gränder'' såg han föga, likväl passade han på att besöka teatern och jämföra spelet med Stockholmstruppens. Den närmaste tiden hade han det rätt obehagligt, och det

[1] Hammarskölds son.

dröjde länge, innan han ånyo fick ligga i en säng. Vid Gross-Beeren låg han tre nätter under en vagn, och det regnade. Han kunde således icke gärna skrifva några bref.

Det första slagfältet såg Livijn vid Dennewitz. Hammarsköld hade skrifvit till honom och prisat honom lycklig, som fick kämpa för fosterlandet och egen ära. Han hade citerat Homerus och talat om krigets poesi. Men då dessa rader träffade Livijn, hade han redan sett ett slagfält, och han skref tillbaka i en annan ton: "Du har," säger han, "kallat kriget en poesie. Deruti har du orätt. Kriget med sina förändringar, sina mödor, sitt nattvak, hunger, törst försänka menniskan helt och hållet till de djuriska behofven; hvarje bemödande går endast ut på deras tillfredsställande. Ett läger nattetid af som vid Jüterbogk af 70,000 menniskor erbjuder en förvånande syn, men man glömmer storheten deraf, då man uppvaknar genomfrusen på marken och begifver sig till vaktelden för att upptina lemmarne."

Så nyktert såg Livijn på kriget. Det är just denna sinnesstämning, som gör, att Livijns skildringar få ett sådant pregnant lif öfver sig. Man erhåller en klar föreställning om, hvad ett krig verkligen är i dessa bref. Så t. ex. i skildringen af slagfältet vid Dennewitz: "Åsynen deraf var öfver all beskrifning rysligt skön. Jag kom dagen efter slaget, fältet var öfvertäckt med slagna, till större delen plundrade, några blesserade voro ännu qvar och qvidde efter hjälp, resten inbragtes till läkarne. Vapnen, klädespersedlar låg öfver allt. Här stod en ammunitionsvagn, som hästarne stupat för, der låg en häst och en ryttare öfver hvarandra. Den ena hade i dödsångest tryckt sabeln eller geväret till bröstet, den andre kastat det ifrån sig. Med ett ord, denna scen kan ej beskrifvas, den måste ses. Också grep jag mig genast an och började en ode på metrisk vers för att få tillfälle att rasa ut, men jag hade knapt hunnit tre versar, förrän jag så häftigt slog mot jorden, att jag aldrig trodde, det jag skulle komma mig före mera. Jag hade fördjupat mig mot en skogsdunge, och plötsligt såg jag opp och höll på att trampa på ett lik, förmodeligen en preussisk officer, ty han hade på ena handen en fin så kallad svanskinns handske, en Endymions figur, hvars venstra axel en kanonkula bortfört."

Tonen i denna skildring är nästan uppsluppen, obesvärad, utan allt poserande. Men huru lefvande åskådlig är icke bilden af den döde tecknad! Svanskinnshandsken, som låter iakttagaren igenkänna en officer, hvars bleka skönhet erinrar honom om den sofvande Endymion. Och huru brytes icke denna vackra tafla af nästa drag, som tillägges: kanonkulan, som bortförl hans vänstra axel.

Det var icke slaget utan segern, som utgjorde krigets poesi enligt Livijns uppfattning. ''Segren är den föreningspunct, der poesien utvecklar sig; efter den är hvarje menniska exalterad, hvar och en sväfvar i ett rus, och äfven den ringaste bekantskap föranleder öppenhjärtliga förklaringar. Jag skall aldrig glömma den glädje, hvarmed en gammal husarmajor (precist som de Ifflandska eller Lindegrenska dramerna skildra dem), kom på vägen till Jüterbogk — hans bror, måg och femtonåriga son voro uti affairen — och berättade mig: ''min son har första gången varit i elden.'' Då jag kom till Dennewitz, kom min bror (just ej af det poetiska slaget) och gjorde det förste utrop jag tror mig någonisn hört af honom i min lefnad: ''Min Gud! Vi ha segrat.''

Ännu hemskare var slagfältet vid Leipzig. Redan på en timmas väg ifrån staden lågo döda kroppar. Närmare Leipzig voro de hopade ''den ena menniskan bredvid den andra och ibland dessa lågo ännu på tredje dygnet åtskillige som ännu lefde''. Inne i Leipzig räknade man 25,000 lik, och en hemsk stank spridde sig kring hela staden. Dessa syner gjorde ett outplånligt intryck på Livijn. Om nätterna vandrade han i drömmen fram öfver slagfält, och ännu många år senare, då han i Riddar S:t Jöran i allegorisk form tecknade kriget som en svart vålnad, erinrade han sig dessa syner och bilder, hämtade från slagfältet och de rysliga minnen från det stora fälttåg, till hvilket han varit ett åsyna vittne.

Vid Dessau, där det gällde att kasta tillbaka fransmännen, som ville bemäktiga sig ett brohufvud, sårades många af Skaraborgarna, och löjtnant Silfversparre stupade. Det var en af de kamrater vid regementet, som Livijn hade satt mest värde på. Han öfvervältigades så af hämnden, när han såg, huru soldaterna kommo släpande med liket, att ''derest jag haft en bataillon att anföra mitt emot ett fientligt batteri, hade

batteriet varit mitt''. Livijn ombesörjde begrafningen och skref en dikt öfver honom, hvilken trycktes och utdelades samt vann stort bifall. Det är endast ett tillfällighetsstycke utan något större poetiskt värde.

Men Livijn gifver icke endast pittoreska bilder från krigsskådeplatsen. Väl så gärna dröjer han vid andra sevärdheter i de gamla kulturbygder, som han genomvandrar. Han är en trägen gäst på alla konstkamrar och på de stora universitetsbiblioteken i Göttingen, Halle och annorstädes. Mycket nöje hade han vid besöket på museet i den förstnämnda staden. Han fick nämligen i ett skåp sikte på en tunguser, som var uppställd i hela sin skrud med skinnlappar, järnnitar och andra solida saker, och något besattare och osmakligare hade han aldrig sett. Han började med full hals att skratta, och som detta fortfor vid uppvisandet af hans trolltrumma m. m. så blef vaktmästaren ganska allvarsamt ond och förklarade, att trots hans skratt, så var det en verklig tunguser. Livijn betviflade det icke, men han fann, att själfva bildens mongoliska anletsdrag icke så litet erinrade om Wallmarks, hvilken som bekant i Kapten Baggfots papper skildrats som en af de tungusiska poeterna.

Gärna besökte han också kyrkor och kloster, och försökte sätta sig in i den egendomliga gotiska byggnadsstilen, hvilken för honom var så godt som ny. I Hildesheim träffade han en munk i sin cell och inlät sig med honom i en teologisk tvist. Den katolska gudstjänsten slog alls icke an på Livijn. Han yttrar: ''jag förstår ej, huru man kan föredraga harlikingsmessiga upptog för en stadgad ritual. Om vår religion saknar den smörjelse, för att begagna mig af ett gammalt ord, som den catholska äger, så lockar den aldrig åskådaren till ett smålöje, och för min del . . . skulle jag aldrig tveka att vid valet af en religion bekänna mig till lutheranismen eller hellre till de reformertas lära.''

Ganska utförligt dröjde Livijn vid de egendomliga trädgårdsanläggningarna vid Wörlitz, en romantisk slottspark i tidens smak, med en götisk borg, Panteon, konstgjorda klippor och hvalf, hvilket allt slog mycket an på honom. Hammarsköld var alldeles förtjust i denna ''angenäma beskrifning'' och förklarade, att han upptäckt en egenskap hos Livijn, som

han förut icke anat, den nämligen, att förträffligt beskrifva, hvad tyskarna kallade *Das Stilleben*, och han uppmanade honom att efter återkomsten till hemlandet utgifva sina bref.

Detta kringströfvande krigarlif passade i hög grad för Livijns oroliga lynne. Ständigt nya scener, nya människor, nya intryck. Det var här ute på tysk botten, som Livijn och Askelöf lärde närmare känna och sätta värde på hvarandra. Båda voro stora humorister. Lustig är Livijns målning, huru de nere i Rhentrakten sitta tillsammans och dricka vin. Själf sätter han mest värde på "der alte Vater Rheins" kostliga håfvor, men han har på dem blifvit så kräslig, att han noga undersöker, om det verkligen är Stein eller Nierensteiner, "om det skall", för att nyttja ett äkta riddaretidsord, "mir lass munden. Brodren Askelöf deremot, som lefver i nära förening med mäktige män såsom t. ex. statssecreterare och generalintendenter och dem tillhandagår uti det kejserliga tyska språket har deremot fäst sitt hjerta vid den kosteliga burgundern."

Både Livijn och Askelöf förändrade under vistelsen i Tyskland sin åsikt om tyskarna, hvilka de ju hittills endast känt genom deras litteratur och ställt vida öfver fransmännen. Nu får pipan ett annat ljud. Askelöf, skrifver Livijn, "vill till en början endast uppbränna hvarenda stad i norra Tyskland från och med Stralsund till och med Hannover". Själf skref Livijn mot slutet af fälttåget (den 13 november 1813) till Rääf högst karaktäristiskt följande:[1] "I allmänhet sannas det ordspråket: *major e longinquo reverentia*. Med en gruf-veligt hög idé om Tyskarne, deras nationella värde, deras litteratur, deras odling besteg jag detta land; och nu kan jag knappt uttrycka, hur litet jag känner derföre. Vare detta ej sagdt i den mening, som förkastade jag allt Tyskt, nej. Jag tror ej, att det finnes någon nation, som kan på en gång framvisa en så vidunderlig blandning af menniskor, hunna till den största höjd af nutidig odling och varelser kallade bönder, mot hvilka vår lufsande herregårdstorpare är ett sannskyldigt belle-esprit. I allmänhet sakna de känsla af självvärde äfvensom begreppet om lagenlig frihet; de hänga som karrborrar vid sina fordna furstar, ofta nog utan all annan förtjänst än

[1] Jmfr också Livijns bref, s. 190.

den, att hålla sig 20 jagthundar, 10 à 20 maitresser, några apor och hofmarskalkar ... Också fröjdar mig ingenting så mycket som deras lastbarheter.''

Efter slaget vid Leipzig hade kåren länge rört sig i Rhentrakterna, därefter drog man sig uppför Elbe in i Holstein, där julen tillbringades. På våren kom man till Holland och Belgien, framemot den franska gränsen. Paris fick Livijn aldrig se. Han fick nöja sig med att från Liège göra en hastig visit i Bruxelles. Därefter drog sig nordarmén ännu en gång tillbaka till Rostock och Lübeck för att inskeppa sig till Sverige. Den 13 juni 1814 besteg Livijn ånyo fosterjorden, och de närmaste månaderna gjorde han tjänst som öfverauditör vid första divisionen under norska fälttåget.[1]

Livijns observationer om folkkaraktären hos hög och låg i Norge äro mycket intressanta. Hans spådom om utsikterna för unionens bestånd ha de sista åren gått i fullbordan. ''Jag fruktar mera för svårigheten att bibehålla Norrige än att eröfra det. Dertill fordras män med jemnhet, kraft och kanske hårdhet för att verka på en hård och mindre fördärfvad nation. Och hvarifrån skola dessa komma hos ett klemigt och blödigt folk, som vi verkligen äro. Stränga lagar måste der stiftas och med rättvisa och kundskap handhafvas.''

Fälttåget blef brytningspunkten i Clas Livijns lif. Under dessa ströfverier genom Tyskland, Holland och Belgien och sedan tillbaka öfver Sverige till de norska fjällen mognade Livijn till man. Vi se, huru han i ett bref till Hammarsköld, sedan han återkommit till Kongslena, söker göra upp sitt konto med det förflutna. ''Min inbildningskraft, som förr utgjorde min sällhet och mitt sällskap, är det ej mera; den har hejdat sig; dess bilder framstå ej mera med dessa gycklande färger, hvaruti de fordom voro klädde, blott i drömmarne framspeglas de. Med inbildningskraften har ock det lättsinniga förlitandet på sig sjelf aftagit. Jag inser, att en religion måste finnas, som upphöjer menniskan öfver sig sjelf, då hennes lefvande ande ej förmått det.''

Hammarsköld gladde sig åt hans omvändelse, men hade missförstått honom. Kristen och ortodox var han icke, och

[1] Förordnande af den 3 september 1814 i högkvarteret vid Fredrikshald M. L.

blef det aldrig. Men han insåg nu, att individen endast var ett led i människosläktets långa kedja, och att eviga makter länkade dess vandring mot obekanta mål. I samma bref förklarar han dock, att han har svårt att förlika denna känsla med sitt dagligen växande människoförakt.

De stora händelser, till hvilka han varit ett ögonvittne, hade skärpt hans omdöme och mognat hans politiska åsikter. Men framför allt hade han därute blifvit mera målmedveten. Han hade alltid varit en plikttrogen och dugande ämbetsman, men hittills tyckes det dock, som om hans förhållande till juridiken endast varit ett penningäktenskap; nu greps han af verklig kärlek till sin vetenskap. Han såg, huru mycket högre den vetenskapliga juridiken stod i Tyskland, och hvilka helt andra hjälpmedel där funnos till ett ingående studium däraf.

Livijns plan stod nu orubbligen fast. Han ärnade efter hemkomsten taga afsked från auditörsbefattningen, och på hvilka villkor som helst söka sig tillbaka till hufvudstaden. Till oryggligheten af detta beslut bidrog äfven en händelse, som mycket fördystrat den sista delen af hans vistelse i Tyskland och Norge och som icke minst förklarar den mörka ton af människoförakt, hvilken bryter ut i brefven.

Under Livijns jurisdiktion hade nämligen fallit ett mål mot en intendent Carl Ulrich von Schneidau. Denne hade låtit komma sig till last åtskilliga underslef, bl. a. hade han utkvitterat en reseräkning för en annan person utan att denna fått penningarna samt dessutom skott sig på statens bekostnad genom utdelande till manskapet af undermålig proviant. En af hans underlydande, en afskedad finsk kapten, fältkommissarie Wallens, ingaf en anklagelseskrift till kronprinsen, i hvilken han äfven riktade anmärkningar mot generalintendenten. Denne förklarade Schneidau oskyldig och hänvisade målet mot Wallens till krigsrätten. Livijn dömde reseräkningen falsk och Schneidau skyldig enligt 8:de kap. 2 § M. G. B. Posse hade flera gånger i enrum talat med Livijn om saken och förklarat, att hans stränghet var en barnslighet, för hvilken han kunde komma att slita ondt i längden, och ville, att han skulle ändra sitt utlåtande.

Livijn var emellertid af en obesticklig rättrådighet. Han ville icke gifva efter. Posse tycktes gramse på honom; allt

detta gjorde, att Livijn nu var fast besluten att taga afsked från sin auditörsbefattning.

Posse var dock icke Livijn obevågen, därför att denne vågat ''yttra sig öfver ''W-nska (Wirsenska) favoriten Schneidau'', men han sökte i det längsta öfvertala honom att stanna kvar vid regementet. Livijn hade sjuk återkommit till fädernes-landet och rådfrågat tvänne läkare, hvilka dock stannat i rakt motstridande yttranden.[1] Då Livijn först framkastade begäran om tjänstledighet, trodde Posse, att det endast var för att en kortare tid i hufvudstaden vårda sin hälsa; men när Livijn betonade, att han ärnade söka sig fast plats i Stockholm, lämnade Posse honom ett ''ståteligt memorial''[2] och ordnade det äfven så, att han fick ett års tjänstledighet, med villkor att han under tiden ställde vikarie för sig. På detta sätt hade Livijn en rätt god inkomst under de närmaste två åren.[3] Den 12 mars 1815[4] beviljade Kongl. Maj:t honom tjänstledighet för att i hufvudstaden redigera en ny upplaga af Frosterus' Inledning till svenska krigslagfarenheten eller ock själf författa något liknande. Denna tjänstledighet förlängdes sedan på ytterligare ett år.

Redan i april 1815 hade Livijn tänkt, att han skulle nått fram till Stockholm, men han kom icke dit förrän på hösten. Han var först länge sysselsatt med att afsluta sina domböcker från kriget, och sedan hade han äfven erhållit två olika förordnanden såsom mönstringskommissarie (den 30 dec. 1814 och den 14 febr. 1815). När han därför i maj lämnade Sköfde tog han vägen till Östergötland, där han stannade öfver sommaren.[5]

[1] R. 36, $^{17}/_{3}$ 15; i själfva verket hade Livijn varit sjuk långt tidigare. Han skref (H. II. 266) den 25 nov. 1811 att han börjat känna ''en kroppslig smärta under högra bröstet, förenadt med en krampaktig hopdragning af hjertat, som i ett ögonblick ifrån ett sorgfritt gemöte tvingar tårarna i ögonen på mig''.

[2] H. IV. 182 $^{15}/_{3}$ 15.

[3] Livijn uppbar under år 1816 994 rdr 31 sk. 10 runst. samt för 1817 850 rdr. 4 sk. 2 runst.; ännu i februari 1818 återstod för honom att lyfta af hans saldo för 1817 638 rdr. 33 sk. 4 runst., allt enligt till honom lämnadt utdrag ur räkenskaperna för auditörslönen under dessa 2 år (M. L.) Hans skulder utgjorde den 1 april 1812 1200 rdr. bnco. H. III. 7.

[4] Såsom Livijn antecknadt på handlingen kom den honom först tillhanda den 25 mars.

[5] Han lämnade Sköfde troligen den 6 maj, såsom framgår af en rekvisition på tvänne hästar till Smedby i närheten af Norrköping den 5 maj 1815. Mskrpt bland Livijns romaner.

Det var Livijns närmaste afsikt att genom ett arbete i militär lagstiftning dokumentera sig antingen för en god häradshöfdingebefattning eller också någon tjänst i ett kollegium, dock icke i Krigskollegiet[1] — han hade fått nog af militärer.

[1] R. 36, $^{17}/_{3}$ 15.

XIII.

Återkomsten till Stockholm.

Det var i ett betydelsefullt ögonblick af Sveriges utveckning, som Livijn återkom till hufvudstaden. Genom Karl Johans kraftfulla ingripande hade Sveriges politiska förhållanden till utlandet, så bekymmersamma ett par år tidigare, på ett förmånligt och ärofullt sätt afvecklats. Den svenska arméen återvände segrande från det stora koalitionskriget, och föreningen med Norge gaf åter landet en tryggad ställning. Karl Johan hälsades med jubel och tacksamhet af den i februari sammanträdande riksdagen.

Hänförelsen öfver den lyckliga lösningen af de utrikespolitiska frågorna fick emellertid snart vika för missnöjet med den inre ställningen i landet. Det fredliga reformarbete, som inledts med antagandet af 1809 års konstitution, hade afklippts af krigen. Visserligen hade redan på 1812 års riksdag friherre Staël von Holstein och grefve Fredrik Bogislaus von Schwerin gjort sig kända såsom oppositionstalare, men regeringens hållning var vid denna riksdag af flera skäl så stark, att de icke genomdrefvo något. Vid 1815 års riksdag blef oppositionen högljuddare. På riddarhuset uppträdde den ene talaren efter den andre med hvarjehanda klagomål, och detta missnöje spridde sig snart till de öfriga ståndén. Den långa striden mellan regeringen, ännu i mycket häfdande det gamla enväldets principer, och oppositionen, genomsyrad af fransk och engelsk liberalism, hade börjat. Det var ur striden mellan dessa båda makter, som ett nytt Sverige skulle framgå.

Den närmaste anledningen till oppositionen var den tryckta ekonomiska ställningen. Tidens slagord var *förlägenheten i*

allmänna rörelsen. Man klagade öfver det betungade jordbruket, näringarnas förfall, de sista årens öfverdrifna import, som föranledde en ogynnsam handelsbalans till utlandet, och bristen på pengar i affärslifvet. För att utröna orsaken till krisen tillsattes vid 1815 års riksdag ett särskildt utskott, hvilket kom att spela en stor roll, då Schwerin blef dess ledare. Utskottet föreslog återupplifvandet af 1794 års förordning mot öfverflöd, höjda tullsatser, oinskränkt rätt till brännvinsbränning samt utvidgning af kreditanstalternas rörelsemedel. Allt detta vann ständernas bifall.

Både Wirsén och Mörner, liksom Hans Järta, hvilken dock redan dragit sig tillbaka från regeringen, voro motståndare till dessa åtgärder, hvilka icke heller åstadkommo den väntade förbättringen. Missförhållandet mellan pappersmyntet och riksbankens metalliska kassa ökades ytterligare och framkallade misstro mot sedlarna. Kursen steg hastigt. Flera stora handelshus i Stockholm och Göteborg inställde sina betalningar och drogo diskonterna i Malmö och Stockholm med sig i fallet.

Dessa förhållanden nödgade regeringen att sammankalla en ny riksdag 1817. Vid denna stärkte oppositionen ytterligare sin ställning, och vid den följande riksdagen 1823 behärskade den situationen.

Missnöjet stannade icke vid de ekonomiska frågorna. Det fanns snart nya ämnen att vända sig emot. Man började efter engelskt föredöme omtolka de svenska statsrådens ställning till konungen och folket och sökte förvandla dem till ministrar efter parlamentariska principer. Man betonade nödvändigheten af en opposition; med andra ord, den långa striden om "ministère och opposition", som ännu icke är afslutad, tog sin början. Man angrep ämbetsmännen, kritiserade rättsförhållandena — i korthet sagdt, det är under dessa år som liberalismen, ännu knappast medveten om sig själf, slår rot i den svenska politiken.

När Livijn 1815 kom till Stockholm, slog allt detta missnöje öfver honom som en störtvåg. "In Politicis", skref han till Rääf, "går förunderliga till. Knappast har verlden på århundraden befunnit sig uti en sådan jäsning, som närvarande tidehvarf framter. Jag börjar tro, det har författaren till en

uppsats i tidningen Lifvet och Döden rätt, som räknar medeltiden till närvarande period samt säger det en ny eller vetandets epok öppnas."

Luften genljöd af de vildaste rykten. Man talade om krig mellan Ryssland å ena sidan och England och Porten å den andra. "Att vi dervid få i fred sitta under våra palmträd är aldeles otroligt."

Livijn hade under fälttåget fått en helt ny uppfattning om kronprinsen. Han ansåg, att han var en bland de få, som i detta ögonblick allvarligt arbetade för landets väl, och såg med förargelse, hur man angrep honom. Många personer, som hade kronprinsen ensam att tacka för sin lycka, talade i förtäckta ordalag om hans afsättning. "Förmodeligen är han nu utsugen och vampyrerne önska ett nytt offer." Norrmännen fortforo att bråka. "Förunderlige tankar väckas deraf, att alla försvarsverk å vår sida såsom Eda Skants är demolerad men att å Norska Kongsvinger qvarstår."

Men framför allt var det tvänne händelser, som upprörde sinnena i det ögonblick, då Livijn ånyo kom till hufvudstaden. Den Grevesmöhlenska pamflettfejden, en typisk bild från den svenska tryckfrihetens slyngelår, nådde sin höjdpunkt under 1815. Samtidigt diskuterade man det ekonomiska läget och de stora judiska handelshusens konkurser.

Om det förra af dessa uppträden skref Livijn till Rääf (den 27 sept. 1815): "Från den litteraira verlden härstädes är föga nytt. Alla pressar svettas utaf Grevesmöhliska och Anti-Grevesmöhliska produkter. Likt ett vilddjur kastar han sig med allra största oförskämdhet ifrån de litteraira tvisteförhållandena in uti hvars och ens enskilta lefnad ... Protocolls Secreteraren Cederborg har förlorat rättegången rörande skriften om hr Gr. portrait.[1] Han utgifver nu protocollerne, under det verkligen qvicka namn: Rättegångshandlingar i skönhetstvisten emellan Gr. och hans portrait. — Kullberg, öfversättaren, strider manliga äfvensom (sic!) Wahlberg, och som alla desse trenne äro i otäckhet lika, så är ett sådant oväsende i djupet af litteraturens gödselpöl, att man fruktar att qväfvas af mephitiska ångor."

[1] Livijn satt som juryman i denna rättegång. R. $^{23}/_{10}$ 1815.

Om den ekonomiska krisen yttrade han sig på följande sätt (den 28 okt. 1815): "En betydlig revolution, som, ehuru ytterst skadlig den är för enskildte, dock troligen blir i längden för det allmänna högst gagnelig, genom de betydlige *concurserne*, hvars belopp du sett af Handelstidningen. Ingenting var lyckligare än att denna liga af carnaljer upptäcktes och föll. Men våra egna procentare hafva vetat att sticka sig undan. Dagen innan cessionen skall en lång conferance blifvit hållen hos Stadsmäklaren *Mörk*, tjufbandets synliga öfverhufvud, hvarvid de betydligaste fordringsägarne skola blifvit contanterade ... Bullersamt lär det hafva tillgått, och var Riddarhustorget så uppfyllt med menniskor, att jag hörde försäkras, att så många ej på en gång varit der tillsammans sedde sedan 1789. — En af magistratspersonerne har för en af mina vänner beklagat sig deröfver, att bland den menniskomassa, hvilken inträngde, befunnos högst vidriga och grymma fisionomier, samt att man mumlat, att om man ej nu fick rättvisa, så kunde det aflöpa ganska illa ... — Ännu i dag äro cessionsansökningar ingifne, med ett ord vårt penninge-verk, Statens blod, är i den häftigaste gäsning."

Det var icke underligt, att Livijn under dessa förhållanden med pessimism betraktade fäderneslandets angelägenheter. Öfverallt såg han endast oduglighet och oredlighet. "Allt går åt det galna" (R. 36 den 12 mars 1816). Han fruktade, att kronprinsens bristande kännedom om svenska språket och svenska förhållanden hindrade honom att verksamt ingripa. Till flera af de styrande hyste han stor misstro. Wirsén beskyllde han för oredlighet, och med rent fanatiskt hat omfattade han Hans Järta.

I början trifdes Livijn icke heller i Stockholm. Det var ej mera för honom, hvad det fordom varit. Ett dylikt yttrande är typiskt för hans ombytliga lynne. Han hade icke väl kommit till Stockholm, förrän han ville bort därifrån. Den gamla tanken på att blifva häradshöfding i Ydre härad dök ånyo upp, men planen förföll, bland annat, emedan företrädaren fordrade hela tre års lön i ackord.

Livijn tycktes icke heller hafva väl emottagits på högre ort. "Den styrande fänaden fruktar mig såsom en orolig sälle." (R. 36, $^{28}/_{10}$, 15.)

Livijn kom emellertid mycket snart in i förhållandena och hade förträffligt reda på, hvad som försiggick omkring honom. Hans omdömen i politiska frågor under tidigare år, fast ofta skarpsinniga, hafva öfvervägande intresse som personliga stämningsutbrott. Han stod då ännu fjärran från händelserna och bedömde dem endast på grund af rykten och tidningarnas magra underrättelser. Efter återkomsten till Stockholm stod han däremot i händelsernas centrum. Han kände snart sagt hela hufvudstaden. Han blef småningom medlem af en mångfald olika klubbar, Gröna Rutan, Par Bricole, Neptuniorden o. s. v. o. s. v. Likaledes anlitades han starkt i välgörande sällskap. Han trädde i mer eller mindre beröring med en stor del af den högre administrationen; han utöfvade särskildt under tjugotalet en icke ringa verksamhet som advokat och var kommissionär för en mängd personer både i hufvudstaden och landsorten vid lånetransaktioner m. m. Under riksdagarna 1817—1818 och 1823 var han sekreterare i bevillningsutskottet. I korthet sagdt, han hade djupa försänkningar inom ämbetsmannavärlden, riksdagen, pressen och litteraturen. På grund häraf fick han tillfälle att kasta en blick bak kulisserna i det politiska spel, som försiggick och i hvilket han till en viss grad också själf spelade en roll; men framför allt var han den intresserade och uppmärksamme åskådaren. Hans uttalanden i bref till Rääf, Askelöf och Schwerin hafva därför ett icke ringa intresse. Visserligen är Livijn en högst lidelsefull åskådare och hans kritik alltför negativ, hans omdömen om personer stundom ensidiga, men trots dessa brister ser han ofta både djupt och långt framåt.

Redan före sin ankomst till Stockholm hade Livijn uppgjort med Hammarsköld, att han skulle få bo hos denne. Han ville till och med där intaga sina måltider, men "cousine Jeanette" ville icke hafva honom i kost. Hammarsköld fruktade, att de lefde för enkelt för att kunna tillfredsställa en så kräslig herre.

Det efterlängtade ögonblicket, då de båda vännerna, som så många år troget brefväxlat, skulle få lefva sida vid sida, hade ändtligen kommit. Men som det ofta går, när en länge närd önskan uppfylles, motsvarar den icke de högt spända förväntningarna. Visserligen bör man icke taga alla de hårda

omdömen, som Livijn under dessa år fäller om Hammarsköld i bref till gemensamma vänner, alltför mycket efter orden, men det kan dock icke döljas, att båda kommit ifrån hvarandra. Deras utveckling hade under de sista åren gått i olika banor. Livijn hade sett mera af världen, lefvat i andra kretsar, och hans intressen voro numera öfvervägande politiska och juridiska. Hammarsköld återfann han däremot oförändrad med samma tycken och samma idéer som fordom. Livijn klagade öfver, att han öfverlefvat sig själf, att han förfallit till ett slarfvigt mångskrifveri och genom vissa af sina handlingar blamerade sina vänner och skadade deras framtidsutsikter.

Så hade nyligen Hammarsköld i förbindelse med den föga ansedde litteratören Bengt Jonas Törneblad, utgifvare af "Nya Posten", och boktryckaren Schweder kastat sig in i den Grevesmöhlenska fejden. Följden hade blifvit, att han kommit att schavottera bland hufvudstadens litterära pöbel i den Grevesmöhlenska rättegången, och "utan Just. Cancellerens serdeles omvårdnad . . . vore han troligen . . . arresterad".

Denna händelse tyckes hafva bidragit till att isolera "Herr Lars". Askelöf hade en skarp förklaring med honom, hvilken åtminstone för någon tid afbröt umgänget dem emellan. Den krets, som fordom hvarje afton samlats hos Hammarsköld, hade förtunnats.

En annan orsak till missnöje mellan vännerna var, att Hammarsköld i sin påtänkta Vitterhetens historia ärnade offentliggöra namnen på de forna medarbetarne i Polyfem och Phosphoros. Det bekymrade Livijn mindre för hans egen och Rääfs skull, då dessa båda redan hunnit ett stycke på sin karriär, än för de många af den nya skolan, hvilka ännu icke vunnit någon framgång i samhället. Och tiden var icke gynnsam för fosforisterna, som voro illa sedda på högre ort. Livijn själf ansåg sig både då och senare själf hafva erfarit detta. På grund af hans och Rääfs energiska ingripande, nödgades också Hammarsköld att afstå från sin afsikt.

Livijn tålde icke heller längre Hammarskölds fru. Särskildt då han själf började tänka på att gifta sig, undvek han vännens hus, enär han icke ansåg Jeanette för ett passande sällskap åt sin egen tillämnade brud. Han anklagade henne för

fåfänga, yppighetsbegär, skvalleraktighet och att genom sin penninggirighet narra mannen till mångskrifveri.

Detta senare hade i hvarje fall äfven en annan orsak. Hammarsköld behöfde förtjäna, ty hans affärer voro vid denna tid ytterst intrasslade, och hade icke Livijn ingripit med sin rådighet, och Rääf och brodern Åke bistått med penningar, hade Hammarsköld 1818 ej kunnat räddas ur procentares klor och en oundviklig ruin.

På Törneblads uppmaning försökte Hammarsköld äfven förmå Livijn att skrifva mot Grevesmöhlen.[1] Han gjorde det dock icke, utan nöjde sig med att på annat sätt understödja vännen i striden; men det finnes fragmenter, som utvisa, att Livijn var på väg att ingripa. Han påbörjade en roman, hvars olika kapitel skulle haft namn efter titlarna på Grevesmöhlens smädeskrifter. Det första kapitlet, som i det närmaste är slutfördt, kallades för *Förlikningen*. I ungefär samma riddareromanstil, i hvilken General Glödhatt är skrifven, berättas där, huru riddaren Guntram, alias Grevesmöhlen, hvilken för åtskilliga år sedan uppgjordt kontrakt med Satan, af denne afhämtas, men spetsfundigt lyckas slingra sig ifrån att följa med och i stället får kontraktet förlängdt. Det enda, som han möjligen icke lyckas rädda, är — peruken. Idéen var ypperlig för sitt ändamål och kvickt och fantastiskt utförd.

Ett annat projekt af samma art var en fars *Judarne*, hvilken belyser Grevesmöhlens uppträdande såsom försvarare af de judiska affärsmännen. Den är synnerligen närgången mot Grevesmöhlen, men handlingen är, att döma efter planen,[2] alltför invecklad.

Om således Livijn vid denna tid såg ned på Hammarsköld, slöt han sig däremot så mycket närmare till Askelöf. Denne var under hela hans återstående lif den förtrognaste af hans vänner. Känt hvarandra hade de sedan Polyfemtiden, men det var i Tyskland, som de kommit hvarandra närmare. Askelöfs litterära intressen började liksom Livijns att träda i skuggan för hans politiska. De båda herrarna tyckas dessutom hafva haft en viss gemensamhet i smak och vanor. Båda voro

[1] "Spänn ett par oxar eller andra ök för den tröge Livijn och kör äfven honom på det sättet att skrifva". Törneblad till Hammarsköld (H. IV. 219, jmfr ibid. 215 och 223).

[2] Mortensen, *Livijns dramatik*, s. 283.

sällskapsmänniskor, som älskade att i ett förtroligt lag strö ikring sig idéer och låta skämtet flöda. Livijn förstod att uppskatta bordets njutningar, satte värde på ett godt glas vin och en enligt reglerna bryggd arraksbål. I detta afseende var han dock endast ett barn i jämförelse med Askelöf, denna den svenska kökskonstens Brillant-Savarin. Äfven i öfrigt passade deras lynnen förträffligt tillsammans. Askelöf var flegmatisk — lat är kanske ett för starkt ord; Livijn var mera initiativrik, full af hugskott, strödde kring sig öfverord och paradoxer, fördjupade sig i sina kvickheter och berusade sig af sina idéer, tills han slutligen förirrade sig i molnen. Askelöf lät honom rasa, men när han tröttat ut sig och åter nedsjönk mot jorden, passade han på och afkylde vännens öfverdrifter med sin lugna säkerhet och skälmska humor.

Det mest utmärkande draget i Askelöfs karaktär var hans klokhet, hans finhet i uppfattningen. Han genomskådade dumheten, men den tände ingen helig vrede i hans bröst. Den var för honom framför allt löjlig, och när han uppvisat dess haltlöshet och med ett godmodigt, fast därför icke menlöst skämt afslöjat den, satte han sig åter till ro och njöt världen. Troligen är det han, som gifvit namn åt detta sällskap för det löjliga, ur hvilket Polyfem framgick, eldad af Hammarskölds entusiasm, men tyglad af Askelöfs säkra hand.

Någon barrikadhjälte, som blottar sitt bröst för fiendens kulor, blef Askelöf aldrig. Denna roll spelade bland fosforisterna Hammarsköld och andra. Men Askelöf var den, som kall och lugn satt i generalskvarteret och ledde striden. Det hvilar nästan något ogenomträngligt öfver honom. Betraktar man hans porträtt, ser man ett välvilligt leende krusa hans mungipor, ett par kloka ögon titta fram bak glasögonen, mera upptäcker man icke. Han väger sina ord, säger aldrig allt, men man anar, att han döljer mycket; dock är han icke falsk. Han är blott en alltför klok iakttagare af människorna, känner för väl deras svaghet och deras begränsning för att icke vara på sin vakt. Försiktighet är en af de egenskaper han tidigast utbildat. Han förstår att umgås med människor af olika samhällsklasser, och trots sin relativt anspråkslösa yttre ställning stod han på en hart när förtrogen fot med äfven spetsarna i samhället. Särskildt mot slutet af sitt lif är han sökt af de

högtstående, kurtiserad, beundrad och slutligen — kastad åt sidan.

Det är klart, att tvänne sådana personligheter som Askelöf och Hammarsköld icke i längden kunde trifvas ihop. Den senare var en alltför enkel, för envis, för doktrinär natur. Askelöf hade också redan dragit sig ifrån honom; han betraktade Hammarsköld som ett utspelt kort — hvilket han också var. Hammarskölds omdöme om Askelöf var icke gynnsammare; han ansåg honom halft förfallen, endast lefvande för biribi-spelet i Stockholms spelhålor. Och han hade kanske icke så orätt. Det var Livijns ständiga oro, att Askelöf skulle gå under, att han skulle låta kroppen alltför mycket växa och barksätta sig kring själen.[1]

Livijn och Askelöf voro ständigt tillsamman; på kvällarna, då den förre ej trifdes i det "kalla hål", som Hammarsköld upplåtit åt honom, uppsökte han vännen. De "smorde" sin "lekamen på operakällaren" och predikade mot hvarandras lättja. De trifdes så utmärkt tillsammans, att de ärnade flytta tillhopa, bland annat också för att bättre kunna "bedrifva enfaldighet", hvarmed just förstods att smida skarpa anfallsvapen mot politiska motståndare.

Mycken "enfaldighet" bedrefs också i Askelöfs närhet trots lättjan. Som ofvan nämnts var tiden full af oro. Kriget hade förändrat både den politiska och litterära situationen, men ännu var allt oklart. Man visste icke riktigt, hvilka vägar man skulle gå. Endast ett var säkert, det rådde ett allmänt missnöje med allt och alla.

Det var detta missnöje, som fann sitt uttryck i den Askelöfska kretsen. Denna stod under dessa år Schwerin och riddarhusoppositionen nära, utan att helt ansluta sig till dess program. Den hade aflägsnat sig från Hammarsköld, som representerade Polyfemismen oförändrad; den stod på spänd fot med Upsalafosforisterna, och den tog afstånd från göterna.

[1] "Polyfem sjelf, som så modigt störtade sig i verkliga faror, möjligen utan att betänka hvad han gjorde, som förde striden manligen, som äfventyrat för sin mening sin borgerliga existence, och som derföre rönt den otack, att den uslingen Palmblad, hvars hela skapande förmåga är stöld, ja, stöld från vänner och fiender, vågar i ett bref till Maecenas, h:r Lars, fråga: 'Hvad hafver den menniskan gjort, som berättigar honom att yttra sig?' han, A., säger jag, står nu på branten att blifva verldsligen förlorad, spelare och liderlig; ännu håller jag min hand utsträckt, men om han håller den, eller om svaljet är för vidt, kan jag ej säga; allt nog, jag fruktar för honom."

Såsom Livijn skref (R. $^{5}/_{2}$ 16): ''I Vitterhetens rike tyckes en schisme föreslå: i Upsala tager man munnen för full och glömmer, huru mycket man är skyldig Oken. Här har Herr Lars flera gånger blifvit beträdd med oriktiga . . . uppgifter. Detta har kring Askelöf samlat en del af våra ljusa hufvuden; Götherne undantagne, som allt mer och mer försoffas, sträckta på Goticismens erlighets bäddar och skränande mot Söderns dvärjar, under det de sjelfva blifva Nordens. Ibland bekantskaper jag gjort är Scheutz, ett ypperligt hufvud, klart och ljust. Under namn af *Rutan* hafva vi bildat ett drickesförbund.''

En af de första följderna af Livijns och Askelöfs samarbete blef en tidskrift med den underliga titeln *Lifvet och Döden*, afsedd att förverkliga den politiskt-sociala karaktär, som Livijn redan 1811 önskade, att Polyfem skulle antagit. Tidskriften utkom i två samlingar på hvardera 24 nummer hos Deleen från den 16 okt. 1815—16 maj 1816; af äldre tidskrifter erinrar den närmast om ''Läsning i blandade ämnen'', hvilken Livijn redan 1806 framhållit som det lämpligaste mönstret, då han och Hammarsköld skulle startat ''Selene''. Att den dock erhöll en ganska obestämd karaktär, berodde väl på att tiden ännu var politiskt oklar, och att Askelöf hyste en berättigad rädsla för indragningsmakten. Den egentliga utgifvaren var Askelöf, som emellertid med stor månhet bevarade sin anonymitet — den röjdes först under hans sjukdom i slutet af året 1815.[1] Bland medarbetarne märkas Hammarsköld, Törneblad m. fl.[2]

I tidskriftens anmälan säges uttryckligen, att den önskade lämna en populär och underhållande läsning. Dock uppträder den strax polemiskt, om ock hofsamt, mot flera af dagens företeelser. Redan i anmälan tages bestämdt afstånd från den Grevesmöhlenska fejden och dess smädeskrifter, och i samma nummer börjar Livijn en rent juridisk artikel *Om skillnaden emellan Pasqvill och Smädeskrift*, hvars tendens är riktad mot det pågående skandalskrifveriet. I n:r 9 förekom en *Insändare*, ett angrepp på de judiska affärsmännen, från

[1] Jmfr R. $^{27}/_{9}$ 15 samt *Hammarsköld till Schwerin* $^{11}/_{12}$ 15. (Brinkm. ark).

[2] A. I. Arwidsson har i Livijns exemplar af tidskriften antecknat medarbetarnes namn.

hvilken dock Askelöf i någon mån tog afstånd i några *Reflexioner* (n:r 10). Livijn var däremot mycket uppretad och yrkade, trots sin eljest humanitära ståndpunkt, ytterst drakoniska straffbestämmelser mot dylika försök till oredlighet. (*Om Bankrutter, så vidt de höra under Strafflagarne* n:r 10 och 11). Artikeln skjuter betydligt öfver målet, men är briljant skrifven. Af Livijn är också noterna till en uppsats af kapten Lindeberg, *Dramatik*, som utgör en granskning af uppförandet af Voltaires Mérope (n:r 18).

I n:r 2 förekom en artikel af Askelöf, *En blick på vår tid*, hvilken mycket beundrades af Livijn.

De intressantaste bidragen i denna tidskrift utgöras dock af anfallen på expeditionssekreteraren Schoerbings Journal och på göticismen.

Redan 1812 hade grefve F. B. von Schwerin ärnat utgifva en ekonomisk tidskrift, men regeringen afslog hans begäran om portofrihet. Schwerin väckte då vid 1815 års riksdag förslag om utgifvandet af en statsekonomisk journal. För att förhindra, att denna föll i oppositionens, således i Schwerins och hans vänners, händer, förklarade regeringen, att den själf ämnade utgifva en sådan och trodde sig därmed vara fri från hela saken. Men expeditionssekreteraren Schoerbing, "en medgörlig medelmåtta utan kunskaper och dessutom med en bristfällig förmåga att behandla svenska språket" anmälde, att han önskade utgifva en statistik tidskrift. Förslaget upptogs mycket onådigt.[1]

Ögonblicket var väl valdt, ty som Livijn gäckande uttryckte sig: "Det är merkvärdigt att se, hurusom hvarje tidehvarf har sin regerande dårskap. Statistiken tillhör vårt."[2] Schoerbing var emellertid icke rätte mannen; också blef hela företaget ett fiasko. Tidningen, som börjat utkomma i januari 1816, gick in redan i juli. Askelöf och Livijn hade då redan i flera månader förföljt den med sina kvickhetspilar och på det skarpaste nagelfarit den.[3]

[1] C. Bååth-Holmberg, *En svensk storman*, s. 138 uppgifver, att regeringen själf utsåg Schoerbing till utgifvare. Hammarsköld däremot (Brink. ark. $^{25}/_{9}$ 15) nämner i bref till Schwerin, att både Rosenblad och Engeström gjorde svårigheter.

[2] R. $^{25}/_{10}$ 16.

[3] Askelöf skref en hel serie dräpande artiklar: *Svenska Statistiken och Statshushållningen på ett alldeles nytt sätt betraktade*, och i *Tryckfriheten*, en dialog af den art, som Askelöf sedan med så stort mästerskap begagnade

Under tiden hade "Lifvet och döden" skridit till anfall mot en annan af tidens "regerande dårskaper", nämligen göticismen. Mot denna hade visserligen Livijn icke i och för sig något att invända, men Lings ofta svulstiga och smaklösa förhärligande af den nordiska kraften och hans öfverdrifna bruk af den nordiska mytologien inbjödo till skämt.

Hammarsköld uppträdde mot detta Lings manér i en kvick artikel *Gothomani* (2 samlingen n:r 3), i hvilken han yttrar sig mot användandet af de nordiska gudanamnen i dikter af modernt innehåll.[1] Snart fick äfven Livijn ett osökt tillfälle att gyckla med göticismen, ungefär på samma sätt som han tidigare parodierat gallomanien. I n:r 61 af Stockholmsposten för 1816 hade nämligen Ling infört en dikt med anledning af grefvinnan H. M. Cronstedts död,[2] där han på ett synnerligen smaklöst sätt begagnat sig af den nordiska mytologien. Livijn parodierade denna dikt i n:r 19 af Lifvet och döden 1816, *Minne af den obäkliga Nordiska kraften*, och försåg dessutom parodien med lärda noter. Angreppet, ganska kvickt och dräpande, väckte uppseende, och Livijn fann sig föranlåten att i sista numret af tidskriften införa en förklaring. Dikten afsåg icke att förringa någon person vare sig lefvande eller död. "Skaldestycket förlöjligar endast en hos några vissa individer insmugen orddiger mattighet."

Anledningen, hvarför Lifvet och döden efter endast sju månader gick in, var säkerligen den, att Askelöf och Livijn planerade en annan tidskrift, afsedd att nästan uteslutande behandla ekonomiska frågor, och hvilken helt skulle utränga

sig af i "Svenska Minerva", gisslade han med stor kvickhet Schoerbing och en af hans medarbetare, professor Sjöborg, alltid illa ansedd af fosforisterna. Han sekunderades lifligt af Livijn, som i n:r 14 för 1816 och följande nummer ryckte fram med *Nya Bevis på djupheten af Herr C. M. Schoerbings Statistiska Snille och Kunskaper*. Denna artikelserie påminner till hela sin art om den hvassa recension Livijn några år tidigare riktat mot Wallins latinska öfversättningar. Efter detta skarpa gyckel afslutade han behandlingen af sitt offer med en ny artillerisalfva: *Ett allvarsamt ord rörande den Svenska Statistiska Journalen* (n:r 20 och ff.).

[1] M. Hallman, cit. arb., s. 87, tillskrifver Livijn, obekant af hvad anledning, denna artikel. Arwidsson har emellertid i Lifvet och döden antecknat Hammarsköld såsom författare, hvilket är det riktiga. Samma arb. s. 86 uppgifves Livijn såsom författare till *Ett ord till begrundande för det Svenska namnets försmädare* samt *En blick på tidens Kropp och frånvarande Moralitet*. Båda äro af Askelöf. På sid. 85 antydes, att Livijn skulle vara författare till *Några ord i anledning af den uti Stockholmsposten N:r 245 började granskning af Lagcomiténs förslag till giftermålsbalk*. Skrifsättet gör emellertid detta antagande föga troligt.

[2] *Minne af Högvälborna Fru Grefvinnan Hedvig Margaretha Cronstedt, född Friherrinna Ahlströmer.*

Schoerbings journal.[1] Härvid funno de helt oväntadt en medhjälpare, som blef själen i det nya företaget. Denne man var grefve F. B. von Schwerin. Han hade, missnöjd med de åtgärder, som vidtagits af 1815 års riksdag, beslutat, att icke mera deltaga i det offentliga lifvet eller syssla med författarskap. Askelöf hade emellertid i flera år stått i förbindelse med Schwerin, och när planen till tidskriften var uppgjord, sändes denna till honom. Schwerin, som här återfann sin egen idé till en ekonomisk tidning från 1812, blef strax förtjust, inledde korrespondens med de båda vännerna och ordnade hela företaget med sin vanliga energi och härsklystnad.[2]

Schwerins redan i vida kretsar bekanta namn utgjorde ett mäktigt stöd för tidskriften, hvars start också var ovanligt lofvande. Den hade öfver 1000 prenumeranter,[3] ett ovanligt antal, särskildt om man tänker på dess speciella karaktär. Enligt prospektet (dateradt den 17 juni 1816), skulle *Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper* hufvudsakligen sysselsätta sig med statsekonomiska, juridiska och inre politiska angelägenheter.

Innehållet i denna journal, som på grund af yttre omständigheter endast kom att omfatta trenne häften, var också synnerligen betydande. Tidskriften förebådar genom sitt frimodiga, oppositionella innehåll den liberala press, hvilken ett par år senare såg dagen. Den öppnades med ett förord af Schwerin, i hvilket han utförligt motiverar tidskriftens program, på samma gång som det utgör ett storstiladt och djärft försvar för tryckfrihetens nödvändighet i en konstitutionell stat. Schwerin öfverflyttade genom denna uppsats striden mot indragningsmakten vid 1812 års riksdag till den offentliga diskussionen. I andra artiklar kämpade han för de ekonomiska idéer, som besjälat Särskilda utskottet vid 1815 års riksdag. Askelöf publicerade ett par intressanta och aktuella uppsatser.[4]

[1] Under sommaren 1816 tryckte Livijn i Allm. journalen en liten juridisk artikel *Om ärans förlust såsom straff*.

[2] Askelöfs Minnesord om Schwerin i Svenska Minerva (den 15 april och ff. 1834). Se dessutom ang. Schwerins deltagande i Läsningen: "Bref från prosten grefve F. B. von Schwerin 1812—1820". (K. B.)

[3] Se förteckningen i tidskriftens olika häften. Polyfem hade endast 200 prenumeranter, Sv. Litteraturtidning ännu färre.

[4] *Om Preussiska Provincial-Credit Systemet* och *Om Pappersmynt och Creditpapper*.

Livijn hade i ett bref till Schwerin uppräknat icke mindre än elfva olika ämnen, som han ärnade behandla.[1] Det är en lista, som måste imponera, vittnande om en vakenhet, en idérikedom och en mångsidighet af intressen, som icke ofta påträffas.

I Läsningen tryckte emellertid Livijn endast tvänne uppsatser. Den första af dessa, *Om ett vettenskapligt tilldanande af ämnen till civila Tjenstemän*, behandlade en fråga, som länge varit föremål för hans betraktelser.[2]

Livijn förordade för höjandet af den svenska ämbetsmannakårens duglighet en mera omfattande och djupare teoretisk underbyggnad, än hvad som på hans tid kom juristerna till del. Livijns artikel väckte uppseende. I en för öfrigt fientlig anmälan af tidskriften yttrade sig Wallmark ganska gynnsamt om hans förslag, fast han undrade om i ett fattigt land som Sverige, där tjänstemännen voro illa aflönade, en så fulländad bildning kunde begäras.[3]

I tredje häftet af tidskriften tryckte Livijn *Historiska Anteckningar, rörande de inom fäderneslandet vidtagne anstalter emot yppighet och öfverflöd.* Ämnet var aktuellt. Schwerin och hans anhängare ansågo ju, att en af hufvudorsakerna till den ekonomiska bristen var den lyx i lefnadssättet, som utbildat sig under kontinentalsystemet. Livijn uttalar i sin artikel ingen bestämd åsikt om nyttan af öfverflödighetsförordningar. Hans afhandling inskränker sig till att gifva en öfversikt af de olika åtgärder, som i äldre tid vidtagits mot yppigheten, utan att man dock lyckats stäfja den. Uppsatsen är, såsom också ämnet inbjöd till, full af lustiga smådrag, som belysa olika kulturstadier. Både själfva afhandlingen och de till denna bevarade excerpterna vittna om, att Livijn hos äldre lagstiftare och historiska författare rikligt och sam-

[1] Brefvet finnes tryckt i *Handlingar ur v. Brink. ark.*, del II, s. 261 och är där odateradt; af konceptet, som finnes bland Livijns handskrifter, del V, framgår det, att det är skrifvet den 1 juli 1816.

[2] Närmaste anledningen till uppsatsen tyckes dock hafva varit en prisfråga i Grevesmöhlens tidskrift *Trompeten* (n:r 15 och n:r 16 1812) och hvilken besvarades af en insändare i n:r 62: *"Äro Embetsmännen bättre eller sämre nu än för 25 år à 30 år tillbaka?"* Senare hade samma ämne behandlats af *E. Bergstedt* i hans Lefvernebeskrifning öfver Schering Rosenhane (Kungl. Witt. Hist. och Ant. Ak. Handl., del 10.)

[3] Jmfr också R. $^{25}/_{10}$ 16 och $^{20}/_{12}$ 16. Se äfven tidningen *Föreningen* n:r 17 och 18 för år 1816.

vetsgrant dokumenterat sig för sin uppgift. Uppsatsen går icke längre än till 1760-talet.

Vid denna tid befann sig redaktionen i full upplösning. Redan i dec. 1816 (R. $^{9}/_{12}$ 16) meddelade Livijn kort och godt att ''oaktadt en stark afsättning på vår Jurnal, torde likväl omständigheter göra att vi med detta års slut upphöra''. Anledningarna voro flerfaldiga. Åskilliga bref vittna om, att en liflig strid pågått mellan de olika redaktionsmedlemmarna, om huru utgifvandet skulle ordnats för det kommande året. Schwerin antyder också lätt dessa omständigheter i den artikel i tredje häftet af tidskriften, i hvilken han kungjorde sitt utträde ur redaktionen. Såsom det egentliga skälet angaf han dock den genom 1812 förändrade tryckfrihetsförordningen, hvilken gjorde det kränkande för en författare att utgifva en tidskrift, då han aldrig kunde vara säker att gå fri för åtal. Schwerin protesterade på detta sätt emot den behandling, som Wetterstedt tillåtit sig mot Atterbom på grund af dennes recension af Svenska akademiens handlingar.[1]

Det ligger något visst storartadt i det sätt, hvarpå Schwerin här protesterar mot Wetterstedt och indragningsmakten. Onekligen beredde han sig också härigenom en elegant sorti ur den tidskrift, i hvilken han ledsnat vara medarbetare, men taktiskt hade det utan tvifvel varit riktigare, om han kvarstannat på sin post och steg för steg, med hela tyngden af sitt kända namn, stridt för tryckfriheten. Emellertid utgör denna skärmytsling ett förebud till de senare, långvariga strider, hvilka skulle utkämpas angående indragningsmakten. Det blef icke heller den sista, som Schwerin kom att föra för den fria yttranderätten.

Dessa misshälligheter föranledde dock ingen brytning mellan de tre redaktionsmedlemmarna. Mellan Livijn och Schwerin tyckes samarbetet föranledt en på ''ömsesidig aktning baserad vänskap''. Under de närmaste åren utspann sig en liflig brefväxling mellan dem. Livijn var Schwerins juridiska ombud och bistod honom på mångahanda sätt. Han var honom behjälplig med hans kritik af Vetenskapsakademiens

[1] Det är omöjligt, att här närmare ingå på dessa frågor. Se ang. den Atterbomska striden Trolle-Wachtmeister, *Anteckningar och minnen*, II, s. 91 ff.; Ljunggren, *Sv. Vitt.* V, s. 20 ff. — Äfven Wallmarks fientliga angrepp på Schwerin retade denna. Se *Allm. Journ.*, 1816, N:r 296., 1817 N:r 25, 110 och 115.

statuter såväl som med författandet af stadgar för det talsällskap, hvilket Schwerin stiftade 1820, men som fick en så kort varaktighet.[1]

Det var väl också hufvudsakligen genom Schwerins inflytande, som Livijn slutligen erhöll en fast anställning i hufvudstaden. Han lefde alltjämt som en privatlärd, sysselsatt med sitt arbete i krigslagfarenhet, hvilket han antog skulle komma att sysselsätta honom ytterligare en fem, sex år.[2]

Den 14 april 1817 tog han afsked från auditörsbefattningen vid Skaraborgs regemente och stod därmed vid fyllda trettiofem års ålder utan någon fast plats. På sommaren, då Livijn vistades hos Rääf på Millingtorp, tyckes han hafva funnit sin ställning betänklig, hvarför han skref till Askelöf och bad denne efterhöra, om han ej kunde få en adjunction i Svea Hofrätt. Helst ville han kommit in i Kammarkollegium, men ansåg detta omöjligt. Detta förslag rann ut i sanden. Senare på året föreslog dåvarande justitiekansleren Turdfjæll, hvilken som generalauditör lärt känna Livijn under kriget[3] och satte stort värde på hans duglighet, honom till aktor mot Disconterna, men han lyckades icke genomdrifva sin mening.

Både Turdfjæll och Schwerin arbetade emellertid för Livijn, och den 14 maj 1818 utnämndes han till krigsjustitiarie för landtarméens ärenden i Krigshofrätten.[4]

Livijn var mycket belåten med sitt nya ämbete, hvilket gaf honom 2000 riksd. i årlig lön samt arbete, som han förut

[1] Se Warburg, *Förbudet mot 1820 års Talsällskap*. (Hist. tidskrift. 1904).

[2] Han hade hos K. Maj:t anhållit om pekuniärt bidrag för renskrifning af nödiga akter, men erhöll endast löfte om någon ersättning vid hvarje års slut, då han visade, hvad som blifvit tillgjordt äfven som inköp af ett visst antal exemplar, då någon del utkommit. Resol. af 18 febr. 1817.

[3] Jmfr H. IV, 55, $^{14}/_{6}$ 1814.

[4] Arten af Schwerins medverkan framgår af följande brefutdrag: "Emellertid kunde väl herr Assessorn nämna för Turdfjæll, att jag ägt tillfälle att nämna Herr Assessorns namn för K (onungen). Skulle försök göras att ändra det fattade beslutet, hvilket jag icke tror kan lyckas, så kunde Turdfjæll slå duktigt på i väntan, att den ton, som jag angifvit, skall återljuda." — Livijn omtalar för Rääf utnämningen på följande sätt: "Vid förnyad föredragning utnämndes jag åter igen af K. sjelf, innan ännu någon hannt att öppna munnen, och som Protocollet är justeradt, anser jag mig säker, ehuru jag ej ännu fått fullmakten." (R. $^{2}/_{6}$ 18). Det förefaller af detta ställe som om ärendet föredragits två gånger och först mött motstånd i statsrådet; i statsrådsprotocollen finnes emellertid ingen antydan till något dylikt. — I dödsrunan öfver Livijn i Krigs. Vet. Akad. Handl. 1845, sid. 21 uppgifves felaktigt, att han utnämndes den 14 mars. Fullmakten bär ofvanstående datum.

var förtrogen med. Han beklagade endast, att han fick att göra med det militära och att inga ferier funnos.[1]

De maktägande hade emellertid icke orätt, om de betraktade Livijn som ''en orolig sälle'', ty att döma efter hans egna uttalanden i förtroliga bref, särskildt till Askelöf, spelade han under dessa år en icke obetydlig roll bak kulisserna såsom anstiftare af hvarjehanda guerillakrig mot regeringen.

Samtidigt med att oppositionen tillväxte på riksdagarna, började äfven liberala tidningar af bättre art än de tidigare skandalbladen att utkomma. Fr. Cederborgh grundlade 1816 *Anmärkaren*, i hvilken mot slutet af året 1817 Livijns och Askelöfs vän, Georg Scheutz, inträdde som medarbetare. Samma år grundlade B. J. Törneblad *Föreningen*, hvilken dock snart upphörde att utkomma. 1820 framträdde *Stockholms Courier*, utgifven af bröderna Theorell samt *Argus*, den mest betydande af tjugotalets tidningar, grundad af Scheutz och sedan fortsatt af magister Johansson. Särskildt mellan 1817—1818 och 1823 års riksdagar växte den liberala pressens betydelse. Trots hofkansleren och den hotande indragningsmakten vågade tidningarna uttala sin mening, och det på ett sådant sätt, att regeringen och ämbetsmännen blefvo tvungna att taga hänsyn till deras yttrande.

Första gången, som ett svenskt pressorgan lyckades genom sina artiklar på detta sätt vinna uppmärksamhet för sina åsikter, var, då ''Anmärkaren'' år 1819 upptog till behandling det s. k. Värmdömålet. Denna rättegång uppenbarade på ett ohyggligt sätt osäkerheten och godtyckligheten i dåvarande rättsförhållanden. Ett mord hade blifvit begånget mot ett torparfolk på Värmdön. Som misstänkt för mordet greps deras dräng. Denne bekände icke blott, att han var skyldig till brottet utan angaf äfven såsom delaktiga sin broder och sina föräldrar, hvilka likaledes bekände. Kronolänsmannen Röösgren införpassade alla dessa i häkte jämte en syster och en piga. Det visade sig emellertid snart, att drängen varit ensam om mordet, och att det var genom tortyr, piskning och andra våldsamheter, som kronolänsmannen förmått honom angifva föräldrarna och äfven tvingat dessa till bekännelse. Livijn var själf närvarande vid ett af tingen och upprördes

[1] R. $^{26}/_{6}$ 18.

öfver det sätt, hvarpå angifvaren och domaren behandlade de anklagade.[1] Den, som väckt talan mot kronolänsmannen, var de anklagades patron, kapten Leyonmark. Den första delen af dennes besvärsskrift till hofrätten skrefs af S. L. Theorell; den senare delen af C. Livijn, "med den påföljd att tvenne personer blefvo frikända".

Att döma efter Livijns egen berättelse i bref till Askelöf hade han dessutom på annat sätt ingripit och i icke ringa mån varit den, som ledt operationerna. "Man har trumpetat och mina kindben se lika så glorvördige ut som Stendeckers (en person i Gröna Rutan), då han rör pukorna och trumpeterne." Det vill säga han och Argus-Johansson satte Scheutz i rörelse, och "genom hans blad tände man eld och låga hos alla menniskor. Bengt Jönsson (=Törneblad) uppdrogs att författa en visa och 5 à 6000 Exemplar deraf, försålde till den lägsta Classen har äfven satt denna i rörelse på ett här i Sverige ovanligt sätt".

Livijn syftar här bland annat på de *Scener från Wermdön*, i hvilka G. Scheutz lifligt och medryckande beskref sina intryck under detta mål. Men att döma efter några bevarade fragmenter uppträdde äfven Livijn med en artikel i denna fråga. Den 11 och 18 aug. 1819 läses i "Anmärkaren" *Utdrag ur en resa till Kina*, daterad Cantschou. Brefvet utgöres af en allegorisk saga i Swifts stil; i denna berättas, huru befälet på ett europeiskt skepp anmälde för en kinesisk polismandarin, att en stöld blifvit begången. Denne lofvade, att de samma afton skulle återfå det stulna. Polismandarinen, hvars eget utseende erinrade om en öfvad missdådares, kastade blickarna omkring sig och fixerade hvar och en i folkhopen. Vid denna granskning började en kines att darra; han greps, piskades erbarmligt, men bekände icke, hvarför man slutligen nödgades släppa honom. Sedan man på detta sätt genompiskat hela folkhopen utan resultat, förnyades proceduren, hvarvid alla — bekände. Slutligen utvaldes två som de verkliga tjufvarna och drefvos genom lämpliga medel att yppa, hvar tjufgodset fanns, så att det hela lät ganska sannolikt. I detta ögonblick anlände ett bud från skeppet, att den verklige tjufven blifvit gripen och befunnits vara en af skeppets egna matroser.

[1] Bref till Schwerin $^{16}/_{8}$ 19. (koncept bland Livijns mskrpt.)

En rättegång anordnades på europeiskt sätt med vittnen o. s. v., och sedan tjufven öfverbevisats, hängdes han kort och godt vid masten, men han hvarken piskades eller torterades. Polismandarinen kan icke nog förvåna sig öfver detta besynnerliga sätt att skipa rättvisa.

Livijn räknade umgängesvänner bland flera af de litteratörer, som under dessa år grundlade den liberala pressen. Efter Nyströms utrikesresa 1818 och Askelöfs följande året, tyckes han hela sommaren 1819 nästan uteslutande varit tillsammans med Kardborren och Tumlaren, som han uttrycker sig, d. v. s. mag. Johansson och auditör G. Scheutz. Den senare, hvilken han 1816 omtalat i så vackra ordalag, hade nu betydligt fallit i hans aktning, och han betraktade honom endast som en lekboll för Kardborrens planer och sin egen ingifvelse. Johansson satte Livijn högre, fast han ingalunda fann honom behaglig i umgänget eller var blind för hans fel. Han skildrar honom med saftig humor. Han hade ''utgjort det kläde'', skrifver han till Askelöf, ''hvarvid Karborren under de icke mest behagliga fnysningar hängt sig''. Han finner det märkvärdigt, att så snart Johansson visat sin goda sida, ''så träder han strax fram med en motsatt, hvarigenom han rätt beskedligt fläckar allt det atachement man möjligen skulle frestas att för honom hysa''.

Livijns karaktäristik af de olika tidningsorganen är icke synnerligen välvillig, men bortsedt från vissa öfverdrifter, träffande. Courieren, där bröderna Theorell uppträda, är bara tidningsvatten, så tråkig, att man kunde tro, att den äldre brodern ämnade den till ett repositorium för sina processkrifter, under det att den yngre omtalade, hvad han nyss läst hos Adam Smith.

Han skildrar också, huru Kardborren magnetiserade och tumlade med ''Tumlaren'', d. v. s. huru han begagnade sig af Scheutz' tidning, Anmärkaren, för att främja vissa andra personers intressen. Kardborren själf hade där skrifvit ett par goda bitar, af hvilka den ena gifvit anledning till tidningens indragning. Tack vare Livijns råd hade man emellertid förutsett denna casus och skaffat sig tillståndsbevis på en ny tidning *Anmärkarne*, hvarför bidragen kunde utkomma utan afbrott.

Både Courieren och Anmärkaren påräknade Askelöfs med-

arbetarskap, då han återvände till Sverige, men detta var icke Livijns mening. Han ansåg, att de tillsamman borde grunda en ny tidning, och redan 1819, då Värmdömålet var under uppsegling, förklarade han, att han längtade efter en *Minerve suédoise* ''för att hopsamla de många materier, som stå en författare till buds''. Följande året återkom han till samma tanke och skref till Askelöf (den 4 jan.):

''Vore ej tiden nu måhända inne att utföra, hvad som genom Herr Lars' bristande verldskännedom och lösliga åsigter af verlden blef under Polyfemiska fejden eftersatt och att således låta en svensk Minerva rusta sig till fejd. En ändring i Styrelsesättet förestår oundvikeligen, sträckte den sig ock icke längre än till personerne, och du känner af gammalt, huru klokt det är att alltid hafva sitt ord med i laget. Vi kunna i detta fall räkna på Karborren, som vill låna sitt namn och se ut såsom den der stode i spetsen för altsammans. En ära, som man väl kan unna honom, till saken är väl kommen i gång, ty ditt framställningssätt och min obetydliga historiska kännedom, skola snart röja hvilka, som äro deltagare i företaget. K. förblifver i alla fall en eftertänkelig karl, kunde han blott en gång stryka studenten utaf sig.''

Af dessa planer blef emellertid ingenting. Askelöfs utrikesvistelse varade ända fram till 1823, och under tiden hade Scheutz och Johansson grundlagt sin egen tidning. Det var Argus och icke Svenska Minerva, som blef tjugutalets förnämsta liberala organ, och när Svenska Minerva ett tiotal år senare kom till, var det för att representera helt andra åsikter än de, som Livijn och Askelöf i detta ögonblick hyste.

Livijns egna bidrag till tidningspressen under dessa år äro hvarken många eller synnerligen betydande. Med anledning af ett rykte om, att den påtänkta riksdagen skulle förläggas utom hufvudstaden, en fråga, som vid denna tid diskuterades i tidningarna, införde han i Anmärkaren den 5 jan. 1820 en liten kvick skämtartikel *Bref, funnet i ett Sterbhus*. Det är dateradt den 2 dec. 1768, och i öfverensstämmelse med sin datering är brefvet hållet i gammalsvensk stil. Brefskrifvaren är en gammal landtjunkare, en svuren fiende till riksdagar öfver hufvud, som anser, att om en riksdag nödvändigt måste äga rum, den icke under några villkor bör hållas

i Stockholm. Och den gode mannen anför flera tungt vägande skäl för sin mening, hvilka alla forma sig till ett bitande gyckel med regeringens rädsla för folkopinionen.

I en annan skämtartikel gjorde Livijn narr åt denna tids prohibitiva tullstadga. *Moget och öfverlagdt Betänkande, anbelangande strängt ansvar för införsel af utrikes producerade rofvor; afgifvit i det högst-upplysta Rådet i Tungusien af Parcus Petrusculus, Premier-Vaktmästare vid Handelsvågen och Underkikare på Vexelhorisonten.* Äfven denna uppsats är i Swifts indirekta satiriska stil och står att läsa i Anmärkarne den 1 mars 1820. Författaren undertecknar sig *Måns Nyberg* och uppgifver sig vara en broder till den Nils Nyberg, hvilken fordom till Polyfem öfverantvardade Kapten Baggfots papper. I detta mycket roliga och välskrifna angrepp skämtar Livijn med de alltför höga tullsatserna och den orimliga lurendrägeriförordningen.[1]

Askelöf vistades under dessa år utrikes med uppdrag för Magasinsdirektionen att på utländsk ort försälja dess öfverflödiga spannmål. Under hans bortovaro utspredos hvarjehanda rykten om hans verksamhet, och dessa nådde slutligen äfven fram till tidningspressen.[2] Man anmärkte, att ett land som Sverige ej borde exportera spannmål, men om det skedde, behöfde man ej därför afsända en särskild underhandlare, som lönades med 2000 pund sterl., och under alla förhållanden borde man valt en person, känd för talanger, världserfarenhet, vana att sköta affärer m. m. Äfven rent personliga utfall mot Askelöfs redlighet saknades icke. Livijn underrättade Askelöf om, hvad som förehades af hans fiender, och försvarade honom i *Anmärkarne* n:r 43 1820 (Bihang) i en kvick och dräpande artikel.[3]

[1] M. Hallman, cit. arb. s. 129 anser, att denna artikel är riktad mot Hans Järtas 1816 inlämnade Utlåtande om medel till hämmande af skadlig yppighet. Denna åsikt är oriktig. Järta uppträder i denna skrift liksom Livijn emot de prohibitiva åtgärderna. Livijns uppsats är riktad mot den då gällande tulltaxan af 1816 samt Lurendrägeriförordningen af 1819 och 1820 samt öfver hufvud mot hela den lifliga diskussionen om prohibitiva åtgärder, som dessa år fyllde tidningspressen.

[2] Se *Anmärkaren* n:r 82 och 83 1820.

[3] Åtskilliga fragmenter från denna tid utvisa att Livijn ytterligare tänkt ingripa på olika områden. Hit höra några dramatiska utkast: *Skomakare Petters ankomst till underverlden, Frihetsvännen, Landsväg*, samt en artikel *Förnyade, oförgripliga tankar om frihet i bruk af förnuft, pennor och tryck o. s. v.* (se ang. dessa Mortensen, *Livijns dramatiska författarskap*, s. 311.

XIV.

Gröna Rutan.

Stockholm var vid denna tid ännu en liten stad. Den hade endast omkring 75,000 invånare. Ännu fortlefde trots nya idériktningar mycket af det Gustavianska tidehvarfvets franska kultur, och alltjämt var det hofvet, som tryckte sin prägel på den gamla residensstaden. Med nyfikenhet följde man händelserna inom konungaborgen.

Ännu hvilade något visst idylliskt gammaldags öfver dess gator och gränder. Det gör ett putslustigt intryck, när man i denna tids tidningar ständigt och jämt finner klagomål öfver den bristfälliga renhållningen. Orenligheten sammansopades i små stackar på gatorna till stort men för de gående och körande. Sederna voro i mångt och mycket råa. Ett bevis därpå är de täta morden, som för jämnan uppskakade befolkningen, så mycket mera som polisen icke alltid lyckades upptäcka den skyldige. I Blanches mästerliga Stockholmsberättelser finner man ofta ett återskimmer af dessa seder.

Penningtillgången var knapp. Äfven på säkra namn eller inteckningar var det svårt att få penningar. Ofta måste lånesökaren vänta månadsvis, och för att lånet skulle utfalla måste tjänstemännen mutas. Livijn, som hade fullt med dylika kommissioner för sina vänner i landsorten, berättar, att han redan i sex veckor fått vänta på att utfå ett antaget lån, trots att han hade en släkting i banken. Rääf fick vara beredd på att betala 1 $^1/_4$ % i kommission för att erhålla sina penningar, ty detta var, hvad tjänstemännen fordrade. Under dylika förhållanden frodades naturligtvis procentareväsendet.

Trots de svåra tiderna var Stockholm samma lättsinniga och lifslystna stad som alltid. Man roade sig på alla möjliga upptänkliga sätt. Teater och maskerader, galanta äfventyr och hasardspel, fina supéer och stora middagar omväxlade.

Det finnes en förträfflig källa för att lära känna denna tids intima Stockholmslif, nämligen de bref, som notarien Becker[1] skref till Askelöf under dennes utrikesvistelse åren 1821—1823. Becker är icke någon djupsinnig natur. Han vet visserligen, att hvad som framför allt intresserade Askelöf var politiken, men som han också vet, att han icke själf förstod sig därpå och ogärna läste riksdagsprotokoll, så aflägsnade han sig hastigt från detta ämne, om han någon gång kom att vidröra det. Men han är en äkta Stockholmsk sällskapsmänniska. Han intresserar sig för utnämningar, kortspel, middagar och god arrakspunsch och inte så litet, tyckes det, för könet. Och alla rykten och historier, som han under detta sällskapslif uppsnappar, berättar han för Askelöf. Han kallade sina bref med en anspelning på den rubrik, under hvilken Argus plägade meddela sina skämtartiklar, för ''sin Mosaik'' eller också rent ut för — skvaller. ''Du ser, att det lappri jag meddelar, flyter ur pennan liksom sqvallret ur en kärringtand.''

Än är det nytt från hofvet. Kronprinsen har som primo Amoroso mycket att göra. Grefvinnan Löwenhielm bibehåller ännu sin plats. Under lägret vid Malmen kommenderade hennes man jägarekåren. Något mankerade vid en manöver, och då prinsen vänligt förehöll Löwenhielm felsteget, ursäktade sig denna därmed, att det var svårt att manövrera, då kommando skulle ges med trummor i saknad af skickliga hornblåsare. General Boije inföll då genast: Ers Kungl. höghet måste nödvändigt skaffa horn åt Löwenhielm. Prinsen svarade allvarsamt: han skall få hornblåsare.

Snart berättas det dock, att kronprinsen skulle förmälas med prinsessan Josephine Eugénie af Leuchtenberg. Man talar om hans resa till Paris, som skulle vara i två månader. Askelöf blir så länge borta, att Becker också hinner berätta för honom om anstalterna till emottagandet af den nyförmälde

[1] Per Adolf Becker, f. i Norrköping $^{8}/_{6}$ 1791, där fadern var magistratssekreterare. Efter aflagd hofrättsexamen, blef han notarie i Öfverståthållareämbetets kansli 1812. Han dog i Stockholm $^{20}/_{11}$ 1836.

prinsen, som Becker firar med att ställa tolf vaxljus i Askelöfs fönster.

Äfven om Carl Johan själf har skandalkrönikan åtskilligt att förmäla. Marianne Koskull har fallit i onåd och lefver i stillhet. Hon lär vara remplacerad af fru Flach, hvars man trippar "på våra smutsiga gator med ganska hög kulle på sin runda hatt". Frun, som förut visat sig ganska enkel och utan andra prydnader än dem naturen gifvit henne, lyser nu af briljanter och pärlor så starkt, att man på börsassambléen nyårsdagen knappast såg någon grannare; också skall hon haft på sig alla julklappar hon fått. Vid en börsassamblé några dagar senare behagade hans majestät att hela aftonen från sin loge åskåda hennes dans, och man berättar också, att vid en af hofvets soarées dansantes, blef fru Flach häftigt sjuk och på nådig befallning förd genom en liten trappa ned till fröken Koskulls rum för att vederkvicka sig, hvarefter en viss *stor* medicus därnere hos patienten passade hela aftonen.

En händelse, som mycket omtalades, var operamaskeraden den 16 november 1820 — den första sedan 1792, då Gustaf III föll för en mördarekula. Den var talrikt besökt, och man sade, att samlingen utgjordes af omkring 2000 personer. Däraf voro dock de flesta omaskerade. Ovanan vid dylika nöjen orsakade, att de flesta personagerna nöjde sig med att se på hvarandra, och för att tala med Argus var det synbart, att man för denna gången inskränkte sig till att känna sig före, och att de flesta karaktärsmaskerna lämnat karaktärerna hemma.

Vid de följande maskeraderna tycks det dock hafva gått lifligare till. Man började vänja sig mera vid aktionen.

Utom dessa maskerader funnos många andra publika nöjen: spektakler på dramaten; och hvarje lördag gafs på hösten 1821 s. k. kostymbaler vid Djurgårdsbrunn och Sabbatsbergsbrunn. Dessutom hade Kungliga Humlegården ett par aftnar varit eklärerad med marschaller, fyrverkeri m. m., då man där kunnat efter artillerimusikens takt och ibland en talrik samling människor af bägge könen för 24 skilling banco personen sig gladeligen förlusta.

Icke mindre typiskt är ett annat ämne, som ständigt återkommer: kortspelet. Man spelade i början af seklet säker-

ligen långt mera än senare och i hvarje fall högre. Stockholm var ännu fullt af hemliga spelbanker, där värden vanligen bjöd på middagar med splendida viner för att sätta gästerna i stämning. Becker såväl som Askelöf kände väl till dessa ställen.

Äfven maten spelade en stor roll i denna tids Stockholmslif, såsom ju är bekant från många håll. Orvar Odd har i en liten mästerlig, skälmaktig uppsats sammanfört tre af tidens förnämsta publicister under titeln "En gastronomisk trio". I denna stoltserar Askelöf såsom representant för den klassiska, akademiskt fulländade och korrekta gourmandismen. Pierres biffstekar och Blåportens abborrar hafva också funnit sitt eko i tidens litteratur. Detta dominerande intresse för kökskonstens raffinement är typiskt för tiden efter Napoleonskrigen litet hvarstädes i Europa. Becker undfägnar också Askelöf med detaljerade skildringar af festmiddagar på Börsen och supéer hos umgängesvänner. Framför allt omhuldade han Lilla sällskapet, där fru Axelsson residerade. Där firades den 17 april 1822 vårens ankomst till hufvudstaden med en finfin supé. "Någon sådan måltid har hon troligen aldrig gifvit. Utom det att hela bordet var beklädt med en mängd af blommor och platanen beväxt af späd krasse, som genom konst var drifven upp och hvarmed 8 à 10 eller 12 kringstående bouteljer äfven voro öfverallt beklädda . . . så skådades där och afspisades flere läckerheter af rökt lax, spenat, ärtskidor, sparris, ovanlig i storlek, kräftstjärtar, höns, kycklingar etc."

På detta sätt fortsätter Becker att för Askelöf berätta om nyheter och njutningar på Stockholms horisont. Krigsrådet Ulrich har anklagats för att hafva utpränglat en förfalskad sedel, hvilket visar sig vara oriktigt, då han själf emottagit den i god tro såsom vinst i ett viraparti. Karl XIII:s staty har ankommit till staden men lär vara alldeles misslyckad, då den har hufvudet för stort och hängmage, hvilket salig kungen icke hade, men man filar på den och söker snygga upp den. Stor är icke Beckers repertoar. Han vändas själf öfver, huru litet han har att skrifva om.

Livijn var ingen sybarit som Askelöf och Becker. Det var sällskapsglädjen och det intellektuella, som var hufvudsaken för honom i umgänget med människor. Karaktäristiskt nog lät han också sällan se sig inom kretsen sedan Askelöf

rest. Beckers ständigt återkommande refräng är, att efter Askelöfs afresa ser man icke mera Livijn. "Du känner honom — han måste uppsökas."

Ett af de ämnen, till hvilka Becker ständigt återkommer, var Rutan. Många af de personer, som han omtalar, voro rutomän. Ty det var vid denna tid, som i Stockholm florerade ett sällskap med det vackra namnet *Den Gröna Rutan*, mera högtidligt och ännu vackrare Den Smaragdglänsande, Gröna Rutan. Namnet klingar, och det är fullt af nyromantisk mystik. För talarna på Rutans högtidsdagar var det ett kärt ämne att filosofera öfver dess ursprung och söka lyfta en flik af den slöja, som dolde dess hemlighetsfulla forntid. Ty att dess historia sträckte sig ned genom tiderna och att dess uppkomst dolde sig i sagornas dunkel, därför talade många gamla traditioner. En talare, att döma af handstilen säkerligen Hammarsköld, af hvilkens tillvaro i sällskapet eljest inga spår finnas, hade genom kabbala utdragit ur Indiens gamla sagoböcker, att Gröna Rutan ledde sitt ursprung tillbaka till Österlandet. En annan, skalden Dahlgren, ansåg däremot knappast, att han skulle blifva trodd, då han förklarade, att Gröna Rutan ledde sina anor tillbaka till syndaflodens tid, och att dess instiftare var ingen mindre än Gubben Noak.

Den vetgirige kan i Gröna Rutans handlingar finna ännu flera lärda utläggningar om sällskapets historia och namnets betydelse. Här må endast ytterligare anföras den version, som innehålles i sällskapets stadgar, och hvilken obestridligen sprider ett visst ljus öfver "den oförbränneliga, outrannsakliga smaragdglänsande gröna rutans" uppgifter och verksamhet. Dessa läsas i ett litet elegant, af bästa linnepapper förfärdigadt häfte, som har formen af en rombisk ruta och är inbunden i ett sirligt grönt pappband:

"Som erfarenheten visat, att man här i landet för att hafva roligt behöfver nödvändigt vissa konstiga tillställningar, kända under namn af Ordensceremonier, och några goda vänner, som gerna vilja hafva roligt af, med och åt hvarannan, befara att i en framtid denna åsyftan kunde blifva ouppfylld, derest ej på förhand nödiga anstalter vidtogos till främjande af ett så gladt och nyttigt ändamål, ty skall, på sätt och med villkor här nedanför finnes stadgadt Ruta hållas.

§ 1.

Gröna Rutan är namnet på ett sällskap af bekanta och goda vänner, som på obestämda tider sammanträda för att skratta åt sådant folk, som i afvaktan af mycken vishet och stora hemligheter låta sig recipieras i detta broderskap, efter hvilket vigtiga göromål en eller flera bålar, allt efter närvarande Ledamöters antal samt råd och lägenhet, skola under sång och munterhet uttömmas för att sålunda under några ögonblick dränka detta lifvets måhända ej lättburna bekymmer.

Benämningen för en dylik corporation kan egentligen vara likgiltig, men å andra sidan bör otvifvelaktigt hvar sak hafva sitt namn. Till ett tecken af den sublima enfald och ädla anspråkslöshet, som bör utmärka denna förträffliga inrättning, har man öfverenskommit att nämna densamma efter den ojemförligt väl stickade, fast numera af ålder något trasiga *Nattröja* af grönaktigt skotskt tyg, som en af nu närvarande ledamöter högtiden till prydnad sig iklädt."

Dessutom föreskrefvo stadgarna, att receptionerna skulle så anordnas, att de icke två gånger voro lika. Detta till undvikande af enformighet. Permanenta ämbeten med särskild rang fingo icke förekomma. Ordförande, sekreterare och andra officianter valdes för tillfället. Politiska samtal voro förbjudna. Eftersom sällskapet stiftats den 9 januari, Nicanorsdagen, valdes denne till sällskapets skyddspatron, fast hans egenskap af helgon kanske var något tvifvelaktig.

Vid sammankomsterna uppträdde medlemmarna under särskilda namn, såsom ju alltid brukligt varit i dylika sällskap. Några af de mera bemärkta medlemmarna hade flera sådana. Det utgjorde en speciellt nyromantisk mani att skapa konstiga, humoristiska namn. Så kallades Askelöf Öfverorator Gerdt Wollenweber, som han redan hetat i Pro Joco; han döptes också till Rutans Quasi. Livijn var Storgevaldiger och Storinkvisitor Olof Mollbergsson f. d. Ceremonimästare i f. d. sällskapet Pro Joco.

Med andra ord: Gröna Rutan utgjordes af ett sällskap lustiga bröder, litteratörer, yngre tjänstemän, en och annan militär, lärare och politiker och en del affärsmän. Dessa sammanträdde då och då i all gemytlighet för att förlusta sig med skämt och hämta styrka ur bålen för att lättare bära hvardagslifvets bekymmer. Hvem, som var den egentlige stiftaren, är

svårt att säga. Säkert är däremot, att den utgått ur den lilla krets af politiska och litterära fritänkare, som vid denna tid samlats kring Askelöf, och till hvilken hörde Livijn och Scheutz samt arkitekten Nyström. Att Livijn tagit en högst verksam del uti sällskapets tillkomst framgår af flera omständigheter. Man tycker sig spåra hans skämtlynne, som så ofta älskade att uttrycka sig i juridisk form i stadgarnas snirklade blandning af lagstil och bisarra infall. Det är han, som bevarat handlingarna, kanske därför att de innehöllo så många bidrag af honom, kanske också därför, att han ansåg Rutan för sin egentliga skapelse. Hela stiftelsen bär för öfrigt en äkta Livijnsk karaktär. Han tyckte icke om stora sällskap — han anmärkte på, att talsällskapet var för stort och blandadt — utan små och intima cirklar, där man ogeneradt kunde låta skämtet flöda och infallen spela. Äkta Livijnskt är det också, att sällskapet utgör en parodi på ordenssällskapen i gemen och kanske framför allt på det högtrafvande, romantiska Manhemsförbundet.

Men naturligen har också Askelöf och Scheutz och andra gjort sin insats i Rutans lif. Den förres torrolighet och urbana sätt gjorde honom högeligen uppburen. Han strålade som en vänlig Buddha, hvars välvilliga leende spred sitt solsken öfver hela sällskapet. Askelöf hade också en annan egenskap, som högt värderades af Rutomännen: med van och skicklig hand tillblandade han arraksbålen.

Sin intima karaktär förlorade sällskapet snart. Livijn klagade i ett bref till Nyström 1820 öfver att det tillväxte i omfång, och detta var väl en af orsakerna till att det under tjugotalets första år förlorade sin charme för åtskilliga af de äldre medlemmarna.

Det mest betydande inval, som gjordes i sällskapet, var, när den 23 augusti 1820 Olof Mollbergssons fader, Mollberg, anmäldes till inträde. Det var skalden C. F. Dahlgren, som under denna Bellmanska benämning höll sitt intåg i sällskapet. I honom vann det en ny kraft, hvilken sedan med en mångfald af lustiga impromptu förljufvade Gröna Rutans samvaro.

Sällskapets sammankomster ägde rum på Hamburgerbörs i den s. k. Speluncan, en mindre sal, ryktbar icke minst därför att Markallsnätterna där hufvudsakligen sammansmid-

des. Stundom sammanträdde man dock också i kryddkrämaresocietetens hus i Trångsund.

Till dessa sammankomster inbjöds sällskapet medelst lustigt stiliserade kallelsebref. Mycket roligt är det, som utfärdades till afskedsfesten för arkitekten Nyström, då denne 1818 skulle anträda en längre utrikesresa för att vidare utbilda sig i sin konst. Det är emellertid så pass fritt både i ord och teckningar, att dess innehåll helst bör förblifva en ordenshemlighet.

Ofta utlofvades i dessa kallelsebref hvarjehanda upptåg och konstnärliga produktioner, hvarmed de sig infinnande skulle förlusta. Särskildt på en Bellmansdag tyckes sällskapet hafva förvandlats till en fullständig cirkus, vid hvilken Rutans första konstberidare, Jean Lustre, synnerligen utmärkte sig. Utklädnader voro mycket omtyckta. Så uppträdde Livijn vid ett tillfälle såsom storgevaldiger i röd kappa med kapuschong, hvit staf, handklofvar och svart mössa. Vid ett annat tillfälle anordnades "bröllop mellan fader Mollberg och den förrymda och i allmänna tidningar trenne gånger efterlysta Mor på Tuppen".

Receptionerna tyckas hafva varit synnerligen uppsluppna, hvilket icke heller är underligt, då de anordnades af så kvicka skämtare som Dahlgren och Livijn. Ofta sökte man förbrylla recepienterna med en massa frågor. Ett helt blad i handlingarna innehålla ett schema för, huru ett dylikt förhör borde anordnas af storceremonimästaren. Såsom det nämndes i stadgarna lade man an på, att receptionerna skulle vara olika för hvar gång, också äro anordningarna ofta mycket speciella, omväxlande och fantasirika.

Livijn har äfven uppvaktat sällskapet med åtskillig annan rolighet, såsom *En rutomannasaga*, att döma efter bevarade fragment synnerligen drastisk, samt *Om aflöningsstaten för kejsar Numas Ståndrabanter eller fattigförsörjningen, en statsekonomisk blick under ett statsekonomiskt tidehvarf.*[1] Början till denna skämtuppsats är ganska rolig. Den innehåller ett utfall mot statsekonomien, som "för det närvarande är menniskoslägtets räddisa och menniskoslägtets pannkaka.

[1] Den senare finnes bland Gröna rutans handlingar, men troligen är den föredragen i tredje graden af Par Bricole. Manuskriptet bär nämligen följande anteckning: 1822 den 16 november uti P. B. n:r 3 af C. L.

Man börjar likasom med räddisor, alla vigtiga afhandlingar med statsekonomiska öfversigter och på samma sätt, som man i tarfliga hus slutar med pannkakor, slutar man ock riks- och landtdagar med statsekonomiska stadganden''.

Denna prosatext afbrytes af trenne inlagda dryckessånger.

Dessa visor, liksom åtskilliga andra från denna tid, uppenbara ett nytt manér i Livijns diktning. Under sina ungdomsår hade han skrifvit dryckesvisor i den antika stilen såsom Klopstock och de tyska anakreontikerna. Vissa af dessa påminna också om Goethes och hafva nästan karaktären af kommers- eller studentsånger eller af moderna Goliardsånger. Till stilen närma sig dessa dikter ofta odet, och ruset är dionysiskt uppfattadt och kyligt skildradt, nästan som en offertjänst åt guden eller besjunget som ett smärtstillande medel mot de jordiska lidandena. Endast i utkast till en eller annan tidigare dikt som ''En christlig förmaning'' bryter det nordiska rusets tunga stämning igenom.

Vid denna tid finna vi en grupp dikter af Livijns hand, där verkligen den bacchiska yran rasar som hos de gammalsvenska skalderna Runius och Holmström eller senare hos Bellman. Det är också dessa skalders inflytande, som tydligt spåras. Språket äger ofta en gammaldags kraft som hos sextonhundratalsförfattarne, för hvilka Livijn visat ett tidigt intresse.

Bellman var för denna generation i icke ringa grad en ny skald. Det var fosforisterna, hvilka ånyo gjorde Bellman bekant för den svenska publiken. Redan Hammarsköld hade i sitt inträdestal i V. V., hvilket handlade om Bellman, påpekat hans förtjänster, och i ''Läsning i blandade ämnen'' hade han ägnat honom en sonett.

Eljest var det närmast den bekante tyske författaren E. M. Arndt, hvilken flere år vistats i Sverige och kände till svensk litteratur och svenska förhållanden, som i sin ''Einleitung zur historischen Karaktersschilderungen'' påpekade Bellmans betydelse (1810).

Sedan gaf Atterbom i tredje häftet af Phosphoros en karaktäristik af Bellman, samtidigt som han redogjorde för denna generations mest populära dryckesskald, Valerius. (''Om Bellman och Valerius''). Vid ungefär samma tid bör-

jade äfven Bellmans dikter att spridas genom nytryck bland den större allmänheten, som hittills endast haft de sällsynta originalupplagorna att tillgå. Äfven Livijns intresse väcktes för denne den ypperste af alla Bacchi sångare.

En Bellmansk ton återklingar tydligt i de smådikter, som äro inlagda i Konung Numas ståndrabanter och i åtskilliga andra poem, kanske något tidigare eller ungefär samtida:[1]

Jorden är ej mer en grop,
Lifvet knappast värdt en daler,
Stjernor le som kopparstop,
Solar glänsa som pokaler,
Jorden en enorm pokal,
Må vi simma, må vi dyka,
Och hvar broder som en hval
Sig i floribussar byka.

Tonen hos Livijn har icke det lätta och graciösa som hos Bellman, icke heller det lekfulla och jollrande som hos Dahlgren, hvilken ungefär samtidigt försökte sig i denna stilart. Livijn står sextonhundratalets skalder närmare, påminner mången gång genom skämtets grofkornighet men blodfulla kraft om sin släkting Zachris Livin, hvars bondepos utgjort en kär barndomsläsning för honom.

Livijn har skrifvit tre större, halft episka dikter, upplästa i Bacchanaliska sällskap, i hvilka ruset skildras med en rent af brutal lidelse. Svagast af dessa är den tidigaste, legenden *S:t Nikanor*, föredragen på Gröna Rutans högtidsdag den 10 januari 1819.

Den bästa af Livijns dikter i denna art är däremot legenden om *Den heliga Barbara*. Livijn berättar, huru en gammal krögarmutter i Rom vid namn Barbara af påfven förklaras för helgon efter utståndna lidanden i jämmerdalen; ämnet är behandladt med fyllighet och kraft, och berättelsen glider lätt undan. Början alluderar på Gröna Rutans Spelunca:

[1] Dessa smådikter äro omöjliga att datera, där icke såsom i Numas Ståndrabanter tiden är angifven. Möjligen har jag i Clas Livijns lyriska skriftställarskap satt början för detta manér i hans lyriska diktning något för tidigt.

Långt fjerran hen uti förflutna dagar,
Höll Mutter Barbara i gamla Rom
En lönnkrog, hvarest man, polis och lagar
Till trots, fick dugtigt smörja hals och gom,
Fick sköta alla svårt förkylda magar
Och muntra opp en kulen ålderdom;
Dit såg man hedersgubbar omärkt lunka
Och inta säte i Madams spelunca.

Det var en hydda af det bästa slaget,
Der Hoffbro utstrött konstens rika prål;
Med nedspilld duk var bordet öfverdraget,
Och deruppå en spräckt men sinkad bål;
Der stod en säng, der Mutter förr i taget
Så pigg som Chloris röjt sin blomsterskål;
Än skålen fanns, men blomstren voro borta,
Ty på allt jordiskt kommer man till korta.

En afton utbryter gräl i den eljest så ''träfliga'' krogen, en man slås ihjäl, de öfriga fly, och mutter lämnas ensam med liket. Statsvakten tillskyndar och för henne ''till stadens kista''. Domaren förhör henne, men skrattar ut henne, då hon vill försvara sig. Hon dömes skyldig till mordet och straffas med en månads vatten och bröd.

Och nu utmålas först törstens kval och sedan rusets salighet. Två dagar och två nätter sitter Barbara med blå läppar och förvirrade ögon i sin cell och stirrar med förtviflan på vattenkrukan. Förgäfves anropar hon fångvaktaren om förbarmande och beder honom gifva sig om också blott en fingerborg af bränvin, om också blott en liten kork att suga på. Den hårde hör icke hennes böner. Den tredje natten framskrider, skärtorsdagsnatten, då Barbara i vild feber slungar krukan mot väggen — och se den öppnar sig och in lunkar Silenus. Han bjuder henne att bestiga geten och följa sig till Walpurgisnattens fröjder, och han stillar hennes törst med arraksångor.

Det är karaktäristiskt för Livijn, att verklighetsskildringen plötsligt slår öfver i det fantastiska; fängelsescenen slutar med

en Blocksbergsresa. Och denna öfvergång är utmärkt utförd och psykologiskt motiverad.[1]

Från år 1831 är en tredje dikt af samma karaktär, likaledes uppläst i Par Bricole. Den är utan titel, men börjar "I Upsala sutto de gudar tillsamman" och skildrar, huru gumman Barbara med en arraksbål gör sig Valhalls gudar underdånige.

I slutet af år 1821 skrifver Becker: "Den gröna rutan börjar blekna". Sällskapet hade sett sina bästa dagar, fast det ännu blomstrade upp då och då under de närmaste åren, såsom vid Askelöfs återkomst till fäderneslandet 1823, då han liksom vid sin afresa firades med en stor fest. Men Livijn klagade öfver, att kretsen blifvit för stor; den gamla intimiteten var försvunnen, och upptågen för många.

Åtskilliga af medlemmarna ingingo i andra sällskap af samma karaktär. Livijn själf var redan en ifrig Par Bricolist, där han snart skulle stiga till de högsta graderna. År 1824 stiftades ett annat dylikt muntert gille, Bellmanska sällskapet, som öfvertog flera af Gröna Rutans medlemmar, bland andra Livijn, som i detta sällskap gick under benämningen "den gruflige brodern".

[1] Legenden om den heliga Barbara upplästes på högtidsdagen den 28 november 1821 i Par Bricole, "men," berättar Becker, "lästes så illa af Broman, att man ej förstod något, oaktadt Herden (Arnoldsson) gjordt sig allt besvär att med prydeliga bokstäfver föreviga Riddarens opus".

XV.

Ånyo i Polyfems håla.

Det var icke endast i politiken, som Livijn under dessa år uppträdde som paskillfabrikant. Också i litteraturen utgick ifrån den Askelöfska kretsen, där Livijn var den eviga stridens princip, en bestämd opposition. Denna riktade sig under de första Stockholmsåren icke längre mot Svenska Akademien och dess trogna försvarare, Journalen, som Livijn ansåg besegrad. ''Markall är väl i allmänhet död, så att han numera kan liknas med de i högarne huserande vålnader, dem blott Götherne uppgrofvo för att röja sitt mod''. (R. $^{12}/_{3}$ 16.) Hans förbittring riktade sig nu emot fosforisternas egna skaror och mot göterna.

Hans angrepp på de senare i ''Lifvet och döden'' är ofvan berättadt. I sina bref uttrycker han sig icke blidare om dem.

Med ett visst erkännande yttrade han sig däremot om götiska förbundets utställning af konstverk 1818. ''Den är härlig och fördunklar alldeles Målare-Academiens . . . Likväl kan jag ej i de exponerade Göthiska bilderna, ehuru flere af dem äro arbetade af den verkligen djupe Fogelberg, se annat än imitationer af Grekerne eller Romarne. Odin är en Juppiter med en persisk mitra på hufvudet, Thor en Herkules, som bär hammarn i stället för klubban o. s. v. Men bockarne och galtarne göra en vidrig effekt hos Gudomligheter. De utvisa blott, att hela Gudaskaran ej nått så hög cultur, som en vanlig torpare, hvilken gerna forslar dylika osnygga djur utom samlefnadskretsen.''[1]

[1] R. $^{2}/_{6}$ 1818.

Eljest äro Livijns omdömen synnerligen skarpa. För Afzelius, hvilken arbetade med folkvisesamlingen, uttalade han sitt ohöljda förakt. Han kallade honom "den insignifiante" och berättade de befängdaste historier om honom. Under det att Palmblad, Atterbom m. fl. ständigt lågo öfver Rääf för att han skulle skänka Afzelius sina visor till utgifvande, afrådde honom Livijn bestämdt. Afzelius hade icke intelligens och kunskaper för att kunna gå i land med ett dylikt företag. Triumferande utbrast han också, då verket utkom och Afzelius ej med ett ord tackat Rääf för den stora samling han öfverlämnat till honom: "Nu har du skördat Lönen för dina uppgifter åt Afzelius, och hvad mest fägnar mig är att Jacobus (Adlerbeth) måste sjelf medgifva, att jag har rätt."

Vi känna också redan Livijns omdöme om Hammarsköld. Denne hade ingenting lärt och ingenting glömt utan befann sig alltjämt kvar på den polyfemistiska ståndpunkten.

Hammarsköld stod vänskapsfullt vid sidan om Upsalafosforisterna. Däremot hade Livijn och hans krets åtskilligt att invända mot dessa. Redan i början af 1816 profeterade Livijn i mystiska ord för Rääf, om att en schism förestod i vitterhetens rike. Det var nog icke svårt för honom att blifva sannspådd, ty säkerligen var han bakom kulisserna den egentlige anstiftaren. Han syftade troligen med sina ord dels på det angrepp mot göterna, hvilket han och Hammarsköld i detta ögonblick förberedde i "Lifvet och döden", dels på Scheutz' företal till Werners Dalens Söner, i hvilket denne angrep Upsalienses för deras katoliserande tendenser.[1] När Atterbom i midten af februari 1816 vistades i Stockholm, dolde man icke för honom, att man fronderade mot fosforismen.

Som bekant uppväckte också Scheutz' öfversättning, när den på våren 1817 publicerades, en storm af ovilja. Det var icke att undra på, då just vid denna tid fosforisterna från annat håll anföllos för sina religiösa åsikter. Journalen riktade i tvänne olika serier af artiklar skarpa anfall mot deras katolska sympatier. Att under dessa förhållanden Scheutz, som hittills gällt för en anhängare af fosforismen, uppträdde mot den nya skolan, ansågs som förräderi. Hammarsköld grep till pennan

[1] Ljunggren, *Sv. Vitt.* V. sid. 119.

och insände en recension af Dalens Söner till Palmblad, hvilken lofvade att ännu skarpare hvässa pilarna.[1]

Livijn fann detta angrepp på Scheutz oberättigadt och skref till Askelöf (A. $^{22}/_{7}$ 17): "Det är i allmänhet obegripligt, huru Upsaliensarne nu tagit sig före att slurfva och förhäfva sig . . . Du kan ej föreställa dig, i hvilken onåd Scheutz fallit för företaget. De unga och omyndiga klaga högt öfver denna menniskoförståndets förvillelse, och sanningen att säga blifva de för mig med hvar dag allt mer och mer vedervärdiga. Samma uppblåsthet, samma begär att herrska inom tankens republik, som förr gjorde Academisterne så föraktlige och förhatlige, caracteriserar äfven dem. Och småpresterne, hvaraf Östergöthland är en rik plantschola, skria på gammalt öfligt vis, värre en högpresterne." På samma sätt uttryckte han sig äfven för Hammarsköld (H. V. $^{25}/_{7}$ 17).

Redan före uppträdet mot Scheutz tyckes all förbindelse blifvit afbruten mellan Upsalienses och den Askelöfska kretsen. Livijn skref till Rääf den 9 december 1816, att man icke visste, hvad Atterbom och Palmblad företogo sig.

Visserligen hade Atterbom och Palmblad ännu icke öfvergifvit skansarna, men de började få nog af striden. Året förut hade hofkanslern ingripit och skaffat dem en varning inför konsistorium, med anledning af anfallet på Leopold. Dylika händelser upprörde den egentligen ej alls för polemik anlagde Atterbom och måste dessutom på ett helt annat sätt trycka dessa unga akademici än de fria litteratörerna i Stockholm. I december 1816 ärnade ärkebiskopen ingripa mot Atterbom, på grund af vissa yttranden i hans försvar mot Journalens anfall på hans religiösa ståndpunkt. Genom en försiktigt affattad förklaring i första numret af Litteraturtidningen för år 1817 afböjde emellertid Atterbom angreppet.

Stockholmarna voro emellertid icke belåtna med detta stridssätt. De ansågo, att man borde levererat en kamp för tryckfriheten. Både Schwerin och Törneblad begärde och erhöllo utdrag ur Teologiska fakultetens protokoll, men då detta icke innehöll annat än att fakulteten svarat nej på en af ärkebiskopen framställd fråga, så kunde inga anfallsgrunder däri-

[1] Denna recension infördes i *Litteraturtidningen*, n:r 21 och 23 1817 jmfr Ljunggren, V, sid. 121.

från hämtas. Törneblad skref en kort uppsats i sin tidning ''Föreningen'', i hvilken han förklarade, att publiken vore trött på dessa långa filosofiska tvister, samt tillade, att om man kämpade för sanningen, borde man hellre bli martyr än röja en neslig fruktan. Ett brefutkast från Livijn till Atterbom, dateradt den 1 januari 1817 och hittills okändt, visar, att han själf ingripit och erbjudit sina råd och sin juridiska hjälp åt Atterbom.[1] Men Atterbom svarade aldrig på detta bref, såsom Livijn själf antydt på sidan om konceptet.

Mot Geijer yttrar sig Livijn synnerligen hätskt. Sedan han erhållit professuren, hade han blifvit lat, såsom Livijn alltid förmodat han skulle blifva efter väl erhållet brödstycke. Han lät Schröder ensam utgifva Scriptores. ''För öfrigt hyllar äfven han tidens demon, den söta gudaktigheten, och hans båda utgifna tal hafva nog mycket af bondekaplansvisheten. Likaledes klandrade han hans afhandling i första häftet af Svea. (''Feodalism och republikanism''). ''Hemsk och ljusskygg smyger sig der en själens högre krafter lönmördande obscurantism.''

Om möjligt ännu hårdare bedömde han Geijers afhandling om Thorild: ''Herr Geijer, som (för att tala i Gammal Lagstil), bort ställas vid stupone, dels för det han understått sig att med en trångbröstighet utan like stympa, omskrifva och snöpa Thorild, dels ock för det han i sin afhandling om Thorild ådagalagt en gränslös egenkärlek och högfärd, har genom ett politiskt. . . missgrepp fått en betydenhet, som kunde göra honom farlig, så framt han rätt förstode att maniera sin betydenhet.''[2]

För Tegnérs person och diktning tyckes Livijn aldrig hyst någon verklig sympati. Dennes inträdestal i svenska akamien om Oxenstierna, som förtjuste hela samtiden, parodierar han på ett mycket ironiskt sätt.[3] Livijn angriper allt och alla, och han är under dessa år i ett stridshumör värre än någonsin.

[1] Se *Bilaga III.*

[2] A. $^{14}/_{3}$ 21. Jmfr A. $^{24}/_{1}$ 21.

[3] ''Tegnér har hållit sitt inträdestal i Svenska Academien. Detta var ett opus af eget slag. 1:o undervisade han Academien, hvad den hade att göra för att, efter hans mening följa tiden, detta skedde med begagnande af den nya Scholans phraseologie, så att man kan med skäl säga, det uppbars han af Atterbom etc., som han under tiden skällde på. 2:o flagornerade han på det allra uslaste sätt den under tiden insomnade Rosenstein, denne kallades den sista kämpen af en förfluten hjeltetid etc.; det undföll ingen af Publicum,

Splittringen mellan fosforisterna var således så godt som fullständig. Livijn och Askelöf gingo sina egna vägar. Då inträffade en händelse, som ännu en gång förenade de splittrade skarorna. 1819 hemkom Atterbom från sin utrikesresa och hälsades med stora hedersbetygelser af vännerna. Han anställdes som kronprinsens lärare, hvilket emellertid icke väl upptogs på alla håll. Man ansåg, att en fosforist icke passade på denna plats. I slutet af året utgaf han "Poetisk kalender för 1820", i hvilken funnos tjugufyra dikter af honom själf. Dessa dikter motsvarade knappast vännernas högtspända förhoppningar, men anmäldes dock berömmande af den vänskapligt sinnade pressen.[1] Från den motsatta sidan började man emellertid snart att "spruta etter öfver honom", både på grund af hans anställning som kronprinsens lärare och med anledning af Poetiska kalendern. Cederborghs "Anmärkaren" kom med en skarp recension den 18 mars. I början af april ryckte Wallmark själf i elden och anställde i en elak och orättvis anmälan en jämförelse mellan Atterbom och Mattias Bjugg.[2] Då var det, som man, för att begagna Livijns uttryck, vältrade stenen från Polyfems håla och ännu en gång upptog striden mot Wallmark, hvilken åter börjat påtaga sig en viss majestätlig myndighet, som ovillkorligen borde näpsas. Kommittén för Markalls sömnlösa nätter, bestående af Atterbom, Dahlgren, Hammarsköld, Livijn, Sondén och amanuensen vid Kungliga biblioteket Ödmann, höll täta sammanträden på någon af stadens källare, vanligen på Hamburgerbörs, mötesplatsen kallades *Speluncan*, Polyfems håla.[3] I slutet af maj

att sådant ju ej skedde för att både hastigt och lustigt åtkomma ett pastorat; 3:o lofprisade han Gustaf III och hans tidehvarf: beviset hvarföre han var så stor hemtades deraf, att Tegnér hade i sin ungdom önskat se honom och gråtit öfver hans död såsom ett hinder för denna lofvärda nyfikenhet — härmed jämföre man det yttrande han i Poemet Svea fällt öfver samma tid för att inhämta betydelsen af ordet: *tempora mutantur;* 4:de recenserade han Oxenstjernas arbeten, omtalade den nya skolans metaphysiska flygsand, som sätter sig öfver poesiens skönaste blommor etc. — jag var nu mätt och gick min väg. Det löjligaste af allt var hans elocution, som gjorde, att Skåningar, Finnar, Gottländningar och äfven Wermländningar ansågo honom hvar och en för sin landsman." (R. 36. 16/7 19. jmfr A. juni 19., citeradt af Ljunggren V, s. 247.)

[1] Jmfr Ljunggren, *Sv. Vitt.* V. s. 345.

[2] Att det var dessa omständigheter, icke såsom Sondén säger, att man ville visa Wallmark, det hans motståndare äfven förstodo sig på skämt, framgår såsom Ljunggren påpekat bl. a. af Livijns yttrande i kallelsebrefven, såväl som af företalet till Markall, I, där Livijn alluderar på Wallmarks recension af Atterboms Poetiska kalender. Jmfr Fredlund, *Dahlgren,* sid. 184.

[3] Hammarsköld-Sondén, *Sv. Vitt.* V, sid. 535 och Fryxell, *Bidrag*, s. 27.

1820 utkom första Markallsnatten från trycket.[1] Den var skrifven på lediga hexametrar och skildrade i en form, som än anslöt sig till Homeros, än till Virgilius, striden mellan akademikerna och fosforisterna. Här uppträdde Polyhistrio, Markall och alla de andra välkända gestalterna från Polyfems karikatyralbum som Homeriska hjältar, väl beskenade och iförda glänsande kopparrustningar. Dikten var kvick och icke för lång. I sex korta sånger var sagan all, och fosforisterna stodo såsom segerherrar. Icke underligt, att dikten väckte uppseende. Atterbom kunde berätta, att öfverallt på promenaderna i Upsala såg man studenter, läsande i det blå häftet, och innan årets slut var en ny upplaga nödvändig.

I akademiska kretsar väckte skriften stor ovilja såsom naturligt var. Till och med Hans Järta ryckte ut och började skrifva parodier och vreda utfall mot fosforisterna.

Kommittén för Markallsnätterna fortsatte emellertid sina sammankomster. I det första segerruset var man bestämd på, att en hel serie af nya Markallsskrifter skulle följa. Askelöf och Livijn skulle meddela hvar sin allvarsamma politiska afhandling till nästa häfte. En Markallsmyt skulle skrifvas.[2] Dahlgren hade utlofvat *Bergströmiana* och en milesisk saga öfver *Markalls öden såsom åsna,* därefter borde *Markalléa'n* vidtaga.

Bland Livijns papper finnes möjligen ett obetydligt utkast till den politiska Markall.[3] Eljest tyckas alla dessa planer hafva torkat in utom åsnedikten, på hvilken ifrigt arbetades. Dock rådde numera icke samma enighet som angående den första natten, och de arbetande ledamöterna voro delvis andra.

Den Första natten var baserad på en parodisk hjältedikt af Hammarsköld, troligen skrifven 1810, *Dunciade eller Rimarekriget,* hvilken omarbetades hufvudsakligen af Hammarsköld, Atterbom och Sondén. Nu var Atterbom återrest till Upsala, Hammarsköld deltog obetydligt, likaså Sondén. Upphofsmännen till andra Markallsnatten voro däremot Dahlgren och Livijn. I november 1820 fick Atterbom första sången till

[1] Detta framgår af Atterboms bref till Livijn af den 3 juni d. a., aftryckt hos Warburg, *Samlaren* 1910, sid. 138.

[2] Säkerligen af Hammarsköld. Bland dennes manuskript finnes en hittills ej observerad skrift: *Historiskt-kritiska undersökningar om Markallsmyten, dess utgreningar och inre betydelse.*

[3] Se Mortensen, *Livijns lyriska skriftställarskap,* sid. 95.

genomseende och ombads att snarast möjligt återsända den, då de tre första sångerna skulle utgifvas till jul. Atterbom afrådde emellertid detta, förrän hela dikten med sina sex till åtta sånger förelåg färdig; den skulle då göra långt större effekt. Dessutom meddelade han i ett bref till Hammarsköld (21 november) åtskilliga råd angående redaktionen, samt uttryckte den önskan, att Tegnér borde lämnas ur spelet. Han ville, att Stockholmsfosforisterna skulle komma till Upsala i och för rådplägning om dikten, ty själf hade han icke tid att resa till Stockholm. Palmblad instämde i dessa Atterboms anmärkningar och ansåg, att det vore bäst om utgifvandet helt inställdes.

Dessa anmärkningar upptogos icke väl i Stockholm, där Livijn var mera stridslysten än någonsin. När därtill kom, att Atterbom i Poetisk kalender år 1821, hvilken blef synlig i bokhandeln i december 1820, i sina *Recensionsblommor* och *Fridsropet* yttrat sig försonligt om Leopold, Tegnér, Ling och Franzén samt synbarligen hissat parlamentärflaggan, så ansågs han af Stockholmsfosforisterna som en affälling. Hammarsköld, den oförsonlige Leopoldsfienden, skref en skarp granskning af kalendern, hvilken dock icke Palmblad utan omarbetning ville intaga i Litteraturtidningen. Huru Livijn uppfattade situationen framgår af ett bref till Askelöf den 24 januari 1821: "Sedan Markals ena flygel var genom 1:a Natten kringgången, föll det Amadeus in att slå chamade i Poetiska Calendern, och i Recensionsblommorne har han till Leopold ropat sitt *pater peccavi*, och i Litt. Tidn. knäfallit för Esaias. Men följden häraf har blifvit, att redan ligger andra natten under pressen, Upsalienses ovetande, och, broder! på heder, den är qvickare, än den första. Far min har gjort sjelfva stommen och en del af ifyllnaden, och din tjenare har ockrat med sitt pund efter den anda, som i honom är."

Andra Natten utkom i april 1821 under titeln *Åsnan, romantisk hjeltedikt, öfversatt från Tungusiskan.* I denna uppträder Wallmark såsom åsna, hvartill han förvandlats i Första Nattens sista sång. Hans herre är *PAW*, d. v. s. Per Adam Wallmark. Mönstren för denna dikt äro Wieland och Ariosto. Såsom helhet är dikten långt mindre lättfattlig än den Första Natten. Planen är oredig och öfverlastad, och det hvilar något

lärdt och torrt allegoriskt öfver stora partier, dock finnas enskilda lyckade scener och många enstaka kvickheter.

Vi hafva sett, att Livijn var själen i denna sista kamp mot akademikerna. Hans medarbetarskap i Markallsnätterna är däremot mera sekundärt.[1] I den Första Natten har han endast författadt företalet *Till Allmänheten*, som i hans gamla sändebrefsstil utgör en skarp uppgörelse med Wallmark.[2] Dessutom var det han, som uppsatte formuläret för kallelsebrefven till "Stora Bergström".

I Andra Natten äro Livijns bidrag långt talrikare. Arwidsson uppgifver, att han "lemnat planen till första sången och diktat flera strofer deruti. Största delen af sjöstriden på Bläckhafvet, uti tredje sången är utaf honom, likaså uti fjerde sången en mängd strofer af . . . besöket i Tartaren . . . och Elyséen. Äfven i femte och sjette sångerna anträffas bidrag af honom." Med stöd af bevarade Livijnska utkast anslår Fredlund hans medarbetarskap uti dikten till ungefär en niondedel af andra Natten.[3]

Livijns ofvan citerade yttrande i bref till Askelöf angående sitt medarbetarskap är tämligen allmänt hållet och icke synnerligen upplysande. När Livijn omtalar, att Dahlgren gjort stommen, kan detta knappast betyda annat än, att han ordnat, komponerat och redigerat planen till de sex sångerna, men det är till stor del efter Livijns idéer. Dikten vimlar nämligen af uppslag, som med säkerhet kunna föras tillbaka till Livijn. Bland dennes papper finnas en hel del fragmenter, hvilka nästan gestalta sig såsom förstudier till Markallsnätterna. Öfver hufvud tyckes det, som om Livijn varit den förste, hvilken fått idéen att uti en stor parodisk hjältedikt förlöjliga de akademiska skalderna. Redan i januari 1804 talar han om att skrifva en dylik hjältedikt à la Silverstolpe. Troligen finnes också ett obetydligt utkast kvar af denna dikt i fragmentet "Dagens händelser". I ett annat poem, "Metamorfoserna", hvars idé går tillbaka till 1805 (den bevarade planen är från

[1] Rykten tyckas dock hafva kringlupit, att Livijn var skriftens egentliga upphofsman. Jakob Adlerbeth uppgaf detta för Tegnér i bref af den $^{14}/_{7}$ 20 *Ur E. T:s papper*, s. 131.

[2] Livijns manuskript till detta företal är icke bevaradt. Bland Livijns papper är det ersatt af ett rentryck. I Werners samlingar finnes ett korrekturafdrag till företalet med Atterboms rättelser.

[3] Fredlund, cit. arb., sid. 195, jmfr *Livijns lyriska skriftställarskap*, sid. 91, där ytterligare en del fragment finnas upptagna.

1810), ville han skildra "ödets makt på varelser dem det i andra former brakt", således en serie förvandlingar, och de personer, hvars väsende på detta sätt skulle afslöjats, voro samma akademiska skalder, hvilka han tänkt förlöjliga uti föregående dikt. Därmed hafva vi påträffat en af moderidéerna till Markall II, nämligen förvandlingsmotivet. Detta går sedan igen i *Sändebrefvet*, där det skildras, huru akademisterna snart skulle genom olika förvandlingar oskadliggöras (se ofvan sid. 148). Äfven *General Glödhatt* förtjänar i detta sammanhang ett kort omnämnande. Uti detta fragment framställes generalen såsom en vandrande riddare, hvilken vid sin sida har Ecervelé såsom vapendragare. På samma sätt uppträder uti Markall II riddaren PAW med Asphalinius vid sin sida. PAW har dessutom samma karaktär som General Glödhatt. Han framställes som en miles gloriosus, hvilken endast tänker på att äta och sofva.

Ännu ett steg närmare komma vi andra Markallsnatten i Livijns utkast *Konstens heliga graf*, skrifven den 21 mars 1816. I detta riktar Livijn sin satir icke blott mot de akademiska skalderna utan också mot göterna. Detsamma är förhållandet i Markall II. Formen är i båda lånad från den romantiska hjältedikten. I detta fragment skildras, huru drömmens gud inknyter Markall i sin näsduk, fäster knytet på sin vallmostaf och svingar sig upp i luften. Både Wirsén och Fredlund hafva påpekat likheten med andra Markallnattens första sång, där gudinnan Sysis inknyter Paw i sin schal och flyger bort med honom till det land, där han skall uträtta sina bragder. Markall föres af guden till landet Utilien, ett paradis, där alla blifva feta. Samma schlaraffenland återfinner man i skildringen af Elyséen i Markall II.

Vi se således, hur en hel serie af bevarade fragmenter utvisa, att idéen till en stor parodisk hjältedikt spirat och utvecklats i Livijns sinne under ett par decennier. Dessa fakta motsäga icke på något sätt det förhållande, som samtiden och Livijn själf tydligt erkände, att det var Dahlgren, som var diktens egentlige författare.[1]

Dahlgren och Livijn blefvo under dessa år nära vänner

[1] Livijns deltagande i författandet af Markall finnes närmare och i detalj undersökt i Mortensen, *Clas Livijns lyriska skriftställarskap*, sid. 89 ff.

— en vänskap, som fortfor genom lifvet. Man har icke svårt att förstå deras sympati för hvarandra. De voro från samma landskap, hade i mycket samma litterära smak, intresserade sig för Bellman och Jean Paul, och båda voro i djupet af sitt väsen samma redbara och hjärtegoda naturer. Den förre var den gladlyntaste af de två. Den senare bar på en ansats till melankoli, som kunnat passa en tragiker. Dahlgren var obestridligen den lyriskt mest begåfvade, men också den barnsligaste. Livijn hade större tankestyrka och större lärdom.

I Markall II, där fosforisterna satiriserade sig själfva, angripas Livijn och Askelöf, därför att de efter Polyfems nedläggande dragit sig ifrån de andra och tänkt uträtta mycket, som på grund af deras lättja icke blifvit utfördt. De blifva under fälttåget efter de öfriga fosforisterna och slumra in tillsammans på en häll.

Äfven alluderas på Livijns förhållande till Mästerkatten, och i ett icke tryckt utkast gifves följande karaktäristik af honom själf:

> ''Som Axel Sigfridsson, svept i en kappa
> Af lutter eld, skall Mollbergsson här ses,
> En Hafsfru honom skall i håret nappa
> Och till spectakel här ej anstånd ges.
> Vid mastens fot han sitta skall och tjuta,
> Och hvad han börjar skall han aldrig sluta.''

Eljest bilda Livijn och Dahlgren i Andra Markallsnatten en grupp för sig själfva. De frondera mot den ortodoxa fosforismen. När Atterbom håller föredrag om det absoluta, ropar Mollberg borta från en vrå:

> ''Det Absoluta tömmer jag i draget! —
> Rätt, ropte Mollbergsson, min far, rätt så!
> Jag följer dig: i punschens gyllne floder
> Bor Sanningen, all Skönhets milda moder.''

De tillrättavisas också af Lorenzo, som inpräntar:

> ''Oss Amadeus rätta kosan banar.''

I underjorden pinas de tillsammans af Argus för allt deras spott och hån. Deras värsta straff blir, att de icke ett

ögonblick få skratta. Redan deras namn utvisa för öfrigt, huru nära de äro förenade.

Markallsnätterna blef det sista försöket till en polemisk sammandrabbning mellan de olika skolorna. Från alla håll genljödo snart fridsropen. Man var trött på det långa käbblet. Under de följande åren samlade sig i stillhet de förnämsta kämparna för att framlägga frukterna af sin utveckling, och under tjugotalet framkommo flera af romantikens mest betydande dikter.

Äfven Livijn hade en känsla af, att det nu gällde att göra ett positivt inlägg och låg hela sommaren 1821 öfver kommitterade att framträda med en kalender. Ändtligen lyckades han få Dahlgren på sin sida. Man insamlade bidrag, hvarvid man förfor så strängt, att Euphrosyne af sju insända poem återfick fem; Livijn skrifver därom: ''Emellertid spridde sig rygtet till Uppsala, och utgingo derifrån vinkar öfver nyttan och nödvändigheten att qvarblifva under det förmynderskap, som desse herrar, med så mycken distinction och huldhet, redan en längd af år benäget åtagit sig och fört. ''Nej'', svarade Sonen och fadren Mollberg. Nu råkade hela det fosforistiska Istambul i villervalla. Amadeus lät utgå sändebref till när och fjärran boende, hvari han jemmerligen klagade öfver krämpor, otacksamhet, förföljelser o. s. v. Callovai grep denna gången väl ej till klubban, men lät förstå, att slika försök voro ytterst farliga. Ingen väsnades likväl värre, än Carl och en viss Gummelius. Desse utropade för alla anhängare, att en stor fara öfverhängde nya Scholan af tvänne renegater, benämnde Polyfem och Mollbergsson, hvilka långt ifrån att visa tacksamhet, för det de fått njuta skydd i Scholans palmlundar, tvärtom visade åhuga att sjelfve bemäktiga besagde tomt; Mollberg fadren var såsom förförd, mera att beklaga. Af Polyfem var likvist mindre att befara, i anseende till hans maklighet, men af Mollbergssons falskhet och förrädiskhet kunde stora olyckor de troende tillskyndas. Denna predikan gjorde ett stort intryck på de spedare gemöterne, och Mollbergsson anblickas af alla, af trängtans, längtans samt tjusningens berusning henförda ungersvenner med vrånga ögon . . . Emellertid hoppas man, att friden skall återställas, emedan Geijer hitväntas, lik en annan Curschid Pascha, öfver julen,

för att förkunna de rebelliske nåd, så framt de vilja nedlägga vapen och erkänna sina rättmätiga herrar; det är så mycket mera sannolikt, att sådant misslyckas, som Ödet blandat sig i saken . . . Jag nämnde nyss ödet, och jag bör således förklara, huru det kommit med i spelet. Dermed har nemligen så tillgått, att då döpelsen skulle ske på vårt arbete, voro vi i yttersta förlägenhet om namn. Väl femtio det ena mera bizarrt än det andra, uppgafs. Men detta ökade blott villervallan. Ändtligen gjorde jag det förslaget, att utgallra 10 de bästa, skrifva dem på lappar och kasta dessa i en hatt. Förslaget antogs, med 9 kom man snart till rätta. Allesammans oskyldiga barn; men i afseende på det 10:de befann sig Committéen i förlägenhet. Ändtligen tog man ett utan synnerligt val. Far min drog lotten, och se det var den sista lotten eller *Opoetisk kalender för poetiskt folk*. Du undrar väl ej, om Lorenzo bleknade vid uppläsandet. På fråga hvarföre? svarade han, att det förekom honom så besynnerligt att se 15-åriga förhållanden i ett ögonblick slitas. Och jag nekar ej, att äfven mig har det vid närmare eftersinnande förefallit eftertänkligt, att Skickelsen skulle på sådant sätt afskära en förbindelse, till hvars upplösning efter hand år skulle eljest hafva åtgått. Jag är likväl nöjd att så skett. Sannolikt producera vi ej heller något nytt och bringa svenska vitterheten till sin höjd, men vi skola likväl försöka att hålla fältet rent, intill dess den rätta såningsmannen kommer. Ty icke var det din eller de öfrige Polyfemisternas mening, att med så mycket besvär och fara bränna ett svedjeland af franska Scholans klippta granar, för att derigenom bereda nya Scholan tillfälle att få plantera sina tårepilar. Något högre måste väl dermed åsyftas; och om man ej kan rädda mera, måste man söka rädda rätten till tviflan.''

Detta förslag var tydligen riktadt mot Atterboms poetiska kalender. Äfven om icke denna titel utdragits, fanns det i hatten kvar ytterligare ett par, som icke skulle förfelat sin adress.[1] Så uppfattades också företaget i Upsala. I ett bref från Atterbom till Euphrosyne uttalar denne sig tydligt om

[1] Man läser i Livijns papper bland förslagen till titlar för denna kalender äfven följande: *Poetiska irrfärder emellan Allmänna Journalen och Upsala litteraturtidning* o. s. v. Bland Livijns papper finnas trenne utkast till förord till kalendern, af hvilka dock intet helt kom till användande.

situationen. ''Almqvist och Sondén,'' säger han, ''äro (oss emellan sagdt) de enda reella, renhårade och pålitliga af våra stockholmsvänner — Dahlgren och Livijn äro i sitt slag utmärkt duktiga personer, på hvilkas *hufvuden* jag sätter ett högt värde. Man måste i vissa saker icke räkna så noga med dem, som med andra; de bestämmas vanligtvis af ögonblickets infall . . . Emellertid bör du väl tillräckligt känna min karaktär för att inse, att detta titelblad hvarken kan förvandla mina tänkesätt i afseende på det personliga värdet hos våra stockholmska vänner, ej heller minska min aktning för deras ovanliga talent[1].''

Innehållet i kalendern var för öfrigt föga polemiskt och i allmänhet värdefullt. Där fanns dikter af Euphrosyne och Hammarsköld, grekiska sinndikter, öfversatta af Sondén, två sagor af Almqvist, två noveller af Livijn samt dessutom åtskilliga bidrag af Dahlgren. Kalendern kunde också glädja sig åt ett gynnsamt emottagande. Följande året utkom en ny upplaga, och man skred omedelbart till förberedelserna för ett sommarhäfte, hvilket utkom i slutet af oktober. Äfven detta var af ett rikt och omväxlande innehåll, men det möttes af skarpare kritik ifrån vissa håll inom pressen.

Emellertid hade Livijn fått sin vilja fram: splittringen emellan Upsala- och Stockholmskretsarna var genomförd. Säkerligen var det just den Opoetiska kalenderns framkomst, som gjorde att Atterbom icke längre kunde fortsätta sin egen kalender. Han hade numera endast Carl von Zeipel vid sin sida. Hammarsköld drog sig tillbaka från medarbetarskapet i Svensk Litteraturtidning, hvilken afsomnade med 1824 års årgång. De forna vännerna gingo numera skilda vägar.

[1] *Fredlund*, cit. arb., s. 227.

XVI.

Riddarens giftermål.

Med torr humor tecknar Becker för oss tydligare än någon annan det intryck, som Clas Livijn eller, som han kallar honom, ''Riddaren'' gjorde på sin närmaste omgifning. Äfven under vanliga förhållanden var han en underlig figur, en bizarr blandning af don Quixoteska hetsigheter och Sancho Panzas flegmatiska nykterhet. Till undvikande af explosion måste han behandlas försiktigt som ett krutfat. Man visste aldrig riktigt, i hvilket lynne han för tillfället befann sig, eller från hvilken sida han skulle tagas.

På hösten 1821 tedde han sig emellertid för vännens erfarna ögon mer än vanligt oberäknelig eller, som denna uttrycker sig, ''rätt putslustig''. Becker upptäckte snart, att något besynnerligt försiggick med riddaren Clas. Han var sällan synlig, men visade han sig, var han tvär och missnöjd och frånvarande. Han skref inga bref till Askelöf, och då Becker en dag i början af november förebrådde honom detta, svarade han, att han sedan sin återkomst från Norrköping i slutet af augusti icke satt pennan på papperet med undantag af några expeditioner i Krigshofrätten. Han bad för öfrigt hälsa till Askelöf, ''att han var död''.

Becker behöfde för öfrigt icke länge sväfva i okunnighet, om hvad som försiggick. Livijn behöfde snart en förtrogen, för hvilken han kunde uppenbara sitt hjärtas hemligheter, och Becker blef den utvalde. I halft förtäckta ord kunde denne för Askelöf snart antyda, att Clas förehade stora ting. Han hade bedt hälsa till Askelöf, att han snart finge ett bref, som

blefve ''curiöst''. ''Riddaren har på en tid blifvit så glad och finurlig. Han förehafver säkert någonting lustbart. Jag törs ej säga mera.'' I början af januari vågade han dock närmare antydningar: ''Riddaren är lustbar . . . Han väntar troligen något afgörande experiment för att på en gång låta Dig erfara hela vidden af de planer, hvarmed han en tid umgåtts, och hvilka efter, hvad jag på förhand tror mig kunna säga, mera uppgjorts i hjertats lilla sängkammare än i hufvudets campagne-sal.''

Becker hade rätt. Livijn afvaktade endast ett visst experiment för att underrätta Askelöf om dess utgång. Han hade åter gått hän och blifvit förälskad. Den 23 januari 1822 skref han till Askelöf, att han samma dag hade friat och väntade på det afgörande ordet. Långt tidigare hade Livijn, som vi sett, hvälft åtskilliga giftermålsplaner i sitt hufvud. Men först kriget och sedan Stockholmsflyttningen gaf honom annat att tänka på, och Livijn hade hunnit till mannens farliga ålder, fyrtio år, utan att han ännu haft tid och tillfälle att knyta hymens band. Justitiearies ysslan gaf honom emellertid möjlighet att sätta eget bo, och från denna tid började han också ånyo tala om, att han ville gifta sig. I denna känsla stärktes han så mycket mera, som han plötsligt såg sig nästan ensam och öfvergifven. Med Hammarsköld sympatiserade han icke längre på det gamla viset, Nyström reste utrikes 1818, nästa år försvann Askelöf. Han hade ''blifvit mera enslig än tillförne'' skref han hösten 1821 till Askelöf, ursäktande ($^{12}/_{11}$ 21) sig för sin långa tystnad.

Det var endast föremålet, som saknades, för att Livijn skulle taga steget fullt ut. I denna sinnesstämning var det, som Livijn i augusti 1821 besteg ångbåten, som gick till Norrköping, för att besöka sin moder. Under färden gjorde han bekantskap med fröken Beata Sophia Löwenborg[1], dotter till tullinspektören i Norrköping C. M. R. Löwenborg. Hvad som sedan inträffade, är det bäst att låta honom själf berätta:

''Jag har i afton *friat* — till fröken Lövenborg — till Wirséns systerdotter, uppfödd i hans hus — Jag vet ej om jag är varm eller kall, en mängd af idéer hvälfva sig i mitt hufvud utan sammanhang och framspegla kommande tider. Hvad

[1] F. 1794 $^{16}/_{10}$.

skall detta uträtta. Intet af mina förhållanden, så invecklade de än synas, har varit utan sin egna verkan. Händelsen är nästan en liten Roman, för vidlöftig att omtala i ett Bref . . . Flickan är ej vacker, men täck, äger alsingen förmögenhet. På en resa förliden sommar gjorde jag hennes bekantskap. Idéen uppsteg, beslutet fattades, ehuru jag redan då insåg de svårigheter, som måste ligga i vägen emellan mig och det älskade föremålet; måhända retade mig dessa ännu mera. Hvad jag mycket värderar är, att hon, ehuru uppfödd i den stora verlden och i fullkomlig besittning af dess skick och handlingssätt, likväl besitter en viss naturlighet, en viss tillgifvenhet för den inskränktare lefnad mina vilkor måste ålägga mig. Musikalisk och nära förtrogen med vår, med franska och tyska litteraturen, har jag ej hos henne funnit det ringaste bemödande att vilja framlägga, snarare att förhemliga dessa kunskaper. Detta måste jag värdera, då en hustru med bildning är ytterligen nödvändig för mig, och jag å andra sidan ej kan fördraga dessa lärda fruntimmer'' . . .

''En annan fråga: hvad skall verlden säga om detta partie, och hvilka följder skall det medföra, ty utan äfven större följder blir det intet. Jag kommer derigenom i förhållanden till en man, som jag misskänt, till en man med mäktiga talanger. Af honom hade mycket kunnat blifva, mera än han är. Men verlden — du vet hvad jag menar med verlden — fattade honom och drog honom i förhållanden, som qväfde mången god egenskap.''

''$^{25}/_{1}$ Det är afgjordt: Sophie tillhör mig. Måtte jag kunna göra henne så lycklig, som jag sjelf hoppas blifva. Hon är liflig, hon är qvick, hon äger bildning, men detta allt erfar Du ej genast, alt ligger dåldt bakom en kall yta. Således en slags likhet med mig sjelf.''

Livijn hade frågat sig, hvad världen skulle säga om partiet. Det få vi veta af Becker, som nu vågade tala öppet om saken, sedan ''Riddaren'' med förlofningsringen på sitt finger, emottog allas lyckönskningar. ''Flickan skall vara tjugufem år — något liten till växten, men kunna spela harpa och fortepiano, tala Engelska, Fransyska etc. — Riddaren ser ut som en riktigt lycklig älskare, hans ögon stråla af glädje,

och det mauvaisa humeur vi någon gång funnit hos honom är alldeles putzveck.''

Riddaren försvann åter ur Beckers åsyn, hvarpå denne icke undrade, ty han hade ju ''aflagt sin skrud och iklädt sig skepnaden af en arkadisk herde. Han är verkeligen kär, tror jag, och min nyfikenhet att en gång få skåda hans Doris under ögonen är stor''. Livijn vistades mest hos sin fästmö, hvilken åtminstone längre fram på året bodde i Djursholm. Han hade också mycket att bestyra, ty bröllopet skulle stå på hösten. Han lefde i ett sällhetsrus och var helt förvandlad, men ''putslustig'' nog ändå, att döma efter vännens vidare skildringar. Becker sammanträffade med honom en dag i maj på en middag hos sin svåger, då han fick tillfälle att språka med Clas, som i förtid förtrodde honom, att hans blifvande förste manlige afkomling i dopet skulle ''kallas Claes Christopher Nicanor''. ''Han fortfar i sin älskogsyra och talar om för alla, huru kär han är.''

Livijn var hela sommaren upptagen af sina giftermålsplaner. Han hade vid Ladugårdslandet hyrt ''en liten och efter allt utseende nätt våning'', och den 18 augusti afkunnades hans förmälning för tredje gången från predikstolen. Den 21 september försiggick vigseln i Danderyds kyrka under vanliga ceremonier med sång och orgelklang. ''Riddaren stod blank'', som Becker uttrycker det. Han kallar det också för hans ''salto mortale''. Bröllopsmiddagen intogs på det friherrliga godset Svalnäs. Livijn fann sitt nya lif efter egen uppgift ''rätt curiöst''.[1]

Därmed var Livijn en välbeställd äkta man. Visserligen berättade Hammarsköld ett år senare för Euphrosyne, att vännen icke var lycklig i sitt äktenskap. Hon svarade, att det gjorde henne ondt, att den ''hederlige Levin intet skall vara lycklig; men små fruntimmer äro alltid capricieusa; ty deras

[1] Becker omnämner äfven, att vid bröllopsmåltiden öfverlämnades till Livijn en liten i maroquin prydligt inbunden bok (manuskriptet var utskrifvet af den för sin vackra handstil kände ''herden'' *Acis*, alias kungl. sekreteraren Arnoldsson) kallad *Äktenskapscalender*, hvaruti flere af Mollbergssons poetiska vänner, nämligen Dahlgren, Euphrosyne, P. A. S(ondén) m. fl. hvar för sig författat en *sonett* eller något annat till de nygiftas ära. Detta häfte är numera förkommet, då det vid något tillfälle uppbränts af en af Livijns döttrar. Man vet emellertid af ett bref till Hammarsköld (H. VI. 78), att Euphrosyne besjungit hans första möte med den blifvande bruden på Norrköpingsångaren och Sondéns bidrag läses i hans *Dikter* sid. 134: *Fiat justitia et pereat mundus.*

förståndorganer ha intet haft rum att utbilda sig. Det har kommit ett rykte, att den store artisten Sandberg också skall gifta sig med ett litet fruntimmer . . . Huru kan man gifta sig med en docka''.[1]

Det är ju icke omöjligt, att Livijn med sitt oroliga lynne någon gång inför vännen klagat öfver sina nya förhållanden. Det skulle i hvarje fall vara högst olikt honom, om han icke gjort det; ty det finnes icke exempel på, att han någonsin varit belåten med den situation, i hvilken han just befann sig. Men säkerligen har detta missnöje endast berott på en öfvergående stämning. Allt tyder på, att Livijn varit mäkta nöjd med sitt nya lif. När familjen 1827 bodde ute på Drottningholm på sommaren, beklagade han sig öfver ''att åter befinna sig i ett slags ungkarlsstånd, som faller sig tråkigt nog'' (R. $^{26}/_{6}$ 27). Kanske är det också här platsen att citera några rader ur ett bref, i hvilket han lyckönskade Leonard Rääf, då denne 1833 ingått äktenskap, till en ny och, som han hoppades, lyckosam period af hans lif. ''Jag tycker mig se din kamp emellan de gamla ungkarlsvanorna och de nu uppkommande hemsederna, och huru din Fru, såsom en blid medregentinna framkommer med nya Lagförslag, dem hon alltid lyckas få igenom. För dig måste afbrottet vara, likasom det var för mig, både märkbart och märkvärdigt. Såsom ungkarl behagar man sig i vissa former, men dessa stå ej alltid att förena med de ömsesidiga uppoffringar, hvilka egentligen utgöra grunden för äktenskapslifvets behag, och belönas med den endrägt, som utgör dess bästa del. Jag har blott en önskan öfrig för dig: ett välsignadt ägtenskap: barn utgöra den föreningslänk, hvarigenom man lefver både med sin maka och sin eftertid.''

Denna lycka beskärdes också Livijn. Några år senare kunde Rääf vid ett besök i Stockholm konstatera, att ''Livijn skrifver lagar midt i bland sina trefliga och ostyriga pojkar, som icke blifva de första att underkasta sig Faderns nya läror''.[2]

[1] Euphrosyne tog miste i sin diagnos. Becker upplyser, att den tillkommande visserligen var något liten till växten, men ''rätt illmarig'', efter hvad Clas påstod.

[2] 1823 föddes *Klas Gustaf Nikanor*, 1824 *Johan Kristoffer*, hvars dop förrättades af skalden Dahlgren; ''till faddrar äro bjudna idel arga skalkar: Schwerin, Askelöf (Polyfem), Lorenzo m. fl.''. (Dahlgren till Thomander den 18 okt. 1824) — 1826 *Magnus Philip*, 1828 *Engelbrekt Karl*, 1830 *Rosa Helena*, 1834 *Edla Sofia Kristina*, vid hvars döpelse Rääf antecknades som fadder.

I yttre afseenden blef äktenskapet säkerligen af betydelse för Livijns lif. Genom sin hustru hade han blifvit besläktad med G. F. Wirsén, en af de inflytelserikaste männen i Karl Johans statsråd. Tre biljetter visa, att Wirsén med intresse följt de nygiftas öden. En af dessa från dec. 1824 meddelar, att krigshofrättens stat nu efter önskan var reglerad. "Med det nya året skola derför, såsom jag hoppas, era ekonomiska bekymmer aftaga; och kan jag dertill ännu något vidare uträtta, skall ingenting vara mig kärare."[1] 1825 kallades Livijn efter lagman Craelius till ledamot af Kongl. Krigsvetenskapsakademien, där Wirsén var styresman.[2]

Tiderna hade förändrats. Ett par år före sitt äktenskap var det på ett hår, att Livijn utgifvit ett par paskiller mot Wirsén, där han angrep denne för oredlighet i förvaltningen. När Wirsén 1827 bortgick, höll Livijn i Neptuniorden en parentation öfver honom, där han med lefvande öfvertygelse tecknade den förlust fäderneslandet lidit.[3]

Som vi skola finna, hade under dessa år hans politiska åsikter förändrats, men när han vid emottagandet af Nordstjärnan 1834 förklarade, att han alltjämt i själ och hjärta var liberal, hade han rätt — han uppfattade endast liberalismen väsentligt annorlunda än Argus och Aftonbladet.

Hvad som motverkade Livijns framgång på ämbetsmannabanan, var dels en viss barskhet i uppträdandet, dels hans omutliga rättrådighet. När det gällde rätten, tålde Livijn

[1] Biljett från Wirsén. $^{21}/_{12}$ 24. M. L.

[2] Han tog sitt inträde den 12 nov. s. å. med ett tal öfver företrädaren. Det är möjligt, att Wirsén äfven i andra afseenden jämnat vägen för Livijns framkomst, fast vi icke känna det. Hans befordran gick för öfrigt icke fort och låter förklara sig af hans erkända duglighet. 1823 kallades han till ledamot i committéen till tryckfrihetens vård och 1825 till ledamot i committéen till öfverseende och granskning af de angående rust- och rotehållares skyldigheter i afseende på rusthålls utgörande utkomna författningar och stadgar. 1827 samma år, som Wirsén dog, utnämndes han till krigshofrättsråd. S. å. förordnades han att äga säte och stämma i direktionen öfver Civilstatens pensionsinrättning, för hvilken han redan var ombudsman. 1829 kallades han till ledamot af Patriotiska sällskapet. Wirsén har möjligen befordrat hans bekantskap med åtskilliga af administrationens högsta representanter. Säkert är i hvarje fall, att man mot slutet af tjugotalet och i början af trettiotalet finner Livijn i personlig beröring med de styrande. Han sitter i kommitté med grefve Magnus Brahe, och när han 1834 sväfvade mellan lif och död, lät G. af Wetterstedt, landtmarskalken m. fl. efterhöra hans välbefinnande.

[3] Samma ödets ironi ville, att Livijn äfven vid ärkebiskopen Wallins bortgång tolkade dennes förtjänster i samma orden: "Wallin, J. O. ärkebiskop, en man, åt hvilken snillet och vetenskap, redan hemburit välförtjenta offer af samtidens högaktning, under det han sjelf byggt med mägtig förmåga minnesstoder, långvarigare än marmor."

inga jämkningar. *Fiat justitia et pereat mundus*, dessa ord, hvilka Sondén användt som öfverskrift på sin bröllopsdikt till Livijn, kunde gärna varit hans valspråk. Crusenstolpe dröjer vid denna sida af hans väsen i sin nekrolog,[1] framhäfvande hans förhållande till grefve Posse under auditörstiden och hans uppträdande i krigshofrätten under senare år. "Nitisk och ofta förfäktade han der menniskorätt, lagar och billighet mot militärskråets representanter, som ej ville höra talas om annat än blind lydnad."[2] — "Jag känner ej, huru han (Livijn) behandlar böcker," skrifver Hartmansdorff,[3] "men sluter af hans lynne, att det måste ske hårdhändt." Livijn var själf medveten om detta förhållande, då han någonstädes talar om sitt alltför missförstådda hjärta. I själfva verket var han en rättänkande och ofantligt hjälpsam man, plikttrogen och samvetsgrann, med öppet öga för allt mänskligt lidande och gärna utsträckande handen för att lindra det, där det stod i hans makt.

En skara af närstående vänner uppskattade honom också till sitt fulla värde, liksom han trots sina ofta bitande omdömen i brefven till det sista bevarade sin kärlek till dem. "Hvad jag en gång älskat, öfvergifver jag svårligen," yttrade han på tal om Hammarsköld, hvars skriftställarskap de senare åren ej var honom sympatiskt; men han räddade honom ur ekonomisk kris 1818, och efter hans död bistod han på samma sätt hustrun och barnen. Till kretsen af dessa vänner, hvilka ofta samlades kring tebordet i Livijns hem vid sex till sjutiden på aftonen, hörde Askelöf, intendenten Nyström, bibliotekarien A. I. Arwidsson, skalden Dahlgren, professorn vid musikaliska akademien Erik Drake m. fl.

Till de intimare vännerna hörde äfven Leonard Rääf, ehuru Livijn de närmaste åren efter sitt giftermål träffade honom mera sällan. Denne hade redan tidigt begraft sig nere i Ydre härad, där han snart genom sin redlighet, företagsamhet och verksamma intresse för landskapets angelägenheter vann ett anseende som en konung. Ännu i dag lefver i dessa aflägsna bygder minnet om "Ydredrotten". Medan Hammar-

[1] Crusenstolpe, *Ställningar och förhållanden*, 10 brefvet, s. 13.

[2] Vackert heter det om honom i dödsrunan i Kriigs. V. A. H. 1845, s. 22: "En stark rättskänsla, som af ingenting kunde rubbas, gjorde honom till en motståndsman, i ädel bemärkelse, mot allt, hvad han ansåg orätt, och hvarvid hans rörliga inbillning måhända någongång hänförde honom."

[3] Hartmansdorff till Adlerbeth 2 okt. 1816. (Riks. ark.)

sköld stred i Stockholm, och Livijn oroligt irrade från trakt till trakt, satt han lugnt kvar på fädernetorfvan, och förvärfvade det ena godset efter det andra. Och under tiden samlade han med vaket öga alla minnen från förfädernas dagar, folkvisor och sagor, skrock och permebref, flintyxor och afgudabilder — allt var honom en god fångst. Knappast någon annan samtida har gjort så mycket för att bevara spåren af en gången kultur som Leonard Rääf. Och han delade gärna med sig af sina skatter. Afzelius, Arwidsson, Gumælius, Geijer, Rydqvist, för att blott nämna några, stå alla i tacksamhetsskuld till honom för meddelade upplysningar.

Vänskapen mellan Livijn och Rääf var lika gammal som den mellan Livijn och Hammarsköld, och under fyrtio år från 1804 ända till Livijns död stodo de i oafbruten och liflig korrespondens. Före hans äktenskap förflöt knappast någon sommar, utan att Livijn tillbringade en kortare eller längre tid nere i den älskade fosterbygden. Han gjorde då rundturer i trakten, besökte Drakarna, Meurlingarna, den lärde samlaren, prosten Älf, sin farbror krigsrådet Livin och många andra. Men framför allt styrde han kosan till Rääf, antingen denne bodde på Thomestorp eller Millingtorp, på Forsnäs eller Buhlsjö.

Svårt var det däremot att locka Rääf upp till hufvudstaden; i all synnerhet sedan Argus och Aftonbladet börjat att sprida liberalismens gift ute bland bygderna, betraktade han med djupt misstroende tidens rörelser. Han som en gång varit med på en kant bland den friskara, som höjt upprorsfanan i Polyfem, blef med åren allt konservativare, allt mera envist riktande blickarna tillbaka mot de patriarkaliska tider, som han älskade.

1826 lyckades det dock för Livijn att få honom upp till Stockholm. Men också gällde det ett af Rääfs lifsintressen, ett litterärt storverk, hvilket hvarken han eller någon annan samtida svensk vågat tänka sig skulle kunnat förverkligas i deras lifstid: utgifvandet af ett svenskt diplomatarium.

Till Sverige hade nämligen sistnämnda år återkommit den då sextiotvåårige Alexander Seton, son till A. Seton, ägare af Ekolsund. I sin ungdom hade han, efter hvad det uppgifvits, gripits af kärlek till sin styfmoder, försjunkit i melankoli, slutligen blifvit sinnessjuk samt af fadern och brodern insatts på

ett enskildt dårhus i England. Förmögenheten hade fadern öfverlåtit på brodern, endast tillerkännande den sjuke sonen en lifränta på en 300 pd sterling. I tjugufem år hade den olycklige vistats på dårhuset, då det slutligen lyckades honom att blifva fri och taga sig tillbaka till Sverige.

Hans minnestecknare i Biografiskt lexikon berättar, att då han fruktade att ånyo förlora sin frihet, och han dessutom önskade få inträda i arfvet efter sin fader, var han angelägen att finna en sakförare. På riksarkivet, där han hade sina vägar, gjorde han genom kanslirådet Liljegren bekantskap med Livijn. Denne åtog sig Alexander Setons sak, hvilken utvecklade sig till en stor och uppseendeväckande rättegång. Den afbröts 1828 af Setons plötsliga och under tragiska förhållanden inträffade död.[1]

Seton intresserade sig äfven för fornforskning och utförde själf gräfningar på Björkö och annorstädes.[2] Därunder upptäckte han, att Sverige saknade ett diplomatarium och för att visa sin tacksamhet mot Liljegren, hvilken gifvit honom anvisning på Livijn, erbjöd Seton sig att förlägga det svenska diplomatarium, för hvars utgifning Liljegren i öfrigt nitälskade. Livijn hade emellertid föga förtroende till denne utan ställde Seton i förbindelse med Rääf, hvilken uppmanades att deltaga i utgifningen. Rääf hopsamlade då alla sina permebref, och så rustad ställde han kosan mot hufvudstaden.

Det blef en härlig vinter för de båda vännerna. Ännu många år efteråt erinrade sig Livijn deras samvaro och önskade den tillbaka. Och fru Livijn smålog, när hon hörde, att Rääf åter kunde väntas; ''föga fattades, att théet redan blifvit påsatt''. Gossarna emottogo underrättelsen med glädjerop. Rääf berättade nämligen för dem äfventyr och sagor och skänkte dem förtrollade prinsessor och underdjur, som han förfärdigat i svarfstolen. Själf var han också belåten med sin vistelse i vännens familj. När han ''disputerat sig tom med assessor Lagerhjelm, så ifylldes han åter med välbehag af fru Livijn''.

*

[1] Slutdomen föll i Svea Hofrätt den 11 mars 1829 och gick emot Alex. Seton. Handlingarna äro tryckta. Se *Litteraturförteckningen.*

[2] R. $^{6}/_{11}$ 26.

Livijns utseende är oss bekant genom tvänne samtida porträtt. Det intressantaste af dessa är en bröstbild i helprofil, utförd i litografi af L. Fehr.[1]

Livijn är iförd krigsjustitiarieuniformen. Den höga, tillbakalutade pannan, hvilken buktar sig till en valk öfver ögonbrynen, omgifves af det vågiga håret. Näsan är regelbunden med vibrerande vingar, kindknotorna markerade, underansiktet, såsom vanligen hos svensken, kraftigt utbildadt. Det är icke ett regelbundet ansikte, men det fängslar genom något visst pittoreskt och artistiskt i linjernas djärfva flykt: den tillbakalutade, om entusiasm vittnande pannan, näsans mjuka teckning, den långa och spetsigt framskjutande öfverläppen, hakan på en gång kraftfull och vekligt rundad.[2] Blicken i ögat under de vid näsroten starkt markerade ögonbrynen[3] är vaken och intelligent, iakttagande, mätande och liksom misstänksamt afvaktande. Man har icke svårt att föreställa sig dem mörka och fyllda af svårmod, men man skulle icke heller förvånas, om de i nästa ögonblick blixtrade till i yster uppsluppenhet. De hafva ofta gjort det. Därom skvallrar munnens linjer, där växlande och mångskiftande löjen haft sin ständiga boning, "Clas Livijns satyrlöje".[4]

I sin fulla ungdomsfriskhet med det bruna håret, de lifliga bruna ögonen, den östgötiskt rödlätta hyn och så detta breda, spelande leende kring den känsliga munnen, har intrycket varit trotsig kraft, yster lifsglädje med en fond af djupt svårmod.

Detta porträtt illustrerar icke illa ett uttryck, som Livijn själf använder om sitt utseende: Frans Moorfysionomien.

Det andra porträttet är senare och visar oss troligen Livijn i slutet af tjugo- eller början af trettiotalet.[5] Han har blifvit

[1] Tillhörigt herr auditör M. Livijn. Formatet är 15×13 1/2. Månne detta exemplar är unikt? Det finnes icke hvarken i K. B. eller Nationalmuseum. Litografen Ludvig Fehr var dansk eller norrman, född omkring 1790 och död på 1830-talet. Han kom till Stockholm i slutet af 1817 och uppehöll sig 1822 i Göteborg. (N. Kristensens anteckningar i Nat. M.) 16/3 1819 sände Livijn ett par porträtt till Rääf, troligen ett af sig själf och ett af Askelöf. Möjligen var det förra Fehrs litografi.

[2] "Pr[insen] af Eckmühl skall gemenligen kallas med ett zunam *Grossmuhl* (maul), och som man nu två, tre gånger helt oförmodadt berättat mig det, lär min stora mund återkalla minnet af hans." (H. III. 314.)

[3] De voro enligt hans egna ord hopväxta: hvilket "efter salig farmors finnekonst" skulle uppenbara, att han var "amant" (H. II. 29).

[4] Uttryck i ett bref från Fredrik Drake från tidigare år. M. L.

[5] Originalet, en litografi, finnes på K. B. Porträttet är reproduceradt i M. Hallman cit. arb. möjligen efter en fotografi i familjens ägo.

äldre, och anletsdragen äro fylligare, håret är mera samladt, en kotlettpolissong krusar sig på kinden. Hela porträttet bär trettiotalets borgerliga prägel. Blicken är svärmiskt riktad uppåt — ett drag, som ofta återfinnes på denna tids porträtter. Man ser, att det är en dilettant, som tecknat det, visserligen van att föra ritstiftet och i stånd att fånga en yttre likhet, men icke som Fehr att i konstnärligt förklarad form upptäcka och framställa karaktärens djupare innehåll. På originalet i K. B. finnes antecknadt[1]: ''Skall föreställa Cl. Livijn, författaren; ej likt, om ej törhända någon annan menskovarelse.'' Enligt en tradition i familjen lär det vara utfördt af general Rosenblad, medlem af Krigshofrätten.[2]

Den bild, som dessa porträtt gifva oss, låter komplettera sig genom några från olika håll samlade smådrag. Glasögon nyttjade Livijn större delen af sitt lif, åtminstone sedan 1803.[3] Till växten var han något öfver medellängd, och enligt minnen bevarade i familjen skulle han ända till det sista haft en smärt och elegant hållning. Hans döttrar minnas honom från de ögonblick, då han skulle på hofbaler och var iförd hvita knäbyxor och strumpor, skor med spännen, värja och uniformsfrack. Dessa uppgifter motsägas icke af det sistnämnda porträttet och stå i öfverensstämmelse med hans yttranden, att han var rädd för att blifva fet som Askelöf.

Eljest får man onekligen af vissa samtida omnämnanden närmast det intrycket, att han rätt tidigt varit tämligen korpulent. 1815 roade man sig på Millingtorp hos Rääf med att föra en humoristisk dagjournal. I denna hette det om Livijn:

> ''Bifall klappas strax af Livijn, som sin digra lekamen
> Utur soffans famn upphöjde, gnuggande ögat.[4]''

I samma anda går Dahlgrens hälsningsord till honom i Gröna Rutan[5]: ''tig, rosenkindade broder L . . . helsar jag thernäst, tu hvars kinder stå ljufliga i spann såsom tvenne råkillingar, the ther i bet gå, genom hvars finurliga glasögon,

[1] Möjligen är stilen A. I. Arwidssons.
[2] En reproduktion i olja af denna teckning finnes i Fångvårdsstyrelsen.
[3] Han omnämner i alman. för den 7 febr. d. å., att han köpt glasögon, möjligen de första. Jmfr. äfven H. II. 192 och flerstädes.
[4] R. $^{13}/_{8}$ 15.
[5] *Tal hållet i Gröna Rutan.* Opoetisk kalender. Sommarhäftet, s. 109.

folk till grämelse, tvenne verkliga ögon med allahanda spasshaftiga blickar framtitta.''

En viss maklighet i sättet utmärkte i hvarje fall Livijn. Helst intog han en liggande ställning under sin konversation, såsom det framgår ur ofvan anförda utdrag ur dagjournalen. Nyström utmålar ännu mera åskådligt hans älsklingsställning: ''jag ville, att den saken måtte discuteras på samma sätt, som om du låge på den breda, välbekanta röda soffan och vände ändalykten — den breda — emot himlarne, och jag gick af och an på golfvet — båda sysselsatta, att hvar och en efter det pund naturen honom gifvit hade, vända den för momentet ifrågavarande saken på alla sidor och upptänka så många diabolismer som möjligt[1].''

Livijns mångsidiga intellektuella intressen, hans impulsiva lynne böra hafva gjort honom till en liflig och medryckande kåsör. För en dåtida svensk ägde han säkerligen en nästan enastående beläsenhet i engelsk litteratur; särskildt hemma tyckes han hafva varit i den dramatiska litteraturen under renässansen och sextonhundratalet. I det ögonblick, då han återkom från tyska kriget, fanns det troligen icke många personer, kanske endast Hammarsköld och Atterbom, som öfverträffade honom i kännedom om tysk kultur. Han hade studerat något isländska och förefaller förvånansvärdt beläst i svensk arkeologi, svensk historia, lärdomshistoria och de gammalsvenska författarna från sextonhundratalet. Om dessa hans intressen vittnade också hans manuskriptsamling, som i det ögonblick han bortgick, var af icke ringa värde. Redan som auditör hade han börjat drifva vetenskapliga juridiska studier, och han fortsatte därmed ända till slutet, införskrifvande tyska, franska och engelska arbeten i lagerfarenhet och fångvårdsangelägenheter.

Det är klart, att en person med så mångsidig bildning skulle hafva mycket att meddela. Därtill kom att han efter dåtidens svenska förhållanden hade sett sig ikring icke så litet i världen. Liksom Almqvist reste han ständigt rundt i sitt eget fädernesland, fast det icke var med naturen utan med människorna, som han umgicks. Efter tyska resan var han fylld af intryck från krigsskådeplatsen och de stora världshändelserna, som därmed voro förknippade. Slutligen var han som jurist

[1] *A. Nyström till C. Livijn*, den 19 juli 1819.

och ämbetsman inne i praktiska förhållanden och bedömde dem trots en viss öfverdrift i uttrycken med mycken skarpsinnighet, stundom genialitet.

Den bästa föreställningen om hans konversation erhålla vi ur hans brefväxling. Nyström säger det uttryckligt: ''Ännu en gång tack för ditt bref. Jag kunde så mycket mera glädja mig däråt, som jag i hvarje rad igenkände dig och således kunde anse det som ett slags surrogat för ett mundtligt samtal.[1]''

Säkerligen har hans muntliga föredrag varit ännu mera omedelbart tändande än brefven. Både han själf och vännerna skämta om, huru han låter fantasien skena i väg med sig. ''Detta ämne,'' skrifver han till Askelöf, (den 5 aug. 1835) skola vi en gång återkomma till, när Du, sittande i soffan åhör, huruledes jag, uppsatt på inbildningens hippogryph, jagar lik en annan Astolf efter idéer, och du kommer fram med det kalla förståndets betsel för att hålla gunstig herren vid marginalen.'' Livijn hör till de personer, som verkat mera genom sitt tal än genom sina skrifter. Hans idérikedom har kommit mången till godo i hans omgifning, och han är i många fall upphofsmannen till företag, som andra utfört, såsom redan i det föregående mer än en gång påpekats. Huru längtade icke också Hammarsköld efter att hafva honom i Stockholm, huru disputerade icke han och Rääf i den lilla blåa kammaren på Thomestorp, huru många nätter hafva icke Livijn och Askelöf tillsammans tillbragt under politiska debatter.

I sin dagliga gärning var Livijn en nykter och praktisk natur, som med klok besinning förrättade sina uppdrag — i djupet af sitt väsen var han en mystiker, som lefde i en helt annan värld. Denna motsats kan förvåna, men är vanligare än man tror. Hoffmann, som förstod att framställa de skäraste och flyktigaste drömmar och berätta de säregnaste och mest fantastiska historier, var liksom Livijn en utmärkt jurist och hade något visst torrt och sarkastikt förståndigt i sitt väsen. Och Poe, hans medtäflare, berömmer sig af att komponera sina opiefantasier med samma nyktra hufvud, som en matematiker löser sina problem. Livijn underhåller gärna sina vänner med sina aningar och drömmar, vid hvilka han fäster stor vikt. Under Askelöfs utrikesresa drömde han, att denne

[1] *Nyström till Livijn*, den 23 mars 1818.

kom till honom och bad honom köpa sig en likkista. Livijn blef så förskräckt, att han vaknade, skyndade till Hammarsköld och frågade, om han haft några underrättelser från den frånvarande. Han var allvarligt ängslig för att vännen vore död, ty han hade haft många bevis på, att hans drömmar ej voro att leka med.

På detta sätt stod Livijn, upplysningsmannen, som aldrig återvände till kristendomen, i ständig korrespondens med en öfversinnlig värld. Han var fatalist och trodde, att hvilka händelser, som än mötte honom, så fanns det en obekant makt, som länkade dem efter en bestämd plan till hans bästa. Äfven i vaket tillstånd framställde sig de vidunderligaste bilder för hans öga. Efter kriget i Tyskland klagade han öfver, att dessa fantasier försvunnit, och att han blifvit en annan. Och under sömnen förföljes han ständigt af olika gestalter. Dessa drömmar fylla honom än med salighet, än med fasa. Han berättar t. ex. "Natten mellan den femte och sjette april drömde jag, att min själ lemnade min kropp; jag kände i detta ögonblick en lätthet, som jag omöjligen kan beskrifva. Jag har svårligen förr känt en så innerlig vällust, felet var att jag deraf väcktes." Eller: "Natten till den 18 april drömde jag det en ung flicka sof i mina armar. Ingen sinlig känsla uppsteg i mitt bröst, jag omfattade henne med hela min själ — jag vågade knapt andas för att icke störa henne; — jag var så obeskrifligen lycklig, ännu lyckligare då hon uppvaknat — något dylikt har jag aldrig erfarit — aldrig anat. Om detta var en fläckt af kärleken, då har min lefnad varit högst torftig. Ännu står denna dröm för mig och sjelfva åtanken fröjdar mig. Huru tom har icke all min njutning varit."

Detta Livijns öfverkänsliga drömlif står säkerligen i samband med hans hjärtlidande, till hvilket troligen grunden lagts redan under gossåren, då han led af frossan. 1811 beskrifver han tydligt detta onda, utan att han ännu är medveten om sjukdomens karaktär.[1] Först efter återkomsten från kriget

[1] Man finner rundt ikring i Livijns bref och skrifter fullt af uttryck om hjärtat och dess verksamhet, af hvilka många säkerligen skulle erbjuda intresse äfven från rent språklig synpunkt. Se här ett par exempel ur "Spader Dame": "En kolsvart igel låg vid mitt hjerta och sög blod." — "Om hjertat blefve lagt å lönn, hjelplöst och öfvergifvit, på lifvets oöfverskådliga ljunghed: och om det der öfverfölles af förtviflans nattmörker och piskades af glömskans snöslagg . . ."

sökte han läkare, 1819 klagade han ånyo öfver sitt dåliga bröst och sköttes af doktor Döbeln. Denna sjukdom följde honom sedan och blef orsaken till hans död.[1]

Detta hjärt- och bröstlidande förklarar de ångestförnimmelser, af hvilka han led, såväl som den retlighet och det raseri, som ofta öfverföllo honom och hvilka gifva färg åt många af hans omdömen om personer och förhållanden. Och säkerligen är det också på grund af denna sjuklighet, som han så djupt förstod nyromantikens mystik och kunde skildra dessa tillstånd af exaltation och drömlif i sina romaner. Det är ofta så, att fysiskt lidande och sjukdom vändas till styrka och rikedom i själens lif. Med undantag af Stagnelius, Almqvist och möjligen Atterbom har ingen så djupt inträngt i dessa stämningar som Clas Livijn.

Å andra sidan var han en kraftig och blodfull sextonhundratals människa, som kände rikt och varmt och ursprungligt. Hela hans själslif svänger som en pendel mellan dessa båda poler: uppsluppen glädje och mystiskt drömmeri. Han säger om sig själf: "Jag skämtar ser du, ty merendels fattar jag aldrig pennan, när jag är i ett melankoliskt lynne utan för att sluteligen öfvergå i ett gladt."[2] Det är just detta blixtsnabba svängande från melankoli till ysterhet, från det svarta till det röda, som utgör grundvalen för hans humor.

[1] I början af trettiotalet led han ofta af astmatiska anfall och blodstörtningar, så att läkare måste tillkallas midt i natten.
[2] H. I. 95, $^{31}/_{10}$ 1804.

XVII.

Den moderna humorns uppkomst.

Man hör ofta sägas, att den komiska stilen är densamma under alla tider, men denna uppfattning är knappast riktig. Sannt är, att den kanske undergår mindre förändringar än vissa arter af den allvarliga poesien. Intet är rörligare af mänskligt kulturlif än idéerna. De förändras alltid i någon mån från generation till generation, från århundrade till århundrade. Ju mera genomsprängd den allvarliga poesien är med en viss tidsålders idéer, desto snabbare föråldras den vanligen också. Därför skiftar uppfattningen af lärodikten kanske hastigare än af någon annan litterär form. För innehållets skull läser numera ingen Popes "Essay on man", hvilken mottogs med sådan entusiasm af samtiden. Den komiska litteraturen är däremot till hela sin läggning mera konservativ, den rör sig med allmänmänskliga situationer och bestämda karaktärer.

Detta hindrar dock icke, att den är underkastad stora förändringar. En jämförelse mellan romantikens komiska stilideal och pseudoklassicitetens skall visa detta. Äfven på detta område inför romantiken en ny form.

Pseudoklassicitetens komiska diktning behärskades uteslutande af förståndet. Det är den nyktra, träffsäkra kvickheten, som kryddar konversationen i salongerna. Den kan vara obarmhärtig och dräpande, men den är alltid sirlig och elegant. Det berättas, att Ludvig XIV en gång förelade Boileau ett poem till bedömande. Dikten var medelmåttig, och Boileau vågade att säga det, men han förstod också att uttrycka sig: "Ers Majestät har velat göra dåliga verser, och detta har

lyckats.'' En annan historia af samma karaktär: I en af 1700-talets upplysningssalonger diskuterade en grupp af herrar och damer frågan om Guds existens; man talade för och emot utan att komma till något resultat. ''Låt oss fråga abbén, som står här vid sidan,'' föreslog ett kvickhufvud. Sagdt och gjordt: ''Herr Abbé, finns det en Gud?'' — ''Naturligtvis, eftersom jag är abbé.'' Sådan är tonen i salongerna. Liknande epigrammatiskt tillspetsade kvickheter utgöra kärnan i dessa ''poésies fugitives'', som öfverallt skrefvos och upplästes under l'ancien régime. Fabeln, en annan utaf tidens älsklingsdikter, är vanligen tournerad efter samma form, och den mest uppburna af dåtidens diktarter är satiren, hvilken efter Horatianskt mönster elegant och träffande skildrar seder och personer.

I komedien återfinner man samma nyktra och skarpa blick, Molières komedier äro geniala analyser af ett eller annat fel, af en eller annan last. Handlingen i dramat visar denna lasts bestraffande; förhållandet mellan felet och straffet är alltid logiskt. Typiskt i detta afseende är ''L'avare'', som visar, huru faderns lumpna girighet småningom förstör hela familjen.

En helt annan karaktär har medeltidens och renässansens komik. Den är full af känsla, den gläder sig öfver de barockaste sammanställningar, den sväfvar ut i vitsar, i missuppfattning af orden, i det rena tokpratet, så som ofta i den engelska narrens tal. Den är uppsluppen och obehärskad och flödar öfver af bubblande lifskraft, den höjer sig för ett ögonblick till det tragiska, i nästa ögonblick snuddar den vid burlesken. Den gråter och skrattar på en gång, den kan stundom förefalla litet tokig och nästan alltid berusad. Mercutios tal i Romeo och Julia om drottning Mab med dess fantasi, dess lif, dess rikedom på poetiska bilder gifver oss en lefvande föreställning om dess anda.

Mellan medeltidens och renässansens komik finnes ingen artskillnad. Båda äro grenar på samma stam. Huru mången bortglömd fabliau har icke uppstått i Rabelais' lustiga krönikor. Renässansen endast fortsätter, hvad medeltiden börjat. Den skapar mästerverk, där medeltiden blott gjort utkast.

Den komiska litteraturen blomstrar alltid under brytningstider. I det ögonblick, då den gammalgrekiska kulturen gick sin upplösning till mötes, skref Aristofanes sina odödliga

komedier. Då korstågens riddareideal bleknade bort, och kulturen slog ned sina bopålar i de stora handelsstäderna med deras borgerliga köpmannakultur, uppblomstrade den moderna humorn. Ämnet i åtskilliga af dessa renässansens komiska hjältedikter är ännu detsamma som i de medeltida riddarepopéerna: Rolands och Karl den stores, kung Arturs och hans hjältars äfventyr. Men uppfattningen är ny. Pulci, Bojardo och Ariosto besjunga dessa folkdiktningens gamla hjältar i en än burlesk och grofkornig, än ironiskt skimrande stil, där dock ännu plats finnes för den fantastiska och äfventyrliga romantik, som tidigare utgjort själfva lifsluften ikring dessa medeltida sagogestalter.

Äfven hos Cervantes spåras tydligt sammanhanget med den medeltida diktningen. Utgångspunkten är hos honom, liksom hos de italienska diktarna, motsatsen mellan det ridderliga och det borgerliga. I Don Quixotes historia parodieras riddareromanernas högromantiska äfventyr. Utmärkande för Cervantes är den spanska grandessa, den värdighet, med hvilken han förtäljer den tokige riddarens upplefvelser. Han berättar, som om det hela vore djupaste allvar. Det är just hos Cervantes, som vi finna början till konsten att framställa en lustig historia med allvar, utan att själf småle, ett manér, som sedan återupptages i England och annorstädes under 1700- och 1800-talen.

Hos dessa författare ingår således ett starkt parodiskt element. Detta återfinnes hos Rabelais, hvilken i Frankrike representerar samma riktning; men det är långt mindre framträdande. Visserligen utgår Rabelais från en gammal folklig krönika om ett jättepar, som upplefver högst underliga äfventyr på sina resor kors och tvärs genom Frankrike. Men han glömmer snart bort sin krönika, uteslutande intresserad som han är af att framkasta sina egna hugskott.

Rabelais är en af alla tiders största humorister. Han bryr sig icke om att berätta en sammanhängande historia, han följer helt ögonblickets stämning, glider nyckfullt fram mellan sina personer, öfvergifvande dem eller åter gripande dem, som lynnet faller på honom. Infallet, den enskilda kvickheten, är för honom hufvudsaken. Hans skrifter äro helt enkelt en serie af bordsamtal, i hvilka det ena infallet i oordnad följd aflöser

det andra. Han personifierar detta sitt eget lynne i Panurge, infallsmakaren af de tusen spratten. Skenbart är det intet allvar med historien, och likväl lurar midt ibland alla dessa saftiga kvickheter, midt i detta karnevalståg af brokiga masker, tidens allvarligaste idéer, humanismens nya människouppfattning, protestantismens revolutionerande tankar.

Hos ingen af renässansens stora skalder finnes dock en sådan skara af komiska gestalter som i Shakespeares diktning. Shakespeare vill se den företeelse han skildrar från alla sidor. Därför brytes ständigt det tragiska af det komiska, det romantiska af det realistiska. På mordscenen i Macbeth följer portvaktsscenen, Lears vansinne ackompanjeras af narrens skratt, och huru många mer och mindre burleska och djärft komiska scener afbryta icke månskensstämningen i Romeo och Julia eller Midsommarnattsdrömmen. Falstaff, fet och frodig, dryper af Rabelaiska grofkornigheter, och Hamlets repliker äro bräddade af bitterhet, ironi och sentimentalitet. Det patetiska och det cyniska, det upphöjda och det låga ligga i Shakespeares diktning ständigt sida vid sida, och som en förbindande skottspole glider mellan trådarna ironien.

Redan i början af 1700-talet anknyter man i engelsk och fransk diktning till dessa renässansens stora humoristiska författare. Fielding har lärt mycket af Cervantes. Rabelais går igen hos Swift och Voltaire. Det är från Rabelais, som Swift fått idén till de tvänne första af Gullivers resor, men sättet, hvarpå han skildrat dem, är nytt och egendomligt för honom och tiden. I Pantagruels krönika framställer Rabelais vissa af sina personer som jättar, men han glömmer snart bort detta förhållande, och det gör också läsaren. Endast då och då erinras man om dessa personers jättelika egenskaper såsom i den bekanta scenen, där Pantagruel under sin utsträckta tunga skyddar hela sin här för ett regnväder.

Huru annorlunda berättas icke dylika, ej mindre fantastiska historier af Swift. Hans Gulliver kommer till Lilleputternas land, där människorna och boskapen äro så små, att han kan stoppa ett fång af dem i sina fickor, och allt annat befinner sig i samma proportion. I Brobdingnag är förhållandet det motsatta. Där äro invånarna jättar, som se ned på Gulliver, liksom denne förut sett ned på Lilleputtarna. Gulliver bor i

en fågelbur, håller på att drunkna i en mjölkskål och gör sig en kam af drottningens afskurna nagel. Dessa historier förlänar emellertid Swift en hög grad af sannolikhet. Hemligheten ligger däri, att han aldrig som Rabelais, för hvilken det hela endast var ett ögonblicks skämt, glömmer bort de egenskaper, som han en gång tillagt sina personer. Allt står i proportion till hvartannat, och allt förbindes till ett helt genom det logiska sammanhanget, som råder emellan de olika delarna. Med en vetenskaplig reseberättares noggrannhet beskrifves hvarje företeelse, och läsaren öfverhopas med en sådan mångfald af noggranna uppgifter, som ömsesidigt stödja hvarandra, att han ovillkorligen ryckes med.

Detta Swifts berättelsesätt är jämte Defoes af grundläggande betydelse för den realistiska prosans utveckling, liksom hans skarpa, logiskt deducerande manér och hans bitande pessimistiska människo- och samhällsuppfattning prägla många af den följande tidens politiskt eller litterärt polemiska artiklar.

En annan form af humor, som bildar skola under 1700-talet, springer fram ur det förnyade studiet af Shakespeare. Hans narrars groteska, kvickhetsjäktande repliker imiteras mångenstädes, äfven där man minst skulle ana det.[1] Men kanske är det dock framför allt den säregna formen af Hamlets humor, som gifver 1700-talets och romantikens komiska stilideal dess väsentliga prägel.

Studerar man det sätt, hvarpå tillägnandet af Shakespeare börjar, finner man, att det är vissa enstaka dramer och inom dessa ofta vissa enstaka scener, hvilka särskildt brännt sig fast i tidens medvetande. Shakespeares historiska dramer ligga till grund för den art af sorgespel, som Goethe och Schiller skapa, och bland de stora tragedierna, är det säkerligen Hamlet och Macbeth, hvilka utöfvat det största inflytandet.

Kanske är det icke minst genom studiet af Shakespeare, som romantiken fann sin ”blå blomma”, hemligheten af det *underbara*, detta mystiska väsen, som romantiken jagat i luft, på haf, i jord — och också någon gång påträffat. Man kan hos Goethe, en af de första, som vändt sina blickar mot detta område, tydligen spåra utvecklingslinjen. Häxköket i Faust såväl som Walpurgisnatten äro påtagligen influerade af häx-

[1] Se t. ex. Sheridans komedier.

scenen i Macbeth. På liknande sätt har mordgärningen i Macbeth eller vålnadsscenen i Hamlet satt fantasien i rörelse, och otaliga äro de efterbildningar i revolutionstidens litteratur, som äro formade efter dessa mönster.

Knappast någon af Shakespeares gestalter har så intresserat 1700-talet som Hamlet, denna personlighet, mångskiftande som naturen själf och hvilken i sin outgrundlighet trotsat så många tolkningsförsök. Kanske står man i intet annat drama Shakespeare så nära som i Hamlet. Särskildt i scenerna med skådespelarna kan man knappast misstaga sig om, att det är Shakespeare själf, som talar. Hamlets råd, anvisningar om deklamationen, hans ord om skådespelet som en spegel för naturen gifva oss Shakespeares konstuppfattning, sådan han själf flerstädes framlagt den i sina dramer. Åtskilliga uttryck i Hamlets mun äro väl så naturliga i Shakespeares. När Hamlet talar om de sparkar, odågan ger den tåliga förtjänsten, passar detta säkert bättre i den ringa skådespelarens än i den danska prinsens mun. Äfven eljest gör Hamlet mångenstädes mera intryck af en konstnär än af en krigare och en prins. Han afskyr hofvet, icke endast för dess lastbara seder under farbroderns välde utan äfven för etiketten och samtalstonen, vid hvilka man tycker, att en trettioårig prins borde varit så van, att han ej längre lagt märke till dem. Men ett af hans största nöjen är att göra narr af dessa bugande, smickrande hofmän, som uttrycka sig i tidens sockersöta och starkt kryddade euphuism. Helst skulle han ånyo vilja draga tillbaka till universitetet i Wittenberg, och hans ende vän är den humanistiskt bildade stoikern Horatio. Hans tankar röra sig i helt andra rymder än omgifningens, och det plågar honom djupt att hafva en hämnd att utföra. I själfva verket har han en konstnärs temperament och uppfattning. Han älskar att resonera, att gifva repliker, att strö omkring sig infall. Han är känd för denna egenhet vid hofvet.

Det finnes element af högst olika beskaffenhet i Hamletstragedien. Å ena sidan är det ett melodrama, där vålnadsscenerna, Ophelias vansinne, uppträdet med drottningen, konungens afslöjande under skådespelet, kyrkogårdsscenen och slutligen det stora blodbadet utgöra höjdpunkterna; å den andra sidan är det en karaktärsskildring af enastående djup.

Troligen fanns det äfven bland Shakespeares samtida en eller annan högt bildad och mångförfaren man, som förstod den enastående själsmålningen i denna tragedi. Men om stycket gjorde så stormande lycka, berodde detta säkerligen framför allt på den spännande intrigen.

Under 1700-talet inträngde man emellertid så småningom i de djupare gömslena af Hamlets karaktär, och på revolutionstidens människor utöfvade Hamlet en rent fascinerande dragningskraft. Man förstod honom som en själsfrände och samtida. Liksom Hamlet lefde man i en upprörd tid, då allting befann sig i upplösning. Världsåskådningen var pessimistisk. Huru väl borde man icke förstå det demokratiska trots och upprorslynne, som stundom blossade fram i den danska prinsens repliker i en tid, då dessa känslor behärskade alla sinnen. Liksom Hamlet älskade man att fördjupa sig i sjukligt grubbel öfver tillvarons hemligheter och människans bestämmelse. Individualismen och subjektivismen, upproret mot traditionerna och tron på jagets oändliga rättigheter spridde sig med en febersmittas snabbhet öfver de europeiska kulturländerna. När bördan blef för tung, när verkligheten ej gaf, hvad drömmen lofvat, tröstade man sig med självmordet såsom en befrielse. Såsom människa är Hamlet under renässansen en undantagsföreteelse, som geniet Shakespeare upptäckt, då han i ett upprördt ögonblick af sitt lif, blottade sin själs djupaste innehåll, hållande domedag med sig själf; under revolutionstiden däremot är han en typ för en hel art af högt begåfvade, men disharmoniska karaktärer.

Hamlet är en djupt söndersliten natur. Han lider under den tunga börda, som vålnaden lagt på hans skuldror. Riket befinner sig i upplösning, sederna äro förvildade, hofvet och hela Danmark är ruttet. ''Ur led är tiden, ve, att jag är den, som föddes att den vrida rätt igen.'' Grundstämningen är djupt tragisk, men det icke minst egendomliga i detta det märkvärdigaste af alla sorgespel, är att tonen nästan alltid är humoristisk. Det är endast i ensamma ögonblick, som Hamlet klagar sin sorg och suckar öfver sina lidanden eller i förtroliga stunder hviskar sitt ve i vännen Horatios öra. För alla andra döljer han sorgfälligt, hvad som försiggår i hans själ. Han gör det redan af nödvändighet för att icke förråda sina planer,

men säkerligen också af en viss inneboende benägenhet. Hamlet är en af dessa på en gång stolta och känsliga naturer, hvilka sky att blotta sitt inre. Artist, skådespelare, fantasimänniska, älskar han att gå omkring förklädd, en gåta för hela denna omgifning, som han hatar och föraktar. På sitt bildrika sätt säger han det själf. När Rosenkranz och Gyldenstern på konungens vägnar söka utforska, hvad som trycker hans sinne, yttrar han till den senare: ''Vill ni spela på denna flöjt?

Gyldenstern: Min prins, jag kan icke.

Hamlet: Var så god.

Gyldenstern: Tro mig, jag kan icke.

Hamlet: Jag besvär er.

Gyldenstern: Jag känner icke ett enda grepp, min prins.

Hamlet: Det är lika lätt som att ljuga. Styr dessa lufthålen med tumme och fingrar, gif instrumentet andedrägt med er mun, och det skall tala den mest vältaliga musik. Ser ni, här äro klaffarna.

Gyldenstern: Men jag förstår mig icke på att tvinga dem till någon slags harmoni; jag har icke konsten inne.

Hamlet: Nå, ser ni nu, hvilket ömkligt kräk ni vill göra af mig. Ni ville spela på mig, ni ville synas känna mina klaffar, ni ville rycka hjertat ur min hemlighet, ni ville utgrunda mig från den lägsta noten till den högsta på min skala — och det är så mycken musik, så herrlig röst i denna lilla pipa, och likväl kan ni icke få den att tala. Guds död! Menar ni, att det är lättare att spela på mig än på en pipa? Kalla mig hvad instrument ni vill, förstämma mig kan ni väl, men spela på mig, kan ni icke.''

Hamlet är ironiker till hela sitt väsen. Stämman skälfver af gråt, men han skrattar med munnen. Med Polonius och de öfriga hofmännen drifver han gäck, så att de stå där förvirrade. Han fröjdas som ett barn, då han kan tvinga dem att själfva afslöja sitt inres ihålighet, att viljelöst instämma i allt, hvad han säger, likna molnet vid en kamel, en vessla och en hvalfisk i samma ögonblick. Han är kallt sarkastisk, som då han förklarar moderns förhastade omgifte med orden:

> ''Hushållning, ser du, grafölstårtorna
> Man satte kalla fram på bröllopsbordet.''

Afskyn för farbrodern färgar stundom hans repliker med en från cynism, som knappast eljest förekommer i dramat. Så t. ex. när konungen efter mordet på Polonius frågar, hvar denne befinner sig, svarar Hamlet: ”Vid kvällsvarden.

Konungen: Vid kvällsvarden? hvar?

Hamlet: Ej där han äter, utan där han ätes. En viss kongress utaf politiska maskar håller just nu på med honom. De där maskarna lefva just som riktiga kejsare. Vi göda alla andra kreatur för att göda oss själfva, men oss själfva göda vi för maskarna. En fet kung och en mager tiggare äro blott olika anrättningar, två rätter, men på samma bord, det är slutet på visan.

Konungen: Ack! Ack!

Hamlet: Man kan meta med den masken, som frätit en kung, och äta den fisken, som förtärt den masken.

Konungen: Hvad menar du med det?

Hamlet: Intet annat än att visa, att en kung kan gå i procession genom en tiggares tarmar.

Konungen: Hvar är Polonius?

Hamlet: I himmelen; skicka dit och låt se efter. Om icke ert sändebud finner honom där, så sök honom själf på det andra stället. Men, tro mig, om ni icke finner honom, innan denna månad gått till ända, så skall ni vädra opp honom, då ni går uppföre trappan till galleriet.

Konungen: (till några af sviten). Gå, sök honom där.

Hamlet: Nej, han väntar tills ni kommer.”

Endast inför en person i dramat kastar han all förställning. Denne är Horatio, som äger hela hans förtroende.

På detta sätt scintillerar han ständigt. Hans lynne går från den mörkaste bitterhet till vild, uppsluppen glädje, och dessa växlande sinnestillstånd uttrycker han i flammande bilder, i sentensrika, prismatiskt slipade repliker. Under dramats gång genomlöper han en hel skala af den Shakespeareska humorn. Det låder stundom något af de Shakespeareska narrarna öfver honom, där han går ikring i förställdt vansinne med smutsiga, nedhasade strumpor, rifna kläder och utan hatt, med ett utseende så erbarmligt, som om han sluppit ut ur helvetet. Vid andra tillfällen kan han vara cynisk som Falstaff,

melankolisk som Jaques men också lekfullt fantasirik som Mercutio.

Men särskildt var det en scen i dramat, som gjorde ett öfvervåldigande intryck på 1700-talet. Det var kyrkogårdsscenen. Hamlets repliker hafva där en djupsinnig filosofisk anstrykning, och hela stämningen, huru den än hvälfver sig från saftig burlesk till gnistrande ironi, är mättad af känslofullhet.

En noggrannare undersökning kommer troligen att visa, att många af tidens elegiska grafdikter formats med denna scen för ögonen, och säkert framspringer också ur den mycket af den moderna humorn. Ironien och känslofullheten utgöra just de skapande krafterna i den romantiska humorns uppkomst.

Skaparen af denna art af humor under 1700-talet var Laurence Sterne. Intryck från Rabelais och Burton, från Shakespeare och Cervantes och många andra förena sig i hans diktning till en ny säregen form, den sentimentala humorn.

Sterne är en man af ett helt annat skaplynne än Swift. Denne beskref trovärdigt och åskådligt som en geograf och resonerade klart och logiskt som en lagkarl. Grunddraget i hans världsåskådning var ett bistert människoförakt.

Sterne är uteslutande stämningsmänniska. Hans eget lif förefaller lika planlöst som hans Tristram Shandy. Vid unga år blef han präst utan kallelse. Han gifte sig utan djupare kärlek. I sin prästgård ute på landet läste han under de följande tjugu åren alla slags böcker, som slumpen förde i hans händer: franska och engelska filosofer, teologer och medeltida lärde, jurister och läkare, Rabelais, Burton, Cervantes och Shakespeare, Voltaire och Crébillon. Stundom bläddrade han på en afton i femtio olika författare, mättande sig med sentenser och infall, sökande intryck och uteslutande intryck. Trött på böckerna for han då och då in till York, där han i en förmögen släktings hus hängaf sig åt vilda punschgillen och uppsluppna orgier.

En tillfällighet satte pennan i hans hand, och fyrtiosex år gammal såg han sig plötsligt berömd med utgifvandet af Tristram Shandy. Vid femtiofem års ålder var sagan all. Han dog på ett värdshus lika ensam, som han lefvat. En vän åter-

fann hans grinande faunansikte på dissektionsbordet, dit man fört den okände främlingens lik.

Sterne är ett stycke af en Hamletsnatur. Han var själf medveten därom, då han efter den narr, hvars dödskalle gifvit Hamlet anledning till så känslofulla reflexioner, kallade sig Yorick. Men Sterne är borgerligare, och hans temperament är torrare och saknar den frodighet, som utmärker Hamlet. Danaprinsen öfvergår honom också vida i höjd och djup. Men i väsentliga punkter erinrar Sterne dock om Hamlet. Liksom denne är han disharmonisk till hela sin läggning. Världens vrånghet och hjärtlöshet äro ett af hans älsklingstema. Han skrifver till en väninna: "Jag vill stjäla mig bort från världen, och ingen skvallrande tunga skall berätta, hvar jag befinner mig. Låt din fantasi utmåla sig en liten, af solen förgylld hydda invid en romantisk kulle. De ömmaste känslor skola spira och utveckla sig i vår lugna vrå och frambringa de frukter, som elakheten, afunden och äregirigheten alltid hafva dräpt i knoppen. Låt människornas stormar och orkaner rasa i fjärran." Nästan född på fältfot, tidigt utkastad ur familjens sköte bär han hela sitt lif på ett sjukligt begär efter ömhet. Han är känslofull som Hamlet. Det är Sterne, som skapat ordet *sentimental*, och som invarslar hela denna gråtmildhet, hvilken präglar senare delen af 1700-talet.

Och slutligen är han liksom Hamlet ironiker. Han säger sina spetsiga kvickheter, då han är som mest nedtryckt och söker skingra gråheten i sitt sinnestillstånd med lystna cynismer.

Trots all sin "Zerrissenheit" är Hamlet en sund natur. Hans sjuklighet är ett tillfälligt tillstånd. Han befinner sig i en kris, då vi skåda honom. Fortinbras' omdöme om honom, att han under andra förhållanden skulle blifvit en utmärkt konung, är säkerligen riktigt. Han är kärnfull och hjärtegod, han tänker fint och rätt.

Det låder däremot något sjukligt vid Sterne. Liksom alla de karaktärer, han tecknat, äro karikatyrer, är han också själf en karikatyr. Han är en lifslysten egoist utan djupare känslor, men som ständigt frossar i känslosamhet.

En alldeles särskild karaktär får denna känslosamhet, när den framträder i erotiska situationer. Sterne var hela sitt lif

på jakt efter kärlek, men han är en faun på svaga ben. Han endast leker med kärleken. Han måste alltid hafva "en Dulcinea i hufvudet, det sätter min själ i harmoni", men om någon verklig passion är det aldrig tal. "Blif icke orolig för min förklaring," skrifver han, "jag har länge varit fästad vid henne med hängifvenhetens band. Men min känsla är af en finare art än det anlag till fortplantning, naturen nedlagt hos oss."

Därmed sammanhänger en raffinerad lystenhet i hans väsen. Han älskar nakenheten, men icke därför att den är vacker, utan emedan den är förbjuden. Hans humor är ofta slipprig och tvetydig, men aldrig grof som Rabelais'. Han angreps därför af samtiden, men försvarade sig. Till en dam, som ej ville läsa hans bok, därför att den var oanständig, yttrade han: "Läs den blott, boken liknar er lilla barnunge, som rullar omkring på mattan. Han visar stundom saker, som man vanligtvis döljer, men han gör det i all oskuld." Och obestridligen är han alltid graciös i sina målningar.

Sterne gör sitt inträde i den engelska litteraturen i det ögonblick, då Richardson och Fielding, Smollet och Goldsmith grundlagt den engelska romanen. Den realistiska prosastilen var skapad, den konturskarpa karaktärsmålningen funnen, sedeskildringen utförd i breda drag. Ögat var skärpt för det individuella och för de stora linjernas sammanhang.

Allt detta hade Sterne bakom sig, och det intresserade honom icke längre. Någon plan bryr han sig icke alls om. Han hoppar från det ena ämnet till det andra, som nycken bjuder honom. Någon händelse sammanhåller icke hans böcker. Det är först i tredje boken, som hans Tristram Shandy födes, och det dröjer ända till den sjätte, innan han börjar spela en blygsam roll för att därefter ånyo försvinna i de följande böckerna. I själfva verket sysslar Sterne med allt, utom med sin hjälte. Han anställer betraktelser, han kåserar, han låter den ena kvickheten jaga den andra, han formar sentenser.

Men han är dock långt ifrån så planlös, som han förefaller. Det är medveten konst — stundom för medveten — i hans tillvägagående. Han har öga för det oändligt lilla, som man dittills förbisett. Hans värld är uteslutande hvardagslifvet, men hvilka upptäcker gör han icke inom sin kammares fyra

väggar. Han liknar dessa målare, hvilka icke äro nöjda med att återgifva ansiktets stora drag eller handens konturer, utan äfven med mikroskopisk noggrannhet teckna hvarje hårstrå, hvarje hudens oregelbundenhet.

Det är denna egenskap, som gör honom till en sådan mästerlig situationsmålare. Huru beundransvärd är icke följande scen ur Sentimental Journey:

"Det var på vägen mellan Nîmes och Lunnel, hvarest det bästa muskatvinet finnes i Frankrike. Solen hade gått ned. Dagens arbete var slut. Flickorna hade ånyo fästat upp håret, och gossarna beredde sig till att taga en dans. Min mulåsna ville icke gå längre. "Jag vill taga mig en dans," sade jag. "Blif du stående där." En solbränd arbetets dotter reste sig från skaran för att gå mig till mötes, då jag gick fram emot dem. Hennes hår, som var mörkt kastanjebrunt eller snarare svart, var samladt i en knut med undantag af en enda fläta. En lam yngling, som Apollo tröstat med en flöjt, hvartill han lagt en tamburin, lät fingrarna löpa hän som en preludie, där han satt på bänken. "Skynda dig att binda upp flätan på mig," sade Nanette . . . och ut dansade vi . . . Ynglingens syster, som hade stulit sin stämma från himmelen, sjöng växelsånger med brodern. Det var en gaskognisk rondelet: Viva la joia! Fidon la tristessa! Flickorna stämde in i kör, och gossarna en oktav djupare. Viva la joia var på Nanettes läppar, viva la joia i hennes ögon."

Är det icke som en fête champêtre, målad af Watteau eller Lancret!

Sterne förstår också mästerligt att teckna människor, men hvad som intresserar honom är uteslutande det mest individuella i deras väsen, deras små svagheter och underligheter, deras käpphäst, deras *hobby horse*, såsom han säger. Alla hans porträtter äro verklighetsbilder, men förefalla lika excentriska som Sterne själf. De utgöra ett helt galleri af underliga original. Mr. Shandy är en paradoxal halflärd dilletant, hans halte broder, en f. d. kapten, onkel Toby, lefver blott för att tala om fästningar och berätta krigshistorier; den franska betjänten La Fleur är snarfyndig, oduglig, trofast och gladlynt och en stor vän af könet. Och där finns den beskedlige Trim

och den underlige doktor Slop. Alla äro naivt komiska, men ädla och sympatiska människor.

Sterne hyser icke vördnad för något utan leker med allt. Högt och lågt blandas om hvartannat. Burleska upptåg och ordvitsar, vågade skämt och trivialiteter aflösas af den själfullaste kvickhet och den innerligaste humor.

Sterne har öfvat ett ofantligt inflytande på den följande tidens litteratur. Huru öfverdrifven och sjuklig hans sentimentalitet stundom kan förekomma oss, får man likväl icke glömma, att den uppbars af en humanare uppfattning än den föregående tidens. Den uppmjukade de brutala sederna, som ännu funnos kvar i de gamla krigaresamhällena och spridde en välbehöflig förfining. I konstnärligt hänseende betydde hans framträdande, att ett nytt område vunnits åt litteraturen. Det utsökta, exakta och finkänsliga återgifvandet af det moderna lifvets små egendomligheter är Sternes hufvudsakliga insats i den moderna diktningen.

Huru germansk Sterne än är till hela sin läggning, förstods hans konst äfven på franskt område. Diderot sökte att imitera honom fast med påspädning af sin landsman Rabelais' kraftigare brygd, särskildt i "Jaques le Fataliste"; en annan lärjunge är Xavier de Maistre. Öfver hufvud går där en ådra af Sternes diktning genom den franska konsten långt fram på trettiotalet.

Mångsidigare förståelse fann Sterne dock i Tyskland. Där tog man honom både med hans fel och hans förtjänster. Till och med Goethe, en natur af en helt annan läggning, hade öppet öga för utsöktheten i hans konst.

Långt djupare är dock hans inflytande på Jean Paul, hvilken kan betecknas som en tysk, förgrofvad Sterne, men också med en djupare, allvarligare världsåskådning. Man återfinner hos honom samma art af sentimentalitet, endast ännu mera tåredrypande, samma sinne för det excentriska och samma förmåga att teckna originaler. Hos Jean Paul, som lefde närmare revolutionen, är disharmonien mellan idealet och verkligheten blott kraftigare betonad. Jean Paul har försökt att skrifva stora idéromaner efter mönster af Goethes Wilhelm Meister, där hjältens karaktär utvecklas under ideella makters inflytande. Men betecknande nog lyckades han aldrig lösa

dessa problem. Hans hjältar, liksom han själf, kunde aldrig nå öfver Sturm und Drang's ståndpunkt. Mästerliga äro däremot vissa af hans idylliska skildringar af tyskt småborgarlif, genomstrålade af ädel hjärtegodhet och humor.

Med Tieck öfverskrida vi slutligen 1700-talets gränser och nå fram till nyromantikens humor. Denna utgör en omedelbar fortsättning af Sternes och Jean Pauls, men nya element hafva tillkommit. Under tiden hade nämligen studiet af Shakespeare fördjupats, och Tieck har utbildats under förnyad direkt beröring med renässansens komiska mästerverk. I det att hans uppfattning af ironien förband sig med hans uppfattning af det öfvernaturliga, blef hela skådespelet till ett slags gäckeri med de figurer, som skalden själf skapat. I ensidig doktrinarism förbisåg Tieck, att för Shakespeare det äfven varit allvar med i leken; att denne icke blott ägt förmåga att tolka människornas begränsning, narraktigheter, öfverdrifter, utan äfven den känsla, det patos, som dref dem att så handla. Mästerkatten ger ett prof på denna Tiecks form af ironi. Manéret blir tröttsamt i längden, men det kan icke nekas, att det är fullt af kvickhet och satir.

I Tiecks humor spelar redan det fantastiska en betydande roll. Hans dramer äro sagospel, som röra sig i en värld utom och öfver den vanliga.

Hoffmann gick i detta afseende ännu längre. Hvad som hos de äldre humoristerna varit en allmän motsats mellan idealitet och verklighet, tillspetsar sig hos honom till en motsats mellan fantasiens och prosans värld. Drömmen, hallucinationen, vansinnet mänger sina gestalter på det mest fantastiska sätt midt in i den trivialaste hvardagshändelse. Däraf uppstår denna skarpa motsats mellan karaktärernas groteska yttersidor och deras inre skönhetsvärld. Den fattige studenten Anselmus är i själfva verket en poesiens furste, som slutligen slår sig ned på sitt slott i Atlantis och försvinner i drömlandet.

I Hoffmanns diktning tillkommer dessutom ett demoniskt element. Det är icke endast i "Dix Elexiere des Teufels", som ett djäfvulsextrakt drifver individen på afvägar. Hoffmann skildrar nästan alltid själens lönliga djup, lasternas, perversitetens, vansinnets vilda lek med mänskosjälarna. Men icke i deras yttre kriminella förhållande till samhället utan i deras

upphetsande och förödande inverkan på det inre lifvet. Öfver de själens underjordiska grottor, som han öppnar för vår fantasi, låter han ironiens helvetesreflexer fladdra med en mystisk fosforglans.

Hos Börne och Heine upplefver denna form af humor nya orgier af känslofullhet och kvickhet, men dessa skalders verksamhet ligger utom ramen för vår framställning. Livijn kände dem icke.

Livijn har däremot rönt djupt inflytande af Sterne och Jean Paul samt slutligen af Hoffmann. Det är inom den utvecklingslinje, hvilken här ofvan antydts, som han själf sökt skapa en svensk roman.

XVIII.

Axel Sigfridsson.

Under 1700-talet finnas endast torftiga spår af en roman i Sverige. Det är först under 1800-talets första decennium, som det föregående seklets romantyp får en läsbar representant i Cederborgh. Ty denne liflige och kvicke observatör är en gengångare från Voltaires tidehvarf. Som redan nämnts, finner han icke heller nåd inför nyromantikernas representanter. Både Atterbom, Palmblad och Hammarsköld äro ense om att betrakta hans romaner såsom obetydliga och ytliga produkter.

Nyromantikens första romanförfattare äro Livijn och Palmblad. Bortsedt från den förres tidigaste och otryckta försök, utgaf han 1811 sin första roman "Johan David Lifbergs lefverne". Samma år kom Palmblad med "Vådelden", och under de följande åren publicerade han ytterligare några romaner och noveller. Dessa utmärka sig genom sin lättlästa, raskt framåtglidande stil, sin omväxling af brokiga äfventyr och romantiska stämningar, vittnande om studier af Goethe, Madame de Staël m. fl. samtida författare. Men de sakna djupare värde, då intet själfupplefvadt ligger bakom. De äro uteslutande *Lesefrüchte*.

Man skulle väntat, att Livijn med den stora kärlek, han redan i sin ungdom ådagalade för den engelska litteraturen och med kännedom om hans motvilja för tyskarna, sedan han haft tillfälle att se dem med egna ögon under kriget, skulle valt sina mönster ibland de engelska romanförfattarna. Så var också fallet, då han skref Johan David Lifbergs Lefverne.

Efter kriget vittnar däremot hans produktion om ett stigande och nästan uteslutande inflytande från Tyskland. I och för sig är detta helt naturligt. Han hade faktiskt under fälttåget kommit i närmare beröring med den tyska kulturen än tidigare, och säkerligen där haft tillfälle att lära känna åtskilliga af nyromantikens senaste alster, framför allt Hoffmanns skrifter.

I själfva verket var i detta ögonblick den tyska romanlitteraturen den intressantaste i Europa. Den engelska romanen hade blomstrat ut med de stora författarna i midten af sjuttonhundratalet, och ännu hade icke Walter Scott uppträdt eller åtminstone icke hunnit blifva synnerligen känd i Sverige. Hvad som fanns af engelska romaner, var antingen fortsättning af den äldre borgerliga riktningen eller också nya försök i den halftyska stilen såsom Mrs Radcliffs skräckromaner, Lewis' The Monk m. fl.

Detsamma gäller också om den franska litteraturen. Efter Diderots och Voltaires uppträdande dör sjuttonhundratalets roman ut, och den nyromantiska romanen uppstår först efter befruktning af den tyska.

När man läser början af romanen *Axel Sigfridsson*, hvilken skildrar en bivuakscen aftonen före ett stort slag, föreställer man sig gärna, att den med sin äkta stämning från Napoleonskrigens virrvarr utgör ett minne från Livijns eget deltagande i dessa strider. Så är dock icke förhållandet. Från januari 1812 finnes ett första utkast till en roman af Clas Livijn, hvilken kallas ''Axel Löwenstorms historia''. Och detta utkast, som endast omfattar två foliosidor, börjar, med bortseende från några smärre skiljaktigheter, på samma sätt som Axel Sigfridsson. Ledmotivet i den blifvande romanen stod redan då klart för Livijn. Han har uttryckt det i några rader i marginalen: ''om den eviga disharmonin i lifvet. Jag vet, att jag stupar i dina strider, men jag stupar som hvarje krigare.'' Det var samma tanke, som han senare från en annan synpunkt uttryckte med de ord ur Schiller, hvilka nu läsas som motto för hela romanen: ''Das ist das Loos des Schönen auf der Erde!''

Kriget och andra planer afbröto fortsättningen, och det var först år 1816, som Livijn ånyo satte sig till arbetet. Från denna tid finnes ett manuskript, hvilket omfattar allt, hvad Livijn och sedan Arwidsson tryckte. Dessutom finnes en kort plan, hvilken är af stort värde för att bedöma perspektivet i romanen, som ju ej föreligger färdig, samt en del obetydliga fragmenter, varianter och utkast.[1]

Axel Sigfridsson utgafs år 1817 anonymt från Cederborghska tryckeriet i ett häfte på 108 sidor i liten oktav. Detta innehåller allt, hvad samtiden kände af romanen och slutar med hjältens möte med Viktoria i lekstugan. Möjligen fann Livijn det följande partiet alltför djärft och ville icke utsätta sig för stormen från den samtida kritiken. Hela den intressantaste delen af romanen förblef därför outgifven, ända till dess Arwidsson hade nog smak att rädda den från glömskan genom att aftrycka den i Livijns Samlade skrifter.

Af Axel Sigfridssons öden hann Livijn således aldrig att utföra mer än hans barndoms- och ungdomshistoria. Planen, som finnes bland hans papper, ger oss dock åtminstone i stort sedt en föreställning, om hvad Livijn åsyftat.

Och det var en stor uppgift, som Livijn denna gång uppställt för sig, en uppgift, som aldrig förut någon svensk romanförfattare inlåtit sig på. Livijn ville skrifva en karaktärsroman. Mot bakgrunden af en hel tidsålders kultur ville han skildra ett människoöde från vaggan till grafven. Han ville teckna en egendomlig, rikt utrustad naturs utveckling midt under de stora omhvälfningar i åskådningssätt, seder och statsformer, som den franska revolutionen medförde. Det var denna uppgift, som Goethe utfört i Wilhelm Meister, som Klinger sökt förverkliga i en hel serie filosofiska romaner och som föresväfvat Jean Paul, då han skref ''Die unsichtbare Loge'', ''Hesperus'', ''Der Titan'' m. fl.

[1] Nämnas kan dock ett par utkast till andra delens första kapitel, hvilka skildra en nattlig vandring öfver heden, där hjälten möter åtskilliga öfvernaturliga väsen, hvilka föra honom till hans fostermoder Alethe. Ett af dessa utkast är dateradt Millingtorp den 25 juni 1817. Det hade således varit Livijns mening att under sin sommarvistelse hos Rääf upptaga fortsättningen af romanen. I ett bref till Hammarsköld den 4 maj 1810 (H. II, 87) nämner Livijn, att, om det blefve något af med Lyceum, kunde han sända honom en Alethe. Möjligen afser denna titel, som jag eljest ej kan identifiera, samma scen, som härofvan nämnes. Den är tydligen inspirerad af häxscenen på heden i Macbeth.

Skulle Livijn haft kraft att genomföra denna stora plan? Det är svårt att afgöra, då vi endast äga ett fragment för bedömandet.

Men äfven som torso är Axel Sigfridsson ett ytterst intressant arbete, hvilket länge och med orätt varit bortglömdt. Visserligen lider det af åtskilliga tekniska brister och hvarjehanda osannolikheter. Dessa äro dock nästan oskiljaktiga från ett första försök af denna art. Det skulle varit egendomligare, om de icke funnits. Men dessa brister uppvägas af sällsynta skönheter. Det gnistrar i denna lilla bok af genialitet. Sentenserna äro bräddade af djup lefnadsvisdom, karaktärsanalysen är ofta utförd med ett skarpsinne och en bitande ironi, värdig en stor mästare. Till fullo kan man instämma med C. D. af Wirsén[1], hvilken, trots den osunda stämning, som han finner härskande i romanen, nämner den en pärla i den svenska vitterheten.

Ännu märkligare är kanske detta arbete genom sin historiska ställning. Axel Sigfridsson är nämligen vår enda representant för de efter-wertherska romanernas hjältar. Denna roman är det enda försök i svensk litteratur att teckna de tankar och stämningar, som upprörde revolutionstidens människor.

Det är världsmärtans tidsålder. Werthers pessimism var ännu en vek ynglings. Han hade knappast lefvat, innan han i sjuklig trötthet slöt sitt lif. Men han fick en skara af ättlingar, mot hvars utbrända och uppfrätta själar hans egen förefaller naiv och oskuldsfull. De hafva kämpat sig igenom lifvet, njutit det, sökt tyda dess gåta, men inför döden upprepa de samma ord som Werther, att lifvet är uselt och icke värdt att lefva. Obermann har dragit sig tillbaka från världen och lefver endast i sina reflexioner, René irrar lifstrött i Amerikas vildmarker. Andra däremot, hårdare och kraftfullare naturer, dölja under ett trotsigt och hånfullt yttre sitt väsens vekhet och blyghet och smärtan att se sina ungdomsdrömmar förbleknade. Sådana äro vissa af hjältarna i Klingers romaner. Det ligger redan något demoniskt och titaniskt öfver dessa gestalter, ett drag, som ännu mera skulle utmärka de Byroniska hjältarna, en Don Juan och Manfred.

[1] Wirsén, *cit. arb.* s. 43.

Det är till dessa svärmare, hvilka genomlefvat alla revolutionens stämningar, hvilka sölat sig i orgier, hetsat sig vid spelborden, svärtat sig i krutröken, som äfven Axel Sigfridsson hör. Det fruktansvärda i deras pessimism är just detta, att de icke såsom Werther eller ännu t. o. m. René utbryta i stormande och bitter klagan. Deras världssmärta är lugn och kall som en utbränd vulkan.

Det är revolutionstidens stämningar, all denna bitterhet och all denna disharmoni, hela denna motsats mellan samhälle och natur, mellan hyckleri och uppriktighet, mellan sanning och lögn, som sjuder i Livijns roman. Han har just velat visa oss en själs utvecklingshistoria genom alla dessa växlande strider.

Man anar, att redan hjältens födelse ställt honom på kant med samhället. Axel Sigfridsson är ett kärlekens barn. Han har aldrig känt sin fader och sin moder har han endast sett en gång, på dödsbädden. Den kvinna, som vårdade hans spädaste år, var en lidelsefull natur. "Mörkare än skogen, oroligare än vattnet, och otillgängligare än klipporna."

Hvad under, att han sluter sig inom sig själf, öfvergifver människorna och endast öppnar sin själ i naturens sköte.

Detta drag är redan typiskt för alla dessa romantiska naturer. Af en eller annan orsak fly de människorna och lefva i ensamheten och drömmarna. Det är på grund af detta lif, som deras själar blifva vekare än andra mänskobarns. De kunna sedan icke uthärda verklighetens hårda stötar, deras fantasi blir känslig för minsta intryck.

I naturen uppgår för Axel Sigfridsson en ny och härlig värld, och han lefver i sagans drömmar och fosterlandets framfarna minnen.

Han kommer till akademien. Som hans fader eller någon annan okänd välgörare skickar honom rikligt med penningar, så är det ett gladt lif, som han där för.

Här gripes han af sin första stora kärlek. Han möter en vacker, brunögd och lifslysten flicka. Han älskar henne. I själfva verket är det en hjärtlös kokett, som drifver gäck med honom bakom hans rygg, och som han slutligen afslöjar.

Han tror sig därmed vara färdig med kvinnorna. Men snart är han fången i en annan skönhets garn. Den eldiga

och koketta brunetten aflöses af en sentimental nordisk blondin. De betraktade hvarandra som ett par förirrade syskonsjälar och biktade för hvarandra, hur mycket de utstått och lidit. Med henne genomlefde han Werthers roman. De besökte tillsammans kyrkogårdar, författade grafkväden och frossade i all slags sentimentalitet. Men då ingen Albert visade sig, och Axel således saknade all anledning att skjuta ihjäl sig, tröttnade han slutligen och löpte bort från den sörjande turturdufvan.

Axel ärnade nu uteslutande ägna sig åt vetenskapliga idrotter. En tillfällighet kommer honom emellertid att afbryta sina forskningar. Med en vän besökte han en dag en marknad. Där såg han i ett stånd en ung flicka, som af en drucken bonde utsattes för förolämpningar, därför att hon skulle tagit för mycket betalt för något lappri, som hans dotter velat köpa. Axel uppträdde som grand seigneur. Då han såg, att det ej skulle gagna att träta med bonden, köpte han banden och skänkte dem åt bonddottern. Därefter aflägsnade han sig utan att hafva talat med flickan i boden.

Men han kunde icke glömma henne. Om natten sväfvade hon för honom i en liljas gestalt. Han var dock obeslutsam, om han ännu en gång skulle uppsöka henne, och då han slutligen bestämt sig därför, var hon redan afrest.

Kärleken lämnade honom dock ingen ro. Han måste träffa den älskade. Utklädd i bonddräkt dök han upp på nästa marknad, dansade med henne på en lekstuga och igenkändes slutligen af henne. Han såg, att han icke var henne likgiltig. Men då han frågade, om han fick följa henne, besvor hon honom att öfverlämna henne åt sitt öde. Klokare och erfarnare än han, fast yngre till år, framställde hon kallt och besinningsfullt de yppersta skäl, hvarför han icke borde bortslösa sitt lif på henne. Men ögonen talade ett annat språk än munnen, och Axel följde henne på vägen.

På nästa gästgifvaregård fick han för första gången tillfälle att tala ut med henne. Han öfvertygade henne om sitt ärliga uppsåt och ville svärja henne evig trohetsed, men Victoria bönföll honom att icke göra det. Hon upprepade sin maning till honom att lämna henne.

Denna strid varade länge mellan dem. Gång på gång tillbakavisade hon Axel. Denne faller till föga för hennes skäl, men lidelsen drifver honom hvar gång ånyo att uppsöka henne. Slutligen berättade hon för honom sitt förflutna lif, hvilket för oss förklarar, huru hon, fast så ung, kan vara mera världserfaren än Axel. Det är en sorglig historia. Dotter till en hederlig ämbetsman, som sent lyckats att äkta den kvinna, han älskat, stod hon och modern efter hans död fattiga och öfvergifna. Den präst, som skulle konfirmera henne, hade sökt att förföra henne, och då hon tillbakavisade honom, hade han begagnat sitt inflytande för att utsprida de skamligaste rykten om henne.

Ensam och utkastad hade hon lyckats att erhålla en plats som kammarjungfru i ett förnämt hus. En dag hörde hon, huru herrn på franska för sin fru berättade, att en af deras vänner funnit behag i den vackra kammarjungfrun och ärnade förföra henne. Victoria uppretades och gaf på samma språk uttryck åt sin förbittring. Rättens tjänare tillkallades. Hon kastades i fängelse, och endast på grund af förbön af en vid domstolen tjänstgörande undgick hon spinnhuset. Denna människoälskande man hade äfven skaffat henne plats hos den nipphandlerska, för hvars räkning hon sedan rest från marknad till marknad. Detta vandringslif var det enda, som kunde döfva den smärta, som hon alltjämt kände öfver sina genomgångna lidanden.

Sedan hon slutat sin berättelse, vänder hon sig till Axel med orden: ''Nu känner du mig. Följ nu fritt ditt hjertas ingifvelser; förskjut mig och fly mig, ty jag har befunnit mig bland missdådare, men förakta mig icke. Jag har ej förtjent förakt; men medlidande har jag förtjent, och det fordrar jag af hvarje menskligt hjerta.''

Axel hade redan fattat sitt beslut. Efter några dagars samvaro begaf han sig tillbaka till universitetet. Men icke längre för att fördjupa sig i utforskandet af sanningen, utan för att snarast möjligt skaffa sig en ställning, som möjliggjorde hans förening med den älskade. Ett bref från Victoria, i hvilket hon ännu en gång besvär honom att öfvergifva sig, hade på honom endast en motsatt verkan. Han skyndade till

henne, och Victorias mörka aningar försvunno i den älskades närhet.

Axel ville icke mera lämna henne. Han följde Victoria på hennes resor, men hon bäfvade för sitt rykte. Axel föreslog, att de skulle uppfinna något sätt, hvarigenom de kunde dölja sig för världen. Efter åtskilliga öfvervägande fann han på att kläda ut sig i kvinnokläder.

Så skedde. Under kyssar och skratt ifördes Axel en kvinnodräkt, och denna passade honom förträffligt, men den ovana, långa och släpande klädningen utöfvade ett icke ringa inflytande på hans väsen. Nästa natt författade han en dikt, ''Sången om de långa kläderna''. Den ger uttryck åt den på en gång kyska och starkt passionerade lidelse, som förenade honom med Victoria.

Axels förklädnad ökade omärkligt deras förtrolighet. En natt måste de hvila i samma rum. ''Vi öfverenskommo, att i kläderna tillbringa natten. Månen spridde ett svagt sken i en straxt utanför huset forsande å, vi ställde oss i fönstret, vi njöto med förtjusning den herrliga naturen, vi talade om strömmens ilande fart, vi talade om våra stundande öden; snart hvilade vi munn emot munn, snart — — —''

''Herrlig är natten. Dess stjernmantel betäcker både hvad som upprinner och hvad som går ner. I nattens omätliga rike ligger ett tempel, på hvars altare en evig eld lågar. Af denna eld lånar månen sitt sken och stjernorna sina tindrande blickar. Templet är egnadt åt kärleken, och det är kärlekens eld, som lågar på altaret'' . . . ''Då natten var försvunnen och solen rann upp, vände sig Victoria ifrån henne, med ögonen badande i tårar, och dolde sina blickar för det klara ljuset; hvaremot jag helsade detsamma med en slags rasvild glädje. Jag förstod nu mycket, som jag ej förut anat. Hade naturen förut förefallit mig såsom en omätlig blomma, så föreföll deremot jag mig sjelf såsom en fjäril, hvilken nedträngt till blommans botten och ur hennes kalk läppjat lif och anda.''

''Efter denna händelse voro vi närmare förenade. Vi umgingos snart med samma öppna tillgifvenhet, som bör råda emellan tvenne makar. Detta voro vi äfven inför den allvetandes ögon, och jag underlät ej att för henne omtala, det

ett världens äldsta och oskyldigaste folk erkänner i sina lagar ett så beskaffadt äktenskap, som det vi ingått.''

''Nu följde,'' säger Axel Sigfridsson, ''den lyckligaste tid, jag tillbringat och troligen kommer att tillbringa på jorden.''

Här afbrytes romanen. Om det återstående kunna vi endast döma genom den korta plan, som här meddelas:

2.
3. Bekantskapen med älsk.
4. Bekantskapen med Vict. Poesiens uppvaknande.
5. Victorias lefnad. Presten. Tjenst som kammarjungfru. Polisvakt. Verlden fördömde och jag var oskyldig.
6. Beslutet att följa hen.
7. Qvinnokläderna.
8.
9.
10. Kärlekshistorier, dubbla.
11. Beslutet att anställas vid en Theater, Victorias skäl deremot. Bref om sättet att använda tiden.
12. Resan.
13. Om korset.
14. Besöket hos modern.
15. Återkomsten. Victorias bref, den ädle presten.
16. Vic. död, denna död renar honom; han är mer förädlad. Den krossade harpan.
17. Beslutet att resa till Frankrike.
18. Deltagande i Franska kriget.
19. En resa gm Tyskland.
20. D: o.
21. Om Tyska Riddarborgarne.
22. Inqvarterad på ett slott. Kärleksaffärer med en Fröken, som förkastar en sång i Kellgrens stil och begär en moralisk i Leopolds.
23.
24. Död. —

Denna plan samt ett par fragmenter sätta oss i stånd att i sina hufvuddrag ana romanens senare händelser.[1] De båda närmaste kapitlen, som skulle skildrat utvecklingen af Axels kärlek till Victoria, hafva icke stått klara för Livijn. Men då höjdpunkten af deras förhållande redan är skildradt, kunde det följande endast ge upplösningen. Därefter inkastar författaren

[1] Denna skulle omfattat fyra delar, af hvilka den sista började med franska revolutionen, men huru dessa skulle fördelas på de olika kapitelrubrikerna lönar det sig icke att söka utfundera.

nya händelser. Vi se, att, såsom Victoria förutsagt, det kommer ett ögonblick, då Axels hjärta vändes till en annan kvinna, fast kärleken till Victoria ännu fortlefver. Troligen är detta meningen med de dubbla kärlekshistorierna, som omtalas uti tionde kapitlet. Möjligen var denna nya kvinna, som uppdyker i historien, en skådespelerska, ett antagande, som förklarar, att Axel ärnade söka anställning vid en teater. Victoria, som såg djupare ned i hans själslif än han själf, afrådde honom dock ifrån detta steg och har säkerligen uppmanat honom att återvända till sin egen krets och skapa sig en verksamhet i öfverensstämmelse med sin sociala ställning.[1]

I ett af de följande kapitlen skildras ett besök hos modern. Redan i inledningskapitlet finnes antydt, att han en gång träffat henne i lifvet, nämligen på hennes dödsbädd.

Därefter går hans väg tillbaka till Victoria. Han finner henne nu döende. Hon har under sina lidanden funnit stöd hos en ädel präst. Ett par fragmenter visa, huru djupt hennes död griper Axel Sigfridsson. "Hon var förlorad för mig, utan hopp förlorad, utan upprättelse förlorad. Mig återstod ej annat än att utmärka hennes graf. Jag lät der resa en sten. Hvarken läste man der hennes namn eller dödsår, ty hvad angick det väl verlden, hvad hon hetat eller när hon dödt. Långt efteråt fann jag en tjenlig inskript, och nu mera läser man på stenen: "Das ist das Loos des Schönen auf der Erde"."

Med Victorias död är hans ungdomslif afslutadt, och orden "den krossade harpan" tyckas antyda, att han nu uppgifvit alla tankar på att blifva poet. Det kontemplativa är förbi, och vi finna snart, hur han blandar sig i världsvimlet.

Efter den älskades och moderns bortgång finnes icke längre något, som binder honom vid fädernejorden. Säkerligen är det nu, som han drager ut och deltager i den franska revolutionens händelser.

Sista kapitlet anknyter åter till inledningen. Det måste hafva skildrat den slaktning, i hvilken Axel Sigfridsson, enligt sin egen aning, dog en hjältemodig död.

Sådana skulle säkerligen hufvudhändelserna gestaltat sig i romanen. Af större intresse än att utforska sammanhanget i

[1] Möjligen började andra delen med följande kapitel "Resan". Vi skulle i så fall ha fragment kvar af denna uti den högromantiska vandring öfver heden, hvars innehåll ofvan är antydt.

det yttre händelseloppet, är det emellertid att utreda, huru hjältens inre utveckling skulle format sig. Lyckades det honom att kämpa sig ut ur den romantiska öfverspändhet, den öfverdrifna sentimentalitet, den dyrkan af det abstrakta frihetsidealet, som utgjort hans ungdomstro?

Som bekant lösas dessa problem på mycket olika sätt af denna tids författare. Werther afgör frågan med ett pistolskott. Lifvet förefaller honom icke värdt att lefva. En annan grupp af författare gå tillbaka till kristendomen och finner i försynens ledning en förklaring af världshändelserna. Så gjorde pietisterna och Jacobi. Åtskilliga af Klingers hjältar innesluta sig i trots och mörkt människoförakt och förneka in i det sista en förnuftig och rättvis världsordning. Jean Pauls hjältar komma aldrig till klarhet öfver sitt tillstånd och fasthålla därför, trots alla hopsamlade erfarenheter, vid sin ursprungliga ståndpunkt. Egentligen var det endast Schiller och Goethe, som på något olika vägar nådde fram till en annan lifsåskådning. Särskildt den senare uppfattade tidsproblemet i hela dess vidd och visade, huru individen kunde öfvervinna dessa motsägelser och komma till frid med världen och dess ordning. Sådant är problemet i Faust och i Wilhelm Meister. Lösningen var funnen i samma ögonblick, som individen klart insåg, att tidsålderns sociala reformkraf icke voro möjliga att förverkliga i nuet utan först genom ett långt arbete genom seklerna under hård kamp mot den stenhårda verkligheten. När individen i stället för att pocka på nuets lycksalighet såg sin högsta fröjd i att som den åldrande Faust eller Wilhelm Meister arbeta för de kommande generationernas väl, då var harmonien återställd.

Vi hafva sett, med hvilken hänförelse Livijn hälsade Wilhelm Meister, då han läste den för första gången 1804. Det tycktes honom, som om dimmorna skingrades i hans egen själ. Men i själfva verket visa hans egna ord, att det endast var sensualiteten och känslofullheten, icke världsklokheten, som han senterade hos Goethe. "Jag har nu läst den yppersta skrift, som hitintils sett ljuset, en författare, som på en gång tilltalar förnuftet, smaken och känslan, som då han upplyser mitt förstånd, renar min smak, äfven talar till mitt hjerta och rörer mina känslor. Store författare! för första gången hörde

jag ej hämdens röst i mitt hjerta, för första gången svallade väl ej mitt blod, men förr af vredens eld, nu af medlidandets gudakänslor. För första gången smög sig en tår i mitt öga. Qvinligt, ropade min stålthet, en gudomlig skön tår, hviskade mitt hjerta. Ja, du! jag har känt för första gången, att sällheten kan lysa ur ett tåradt öga, att den ej på ordnar och titlar behöfver resa sin stod, att den uppslår sitt tält så väl vid tronen, som vid frihetens buste, dock den behöfver ej resa troner, den hvilar i (en) älskad qvinnas famn, den ljungar ur hennes ögon. Jag skall kanske ock en gång blifva säll, du skall äfven blifva det och förr än jag" (H. I, 39).

Säkerligen är det Wilhelm Meister, som gifvit Livijn första idéen att skrifva en utvecklingsroman i Axel Sigfridssons stil. Det finns i hvarje fall i romanen åtskilliga spår af Goethes inflytande. Den inlagda lyriken är i hans manér, så äfven mångenstädes prosabehandlingen. Scenerna från marknaden och lekstugan äro präglade af Goethes realistiska skildringskonst.

Den tydligaste anknytningen till Wilhelm Meister finnes dock i planens elfte kapitel, där det antydes, att hjälten ämnade taga anställning vid en teater. Här har man säkerligen en återklang af den unge Wilhelms planer att fly från hemmet och med sin älskade försörja sig såsom skådespelare.

Men till denna allmänna anslutning inskränker sig också, så vidt man kan se, Goethes inflytande på romanen. Ty den världsvishet, som Goethe nedlagt i Wilhelm Meister, blef aldrig Livijns arfvedel och genomträngde aldrig hans lifsuppfattning. Han hade börjat som jacobin, som Wertherian, som Franz Moor, som den ädle röfvaren Rinaldo Rinaldini. Han nödgades visserligen resignera, men helt försonade han sig aldrig med världens gång. Lika litet som Jean Paul eller Klinger lyckades han någonsin att nå upp till de spinozismens svala rymder, där Goethe lik en gud med filosofiskt jämnmod betraktade planeternas rörelser och människoödenas växlande gång.

Större släktskap erbjuder Livijns framställning med de båda sistnämnda författarna. Livijns långa, bildrika känsloutgjutelser eller satiriska utfall förråda tydligen Jean Paulstudier. Omöjligt är det icke, att Jean Pauls "Titan" i någon

mån föresväfvat Livijn vid utförandet. Hjälten i Titan ryckes med i revolutionens strider. Hans väg går fram mellan trenne kvinnor, kärleken till Liana och Linda slutar olyckligt, och det är först i kärleken till Idoine, som han finner full sällhet.[1]

Livijns skildring af hjältens karaktär erinrar närmast om Klinger. Dennes hjältar hafva gjort den bittra erfarenheten, att kärlek till frihet och rättvisa, att godhet och mänskokärlek endast mötas med förakt och otack. Stolta och manliga svara de med hån och trots. Faust har uppfunnit boktryckarekonsten, men ingen vill köpa hans bibel. Hans hustru och barn svälta. Då frammanar han djäfvulen och säljer sig åt honom för att under ett kort jordelif känna sig som världens herre. Livijns manér i Axel Sigfridsson ligger ganska nära Klingers, fast trotset icke antager så diaboliska former, och hånet icke urartar till så vilda orgier. Det är liksom mildradt af Jean Pauls känslofullare uppfattningssätt.[2]

Axel Sigfridsson är i djupet af sitt väsen en svärmare, en lidelsefull och äregirig natur, och detta fantasteri lyser oss också öfverallt till mötes i romanen. Men hjälten hängifver sig icke naivt åt sitt svärmeri. Han för en ständig kamp emot det med satirens och ironiens vapen. Liksom Tieck och senare Heine slår han sönder hvarje stämning. Denna motsats mellan tvänne olika känslopoler framträder på hvarje sida af romanen. Med öfverlägset förakt ser Axel Sigfridsson ned på sina genomlupna själstillstånd.

Tydligast framträder hela detta manér i skildringen af kärleken till den sentimentala skönheten. Denna formar sig till ett ironiskt förhånande af den kyrkogårdsstämning och den Wertherianism, åt hvilken Livijn så flitigt offrat. "I början föreföll mig väl hela denna tillställning innerligen torftig, så för själ som kropp. Siegwarts tåreströmmar, Lottas aftonvardsutspisning, valdthornsmusiken och thésällskaperna i London, syntes mig för ingen del så förtjusande, som man ville komma

[1] Möjligen erbjuder äfven den brunetta koketten en svag likhet med den stolta Titaniden Linda (modellen är frau von Kalb), liksom den sentimentala skönheten med den öfverspända och sjukliga Liana. Men denna likhet är högst allmän. Livijns hjältinnor äro ju endast helt hastigt skisserade, under det att Jean Paul gifver fördjupade och på nyanser rika porträtter. Den brunetta skönheten erinrar mera om Laurette von Wallenstädt i Bouterweks roman Grefve Donamar.

[2] Heines världsuppfattning rör sig inom samma poler. Känslofullhet och hån, frihetskänsla och trots, men öfvergångarna äro mera scintillerande, och hans kvickhet långt mera spelande än hos dessa äldre författare.

mig att tro. Men min flicka var hushållsam, jag vande mig vid tarflighet och lärde mig att af Tysk potates, Engelsk plumpudding och Fransysk sallat tillreda Luculliska måltider. Att Werther härvid skulle spela hufvudrollen, var naturligt, då han var så betydligen öfverlägsen allt, hvad hela tidehvarfvet kunnat frambringa; också blef han en rik grufva, hvarur otaliga kärleksskatter upphemtades och förädlades till ljufliga qväden.''

Bittra, satiriska angrepp på samhällsordningen aflösa dylika ironiska utfall mot känslosamheten. Redan i denna skrift gifver den blifvande fångvårdsdirektören uttryck åt sin medkänsla med de fattiga. ''Död och helvete,'' sade jag för mig sjelf, ''skall då fattigdomen, utom de tusende oroliga nätter den medför, och hvarom samtliga herrskapet, väl mätta och befinnande sig i sina mjuka sängar, ej kan göra sig det ringaste begrepp, jemväl lida smälek för det, att den vill efterkomma Skaparens allmänna befallning och äta sitt bröd i sitt anletes svett. Tigger den, då skickar herrskapet polis- och kronobetjeningen efter den och forslar den ur en socken in i en annan, och det är fara värdt, att den, för det rysliga brottet att vara hungrig och ej hafva något att släcka sin hunger med, kommer af kristlig brödrakärlek på något spinnhus eller arbetshus; svälter den ihjel eller hänger sig, då dömmer herrskapet kroppen (emedan själen lyckligtvis befinner sig utom de mättas handräckningsområde), att till skogs föras och i jord gräfvas; och söker den att rädda sig från dessa båda faror, då anstår det valda lefnadssättet ej samtliga herrskapet. Nu vet jag hvad *Du* mente, då du antog en tjenares skepelse, och det är för mig tillräckligt.''

Axel Sigfridsson lyckas således aldrig upplösa disharmonien i sitt väsen. Hans utveckling består endast däri, att det hånfulla draget allt mera utbildas och tränger känslosamheten tillbaka utan att någonsin helt döda den. Vi kunna med bestämdhet säga detta, då vi, fast berättelsen icke är afslutad, på grund af dess egendomliga form känna de scener, som omedelbart föregå Axel Sigfridssons död. Inledningsscenen i romanen skildrar nämligen hjälten aftonen före han stupar på slagfältet.

''Aftonen före slaget vid Z . . satt jag vid en vakteld till-

sammans med löjtnant Sigfridsson, hvars bekantskap jag icke långt tillförne gjort. Natten var mörk och regnig. Omkring oss vankade tätt med patruller, som med sina rop idkeligen uppväckte de sig af trötthet på marken nedlutande krigarne. Dystra moln ilade förbi månen, betäckte den och försvunno; och nattens hemskhet, föranledd ej mindre af det skiftande ljuset, än en orolig farhåga för den tillstundande träffningen, skingrades blott då och då af några mellan förposterna vexlade skott. Jag kan ej skildra mina känslor. Aldrig har jag så skenbarligen insett lifvets toma ceremoni, och döden såsom en upplösning af mysteren, såsom invigningen i lifvets mästaregrad, som i detta ögonblick, och aldrig har jag så bäfvat tillbaka för den. Om några timmar, så tänkte jag, öppnas måhända för dig det dunkla rummet, och är du väl beredd att emottaga ett handslag af den fruktansvärde ledaren? Erinra dig, sade jag till mig sjelf, att då denna hand sträckes dig, så står du vid det djupa svalg, som utgör skilnaden emellan det som är, och det som komma skall. Erinra dig äfven, fortfor jag, att, i det ögonblick du fattar denna handen, är du slungad öfver svalget och kan aldrig återvända. Min öfvertygelse ropade högljudt: nej; jag är icke beredd — och detta *nej* isade blodet i mina ådror.''

Endast ett ögonblick af sitt lif se vi Axel Sigfridsson i ostörd lycka hängifva sig åt sin känslovärld. Hånet riktas då endast mot de yttre makter, hvilka hota att inträngа och störa hans lyckodröm. Intet missljud stör hans förhållande till Victoria. I estetiskt afseende betecknar denna skildring romanens höjdpunkt. Man bör endast bortse från vissa upprepningar och liknande smärre ojämnheter, som hafva sin grund däruti, att Livijn ej fått lägga sista hand vid detta af Arwidsson utgifna parti. Trots den öfversvallande romantik, som färgar uppfattningssättet, är skildringen genomförd med sådan realistisk kraft, att man måste tro, att det är en verklig händelse, som ligger till grund. De båda personligheterna stå klart och lefvande tecknade. Axel, lidelsefull och blyg; Victoria, kylig och öm. När hjältinnan sedan berättar sin historia, framhäfver hon dessa egenskaper i sitt väsen såsom yttringar af faderns och moderns olika inflytande på hennes uppfostran. Ett dylikt drag visar, huru väl Livijn kände karaktären.

Den erotiska lidelse, som genomströmmar denna skildring och når sin dityrambiska höjdpunkt i ''Sången om de långa kläderna'', är på en gång naiv, ädel och vild. Mästerlig är skildringen af de båda älskandes olika sinnestillstånd vid uppvaknandet efter den första kärleksnatten. Han är gripen af en ''rasvild glädje'' och för första gången fullt medveten om sin kraft. Victoria är lycklig, men hon anar redan kommande lidanden.

Icke mindre intressant är detta parti från litteraturhistorisk synpunkt. Hittills har man trott, att Almqvist var den förste, som i ''Amorina'' och ''Det går an'' framställt kärleken såsom en ren naturmakt, obunden af alla samhällets lagar. Denna ära tillkommer i själfva verket Livijn. Axel Sigfridssons och Victorias kärlekshistoria är det första försöket af denna art i svensk litteratur.

Livijn var själf medveten, om hvad han vågat, såsom det framgår af det ställe, där han hänvisat på, att ett af världens äldsta och oskyldigaste folk erkänner i sina lagar ett så beskaffadt äktenskap eller ännu tydligare, då han låter Axel Sigfridsson utropa: ''Kanske hinner jag att sluta min historia; i sådant fall får jag tillfälle att föra dig i bekantskap med en herrlig qvinna. Hon ägde mitt hjerta och ännu kan jag i enslighet gråta glädjetårar, emedan hon har älskat mig. Inga tomma ceremonier förenade oss; men vid naturens evigt lågande altar tände vi vår bröllopps fackla, den flammade i höjden och släcktes, ännu glimmar den, lik efterglansen af en aftonrodnad bortom bergen, och hänförd af dess skiftande färgspel, har jag ofta varit i beråd, att med friskt mod störta mig utföre. Dock än skimrar den, och jag är försäkrad, att, då händelserna tränga mig utför branten, skall jag igenfinna henne i evighetens blå fjerran.''

Det är icke utan intresse att jämföra Livijns framställning i Axel Sigfridsson med Almqvists ''Det går an''. I yttre afseende råder en förvånande likhet. En likhet så stor, att man nästan skulle vara benägen att tro, att Almqvist känt sin föregångares berättelse. Läst den har han emellertid icke kunnat, den utkom först 1850 ifrån trycket, och då hade Almqvists ''Det går an'' redan i elfva år varit bekant för den svenska allmänheten. Men Almqvist och Livijn kände hvarandra per-

sonligen redan i början af tjugotalet. Dahlgren var deras gemensamma vän, och de medarbetade båda i ''Opoetisk kalender''.[1] Möjligen kan Livijn hafva berättat historien vid något sammanträffande, då Axel Sigfridsson kommit på tal.

Därmed må förhålla sig huru som helst. Likheten är i hvarje fall på flera punkter slående. Axels och Victorias kärlekshistoria har formen af en resa, under hvilken de olika scenerna utspelas med stigande förtrolighet. Detsamma är förhållandet i ''Det går an''. Äfven karaktärerna utvisa flera öfverensstämmelser. De båda männen verka mera oerfarna än kvinnorna. Sara liknar Victoria. Hon har liksom denna redan en förhistoria, som gifvit henne en bitter erfarenhet om världen. För kärlekseder och löften hafva båda en bestämd och fullt medveten motvilja. I Saras karaktär stötes man nästan tillbaka af det kallsinniga och förståndiga; samma drag återfinnes emellertid hos Victoria, fast mera diskret.

Dock råda äfven bestämda skiljaktigheter emellan de båda berättelserna. Almqvists ''Det går an'' är en tendensroman, i hvilken förhållandet mellan Sara och Albert framställes som ett mönster och formar sig till ett direkt angrepp emot samhället. Den tillhör ett senare stadium i seklets historia, då de sociala reformkrafven ånyo trädt i förgrunden. Livijn däremot endast berättar, och det är i själfva verket omständigheterna, ej en medveten afsikt, som för de båda älskande emot hvarandra. Långt ifrån att som Sara beslutsamt framdrifva denna förening, strider Victoria emot eller rättare har icke en tanke på, att den skall inträffa. Men sedan en gång detta naturäktenskap fullbordats, upptages det af de älskande såsom fullgiltigt. Victoria och Axel äro äfven djupare och förnämare personligheter — Sara verkar kälkborgerlig och Albert obetydlig — och förhållandet mellan dem ter sig också skönare.

Vid skildringen af Livijns tidigare öden har redan påpekats, att Axel Sigfridsson i själfva verket var Clas Livijns egen barndoms- och ungdomshistoria, endast tillsatt med vissa romantiska element.

Victoriapartiet torde däremot i allt väsentligt få anses för en dikt, fast baserad på olika verklighetselement. Åtminstone

[1] Att Livijn senare kände Almqvist framgår af ett bref, i hvilket nämnes, att Almqvist för Livijns räkning rekvirerat fångvårdslitteratur under sin Pariservistelse, se nedan sid. 353.

är icke ur Livijns lif någon kärlekshistoria känd, som skulle kunna utgöra den omedelbara förebilden för denna framställning.

Romanens största tekniska brist, hvilken också anmärktes af den samtida kritiken, är obestridligen, att Axel Sigfridsson själf berättar den långa historien. Därigenom förryckes perspektivet. Som redan framhållits, har man åtminstone en antydan om hjältens slutliga utveckling redan i inledningsraderna, hvilket är föga lämpligt i en roman, som skulle visa en serie af olika själstillstånd. Likaledes är stämningen alltför monoton. Andra personer skulle framträdt vid sidan om Axel Sigfridsson, infört scener af annan art och nytt lif i skildringen. Jean Paul förfar i detta afseende med långt större djärfhet. Emellertid bör det anmärkas, att både själfva analysen och de få beskrifningar, som finnas, (marknadsscenen, lekstugan, måltiden i tingssalen m. fl.) äro präglade af en viss realism, anmärkningsvärd i den dåtida svenska litteraturen. Livijns monotont lyriska kompositionssätt påminner eljest mera om Chateaubriands i Atala och René, men där passar detta manér också bättre, då berättelserna äro helt korta.

Trots sin fragmentariska karaktär ådrog sig arbetet en viss uppmärksamhet vid sin framkomst. Genom en vän, G. Lewenhaupt å Säbylund,[1] fick Livijn kännedom om Franzéns omdöme om arbetet. Denne yttrade, att "så mycket han kan finna, förråder denna första delen ganska mycket genie, och flera af de poetiska styckena äro oändligt vackra och af mycken betydelse, men om det hela kan han ej utlåta sig, förrän han får se fortsättningen, hvilket han mycket önskar".

Axel Sigfridsson anmäldes i *Allmänna Journalen* n:r 35 för 1818. Recensenten klandrade, att planen icke tycktes klar för författaren själf. Händelserna voro för få, sentenserna och metaforerna för många, dock måste man medge, att det fanns tankar och reflexioner af verkligt värde, ehuru de icke hörde till saken. Recensenten tviflade mycket på att arbetet, en gång färdigt, skulle blifva en verklig roman, men författaren syntes icke vara utan anlag att skrifva en sådan.

Intressantare är *Svenska Litteraturtidningens* granskning (n:r 6, 1818): Recensenten framhåller först, att Axel Sigfrids-

[1] Bref af den 15 januari 1819. M. L.

son icke är en roman i egentlig mening, men "den är en dyster och skuggrik tafla af en rik individualitets inre lif, genom yttre förhållanden trängdt inom hvardaglighetens inskränkta krets. Sentimental är den rådande tonen dock icke; ty en djup ironi, stundom frambrytande till ett convulsiviskt skratt, utgör teckningens grundfärg. Ett villkor fordras dock — äfven för den ironiske tecknaren — innan hans bild stämplas med namnet konstverk. Han måste med klarhet öfverse lifvet och alla dess förhållanden, hans hjerta måste icke förblöda vid anblicken af alla dess eländen; hans nerver icke spritta af ett håniskt skratt vid åsynen af alla dessa dårskaper. Han måste icke glömma, att då han vill bilda ett objektivt konstverk, får han ej ställa sig midt på taflan, såsom medelpunkt för all handling och all personalitet. Först då är han en konstnär, en självständig skapare i konstens verld, när alla charakterers individualiteter i rika strömmar utflöda, utan att för den enas fria framfart Författaren, af kärlek för en annan, upreser en dam. Alla känslor, som han tecknar, måste han sjelf, i sitt inre, hafva genomlefvat; men hans egen natur måste vara mera allsidigt utbildad och förädlad än de hjeltar han framställer, så idealiserade, de än må tecknas; ty annars är konstnären icke skapare af sin skapelse, utan med den sammanväxt".

"Den bok, som gifvit anledning till dessa aphorismer, hör till de utmärktare bland vår senare vitterhet. Den är full af originella och genialiska anmärkningar isynnerhet öfver lifvets begränsning genom stat och samfundsförhållande och deras oftast fientliga sammanverkan mot högre och fritt uppsträfvande individualiteter. Men färgen är för bitter; andan för menniskofientlig; den förbränner utan att skapa. De spridda förtreffliga teckningar, som här framställas, göra icke alls det intryck, som de kunde, ifall de vore fullkomligt artistiskt sammankedjade. Hvarföre? Emedan man märker en afsigt; och hvarje känsla, all fantasi kallnar, då man märker en anlagd plan, en gifven ensidighet, en redan fattad öfvertygelse, som måste genomdrifvas. Här upphör konstens verld, och vetenskapens begynner. Fantasien har en gränslös frihet sig förbehållen; men förståndet kan ledas. Tonen är dessutom för enformig. Man ser en sjudande vulkan; men ingen vulkan på ett leende landskap, utan i en öcken, hvilken den rundt-

omkring sig förbränt. Anblicken är ofta stor och förvånande; men man ledsnar att vandra bland lava och förstörelse; man längtar tillbaka till menniskor, till en mindre majestätisk, men mera mensklig natur.''

En hel grupp af lyriska dikter äro inlagda i romanen. Dessa beteckna höjdpunkten af Livijns lyrik i den allvarliga stilen. Den vackraste är *Sången om de långa kläderna,* som gifver ett ideellt uttryck för Axels och Victorias kärlek:

I böljande vågor
Än sänka, än höja.
Omsväfva, tillsluta
Sig qvinnornas kläder;
Och kärlekens lågor
De dölja, de röja,
De väcka, de sluta,
Och vexlingen gläder . . .

Se, huru qvinnans klädnad sväfvar,
Likt aftonmolnets ljusa rand.
För hvarje luftig fläckt den bäfvar
Och viker för hvar dristig hand.
Så fick man förr i Sais skåda
En förlåt framför Gudens bild.
Den lyftades — men blott med våda,
Var handen icke ren och mild.

Hvad förr i himmelsk fägring myste
Och fröjdade de renas bröst,
Då uti dunkla flammor lyste
Och röt med straffets thordönsröst:
Olycklige, vet att den slöja,
Som omger hemlighetens land,
Kan blott en trogen älskling höja,
Blott röras af en skuldfri hand!

Dikten formar sig därefter till en hymn åt natten och kärleken:

Kärlek till nattens förmörkade länder
Svingar sin fackla, och skuggorna fly.

Kärlek bebor Elyseiska stränder
Genom hans allmagt, der solarne gry . . .

Och den sluter med en lidelsefull hänvändan till den älskade:

Flicka, jag mig redan fattad känner
Af en eld, som i mitt hjärta bränner,
Jag skall hvila vid ditt varma bröst.
Så jag detta korta lif vill sluta,
Så jag himlen vill på jorden njuta,
Och förnimma skaparns milda röst.

Känn med mig den starka trolldomstjusning,
Som med vilda känslornas berusning
Förer älskarn i hans flickas famn.
Varma kyssar sig med kyssar blanda,
Och dem skyddar kärleks ljusa anda,
Och de stamma kärleksmilda namn.

Må vi slutna till hvarandra kasta
Oss i verlden, och utur den hasta
Ned i grafvens dunkelt varma sköt.
Öfver den en evig kärlek brinner,
Der jag dubbelt kraftig återfinner
All den sällhet jag på jorden njöt.

Denna dikt bäres af en mörk, nattlig lidelse, besläktad med den, som funnit sitt uttryck i ett par af Stagnelius' mest erotiska stycken.

Äfven framträder en viss påverkan från Novalis' ''Hymnen an die Nacht''. Samma skälfvande, nästan sjukligt öfverretade känsla:

Du kommst, Geliebte —
Die Nacht ist da —
Entzückt ist meine Seele —
Vorüber ist der irrdische Weg
Und du bist wieder Mein.
Ich schaue dir ins tiefe dunkle Auge,
Sehe nichts als Lieb und Seligkeit.

Wir sinken auf der Nacht Altar
Aufs weiche Lager —
Die Hülle fällt
Und angezündet von dem warmen Druck
Entglüht des süssen Opfers
Reine Glut.

Samma förening af lidelse och dödstankar (man jämföre särskildt Livijns sista här ofvan citerade strof):

O! sauge, Geliebter,
Gewaltig mich an,
Dass ich bald ewig
Entschlummern kann.
Ich fühle des Todes
Verjüngende Flut,
Und harr in den Stürmen
Des Lebens voll Muth.

XIX.

Samvetets fantasi och Skaldens harpa.

I vinterhäftet af ''Opoetisk kalender för poetiskt folk'' 1822 finnas tvänne berättelser af Clas Livijn: *Samvetets fantasi* och *Skaldens harpa.*

Den förra af dessa noveller skrefs 1820 och kallades ursprungligen ''Samvetets makt''. Det är Livijns bäst berättade historia och betecknar öfver hufvud höjdpunkten af hans författarskap.

På flera olika sätt låter denna skildring omedelbart anknyta sig till Axel Sigfridssons historia. Man skulle mycket väl kunna tänka sig hela händelsen såsom en episod i dennes eget lif. Hans förhållande till Victoria skulle kunna och har möjligen medfört de följder, som inträffa i denna berättelse. Och hjälten har samma karaktär som Axel Sigfridsson — det demoniska är endast ännu mera utprägladt. Han nämner sig liksom Axel Sigfridsson en svärmare, men honom har lifvet piskat med ännu hårdare gisselslag. Hans bästa år hafva förrunnit i uppfrätande lidelser, i förtviflan och berättigad självanklagelse. Han har brottats med vansinnet, och när han kämpat sig ut ur dess klor, är han, fast ännu ung till åren, en gubbe, i hvars sinne endast en långvarig botgöring bringar frid och försoning. Hans lifserfarenheter hafva varit så förfärliga, att hånet tystnat på hans läppar.

Redan Axel Sigfridsson var, som Livijn kallade sig själf, ''ett inbillningens skötebarn''. Redan denne visste, att fantasien var en farlig gåfva, och han hade varnat sin vän för att alltför länge skåda in i dess trollspegel, ''ty i djupet bo svart-

alferna''. ''Ehvart ditt öga än vänder sig, förmår det dock ej att skönja en strimma ljus, och du är ej af naturen vanlottad, om du fått tillräckliga krafter att öfverlefva denna pröfvostund. Du är mera än lycklig, om någon hvitalf af barndomsvänskap hyllar sig om dig. Vid dess hand kan du ledas ur denna grafgång; men ditt hjerta får dragas med ett evigt frätsår — och detta frätsår kallas förakt; jag vill ej benämna det värre.''

Innehållet i denna berättelse är följande:

Två ynglingar sitta en afton på ruinerna af Upsala slott, betraktande den nedgående solen. Båda hafva slutat sina studier vid akademien och skola nu draga ut i lifvet på skilda banor. Gustaf ärnar blifva jurist, Erik står i begrepp att afresa till den garnisonsstad, där han som officer skall genomgå sina grader. Båda äro uppfyllda af vemod vid tanken på att kanske aldrig mera träffas.

Under detta deras sista samtal kommer Erik att gifva ett förtroende, att yppa en hemlighet, som han tror skall hafva ett viktigt inflytande på hans lif. Han erinrar om, huru han ofta ömsom prisat, ömsom åter smädat fantasien. Denna har för honom än utgjort en vällust, än en plåga; ofta hafva nämligen de bilder, som den frammanat för hans öga, varit af behaglig art, ofta har han äfven hemsökts af mörka och ohyggliga syner, och det ligger utom hans makt att kunna behärska denna andevärld.

Ibland dessa ohyggliga bilder, som bruka visa sig för honom, är en liten grå man med något i handen, hvilket alltid väcker hos honom en hemlig skräck.

Han afbryter sig. Kanske, säger han, är det en följd af afskedets sorglighet, att han kommit att berätta denna händelse. Kanske, invänder vännen, är det också en följd af aningens makt.

De båda vännerna besluta att mötas igen på samma plats trettio år senare för att berätta hvarandra, hvad de under tiden upplefvat.

Trettio år därefter för också bergsrådet och riddaren Gustaf * * sin son till akademien. Hans eget lif hade framflutit jämnt och skänkt honom all möjlig lycka. Om Erik hade han däremot icke hört mycket under mellantiden. Han visste

endast, att han, strax efter det han blifvit officer, gått i främmande krigtjänst. Deras i början täta brefväxling hade snart afbrutits af politiska förhållanden. Med förvåning hade han i tidningarna sett, att vännen uppmanats att inställa sig i tjänstgöring, och att han sedan affördts ur rullorna såsom uteblifven. Visserligen hade han hört, att vännen återkommit till fädernesländet, men ej kunnat finna några spår af honom. Trenne gånger hade han under dessa år fått sig tillsändt dikter utan namn, datum eller uppgift, hvarifrån de kommo. Den första af dessa dikter hade varit fylld af en hemsk förtviflan:

Blodet rinner,
Bålet brinner;
Det brinner — det brinner och lågorna frasa,
I luftig dans kring flamman rasa
De blodlösa spöken med skallande skratt;
Och likväl ingen natt,
Intet dunkel, ingen skugga, ingen gömma
Att dölja, att glömma
Varelsens tomma gestalt.
De brinnande lågorna blodfärga allt.
I blod simma himmelens gyllene skyar;
Och dagen sin glans ur blod förnyar,
Och rosen är färgad i blod.
Se! kring jorden böljar — svallar en rykande flod
Af dess söners blod,
Af de ädlas blod.

Ett par år därefter hade ett annat poem kommit honom tillhanda, i hvilket en tröstrikare stämning varit märkbar, och slutligen hade för en kort tid sedan en tredje dikt uppenbarat för honom, att hoppet om slutlig försoning grodde i vännens hjärta.

Liksom för trettio år sedan satt således Gustaf enligt sitt löfte på deras forna mötesplats. Omkring honom var allt sig tämligen likt. Det var endast han, som var förändrad. Och i tankarna genomlopp han allt, hvad lifvet under välsignelserikt arbete gifvit honom af välstånd, allmän aktning och familjelycka, då plötsligen en hög gestalt stod framför honom med likblekt ansikte och isgrått hår. Under de hvita och

buskiga ögonbrynen brann det svarta ögat ännu svartare och vildare än fordom. Blott på rösten igenkände han sin första och mest älskade vän Erik. Han var iförd en gammal och utsliten bonddräkt samt så matt, att han ej utan möda förmådde hålla sig uppe.

Erik berättade sin dystra historia. Strax efter det han blifvit officer, hade han gått i främmande krigstjänst. Lifvet lekte för honom, men den gråe mannen med bilan hade icke glömt honom utan visade sig alltjämt, svingande sitt vapen, så att eggen blixtrade honom i ögonen, hvarvid en ovillkorlig rysning genomfor honom.

Midt under kriget erhöll han ett bref från en ung, oskyldig flicka, hvilken han strax före sin afresa förfört. Hon bar nu hans barn under sitt hjärta, och ensam och hjälplös bad hon honom med ångestfull förtviflan att återkomma eller åtminstone foga anstalter för hennes räddning.

Erik blef misslynt. Han tyckte icke om att påminnas om denna händelse, hvilken han på allt sätt sökt att glömma. Säkerligen skulle han hjälpt henne, men några dagar förut hade han bortspelat alla sina tillgångar och befann sig i alldeles utblottad belägenhet. Under en sömnlös natt öfverlade han, hvad han skulle kunna göra. Slumrade han ett ögonblick in, underlät ej den gråe mannen att infinna sig, lustigt svängande med sin yxa.

Med glädje hörde han i dagbräckningen skott växlas mellan förposterna och störtade sig förtviflad in i striden för att söka döden. Han stormade ett fientligt batteri och vägrade nåd åt besättningen, som ville sträcka gevär. Han belönades för sitt hjältemod med en orden. ''Således, min vän! hade jag fått en orden, emedan jag först sökt döden i harm deröfver, att jag förspelt mina penningar, just då en förförd flicka påkallade min hjelp, sedermera gjort min skyldighet, och slutligen, hänförd af min inre förbittring och hämdebegär, varit omensklig.''

Under segerruset bortglömde han den olyckliga Marie, endast erinrande sig henne, då han under lugnare ögonblick lämnade spelrum åt sina fantasier. Mannen med yxan dök då alltid upp och påminde honom om brefvet, men han slog snart

åter bort dessa tankar och tröstade sig med hvarjehanda skenfagra grunder.

Fälttågets strapatser och väl äfven samvetskvalen ådrogo honom en svår feber. Han blef förbittrad, då hans kamrater icke ville erkänna, att de sågo den grå mannen, som förföljde honom; de skrattade endast åt honom. Slutligen förlorade han medvetandet och fördes till ett sjukhus.

Tillfrisknad fann han sig emellertid befriad från alla syner och framlefde några lyckliga år. Efter freden begaf han sig tillbaka till fäderneslandet och fortsatte skyndsamt sin resa för att nå fram till hufvudstaden.

En mörk höstafton ankom han till en gästgifvaregård, belägen ej långt från den ort, där dramat med Marie utspelats. Sent på natten fortsatte han resan i regn och mörker. Plötsligt vägrade hästen att gå längre. Halfgråtande upplyste skjutskarlen, att afrättsplatsen låg strax bredvid. I blinken tyckte sig Erik se den välbekante gråklädde mannen, som högg honom med sin yxa midt i bröstet, och förfärad ropade han till bonden, att han skulle vända om. Han frågade denne, om någon nyligen blifvit afrättad, och fick till svar, att det redan var några år sedan, den sista där blifvit halshuggen — en barnamörderska.

Erik ryckte till af förfäran. Han anade, att barnamörderskan var den af honom förförda flickan, hans Marie. Skjutsbondens omständliga och trohjärtade berättelse bekräftade snart hans misstanke. Denne omtalade med rörelse den välvilja och aktning, som Marie åtnjutit af alla i socknen, och den ömma tillgifvenhet, som hennes nådig fru hyst för henne. Men trots allt hade hon fallit offer för en elak människa, en ung officer, som sonen i huset en sommar haft i sällskap. En morgon hade hennes husbondefru funnit henne liggande afdånad med ett dödt barn bredvid sig i sängen, genomborradt af den bröstnål, hon en gång erhållit af officeren. Länsmannen hade tillkallats, och hon hade förts i fängelset och dömts till döden. Nåd hade hon nekat att mottaga.

Därefter skildrade bonden hennes färd till afrättsplatsen. "Hon var förskräckligt blek; men nästan vackrare än förr. Halsklädet var sammanfästadt med bröstnålen, som man på

hennes enträgna begäran låtit henne återfå. Under hela vägen talade hon och presten så uppbyggligt och gudfruktigt, att jag ej begrep, hvarifrån hon tog sådana ord, och slutligen snyftade icke allenast de begge, utan också jag och fjerdingsmannen. Hon berättade, huru alltsammans tillgått, huru mycket hon tyckt om den främmande Officeren, huru länge hon motstått hans söta ord och löften, huru han slutligen lofvat henne en evig kärlek, och huru hon i glädje deröfver försummat att försvara sig för honom. Mycket kort derefter och innan hon ännu förstått huru det stod till med henne, hade han rest ut i krig, långt bort i främmande länder. Sedermera hade hon väl skrifvit honom till, men han hade säkert dött, emedan han, efter sin afresa, hvarken låtit höra af sig eller besvarat något af hennes bref. Hon hade nog märkt, att hon var hafvande, men ej huru nära födslotiden var, och som hon beständigt väntat svar på sina bref, så hvarken tordes eller ville hon upptäcka sitt tillstånd för sin matmoder. En natt hade hon fått förskräckliga plågor; men i den förhoppning, att de snart skulle gå öfver, ej påkallat någon hjelp, utan slutligen fallit i en svimning, och då hon ändtligen kommit sig före, funnit barnet bredvid sig. Vid åsynen af gossen hade hon blifvit betagen af en alldeles förskräcklig ångest, och ej vetat, hvad hon skulle taga sig till, då någon likasom hviskat till henne, att efter som fadren var död, vore det bäst, att hon sände barnet till honom; och i det samma hade hon, utan att veta huru dermed tillgått, fått syn på en bröstnål, som hennes älskare, Officeren, gifvit henne och hvilken vanligtvis var fästad i tapeten öfver sängen. Denna nål hade hon fattat och utan att tänka det minsta derpå, tryckt i barnets bröst, der hjertat satt'' . . .

''Slutligen hade hon anländt på afrättsplatsen, alldeles hvitklädd och med ett med bröstnålen om halsen fästadt hvitt kläde. Så snart presten hade läst välsignelsen öfver henne, hade hon uppstigit, tagit ut nålen, satt den i munnen medan hon sjelf förbant ögonen, hvarpå hon åter fästat den i barmen. Emedlertid hade det församlade folket sjungit:

Dess kläder klädas af,
dess synd . . .''

Nu hörde Erik icke mera. Af fasa och förtviflan greps han af vansinne.

Han tillfrisknade emellertid, men hans själ var länge tom och öde. Slutligen började dock åter syner att visa sig för honom. Han kände sig som en brottsling och beslöt att straffa sig själf genom att vistas sina återstående dagar i närheten af den plats, där Marie uppgifvit andan. Klädd i bonddräkt tillbragte han tiden med att valla grannarnas boskap, och därunder vankade han ständigt omkring afrättsplatsen. Den gråe mannen och Marie voro honom där växelvis till mötes. För henne drog sig den gråklädde undan, men det förekom honom, som flyktade han in i hans eget hjärta, hvarvid yxan, som han släpade efter sig, lämnade på hans kropp en svidande röd strimma, just där ordensbandet fordom suttit. Slutligen dristade han sig att tilltala Marie, och han tyckte sig af hennes uppförande förstå, att hon önskade tillbaka bröstnålen, hvilken skarprättaren vid hennes död tillägnat sig. Han uppsökte denne, och antingen det nu var verklighet eller fantasi, så föreföll det honom, som om skarprättaren liknade den grå mannen. Han igenlöste bröstnålen och nedgräfde den på afrättsplatsen. Den gråe mannen framträdde då och sökte hindra honom i hans arbete. Men det var också för sista gången. Marie visade sig, och för henne flydde gestalten, men icke in i Eriks bröst, utan han visste icke hvart. Då han nedlagt bröstnålen i grafven jämte den ordensstjärna, som han förvärfvat genom sin grymhet, syntes Marie i en mera klar och himmelsk fägring och försvann slutligen i en sky. Han var öfvertygad om sin och hennes räddning och väntade nu endast döden.

Samvetets fantasi erbjuder ett nytt vittnesbörd om Livijns vakenhet och djärfhet. Det är den första fantastiska novellen i svensk litteratur, och genom denna anknyter Livijn åter till en af de djupaste sidorna i den tyska nyromantiken.

Sexton- och sjuttonhundratalets människouppfattning fäste sig uteslutande vid det medvetna själslifvet. Viljan kunde tveka mellan tvänne olika beslut, men striden och det slutliga afgörandet försiggingo alltid inom medvetenhetens sfär, genom en rent förnuftig öfverläggning. Att människosjälen var något oändligt mera sammansatt, att den inneslöt afgrunder och djup

okända för henne själf, att det medvetna själslifvet endast utgjorde kronan af hennes väsen, att på djupet rörde sig krafter, hvilka plötsligt och oväntadt kunde tränga upp till ytan och där åstadkomma de mest oväntade förändringar i själens hvardagslif — detta var främmande för den äldre psykologien.

Det är en af nyromantikens många förtjänster att hafva fäst uppmärksamheten på dessa sidor af själslifvet, både genom teoretiska undersökningar och genom glänsande poetiska framställningar.

Det är här omöjligt att ens en gång schematiskt framställa de vägar, på hvilka nyromantiken upptäckte denna själens nattsida, som man älskade att benämna den, ty vägarna äro många. En af dessa gick fram öfver Shakespeare, ty han, liksom så många andra af sin samtids stora skalder, kände denna värld, där instinkten och passionen vulkaniskt formade människoöden. Han hade i Macbeth visat, huru brottet slog sina rötter i ett ädelt sinne, och i Hamlet, huru Ofelias själ omtöcknas af vansinnet.

En annan väg gick öfver Mesmers uppseendeväckande undersökningar af magnetismen och somnambulismen, ämnen, hvilka af Jean Paul behandlades i ett särskildt, äfven af de svenska nyromantikerna mycket läst arbete. En tredje väg förde öfver panteismen. Denna uppfattade hela naturen såsom en enhet; därifrån var icke långt till att som Schelling framställa den oorganiska naturen såsom en medvetslös intelligens. Ur detta framställningssätt framströmmade följdriktigt Novalis' mystiska "Hymner till natten" eller Atterboms "Blommorna", alla dessa dikter, i hvilka hela skapelsen uppfattas såsom ett mer eller mindre besjäladt väsen. Denna nyromantiska naturfilosofi präglade äfven Goethes "Wahlverwandtschaften", där vissa yttringar i människosjälen framställas såsom rent kemiska processer.

Hvart vi kasta ögonen inom nyromantikens krets, finna vi sinnena sysselsatta med dessa genom sin mystik tjusande problem. Sömnen och drömmen, aningen, hallucinationen och vansinnet behandlas i djupsinniga framställningar. Schubert skrifver om dessa ämnen sina "Ansichten von der Nachtseite der Naturwissenschaft" (1808) och sin "Symbolik des Traumes" (1814). Fouqué, Kleist, Brentano, Chamisso m. fl.

skapa inom denna mystiska sfär fantastiska och djupt poetiska skildringar.

Det är ett dylikt tema, som Livijn behandlar i Samvetets fantasi. Vi hafva redan tidigare sett Livijn syssla med besläktade ämnen. I ''Torkel Knutsson'' hade han, fast klumpigt, tecknat vansinnet. I ''Hafsfrun'', liksom senare i ''Visbur'' och ''Strömkarlen'', lekte han på ett rent operamässigt sätt med denna andevärld. Dessa dramer äro intressanta därför, att de visa oss den väg, Livijn vandrat vid upptäckandet af dylika själstillstånd. Hans tidigaste ledare voro framför allt Shakespeare och Tieck. Senare sökte han i ''Carl Algothson'' i Hildurs gestalt framställa en jordisk kärlek, som dolde sig under kärleken till Jesus och Jungfru Maria, och i ''Carl Ulfsson'' ville han skildra en profetissa i Birgittas gestalt.

Det är ofvan påpekadt, att Livijn i sin egen naturell hade nyckeln till dylika själsstämningar. Drömmens och aningens värld var honom icke främmande. Flera drag i Samvetets fantasi återgå också till Livijns personliga erfarenheter. Afskedsscenen mellan Gustaf och Erik på Upsala slotts ruiner är möjligen ett minne af Livijns och Hammarskölds sista möte i Upsala. När det om Erik heter, att han efter sin febersjukdom förlorade sin fantasi, erinrar detta slående om Livijns beskrifning på sitt eget själstillstånd efter tyska fälttåget.[1]

Samvetets fantasi har öfver hufvud framgått ur de stämningar och det fysiologiska tillstånd, som behärskade Livijn vid det första allvarliga utbrottet af hans bröst- och hjärtsjukdom. Detta inträffade strax efter hemkomsten från kriget. Man torde erinra sig, huru angelägen Livijn då var att skyndsamt komma till Stockholm för att där få rådfråga kunniga läkare. På samma sätt reser Erik i ilfart till hufvudstaden. Det är därunder, som han i närheten af afrättsplatsen plötsligen åter ser den välbekante gråe mannen framför sig, huggande honom med sin yxa midt i bröstet in i hjärtat. Isad af förskräckelse för han ovillkorligen bägge händerna framför sig och ropar: ''Gud, hvad är detta?''

Man kan icke tveka om, att det är Livijns egna anfall, ''hugg i hjärttrakten'', anormala känslor, ångestföreställningar,

[1] Se ofvan sid. 182.

som ligga till grund för dessa och liknande skildringar i Samvetets fantasi.

Vid det slutliga utformandet hafva äfven bestämda litterära mönster föresväfvat Livijn. Berättelsen om den förförda barnamörderskan är ett vanligt motiv i Sturm und Drang. Det är behandladt af Wagner i "Die Kindermörderin", af Lenz i "Die Soldaten" samt framför allt af Goethe i "Faust". När skjutsbonden erinrar om, huru oändligt vacker Marie låg på sin halmbädd med sitt långa hår utslaget, erinrar detta direkt om Gretchen i fängelset.

Men detta motiv hade i en ny och egendomlig form framställts af Clemens Brentano i den mästerliga novellen "Die Geschichte vom braven Kasperl und dem schönen Annerl" (1817). Det är denna berättelse, som utgör Livijns närmaste förebild, fast han användt den med all möjlig självständighet.[1] Hos Brentano är det mormodern, en bondgumma, som berättar historien, hvilken därför också erhållit en rent folklig karaktär. Det är härifrån, som Livijn säkerligen fått idéen att låta skjutsbonden på sitt eget språk framställa hufvudscenerna i novellen.

I Brentano är det Kasperls och Annerls uppfattning af äran, som delvis blir orsaken till deras undergång. Kasperl angifver fadern och brodern, som stulit hans häst, för domaren, men skjuter sedan sig själf. Annerl håller också på det, som förnämt är, men faller därigenom offer för den greflige förföraren.

Hos Livijn går detta drag igen, fast det endast har en sekundär betydelse. Det antydes, att äran, utmärkelsen, för Erik spelar hufvudrollen; han glömmer i segerruset och i stoltheten öfver sin orden sin skuld. Orden blir symbol för denna falska uppfattning af äran, och under sin botgöring nedgräfver han den också slutligen på afrättsplatsen.

För Brentano var förförelsehistorien och barnamordet bisaker. För Livijn är däremot förförelsen och framför allt mordet hufvudmotivet. Han har liksom berättat Annerls förhistoria.

[1] C. D. Marcus har förut antydt denna likhet, fast utan att närmare motivera den i *Vilhelm Fredrik Palmblads romantiska berättelser*, sid. 117, not. 2.

I Livijns berättelse är det den gråe mannen, som representerar mystiken. Denne har ingen motsvarighet i Brentanos historia — om icke möjligen i skarprättarens person; Erik tror sig ju slutligen återfinna sin vision i Maries bödel. Den grå mannen symboliserar en viss sida af Eriks väsen. Förebilden för ett dylikt projekterande af en persons själslif har Livijn kunnat finna flerstädes. Fouqué har i "Sintram" en dylik gestalt (djäfvulen) och i Chamissos "Peter Schlemihls wundersame Geschichte" uppträder djäfvulen rent af som en grå man — men säkerligen är det framför allt på denna punkt, som Hoffmanns inflytande spåras.

Hvarken den samtida eller den senare kritiken har skänkt tillbörligt erkännande åt denna djupt gripande och mästerligt berättade historia.[1] Stockholmsposten (n:r 304 den 29 december 1821) affärdade Livijns novell med ett kort men ganska välvilligt omnämnande. Argus (n:r 2 den 5 januari 1822) kallade den en imitation efter Hoffmanns noveller i Callots manér, men om möjligt hemskare än dessa, och där läsarens sinnesrörelse stegras till plåga och afsky medelst de alltför detaljerade målningarna om en barnamörderskas öden och af hennes förförares grubbel öfver mästermannen och bilan. "Författaren har här hemburit en rik gärd åt den sjuklighet, som så tyranniskt herrskar öfver den Nya Skolan."[2]

[1] Det finnes endast ett undantag från denna regel. I R u d a, *En tysk resandes Ströfverier på svenska parnassen*, Stockholm 1830, yttrar författaren sid. 97: "Svenskarnes Romanliteratur är ännu fattigare än deras dramatiska. Publiken får åtnöja sig med öfversättningar; de få originalerna hafva sällan gjort något uppseende. Sverige eger likväl en originell författare, hvars romaner skulle göra heder åt hvilken litteratur som helst, författaren till Axel Sigfridsson, Spader Dame och Samvetets Phantasi. Den sista af dessa berättelser i synnerhet är i sitt slag en af de ypperligaste jag någonsin läst. Det är en scene ur det vanliga lifvet, målad med starka drag och dyster colorit. Gestalterna äro få, men det intryck, de göra, outplånligt."

[2] Livijn var mäkta förgrymmad öfver denna recension i Argus. "Den opoetiska kalendern har utkommit, väckt en allmän uppmerksamhet och vunnit bifall af Stockholmsposten, af Anmärkaren, Granskaren och Argus. Likväl upptäckte denna senare i en af mina produktioner *den nya Scholans sjuklighet* utan att likväl kunna uppgifva, hvaruti den bestod, när han derom af mig tillspordes, och hvarföre jag med skäl slutar, att denna uppgift, äfvensom större delen af den vishet, han så i detta som många andra fall för allmänheten uppdukar, äro reminiscenser, men illa degisterade reminiscenser af den vishet, han under din sjukdom, plägade i Röda kammaren på Freden med stirrande insupa. Det föraktligaste och lumpnaste var likväl, att när han uppmanades att angifva hvilken af Hoffmanns piecer jag skulle hafva sökt imitera, upprepade han, att, om han vetat, att jag var författare till det tadlade stycket, så skulle omdömet utfallit helt annorlunda. Fy faen! Hvilka lumpna syndare! Och dessa affichera sig — och dessa godkännas såsom Svenska frihetens och sansens och smakens vårdare." Livijn till Askelöf den 25 jan. 1822.

Den ende, som försökt en närmare analys af denna berättelse, är Wirsén,[1] hvilken visserligen säger, att den icke är utan stora förtjänster, men äfven underkastar den en skarp kritik. Han fäller ett sådant omdöme, som följande: "En dystert sjuklig stämning breder sig dock öfver det hela, och med en känsla af lättnad vänder man sig från Livijns arbete till Dahlgrens gladare stycken i den Opoetiska Kalendern." Detta uttalande är missvisande. Livijns "Samvetets fantasi" såväl som "Skaldens harpa" äro obestridligen de yppersta bidragen i denna kalender, med hvilka hvarken Almqvists eller Dahlgrens stycken tåla någon jämförelse.

Den grå mannens roll i berättelsen har Wirsén alldeles missförstått och därmed hela historiens djupare innebörd. Han anser det som ett missgrepp, att Erik, innan ännu brottet blifvit begånget, innan han ådragit sig någon skuld, och innan således hans samvete kunnat förebrå honom detta, redan ofta haft samma hotade syn. Härigenom förefaller det nämligen, som om det kommit ett fatalistiskt element in i berättelsen.

Det kan visserligen icke bestridas, att uppfattningen är fatalistisk eller deterministisk, med andra ord att Eriks handlande öfvervägande är ofritt. Men detta är icke ett fel utan ett uppfattningssätt, som i detta fall skulle delas af hvarje psykiatriker.

Bilden, den grå mannen, står alls icke omotiverad för fantasien, det gäller endast att finna de riktiga synpunkterna för att uppfatta historien. I Livijns skildring ligger det fantastiska däruti, att öfvernaturliga makter tyckas ingripa i och bestämma Eriks öde. Men detta är endast skenbart förhållandet — det är Eriks egen uppfattning. Livijns berättelse är nämligen en sjukdomshistoria, hvars olika faser äro framställda med en skarp realism. Hufvudpersonen i denna historia, Erik, är en vek och i själsligt afseende anormal individ, som slutar i vansinne. Han förföljes af visioner, som beledsagas af en starkare eller svagare ångestförnimmelse. På detta stadium af berättelsen är således hallucinationen intet annat än ett symptom på Eriks sjukliga själstillstånd. Det är ångestförnimmelsen, som här är det objektiva fenomenet, hvilket för sinnessjukläkaren skulle visa sig som det afgörande: ett bevis på en

[1] Cit. arb., s. 54.

mental defekt. Den grå mannen är endast den subjektiva form, som detta fysiologiska tillstånd ikläder sig.

När Erik får brefvet från Marie, gripes han af samvetskval. Känslig och godhjärtad till sin natur skulle han vilja hjälpa henne, men lättsinnig ögonblicksmänniska kastar han tankarna ifrån sig. Men dessa släppa honom icke. De dyka upp i hans undermedvetna själslif som en plågsam oro, som samvetskval. Med andra ord den yttre effekten ökar hans naturliga ångestförnimmelse, och den grå mannen visar sig allt oftare och hotfullare, tills han slutligen under en feber helt behärskar honom. På denna punkt blir den grå mannen till en symbol för hans dåliga samvete.

Vi kunna här tänka oss en annan karaktär, som skulle handlat på ett annat sätt. Denna gestalt förekommer också i dikten, nämligen i Gretchens historia. När Faust får veta, att Gretchen befinner sig i fängelse, gör han sig de skarpaste förebråelser och tvingar den motvilliga Mefistofeles att med honom skynda till hennes hjälp. Han handlar som en beslutsam man, och när han gjort, hvad han i detta fallet kunde göra, så ilar han till nya verk. Erik däremot försjunker i dådlöst grubbel, förföljes af syner och samvetskval, till dess slutligen krigets starka sinnesrörelser och sjukdomen kommer honom att glömma.

Huru man än analyserar denna berättelse, finner man således, att händelsen, trots all skenbar fantastik, är rationellt motiverad. Erik tror, att den grå mannen hotfullast ansätter honom, just då slutdramat i Maries historia, hennes fängelselif och afrättning utspelats. Orsaksförknippningen är i själfva verket en annan. Han genomgår vid denna tid särskildt svåra strapatser, lider brist på mat och sömn under flera dygn, allt förhållanden, gynnsamma för hallucinationers framkomst, och det är på grund af dessa ansträngningar, som han angripes af en feber. Sedan försvinna synerna enligt Eriks uppfattning, därför att Marie är död. I själfva verket är det ett välbekant fenomen, att efter en lyckligt genomgången feber med dess upphetsningstillstånd hallucinationerna för en tid åtminstone öfvergifva patienten.

Wirsén har naturligtvis rätt därutinnan, att Eriks sätt att vinna försoning närmar sig det löjliga. Det är först, sedan han

nedgräft sin orden och den nål han skänkt sin älskarinna, som han vinner frid och lugn. Men Wirsén glömmer, att Erik efter sjukdomen närmast är en stackars människoskygg dåre, i hvarje fall en individ med försvagade själsförmögenheter, som nedsjunkit till ett halft barnsligt, halft folkligt uppfattningssätt. Hvad som för den forne officeren skulle varit narraktigt, är för den stackars herden, som anlagt bondkläder, fullt naturligt.

Denna historia är mästerligt utförd. Fantastiken är öfverallt fint motiverad utan att förlora något af sin luftighet, och den realistiska skildringen öfverflödar af skarpa observationer, vittnande om huru djupt förtrogen Livijn var med Eriks själstillstånd.[1]

Skaldens harpa, Livijns andra bidrag till Opoetisk kalender, utgör ett försök att anslå folksagans stil. En skara ungdom, som är ute och vandrar i bygden för att fira midsommarfesten, slår sig därunder ned på en täck kulle på ett näs invid sjön. I närheten reser sig ett stenkummel, och i den vackra aftonen berättar en af ynglingarna för den lyssnande skaran sagan om denna jättegraf, sådan han hört den af sin gamle farfar.

I fordomtida låg på Horsåsaberget ett jätteslott, i hvilket bodde en jättekung. Det var en stor härkonung. Stridslysten och elak tålde han endast trälar och trälinnor i sin närhet. Folket i trakten hatade honom och önskade hans död. Underliga historier gingo om honom. Det berättades, att han i sin ungdom besökt Bjärmaland, trollapparnas rike, och där af en trollpacka, som älskade honom, förvärfvat ett svärd, hvilket alltid gaf honom seger. Dock hade hon varnat honom att någonsin med svärdet hugga:

Efter dvärgarnas skepp;
I dess ljudande mast,
I dess klingande tåg,
I dess dönande köl.

[1] När Erik t. ex. nämner, att det särskildt är i tillståndet mellan dröm och vakande, som han ansättes af den grå mannen, är detta ett typiskt drag för hans mentala tillstånd. Som bekant, är det just emellan dröm och vaka (l'état de veille), som hallucinationer först bruka uppträda hos anormala individer.

Sent en vinterafton, då kungen redan var gammal och grå, kom till slottet en spelman och begärde skydd för yrvädret. Konungen biföll slutligen, att han skulle få bo i stallet.

Spelmannen började strax att på sin harpa spela så ljufliga visor, att först trälar och knektar och sedan den ena efter den andra af hirden smögo sig ned för att lyssna på honom. Slutligen satt kungen ensam i hallen. Mäkta förgrymmad drog han sitt svärd, och vägledd af harpoklangen kom han till borgarstugan, dit folket dragit sig med spelmannen, då stallet blef för trångt. Utan att akta på kungen, fortsatte spelmannen med sina visor. Väl ryckte konungen flera gånger på svärdet, och alla trodde, att det då var slut med spelmannen, men i stället befallde han honom att följa sig upp i hallen. Mjöd och öl sparades icke, och spelmannen sjöng så lustiga sånger, att konungen blef öfvermåttan glad, drog sitt svärd och började fäkta därmed.

Just som konungen fäktade som bäst, bleknade spelmannen, reste sig upp och började en ny visa:

Och Jungfrun hon gångar sig på sjögastrand;
Så fager är linden.
Där flätar hon sitt hår med röda guldband.
Men jag vet att sorgen är tung.

Visan handlade om jungfrun, hvilken af en elak trollpacka lockades ut på hafvet, för att häxan i hennes blod skulle härda en klinga, bestämd åt hennes hjärtevän. Förgäfves sökte jungfruns käraste att frälsa henne. Han såg, hur hon fördes in i berget, där dvärgarna väntade henne, hamrande på det blåglänsande stålet.

Då piskade hagel och yrade snö,
Så fager är linden.
Sig ungersven kastar i villande sjö.
Men jag vet att sorgen är tung.

Medan spelmannen sjöng, rann sinnet så på Horsåsakungen, att han ej längre förmådde styra sig. Han ropade, att spelmannen skulle sluta sin sång, men denne aktade ej därpå, utan fortfor med ännu starkare stämma. Då befallde konungen

sina män att strypa honom, men de smögo sig undan. Slutligen stodo konungen och spelmannen ensamma kvar.

När visan var till ända, sade spelmannen till konungen, att han väl i honom igenkänt trollpackans vän. "Nu börjar jag din dödssång," yttrade han och uppstämde därmed en besvärjelsesång, så förskräcklig, att kungen signade ned, hvar gång han sökte resa sig ur stolen. Det hven och brusade utanför slottet, men harpan dönade öfver allt som en domsbasun. Då spelmannen ett ögonblick tröttnade, högg konungen med svärdet efter den gamle. Denne ropade, i det han upplyfte harpan för att värja sig. "Hugg ej i dvärgarnas skepp." Då påminte sig konungen, att i en helig skrift kallades sången "dvärgarnas skepp". Han förstod, att trollpackans spådom var fullkomnad, och att döden väntade honom. Rasande högg han till, men svärdet brast mot harpan, och spetsen for tillbaka och sårade honom i hufvudet. Med stumpen han hade i handen, afhögg han sångarens hufvud. Därefter sprang han rasande och vettlös till skogs. Man begrof honom på Röfvareliden, där man några dagar senare fann honom död med svärdet i bröstet, men spelmannen jordades på näset med harpan vid sin sida.

Denna saga är stämningsfullt berättad. Den bör högeligen hafva fägnat Livijns vän L. F. Rääf, som svärmade för de gamla jättegrafvarna. Kanske har tanken på berättelsen också runnit upp under någon sommarvistelse i Östergyllen nere hos Rääf, då de båda vännerna lifligt samtalade om de gamla göterna, bläddrade i urkunderna och gärna företogo antikvariska utflykter i nejden.

Till manéret erinrar denna saga om Samvetets fantasi. Den är lugnt och episkt framställd, som också ämnet fordrade. Men i poetisk kraft och gripande innehåll låter den icke jämföra sig med den senare. Det är för mycket öfvernaturligt, för mycket trolleri i berättelsen. Motivet är för mytologiskt, för litet mänskligt, och man har svårt att intressera sig för situationen och personerna.

Det största intresset erbjuder numera denna novell såsom ett af de första försöken i fornnordisk sagostil på svenskt område efter nyromantikens genombrott. I "Lagens kåpa" hade Livijn tidigare anslagit denna berättelseform. Ämnet i denna

var dock satiriskt, och utförandet delvis allegoriskt, påminnande om 1700-talets politiska sagor, men på samma gång direkt anslutande sig till den isländska sagostilen.

Man återfinner i "Skaldens harpa" ett och annat drag ur "Lagens kåpa". Berättelsen om hofmannen Snute, som far till Bjärmaland och där med sin älskades, häxans, hjälp, skaffar sig en trollkåpa, erinrar om Horsåsakungens ungdomshistoria.

Hvarifrån Livijn fått motivet om trollpackan, som lockar till sig en jungfru för att i hennes blod härda ett svärd åt sin hjärtevän, är icke lätt att säga. Men knappast gör denna historia ett äkta nordiskt intryck, lika litet som uttrycket "dvärgarnas skepp" för harpan är en bild ur isländsk poesi.[1]

[1] Bland de tyska nyromantikerna var det särskildt Fouqué, som intresserade sig för nordiska ämnen. Livijns dramatiska utkast "Visbur" visade påverkan från ett af dennes arbeten. I Skaldens harpa erinrar tonen om Fouqués, fast Livijns prosa är kraftfullare. Ingendera gör ett äkta fornnordiskt intryck, hvarken i föreställningssättet eller ordvalet. När Livijn använder ord som *allmoge* eller *domsbasun*, faller han ur stilen. Ett och annat smärre drag af Livijns berättelse kan säkerligen återföras till Fouqués "Sintram", som också spelat en roll i Fritjofssagans tillblifvelsehistoria. Björn Glut-Auge, den vilda bärsärkahöfdingen, där han sitter ensam, pokulerande i sin hall, erinrar slående om Livijns elake Horsåsakung. Då Björn julaftonen vill aflägga ed på det gyllne vildsvinshufvudet, hindras han af den kristne riddaren Folko af Montfaucon, och alla kämparna smyga sig en efter annan ut ur hallen, så att Björn och Folko slutligen stå ensamma kvar. Detta påminner om en liknande scen i Skaldens harpa. Spelmannens harpospel gör samma verkan som Sintrams sång, hvilken förefaller riddarna vild och demonisk. Men allt detta är endast obetydligheter, hvilka vittna om att Livijn lifvat sin fantasi vid de Fouquéska berättelserna. Hans saga är säkerligen sammansatt af tämligen skilda elementer — endast i själfva formen står den Fouqués berättelser närmast.

XX.

Spader Dame.

"Spader Dame, En berättelse i Bref, funne på Danviken" utkom i början af 1825.[1]

Det är klart, att med en skönlitterär produktion, så pass sporadisk som Livijns, skulle det dröja, innan den ådrog sig någon större uppmärksamhet. Både Axel Sigfridsson och novellerna i Opoetisk kalender hade gått tämligen spårlöst förbi. Spader Dame väckte däremot sensation, den diskuterades i pressen ett par års tid och öfversattes till tyskan af ingen mindre än de la Motte Fouqué. I Kometen för 1826 (n:r 101) förekommer en skämtartikel, en besynnerlig dröm, i hvilken bland till Svenska akademien insända skrifter äfven nämnes "Spader Dame eller Försök att göra läsare galna och Recensenter folkilskna." Denna notis visar, huru Spader Dame sysselsatte sinnena.

Ännu långt fram i seklet var Spader Dame en bok, som lästes. Man kan ännu påträffa en och annan gammal herre, som minnes, då denna roman på många håll betraktades som ett visserligen bizarrt, men också i hög grad genialt arbete. Steg man på den tiden in i någon herregård på landet, sommartiden, kunde man finna brukspatronen och ställets informator, iförda brokiga sidennattrockar, rökande långpipor och mellan jakten och fisket hängifvande sig åt litterära njutningar. Och det var alls icke något märkvärdigt, om brukspatronen därvid försjönk i läsning af Fritjofs saga, under det att den ännu mera romantiske informatorn besvarade den förres

[1] *Argus IV* den $^{29}/_{1}$ 1825 nämner, att den utkom på nyåret. På titelbladet bär den dock årtalet 1824.

deklamationer med att föreläsa några af de sentimentalaste och sentensrikaste eller mest bizarrt humoristiska ställena i Spader Dame. Men allt detta försiggick på den tid, då tjugufemöresböckerna icke voro uppfunna och då man icke i järnvägsfart ilade igenom en boks sidor för att, sedan man väl fått reda på händelsen, kasta den åt sidan.

Numera torde Spader Dame icke räkna många läsare. Dess stil och åskådningssätt stå vår tid fjärran. Det fordras en ansträngning för att inträngа i dess anda, som få underkasta sig.

Det lönar sig emellertid att göra försöket. Spader Dame är en högst märklig bok — i sin art ett mästerverk.

Det finnes icke något annat svenskt arbete, i hvilket en viss sida af nyromantikens uppfattning af geniet så tydligt framträder. Vid sidan om det lyckliga geniet, Oehlenschlägers Aladdin, kände nyromantiken äfven dess motsats, mannen, som stod i strid med sin egen tid, som, fast höjd öfver denna, stupade i kampen, men ända till det sista bevarade sin ironiska öfverlägsenhet inför sitt tragiska öde. Urbilden för denna mycket omhuldade tidstyp var åter Hamlet. I tidens estetik fanns en särskild kategori, under hvilken man behandlade dessa gestalter. De voro representanter för den "brutna humorn" — och Zachäus Schenander tillhör just denna skara riddare af den sorgliga skepnaden. "Nu vet jag emellertid, hvad *humor* är," utbrister Zachäus, då han redan druckit djupt ur smärtans bägare, "ingenting annat, än daggens droppar, gråtna i en öppen graf: geniets förtviflan: smärtans försök att på skämt bita sig sjelf: gudagnistans veklagan öfver lifvets lycksalighet: korteligen litet lefrad blod, pressad ur hjertat, genom skoskaf under dansen med den Babyloniska mamsellen."

Liksom i Axel Sigfridsson spela de yttre händelserna föga roll i denna roman. De äro snart berättade.

Under ett besök på Danviken hade utgifvaren påträffat en del bref, hvilka skrifvits af en vansinnig student, Zachäus Schenander, som där varit insatt. Dessa bref voro riktade till en vän, som för tre år sedan drunknat i Fyrisån. Efter denna upplysning torde det vara onödigt att, som recensenten i Litteraturtidningen och sedan Wirsén, undersöka, om "hjelten skall vara vansinnig ända från bokens början, eller, om han först

efter förlusten af sin älskarinna, menas förlora den gnista förstånd han anses i början äga."

Det är ur dessa breffragmenter, som vi erfara Zachäus Schenanders sorgliga lefnadssaga. Efter studier i Upsala nödgas den fattige, af svält och umbäranden halfförryckte studenten taga plats som informator hos brukspatronen Fjederström på Slaggmyra. Schenader, poeten, finner brukspatronen vara en mes och brukspatronessan "en lunsa med känsla", men förälskar sig ohjälpligt i den blåögda Maria, en släkting och fosterdotter till det värda paret. Det är hon, som, när brukspatronessan spår i korten om aftnarna, är Spader Dame, och då också Schenander går i spader, förena dem kortens sympati från den första kvällen. Men brukspatronessan understödjer sin älskare, en viss kapten Leyonbraak, hvilken med Marias pengar ärnar betala sina skulder. Schenander stöter sig ohjälpligt med brukspatronessan, har en scen med brukspatronen, en mäkta beskedlig man, som står under toffeln och går hustruns ärenden, och han "nedsätter kapten Leyonbraak bakom kakelugnen". Efter dessa uppträden återstår honom endast att lämna sin plats. Han slår sig ner på ett torp i närheten och inleder en hemlig korrespondens med Spader Dame. Leyonbraak mutar under tiden länsmannen i distriktet, och Schenander efterlyses som tjuf och lösdrifvare. Han blir visserligen frikänd efter att hafva förhörts på landskansliet, men afföres till Upsala för att identifieras. Där lössläppes han och återvänder till Spader Dame, men finner den älskade förmäld med kaptenen. I ett bref underrättar hon Schenander om, att man sagt henne, att han var en tjuf, och själf hade hon sett honom vid länsmannens sida med handklofvar på händerna föras till tinget. Hon hade då förlorat besinningen och svarat ja till Leyonbraak. För sent hade hon insett, att hennes lifs lycka offrats för att inlösa dennes skuldsedlar. Efter dessa händelser bryter Schenanders vansinne ut på allvar. Han slår sig ned som skolmästare i en by på landet, lägger sig i försåt för kaptenen, förklaras för dårhushjon och slutar, sedan Maria dött, med ett bref till "S. H. T. Herr Regnbåge".

I Samvetets fantasi hade Livijn beskrifvit vansinnets utveckling i en människosjäl med något af samma exakthet som en dårshusläkare. I Spader Dame är hjälten åter en själssjuk,

men Zachäus Schenanders sjukdom har en annan karaktär. Det är ett poetiskt vansinne af samma art, som finnes skildradt i Tiecks och Jean Pauls skrifter. Schenander liknar icke så litet Schoppe i den senares roman "Der Titan". Hans vansinne är en narrkåpa, hvilken han liksom Hamlet kastar öfver sig, och under hvars skydd han har fritt tillfälle att säga samtiden bittra sanningar. Träffande skref Conversationsbladet (n:r 16 den 14 mars 1825):[1] "För att aldra kortast uttala min åsigt af ifrågavarande roman, ville jag säga, att jag i den ser en Hamlet i Romanform, där likväl enligt hvad arten fordrar, förhållandena äro flyttade utur det heroiska och statslifvet, ned i det hvardagliga, likasom äfven närmade till våra tider. Såsom den Shakespeareska Prinsen af Danmark, uppträder här Stundenten Schenander med ett grubblande, menniskofiendtligt, i och inom sig sjelft alldeles sönderslitet lynne."

Till sitt inre bär denne borgerlige Hamlet ett afgjordt syskontycke med Livijn. Samma världsuppfattning, samma pessimism, samma satir, som vi redan påträffat i Livijns föregående romaner, endast här stegradt till en höjd som aldrig tidigare. Livijn har här nedlagt hela sin egen bittra världserfarenhet. Han har biktat allt, hvad han sett af uselt, dumt och vrångt i lifvet. Spader Dame är en enda lång Hamletsmonolog. Och alla dessa ett sjukt hjärtas bekymmer och lidanden äro uttryckta i ett färgrikt, poetiskt, facetteradt språk.

Romanen är först och främst full af skarpt broddade utfall mot tidens politiska och litterära händelser. Liberalismen och den falska demokratien, som redan började visa sina fördärfliga verkningar, satiriseras i den ypperliga scenen från hållstugan vid Enköping. Schenander uppiskas där grundligt, därför att han vågar yttra sig mot några politiserande skjutsbönder och deras gelikar, som just hålla på att insupa tidens visdom ur Argus. Men äfven tidens reaktionära tendenser sparas icke. Den heliga alliansen med dess försök att undertrycka alla frihetsrörelser åsyftas i följande passus: "Nu var dagens hjelte slagen och nattens förenade stora Armé hade inryckt på himlahvalfvet. Stjerna prålade vid stjerna, likasom vid en Riksfest; och mörkret stod lika praktfullt öfver jorden, som

[1] *Bref om romanen Spader Dame* (till Julie). Artiklarna äro undertecknade ***. Författaren är troligen Hammarsköld. I Kometen förekomma "Bref till Julie", som säkert hafva honom till författare.

det står i tyrannernas själ. Nu grydde en mera charmant dager för tro och lydnad och andelig fattigdom, samt trogna undersåtares skattskyldighet till förnäma bisofverskor, drängar och gycklare. Det är jernkorsets tid, det glittrar omgifvet af gyllene strålar.''

På samma sätt haglar det med utfall mot författare af de olika skolorna. Leopold får ännu en gång ett hugg för sin afhandling om spökrädslan. Valerius ihågkommes, då Schenander i länsmannens klor yttrar: ''ingen dygd är större än tålamodet; det står uppenbarligen i ett ode att läsa på prosa''. Lindeberg hade 1819 vunnit pris i Akademien för dikten ''Mina drömmar''. På tal om drömmar, säger Schenander, ''hvem kan lita på, att de äro poetiska. Måhända var den äran endast förbehållen herr skalden Lindeberg, att få aderton cautionister, hvilka förklarade sig ansvara en för alla och alla för en såsom för proprie skuld, för poesien i hans andliga nattvakor''. Tegnér, alltid Livijn förhatlig som neuter, förlöjligas för sin dedikationssång till Leopold, för ''Flyttfåglarna'' eller i följande definition på smaken: ''Smaken åter, min Nådiga! är för den som kan smälta den, en delicieuse fårmjölkskaka. Dertill tager man bara ett qvarter insyltad eller enfaldig fårmjölk, är den skånsk, så mycket bättre, tolf lod sur inbilskhet, lika mycket rifvet hofsocker och skalet af medelmåttiga kunskaper; alltsammans vispas väl tillhopa och formen smörjes med smicker, så att den blir väl glatt och hal.'' Göticismens representant är brukspatron Fjederström, som står under toffeln och icke har full äganderätt till sina byxor, enligt Schenanders uttryck, men som ändå ständigt pratar om kraften, ''den höga, nordiska kraften, som nu talar på Riksdagarne. För mig, som sjelf är kraftfull, är det en glädje att se kraftfulla menniskor.''

Fosforismen skonas icke heller. Särskildt Atterbom är illa ute för Livijns skämt. Att han tagit sig namnet Amadeus, var en ständig källa till gyckel för Livijn. Schenander vill bort från Upsala, ty han är trött på att höra ''ett evinnerligt kärlekskirr af vitterlekens småsvenner; änskönt det är muntert att se, huruledes dessa smäktande menniskoadagior, med kinder som pioner och ansigten som fullmånaden, hafva dagligen tråk och bråk med aningens trängtan, ej märkande, att deras ändamålslösa pojktrånad icke är något hvarken mera eller mindre

än förklingande toner af den till Fru Venus' hof ledande Spelemannens Musik''.

Det är skada, att Livijn icke oftare låter denna satir växa ut till åskådligt skildrade situationer, i stället för att framkasta den i form af reflexioner. Sådana sedeskildringar förekomma dock, vanligen hållna i kraftigt burlesk ton — något som är i öfverensstämmelse med romanens anda. Dråpligt är Schenanders ankomst till Slaggmyra utmålad, där han emottages af ''en hög, axelbred samt med väldiga bröst och kupiga länder rikligen välsignad figur'', korteligen själfva den nordiska Herta. Det är brukspatronessan, som trots sin kraftiga kroppsbyggnad gör anspråk på att vara en förfinad, eterisk natur med svaga nerver, men i själfva verket är en obildad och simpel människa. Fru Carlén har sedan med stor virtuositet tecknat dylika gestalter (t. ex. konsulinnan Löwe i ''En natt vid Bullarsjön''). I liknande stil äro också de scener hållna, där Schenander gripes såsom tjuf af länsmannen och föres inför den bondgumma, hvilken han skulle bestulit.

Men Livijn inskränker icke sin satir till dagens företeelser, den går mycket djupare. Han ser bakom hela kulisspelet. Han vet, att världen är full af intriger, att endast kraft och klokhet skydda mot våldet. Schenander och Maria äro alltför naiva och goda människor för att kunna kämpa emot dessa världens härskande makter. De äro offren, som öfverlistas och dödas. Rättvisan, som skulle bistått dem, hjälper i stället brottslingarne. Schenander ser allt, hvad som försiggår, men han kan intet uträtta — han endast talar. Talet är bittert; vek och känslig föraktar han allt det konventionella, den hårda och kalla formen, skenet, hyckleriet. ''Hej, frihet och jemlikhet! ropade jag och sprang opp. Derföre supa vi brännvin ur invigda kalkar och beskänka våra små Clorissor med messkjortor. Se, det är verkligheten; det kallas att ådagalägga synnerlig skicklighet och utmärkt välförhållande i sin Landshöfdinge- eller Öfverstebeställning. Hvad betyder det, att tusende och tusende, och ytterligare mång' tusende, sårade och qvidande öfverridas, när Makten commenderar: marsch! och Fjäsket i ögonblicket repeterar: marsch-marsch!''

Han gisslar den nyttighetens anda, som går igenom tiden och hvilken schackrar med allt och till och med säljer människo-

benen till gödning af åkrarna: "Sen I Nyttans stora tempel — en benqvarn; och häfdernas Gudinna — en Rättare, beräknande huru många lass gödsel I hafven motsvarat." Midt i all sin bitterhet är Schenander så vek, så ömtålig, att, som Wirsén träffande säger, "hans finkänslighet skyggar tillbaka för det lindrigaste tadel mot till och med liflösa föremål eller naturkrafter. Sedan han till exempel på ett ställe ropat till *vinden:* "Stränga vind! Hvi är din anda så kylig och kall? Hvarföre skingrar du den lefvande ångan ur den döda jorden?" — så besinnar han sig och återtager, med en viss fruktan att hafva gjort vinden orätt, sin anklagelse: "Men också dig, flyktiga vind, gör man orätt. Man anklagar dig utan fog, och dömer utan att höra dig. Icke skingrar du det, som är djupt bäddadt vid modrens bröst, och hvaröfver hon bredt sin halsduk, den tre alnar djupa. Får barnet der ej heller vara i fred, så oroas det af ingen annan än menniskan, som ville vara öfverste, jemväl öfver likmaskarne." Det ligger något rörande i denna ängslan att förnärma, att såra äfven det som, nyktert taladt, ej kan såras.[1]"

Vackert är också kärlekens uppvaknande i Schenanders själ tecknadt. "Mitt uti ishafvet der jag samm, emellan flytande berg och glupande hvalar, hvilka sins emellan, med lika så mycket snille och smak, som sans och artighet afhandla de vigtigaste ämnen, kände jag en ljum vårvind och öfver mitt hufvud sjöng isfogeln. Han sjunger besynnerligt. Enkla klagande ljud darra i rymden. Så darrar ock menniskans hjerta, när det ej eger en vän, som klappar det, en älskande, som kysser det."

Ju längre romanen framskrider, desto bittrare, desto mera bizarr blir stämningen. "Flyg, ängel, skutta, markatta! Hvilket du behagar. Endast framåt! framåt! till den älskade!" Schenanders tankar kretsa nu ständigt kring grafven. Han går förbi Fyrisån, där hans vän drunknade. En dimma står öfver vattnet. Han märker en viss rörelse där bakom, och liksom om dimman varit en teaterridå, skjuter han den tillbaka: "På andra sidan af Ridån var Masquerad-bal. Blodlösa cusiner, nattens offer och bebyggare, förlustade sig med dans, och Necken sjelf anförde orchestern, som bestod af idel svarta kattor. Det var en

[1] *Wirsén*, cit. arb., sid. 68. Dennes analys utaf Spader Dame är synnerligen fin och mångsidig.

dråplig musik: gräsliga toner flaksade såsom flädermöss om hvarandra i luften. Nå, men balen sen? det var en riktig Hofbal. På intet ansikte log kärlek, i intet öga brann lif. Blott tre steg till; och du har betalt din entré-billet."

Samma blandning af burlesk humor och nattsvart förtviflan präglar också spelscenen, en af de bästa i boken. Schenander säljer skjortan på kroppen för att spela in några slantar till den af hennes make öfvergifna Maria. Han träder in i det spelhus, där Leyonbraak "förrättar gudstjänsten", d. v. s. står för banken. Schenander håller på Spader Dame och vinner gång på gång, tills slutligen den värde kaptenen spelar falskt, och Schenander åter ilar ut till mörkret och fattigdomen.

Satiren når sin höjdpunkt i bokens sista kapitel, hvilket utgöres af rättegångsprotokoll öfver den ännu en gång i förvar tagne studenten, misstänkt för delaktighet i barnamord. Schenander piskar fångknekten, som med lämpliga medel söker förmå honom till bekännelse. Denna skildring utgör det mest blodiga skämt med rättvisan och hennes handhafvande, som kanske finnes på svenskt språk. Livijn hade synbarligen ännu i godt minne händelserna från Värmdömålet.

Ständigt återvänder i detta sista kapitel tanken på döden och grafven, utmålad med en intensitet och en vällust, som hos vissa af renässansens och sextonhundratalets religiösa författare. Bakgrunden utgöres då alltid af den väntade himmelska saligheten. Äfven detta drag saknas icke i Livijns skildring. Schenanders sista tröst är, att han slutligen skall få njuta sitt manna, att mullfrätaren, döden, skall förlora sin rätt, att han skall återförenas med Maria, att däruppe allt mörkt och uselt skall omgestaltas och förvandlas i frid och försoning. Hans sista ord äro betecknande nog: "den Evige betalar."

Också i ett annat afseende erinrar Livijns skildring om dessa renässansförfattare, nämligen i de starka, feberartade bilderna, i hvilka föreställningar från vidt skilda områden oftast sammanblandas. Bild kedjar sig här till bild, så att tanken slutligen har svårt att följa med.[1]

[1] Se här ett typiskt exempel! Schenander har för natten tagit sitt uppehåll i ett vedskjul och förbereder sig att på en tunna skrifva ett af sina vanliga bref. Men det regnar, så att papperet nedfuktas. Han tilltalar då regnmolnen på följande sätt:

"Dunkla gråterskor! som bedokade och med likfärds steg framträden på fästet för att bortskymma himmelens blänkande ögon, hvi kommen I nu?

Spader Dame är en bok full af patos och poesi, genomlöpande en hel skala af olika humoristika stämningar; den är ömsom sentimental och demonisk, cynisk och burlesk, rik på väl slipade sentenser och skrifven i en säreget skimrande, färgstark stil. För vår tids och kanske äfven för samtidens smak skulle det dock varit önskvärdt, om författaren någon gång nedstigit från sin koturn och kommit den låga jorden något närmare. Han skildrar t. ex. kärleksförklaringen emellan Schenander och Maria: "Vingade flögo orden från hjerta till hjerta; djupt trängde de — djupare än tiden, djupare än verlden." Detta kan vara mycket vackert som inledning, men författaren fortsätter alltjämt i denna stil, utan att vi någonsin komma situationen närmare. I stället föres läsaren bort från verkligheten i en molnstod af reflexioner. Den teknik, Livijn använder i denna roman, är knappast den naturliga prosans, det är versens teknik, dess mättade bilder, dess rytmiska gång. Det välljud och den poetiska stämning, som Livijn sällan eller aldrig nådde i sina antikiserande dikter, fann han i den egendomliga form af litterär stil, som han skapade i Axel Sigfridsson och Spader Dame. Denna sistnämnda roman är, hvad man längre fram i seklet kallade för ett poem i prosa. Hans närmaste mönster var Jean Paul, men det direkta studiet af Shakespeare och särskildt Hamlet lyser ständigt igenom, utan att man kan tala om en direkt imitation.

Har Livijns arbete bidragit att utbreda detta stilideal i Sverige? Det är svårt att afgöra, ty det inströmmar under tjugotalet på många olika vägar och påträffas ännu under trettiotalet och senare. I Fredrika Bremers romaner ingå t. ex. dylika patetiska, öfversvallande skildringar som ett bestämdt element vid sidan om en mera verklighetsbunden prosa.[1]

Dock, jag förstår Eder. I ären barmhärtige! Mitt hjerta gråter blod, jag känner det; mina ögon — — — men se! blodet viljen I borttvätta, på det att jag ej skall se det, förvandlas till en varg och sönderslita mig sjelf och mitt slägte. Ack! kunde jag, likasom I, försmälta i vatten! Men denna kropp är ännu för hård för att visna som ett blomster och bortdunsta lik en vårbäck."

Han föreställer sig således, att regnmolnen af medlidande utgjuta tårar för att borttvätta de blodfläckar, som hans hiärta gråter, och hvilka nedsudla papperet. Det är i denna stil, som vissa af renässansens sonettförfattare uttrycka sina tankar. Bilderna förlora allt sammanhang med verkligheten och lefva ett självständigt lif. I själfva verket existerar också ett organiskt sammanhang mellan dylika skildringar och renässansens. Mellanledet utgöres af Jean Paul, som i så hög grad inspirerat sig af Shakespeares bildrika stil och öfverdrifver den.

[1] Se t. ex. i Grannarna i de scener, där Serena eller Bruno uppträda.

Spader Dame recenserades flitigt af den samtida pressen; men kritiken var på alla punkter präglad af partitagande för och emot. Man hade ännu i minnet Livijns uppträdande i Markallsnätterna och passade på att betala honom för fordom. Mycket välvillig var Argus den IV (n:r 99 och 100, 1825), hvilken såsom motsåndare till Argus citerade scenen från hållstugan i Enköping, där denna tidning persiflerades. Stockholmsposten, utgifven af den i romanen äfven förlöjligade Lindeberg och representerande enligt sina traditioner den akademiska smaken, innehöll däremot en kort och afvisande artikel, där det bl. a. heter: ''Ganska visst är, att mången setat på Dårhuset, som talt och skrifvit ojemnförligt klokare än denne författare'' (n:r 28, 1825).

Den intressantaste och mest uttömmande analysen lästes i Svenska litteraturtidningen (n:r 97 och 99 för den 7 och 17 mars 1825) och var författad af Palmblad.[1] Det är en kvickt och elegant skrifven artikel, men orättvis. Palmblad har tydligen i minne Livijns föregående angrepp på fosforisterna såväl som de nya utfall, hvilka förekommo i romanen. Palmblads eget lynne var för öfrigt så olikt Livijns, att han saknade föutsättningar för att djupare inträngа i romanens väsen.

Därefter ryckte Hammarsköld i fält och försvarade arbetet i Conversationsbladet i några artiklar, *Bref om romanen Spader Dame* (n:r 16 och 17, den 14 och 17 mars 1825), där han polemiserade mot såväl Stockholmspostens som Litteraturtidningens uppfattning.[2]

Följande året fortsattes denna polemik mellan de olika tidningarna. Man diskuterade då de omdömen, som i den tyska pressen fällts om arbetet. Såsom redan nämndt åtnjöt nämligen denna roman äran att öfversättas af en af den dåvarande tyska litteraturens storheter, F. de la Motte Fouqué. Redan den 23 november 1825 innehöll Kometen en kortare notis af innehåll, att Spader Dame höll på att öfversättas, och i början af 1826 utkom den i Berlin.[3]

[1] Den finnes delvis citerad af *Wirsén*, s. 58.
[2] Se ofvan s. 305.
[3] *Pique-Dame. Berichte aus dem Irrenhause in Briefen. Nach dem Schwedischen von L. M. Fouqué. Berlin, bei August Rücker. 1826.* Fouqué har på sina ställen, som han också nämner i företalet, något mildrat och sammandragit Livijns text. Särskildt tyckas vissa anfall på religionen hafva förefallit honom mindre lämpliga för den tyska publiken.

Den 14 och 24 jan. 1826 kunde Stockholmsposten meddela att i "Wegweiser im Gebiete der Künste und Wissenschaften", n:r 82 för den 12 okt. 1825, funnits införd en med initialerna A. J. A. undertecknad artikel, kallad "Kort öfversigt af Svenska Litteraturen för år 1825", där recensenten i höga ordalag berömt Spader Dame. Stockholmsposten hoppades, att det icke var "en svensk, som föröfvat denna skändlighet" utan någon okunnig utlänning. Argus, som hittills iakttagit en förnäm tystnad angående boken, passade nu på att framträda med en uppsats, "Några ord rörande exportrörelsen på Tyskland, med ett visst slags Svenska Litterära produkter" (den 20 mars 1826), i hvilken konstaterades, att källan till dessa artiklar, utskickade för att till en viss sekts fördel missleda opinionen, icke var svår att upptäcka.

Den 17 juni 1826 meddelade Kometen en i hög grad lofordande recension af Spader Dame, som varit införd i *Literaturblatt zur Rheinischen Flora* (n:r 3, 1826). Recensenten hade gissat, att författaren till Spader Dame var "Almansors genialiske diktare, den förträfflige romanssångaren H. Heine". Kometen polemiserade mot Stockholmspostens trånga omdöme och meddelade, att Spader Dame höll på att öfversättas till franska, såvida den icke redan var utkommen.

Under tiden hade emellertid Argus upptäckt en annan och mindre lofordande tysk recension af arbetet, hvilken stått att läsa i ett nummer af Allgemeine Litteraturzeitung för maj månad. Argus begagnade tillfället att ännu en gång polemisera mot exportrörelsen på Tyskland och att angripa den af Kometen och Argus den IV prisade originalromanen Spader Dame, "hvilken i förstnämnda blad påstås vara ingenting mindre än en outtömlig skatt af snille" (21 juni 1826).[1]

[1] Ytterligare ett par samtida omdömen om romanen må här anföras. Rääf yttrade till en gemensam vän: "Jag skulle antingen inte stryka ut någonting eller också hela boken." (*E. Drake till C Livijn* 7/7 1825. M. L.). Thomander skref till Dahlgren: "Spader Dame är ett illa valdt substrat för en mängd genialiska tankar, hvilka, såsom strödda eller i en Otilias dagbok, hade haft en bättre plats. En ömklig intrig och hvad ofta händer våra landsmän, en dålig dialog, der den förekommer." (Ahnfelt, *Tankar och löjen*, s. 43.) Högst berömmande yttrade sig Ruda i sitt ofvannämnda arbete 1830.

XXI.

Narcissus den andre. — Riddar S:t Jöran.

Spader Dame är den sista roman, som Livijn utgaf. Bland hans manuskript finnas emellertid dels några kortare fragment till en berättelse, *Narcissus den andre*, dels en nästan fullbordad roman i två band, *Riddar S:t Jöran*.

Af Narcissus den andre är icke mycket bevaradt. Berättelsen slutar i tredje kapitlet, och ingen plan finnes. Den skulle blifvit en satirisk sedeskildring, i hvilken Livijn ärnat utösa sin vredes skålar öfver en samling kälkborgartyper, besläktade med brukspatronen, hans hustru och kapten Leyonbraak i Spader Dame.

Händelserna kan man endast ana sig till. Det gamla säteriet Raneborg har genom en troligen orättfärdig process beröfvats den rättmätige ägaren, Gustaf Eke, och spelats i händerna på kommerserådet och kommendören Jöns Petter Borack, en tarflig uppkomling, som omdöper egendomen till Ränteborg, såsom en påminnelse för dess innehafvare att icke blott vidmakthålla utan äfven förränta gårdens värde.

Euphrosyne (väl styfdotter till kommerserådinnan?) eftersträfvas af en utfattig kammarjunkare Roosenkrook. Han infinner sig på Ränteborg och ställer om natten till serenad för Euphrosyne, hvarvid alla blommorna förstöras i rabatten nedanför hennes fönster. Troligen förlorar han härigenom hennes gunst, och i stället vinner Gustaf Eke hennes kärlek, hvarigenom gården åter kommer i hans ägo.

Kammarjunkaren tröstar sig antagligen med den vindögda Evelina Ostenmark, dotter till stadsmajoren och viktualiehandlaren Ostenmark.

Denna historia börjar utmärkt — de två första kapitlen äro bland det mest liffulla och dramatiskt berättade, Livijn skrifvit. I tredje kapitlet, där novellens ideala manliga figurer, Gustaf Eke och dennes ungdomsvän, Jon Liljestadius, uppträda, gör emellertid åter den Jean Paulska sentimentala stilen sig gällande.

Hvarför bar romanen det besynnerliga namnet Narcissus den andre? Man får en aning därom i samtalet mellan de båda vännerna i tredje kapitlet. Liljestadius, som tyckes vara teaterdirektör, yttrar nämligen, att vid hans teater finnes den oförliknelige fotkonstnären Narcissus. — "Hvem är denne fogel Phoenix?" frågar Gustaf och får till svar: "I qvickhet täflar han med den mest förgiftige skämtaren, som kan spanas uti Argus; i kansliet går han upp mot författaren af Carl Knutsson, tragedi i 3 acter, uti originalitet erkänner han ingen mästare om ej Mästaren af Blanca; i medborgerlighet löper han i kapp med den alltid olycklige Waldemars hofpoet, och hans tänkesätt — de skulle sannerligen icke misskännas af nittonde seklets odalmän."

Att döma efter detta utkast ämnade Livijn äfven införa satir mot litterära förhållanden i berättelsen.[1]

Livijns sista försök i diktens form har lånat namnet från en af den kristna martyrologiens vackraste gestalter, *Riddar S:t Jöran*. Livijns bekantskap med denna legend förmedlades säkerligen af Rääf, hvilken 1811 fann en version af den i riksarkivet. Han hade också tillfälle att i Storkyrkan beundra den bekanta grupp, där man ser riddaren besegra draken och befria den sköna prinsessan. Med kännedom om hvilken oförfärad kämpe för sanning och rätt, som Livijn själf var, har man icke svårt att förstå, att denna legend skulle slå lifligt an på honom. Den oförskräckte riddaren, hvilken ej blott i ord utan äfven i gärning bekände sin tro och led martyrdöden, måste för honom te sig som i inbegreppet af de högsta manliga dygder — de dygder, som Livijn saknade hos sin samtid. Under Polyfemtiden hade han i ett litet dramatiskt utkast, "Upplysningen", där scenen försiggår i Storkyrkan, låtit den helige Georg uppträda som det fria ordets riddare och fördrifva dunkelmännen.

[1] Manuskripterna till Narcissus den andre äro daterade den $^{27}/_{3}$ 1825. Kapitlen äro försedda med rubriker; första kapitlet: *Hjälten beskådar slagfältet*, andra kapitlet: *Kämpar visa sig vid skrankorna*, tredje kapitlet: *Nattvandrarne*.

I sin närhet hade han under dessa sista år haft en annan Sankt Georg, hvilken han först satt mycket högt, men som sedan, för hans stundom alltför kritiska natur, uppenbarade sig som en tarflig lyckoriddare. Denne man var auditör Georg Scheutz, grundläggaren af Argus, hvilken Livijn enligt sina egna ord drifvit fram att skrifva i Värmdömålet, men som sedan förlorat den heliga elden.

Det var snarast i ironisk bemärkelse, som Livijn döpte sin sista roman till "Riddar S:t Jöran". Han har där enligt sina egna ord till Rääf, låtit "den hvita och svarta magien sammanverka på en lågtänkt, öfvermodig, sniken, krypande och okunnig varelse, korteligen ett kongl. svenskt embetsmannaämne för att hos honom väcka en anklang af fantasie och sinne, om icke för något högre, åtminstone för något bättre". (R $^{6}/_{11}$ 26.)

Denna roman påbörjade Livijn strax efter det han fullbordat Spader Dame[1], troligen i augusti 1824. 1830 tryckte Livijn ett större parti — fram till Hasselbacksscenen — enligt uppgift af Wieselgren, men förstörde det åter af obekant anledning.[2]

Romanen skulle omfattat två delar och är af ett betydande omfång. Allt är utfördt utom några af slutscenerna, men som en plan finnes, kunna händelserna fullt öfverskådas.

Denna roman är kanske den egendomligaste bland alla Livijns talrika fragmenter.

Han har här försökt att gifva en satirisk skildring af samtidens politiska och litterära förhållanden. Redan i Spader Dame hade Livijn snärtat den liberala pressen och politiken. För öfrigt var han ju sedan gammalt en "genomdrifven och konsekvent frondör, missnöjd med allt, hvad som sker, om än den ena dagens händelser voro rakt motsatta den andras", såsom Rääf vid något tillfälle skref till honom.

Den form, i hvilken Livijn nedlagt denna samhällskritik, är emellertid högst egendomlig. "Riddar S:t Jöran" är för att använda hans egna ord en "trollroman", i hvilken han i hela sitt manér anslutit till Hoffman. I en af sina "Förflugna

[1] Spader Dame var fullbordad den 28 juli 1824: *Dahlgren till Thomander*, Ahnfelt, *Tankar och löjen*, s. 123.
[2] Arwidsson, *Saml. skrifter*, I. s. XXI, not. Wieselgren, *Sv. skön. Litt.* V., s. 628.

idéer'' berättar han, att han under tyska fälttåget en natt drömt den mest fantastiska trollroman, som, om han kunnat utföra den, skulle lämnat ''Der Zauberring'' långt bakom sig. 1818 finna vi honom sysselsatt med studier i magi, väl hufvudsakligen af folkloristiskt intresse.[1] Vi hafva sett, huru han under tidigare år intresserade sig för ''trollsätt à la Macbeth'', hvilka han efter Shakespeares och Tiecks föredöme ärnade inlägga i sina operor.

Romanen består af en serie satiriskt och realistiskt skildrade scener ur det verkliga lifvet, men dessa äro framställda i en rent fantastisk inramning.

I staden inom broarna lefva i Stockholm tvänne underliga bröder, referendarien Murmelin och klädmäklaren Murmelin. Den förre lifnär sig med att rulla rökgubbar, den senare tyckes närmast vara någon slags pantlånare och procentare. Båda äro stora trollkarlar. Referendarien är alkemist och ifrig utöfvare af den hvita, klädmäklaren däremot af den svarta magien.

Båda tro dessutom på själavandringsläran och söka utgrunda sina tidigare öden, samt huru de slutligen skola få lämna sitt jordiska vandringslif. Referendarien har under dessa forskningar kommit till insikt om, att han är centurionen Protoleus, hvilken vid S:t Jörans martyrdöd under kejsar Diocletianus omvändes till den kristna läran. Brodern anser han däremot vara den elake trollkarlen Athanasius.

De båda bröderna lefva sedan sin ungdom i fiendskap och bekämpa hvarandra ömsesidigt med sina trollkonster. I dessa strider är det vanligen klädmäklaren, som drager det kortaste strået. Detta beror enligt hans egen mening därpå, att brodern är ägare till en käpp, som tillhört den store Paracelsus och hvilken förlänar makt öfver hela andevärlden. För att hålla brodern stången har klädmäklaren förbundit sig med en gammal spåkäring, Ursula. Bland annat gräla de båda trollkarlarne om sin systerdotter, den rika mamsell Alexandra, dotter till grosshandlare Rosengren. Förmyndarskapet öfver henne har slutligen delats mellan båda, så att hon bor halfva året hos hvardera af bröderna. Bägge äro öfvertygade om, att systerdottern tidigare varit kejsar Diocletiani gemål, kejsarinnan

[1] R. $^{2}/_{9}$ 1818.

Alexandra. Helt nyligen har dessutom referendarien upptäckt, att om han kan återfinna S:t Jöran, hvilken ännu vistas på jorden, och förmäla honom med kejsarinnan, som af kärlek till honom öfvergick till kristendomen, så vore hans vandring lyktad, hvaremot brodern skulle fortfara att vistas på jorden till världens ände.

Referendarien tror sig hafva funnit Riddar S:t Jöran i en viss auscultant i Svea Hofrätt, Georg Pehr Humblom. Klädmäklaren kommer emellertid underfund härmed och söker, för att korsa broderns planer, i stället bortgifta denne med Ursulas dotter, den vackra Catharina.

Romanen utgöres nu af en serie magiska tillställningar, hvilka löpa parallellt, korsas och sammanflätas, hvarigenom de båda trollkarlarna söka öfverbjuda hvarandra för att få S:t Jöran i sitt våld. Strax innan romanen börjar, har klädmäklaren sökt att bortstjäla referendariens käpp med den magiska kryckan, som denne kvarglömt i Storkyrkan. Referendarien saknar emellertid käppen, och begifver sig sent på aftonen ned till kyrkan, där han finner före sig klädmäklaren och Ursula. Dessa söka då dölja sig i prinsessans och drakens gestalt, men referendarien, som vädrar svart magi, kastar sig djärft upp på S:t Jörans häst, och ett mäktigt spökeri uppstår, hvilket först afbrytes, då kyrkovaktaren inträder. Referendarien återfår emellertid icke sin käpp.

I allt detta trolleri inblandas Humblom. Klädmäklaren har nämligen fått veta, att denne ärnar besöka Storkyrkan, och då han vill komma i besittning af någon af Humbloms tillhörigheter för sina magiska konster, begifver han sig dit och lyckas bemäktiga sig Humbloms käpp.[1] Det är med denna scen, som romanen börjar:

"Amen! Sade herr Ordens Biskoppen och bekräftade dermed sin väldiga predikan emot denna verldenes flärd. Ping! pingli-ping! svarade Ordensstjernorne, som ringde mot hvarandra, då Herr Ordens Biskoppen nu nedkastade sig i stoftet för att anropa den Mäktige. Högt snyftade de djupt rörde madamerna på stora gången, och Auscultanten i Kongl. Maj:ts och Rikets Höglofl. Svea Hofrätt Georg Pehr Humblom sade för sig sjelf: "När du en gång hinner

[1] Som bekant är det en vanlig föreställning i all svartkonst, att man, för att få en person i sitt våld, måste besitta någon af dennas tillhörigheter.

till vice President, så bör du i underdånighet undanbedja dig Kongl. Maj:ts NordsjerneOrden." Dock tillade han strax derpå, likasom besinnande sig: "Kommer dag, kommer råd!" samt grep efter sin i bänken N:r 60 insatta käpp med guldknapp . . . men käppen var borta.

Häröfver förvånade sig Auscultanten öfvermåttan, tagandes emellertid till den ännu qvarliggande hatten; hvarefter han vidare såg sig omkring. I bänken N:r 60 hade blott funnits en enda person, som under hela tiden hade, utan att röra sig, med yttersta uppmärksamhet afhört den salfvelserika predikan och ännu satt i oförändrad ställning, lutad mot sitt spanska rör med elfenbenskrycka. Honom kunde Auscultanten omöjligen misstänka; derföre såg han sig yttermera omkring jemväl i de närmast belägna bänkarna, men förgäfves. Käppen med guldknappen kunde icke upptäckas. Och likväl erinrade han sig så tydligen, att han haft den med sig till kyrkan, att han ställt den bredvid hatten, och att han minst trenne gånger sett efter den då under pågående predikan, förgängligheten af jordenes skatter varit bragt å bane. Medan Auscultanten sålunda samlade sina tankar, för att noga och fullständigt erinra sig de omständigheter, som ägt sammanhang med käppens bortkomst, kastade han tillfälligtvis ögonen mitt öfver gången och såg ett ungt fruntimmer, klädd i brandgul kappa och sidensarshatt af samma färg, lekande med käppen. Men hon satt icke ordentligt i bänken, hon red tvärtom grensle öfver sjelfva stolskarmen. Detta uppskakade Auscultanten, ty han visste icke, hvad han borde tänka om ett slikt företag i Herrans Tempel. Så snart derföre som bönerna voro slutade, och ordningen hade kommit till brödtaxorna samt Kongl. Maj:ts Nådiga Varning mot förbjudna Spel, gjorde han ett förtvifladt försök att genombryta den på gången uppställda dubbla linien af stolar och madamer. Väl lyckades det honom; men då han ändtligen kommit öfver på fruntimmerssidan var den unga damen tillika med käppen försvunnen, och föreföll det honom, som hade hon något tycke med den på S:t Jörans monument fängslade princessan, som han nu, ehuru oredigt, påminde sig hafva tillförene sett. Igenom detta kringsurrande i minnet, försattes Auscultanten i en verklig förvirring. Närmare betraktade han de tvänne fruntimmerna, som suttit i den bänk, på hvars kant den unga damen ridit. I dem igenkände han de tvänne från kyrkogården inflyttade stenbilderna af tron och kärleken, hvilka nu med yttersta andakt åhörde bönen för tjufvarne, som skulle bestraffas med offentlig skrift och aflösning. Nu blef Auscultanten just likasom hemsk och såg sig tillbaka, då han fann, att den i bänken N:r 60 sittande svartklädda herrens peruk bestod af tvänne drakvingar med långa klor till lockar" . . .

Humblom kan icke glömma prinsessan. När han kommer ner på Malmens källare för att äta middag, tror han sig

återfinna henne i den vackra Catharina. Under en promenad på Djurgården ser han plötsligt, hur eldslågor slå upp ur roten på en gammal ek. Med en käpp, som han finner vid trädets fot, söker han dämpa elden. Han hör då en underbar musik, som fyller honom med salighet. I toppen på trädet samla sig lågorna till en stor solros, och ur denna blickar ett kvinnoansikte honom till mötes. Det är åter prinsessans.

Det skulle vara omöjligt, att här ens i största korthet berätta alla de underbara trollerier, hvarigenom de båda medtäflarna söka förverkliga sina planer på denne moderne S:t Jöran. Klädmäklaren har icke väl utfunderat någon svartkonst för att fånga honom, förrän brodern är honom på spåren och med sin öfverlägsna skicklighet gör den om intet. Denna strid är ganska obehaglig för den bålde riddaren, ty han slites som ett offer mellan båda.

Detta vill på rena rama prosan säga, att Georg Pehr Humblom har något svårt för att bestämma sig i valet mellan de båda skönheter, som erbjudas honom. I kraft af sin natur känner han sig mera dragen till den tvetydige klädmäklaren och hans protegée, den täcka slinkan Catharina, hvars fylliga läppar äro som skapade endast för att kyssas, och hvars lilla trubbnäsa inga hinder lägger i vägen därför, än till den svärmiska referendarien och den drottninglika Alexandra.

Ty visserligen är Georg Pehr Humblom icke någon riddar S:t Jöran. Han är tvärtom typen för en fantasilös, småförståndig lycksökare, för hvilken yttre anseende, pengar, framgång på ämbetsmannabanan och ett förmånligt gifte betyda allt. När därför klädmäklaren förklarar, att Catharina efter honom har att vänta minst 50,000 rdr bko, passar han ögonblickligen på att fria, och med glädje antager han klädmäklarens anbud att åtaga sig försvaret af en oredlig konkurs; men när han ser med egna ögon, att referendarien icke endast är en svärmare, utan gör guld i sina deglar, så stiger hans intresse plötsligt för den stolta Alexandra.

Förgäfves antyder referendarien för Humblom, att han är S:t Jöran och föreläser för honom den vackra legenden, förgäfves för han honom upp i sin boning, eljest en anspråkslös kammare under taket, men nu en praktfull sal, där Alexandra i all sin glans sitter på en silfverstol. På ett par purpurklädda

altaren ligger S:t Jörans riddarrustning — densamma han en gång burit i Libyen. Astralandar inströmma genom fönstret, hvilka iföra Georg Pehr Humblom den glänsande rustningen. Men denne nekar att emottaga svärdet, sägande med anspelning på en af dagens händelser, att numera slåss man med ord och icke med eggjärn, och när Månens behärskare sätter på honom hjälmen, dignar han under bördan, och när Solens behärskare räcker honom skölden, sjunker han till marken. Och han bedyrar, att han icke är någon gengångare af S:t Jöran.

Referendarien upptäcker också slutligen till sin sorg, att han tagit miste. Han har dock den glädjen att samtidigt finna den verklige S:t Jöran, sanningens och rättens representant, i den öppne och frimodige Thorleifsson, en jurist af helt annan malm än auscultanten. I de sista kapitlen, hvilka vi dock endast känna genom planen, uppträder referendarien som en annan Prospero, nedslår för alltid klädmäklarens makt, afslöjar alla bedrägerier och förmäler riddar S:t Jöran med prinsessan. Romanens sista scen, om den utförts, som planen lofvar, borde varit af en storartad verkan. Den försiggår i Storkyrkan, där man ser Thorleifsson stiga af S:t Jörans häst och taga Alexandra vid handen. Kyrkan är full af de från Ehrenstrahls tafla och epitafierna nedstigna bilderna. Endast den korsfäste Kristus är orörlig, men skiner så mycket klarare. Och slutligen afslöjas Humblom fullständigt. I referendariens magiska spegel uppenbarar han sig som — Gereons oxe. Han utnämnes till rikshärold och vaknar ur den dröm, i hvilken han skådat hela denna scen, i det ögonblick, då han utropar Thorleifsson till kejsare.

Denna serie af fantastiska händelser korsas emellertid ständigt af rent realistiska scener. Hela romanens komiska verkan är just baserad på denna blandning, och i centrum ståtar den ömklige, snusförnuftige hofrättsauscultanten. Det hvilar öfver många af dessa taflor en äkta stämning från det gamla Stockholm. Referendarien i sin lilla kammare, sysselsatt med att rulla rökgubbar, klädmäklaren och Humblom på en vräkig frukost hos grosshandlareparet, hvilket förbereder sig till konkursen genom hvarjehanda försnillningar, och framför allt ett lustigt punschgille på Hasselbacken, utgöra kanske de mest lyckade af dessa hvardagsbilder ur det dåtida Stockholmslifvet.

Alla dessa fantastiska och realistiska händelser äro genomsyrade med en bitande satir. Stundom är dock denna så väl insvept, att man har svårt att upptäcka, mot hvem den är riktad. Hvem skulle t. ex. tro att under klädmäklarens mask döljer sig den lysande aristokraten och riddarhustalaren C. H. Anckarsvärd. Så är dock fallet. Här går äfven kapten Lindeberg igen under sitt från Markallsnätterna bekanta namn Lindvurmen. Hans Järta satiriseras i en mera tillkrånglad än rolig perukscen och annorstädes, Svenska akademien utpekas som det ställe, där fantasien aldrig haft sitt säte, Argus-Johansson framställes porträttlikt med sin storordiga myndighet, sina ''fnysningar och prustanden'', och G. Scheutz får nöja sig med att vara den tornspira, som uppbär denna ''Väderhane[1]''. Slutligen sinar denna satir ut i en serie af torrt allegoriska målningar, i hvilka åtskilliga lagbalkar och kommittéer grundligt nagelfaras. Hade Livijn icke här och där i noter upplyst, hvad han åsyftat, skulle det stundom vara hart när omöjligt att förstå honom.

Riddar S:t Jöran är en underlig blandning af de mest fantastiska scenerier och de torraste, lärdaste och mest tillkrånglade allegorier. Det är säkerligen ingen tillfällighet, om man under läsningen erinrar sig Rabelais' skildringar i de sista böckerna af Pantagruels krönika. Det är dennes allegoriska manér, som går igen i senare delen af romanen. Från dylika torra ställen vänder man sig med nöje till en så frisk satir som följande, där Livijn drifver med Stockholmspolisens mutbarhet:

''Likasom en verklig general genast vid första anblicken på ett slagfält, inser drabbningens ställning, så fann jemväl klädmäklaren, att den sist ankomne af sällskapet vore den, som borde först lämna det. Han vände sig således till denne och sade: ''Min beskedlige Herr öfvergevaldiger! Herren håller en så utmärkt ordning och är så påpasslig, att jag och hela allmänheten stå hos Herren i den största förbindelse. Tillåt mig därför att få visa min tacksamhet. Emottag här min hand. En redlig mans handslag!'' — Härvid möttes klädmäklarens

[1] *Väderhane* var ett af Argus-Johanssons många öknamn. Jmfr Kometen 1826 N:r 25: ''Berättelsen om det märkvärdiga spökeri'' o. s. v. Ett annat af hans namn, som också återfinnes i Livijns roman, är Kapten Puff.

hand af en annan, hvars ägare, sedan han i anseende till mörkret, på nära håll öfvertygat sig om den medborgerliga tacksamhetens verklighet, täcktes yttra: ''Jag förmodar icke, att minsta oordning är här å färde, och kan således med trygghet begifva mig till ett annat ställe, der min närvaro är nödvändigare. Men det försäkrar jag, att när man vet att taga saken på rätta viset, så är den borgerliga ordningen alldeles icke farlig, om icke för några tiggare och trashankar.''

Som redan nämndt, ansluter Livijn i denna roman till Hoffmann, och man kan till och med föra skildringen tillbaka till en bestämd novell af denne, nämligen ''Der goldene Topf''. Liksom i denna geheimearkivarien Lindhorst egentligen är Salamanderfursten Phosphoros, så äro referendarien och klädmäklaren samtida med tvänne personer från kejsar Diocletiani tid. Lindhorst och hans broder strida om en präktig onyx, referendarien och klädmäklaren om käppen med den magiska kryckan. Mellan fläderträdets löfverk upptäcker Anselmus Salamanderkungens döttrar, Serpentina och hennes systrar; i Djurgårdsekens krona varsnar Humblom prinsessans hufvud. Flera andra dylika likheter skulle kunna anföras, Livijn har dock med stor självständighet begagnat sig af dessa lån. Syftet i hans roman är satiriskt, och hufvudpersonen i hans berättelse har därför en annan karaktär än den poetiska drömmaren Anselmus. Ingenting kan vara naturligare, än att denna lefver i fantasien och omskapar allt efter sitt sinne. Humblom däremot är prosan själf, som med händer och fötter värjer sig för fantasiens foster. De syner, som förfölja honom, skapas icke af honom, spira icke upp ur hans inre, såsom rosorna skjuta fram ur rosenbusken, utan framtrollas af referendarien och klädmäklaren. Hela detta spel är, när man en gång upptäckt det, synnerligen burleskt.

I Livijns roman blir Thorleifsson den verklige riddar S:t Jöran och motsvarar således närmast Anselmus. Men deras patos är olika: Thorleifsson är en representant för rätten, Anselmus för poesien.

En särskild plats intager i denna roman legenden om Riddar S:t Jöran, hvilken referendarien föreläser för auscultanten. Denna är berättad i ett på en gång högstämdt och naturligt språk, med något visst gammaldags i tonen. Det var

väl första gången, som en medeltidslegend med stämningsfull innerlighet återgafs för en modern svensk publik.

Mycket i denna roman tyder på, att dess scener först tecknat sig för författarens inre öga som en brokig serie af underbara trollerier, hvilka, så att säga, spontant uppstått ur ett centralmotiv, men utan att vara förbundna med hvarandra genom en djupare mening. Alla fantasibegåfvade naturer känna till detta tillstånd, då själen, försänkt i sig själf, i drömmande eller vaket tillstånd leker fram bild efter bild liksom ett kaleidoskop. För skalden själf äro dessa bilder hufvudsaken. Han njuter dem i skapelsens ögonblick utan att fordra någon förklaring, njuter dem som en slags musik, åt hvars toner han hängifver sig. Hvem kan tvifla om, att det är i denna sinnesstämning, som Ariosto fördjupat sig i alla de naiva sagor, af hvilka han uppbyggt sin skimrande hjältedikt. Vi kunna ännu skönja det i den hänförelse, hvarmed han beskrifver stridsscener, paradisiska trädgårdar, magiska förvandlingar, hjältinnans skönhet och Rolands galenskap. Och när Cervantes håller domedag öfver de gamla riddarböckerna, ana vi, med hvilken ömhet och kärlek han ännu omfattar dem. Så omedelbart, utan alla tankar på metafysiska förklaringar är det också, som Atterbom under sina barnaår vid lampans sken försjunkit i läsningen af de sägner, hvilka senare skulle skänka honom stoff till hans fantastiska sagospel.

Helt annat blir förhållandet, då skalden vill nedskrifva sina syner. Hvad som fängslar honom själf som en salig dröm, skulle för läsaren lätt blifva en långtråkig följd af beskrifningar eller platta äfventyr. Endast mycket primitiva kulturskeden äga ännu tillräckligt af barnets naivitet för att kunna fröjdas af sådana bilder. Under mera reflekterande tidsåldrar fordrar man däremot, att dessa bilder skola sammangå till en afslutad enhet, att de uppbäras och sammanhållas af en idé. Så är redan fallet i Ariostos och Cervantes' satiriska diktningar, och under sjuttonhundratalet, då man ånyo började att leka med de gamla medeltidssagorna, gaf man dem oftast en didaktisk tydning. Nyromantiken fängslades särskildt af sådana berättelser, i hvilka den skymtade ett sammanhang med sitt eget idéinnehåll, och i hvilka den således med lätthet kunde inarbeta en eller annan symbolisk eller satirisk mening. Öfverallt finna

vi under senare århundraden, huru sagans drömgestalter för att få inträde i diktningens värld måste skruda sig i symbolikens slöja.

Inför denna nödvändighet har också Livijn stått, då han ville meddela sin omgifning alla dessa magiska scener, som så lifligt sysselsatte hans egen fantasi. Han måste gifva dem ett tankeinnehåll. Riddar S:t Jöran utgöres därför icke endast af en serie fantastiska bilder i Tusen och en Natts stil. Den har, såsom framgår af ofvanstående redogörelse, under utarbetandet format sig till en satiriskt allegorisk roman, i hvilken Livijn velat säga sitt ord om de tankar och känslor, som genomströmmade hans upprörda tidsålder. Livijns roman är i prosa en slags parallell till Atterboms "Lycksalighetens ö". Båda författarne hafva sökt tjusa läsaren med en brokig följd af underbara äfventyr, men hvart och ett af dessa gömmer på en tanke. Och båda hafva i dessa dikter fått ett utlopp för det missnöje de kände med samtidens människor och tilldragelser. Båda hafva velat väga tiden på en våg och funnit den för lätt.[1]

[1] Jmfr. J. Mortensen, *Riddar S:t Jöran* (Samlaren 1912), där denna roman finnes utförligare analyserad.

XXII.

I kamp mot liberalismen.

Livijn hade under sin första Stockholmstid tagit en liflig del i liberalismens uppmarsch och oppositionspressens grundande. Under tjugotalet försiggick emellertid en bestämd omkastning i hans politiska åskådningssätt. Om han också ända till slutet älskade att beteckna sig själf som en liberal, och också i ordets djupare mening var det, uppträdde han dock skarpt mot den härskande liberalismen på riksdagarne och i pressen.

Det var för öfrigt icke endast Livijn, som gjorde denna svängning, utan en hel grupp af de forna liberalerna, representanter för bildningen, aristokratien och ämbetsmannaståndet.

1823 års riksdag utgör en brytningspunkt i den svenska liberalismens historia. Oppositionen hade hittills haft sitt hufvudsäte på riddarhuset, och dess representanter utgjordes af aristokraterna, gripna af franska revolutionens idéer, svärmande för människorättigheterna och af humanitära skäl understödjande de förtryckta samhällsklasserna. Men vid 1823 års riksdag är redan ställningen förändrad. Oppositionens tyngdpunkt förlägges till borgar- och bondestånden, och pressen utöfvar ett alltjämt stigande inflytande. Det var just på grund af detta samarbete mellan pressen och riksdagen, som oppositionens ställning 1823 var starkare än någonsin. En mera revolutionär anda började göra sig gällande, konungamakten och ämbetsmännen angripas, man svärmar för den amerikanska republiken. Amerikas förträfflighet blir en af Argus-Johanssons mest omtyckta käpphästar.

Allt detta misshagade åtskilliga af gammalliberalerna. Schwerin, som ville genomdrifva myntregleringen, anslöt sig

närmare till regeringen, och han följdes af många. Redan 1817 hade Geijer i sitt tal vid jubelfesten uttalat sig mot den härskande tidsandan, och hans 1818—19 utgifna afhandling om "Feodalism och republikanism" utgör i viss mån den ultraistiska eller, som den vanligen kallas, den historiska skolans programskrift.

Livijn liksom så många andra af fosforisterna och göterna rönte också inverkan af denna rörelse. I sina bref till Askelöf under tjugotalets första år yttrade han sig med förakt om de liberala tidningsskrifvarna. Han stöttes tillbaka af det politiska kannstöpandet och frasmakeriet, hvilket nu började utbreda sig, och den doktrinära ensidighet, som utmärkte Argus. Redan vid denna tid föreslog han Askelöf, att de tillsammans skulle grundlägga en ny tidning, en "Minerve suédoise", men som Askelöf ännu vistades utrikes, blef denna plan ej förverkligad, och först mot slutet af tjugotalet deltog Livijn i tidningskampanjen.

Annorlunda gestaltade sig förhållandena under 1828 och 1829 års riksdag. Regeringen, som 1823 haft svårt för att hålla sig uppe, hade i god tid ordnat sin försvarsställning. Nordin aflöste den under tiden bortgångne Wirsén. Bakom linjerna ledde grefve Magnus Brahe med stor skicklighet operationerna. Däremot var oppositionen illa anförd. Schwerin hade dragit sig tillbaka, och den egentliga ledaren var C. H. Anckarsvärd, hvilken firade triumfer som talare, men var alltför retlig och nyckfull för att sköta taktiken. Den ena ställningen efter den andra förlorade han åt regeringen. Han afsade sig sin plats i bankoutskottet. Hans uppträdande i passevolansfrågan slutade med, att han återlämnade sin riddarhuspolett. På många håll ansåg man, att han förrådt oppositionen och spelat under täcke med Brahe för att erhålla ett högt ämbete. Oppositionen led ett betydande nederlag.

Det var under dessa förhållanden, som Askelöf, enligt sin vana anonymt, framträdde med en ny tidning. Den 5 januari 1829 började *Den objudne gästen* utkomma; redan följande året ombytte den emellertid namn och framträdde som den *Svenska Minerva*, väl den kvickaste och elegantaste tidning, som någonsin i Sverige utgifvits. Icke ens motståndarne kunde neka den sin aktning och beundran.

Askelöf har själf i en serie ypperligt skrifna artiklar, *Något om anledningarne till utgifvandet af Svenska Minerva, och de ändamål, som dermed åsyftas* (1830, n:r 11 och ff.), utvecklat tidningens program. Utan att vara ministeriell ärnade den försvara regeringens politik mot den allt mera förvildade oppositionen. Uppgiften blef ingalunda lätt. När tidningen började, hade den visserligen endast "Nya Argus" och "Medborgaren" att kämpa emot, men i slutet af 1830 höll "Aftonbladet", som blef en fruktansvärd motståndare, sitt intåg på arenan. Denna uppträdde strax som en stor och universell tidning, hvilken, understödd af den breda publikens intresse, hade plats för långa utredningar och artiklar i allehanda frågor. Svenska Minerva var däremot en liten tidning, som först utkom två gånger i veckan, senare tre. Obestridligen vållade detta svårigheter och bidrog väl till att den öfvervägande fick en negativt kritisk karaktär. I icke ringa mån öfverensstämde emellertid denna tidningens hållning med de båda vännernas skeptiska lynnen. I detta fälttåg mot den "förvildade oppositionen" deltog Clas Livijn vid Askelöfs sida med många, än kvicka och satiriska, än allvarliga artiklar, ej minst i juridiska ämnen.

"Den objudne gästen" anknöt omedelbart sin polemik till händelserna vid den pågående riksdagen. I en artikelserie, *Oppositionen inför sina verldsliga Domare, d. v. s. inför Allmänna Opinionen*, gaf Askelöf en öfversikt af de sista årtiondenas grundfrågor i svensk politik[1]; särskildt redogör han för frågan om ministère och opposition och uppvisar, att dessa begrepp sakna stöd i svensk grundlag och endast utgöra en imitation af engelskt parlamentariska seder.

Den närmaste anledningen till utgifvandet af "Den objudne gästen" hade varit Anckarsvärds olika förlöpningar under den pågående riksdagen. Genom hela årgången fortgår också en ständig polemik mot honom. Hans uppträdande bl. a. vid utskottsvalen ogillades äfven af oppositionspressen. Endast den bekante liberale advokaten S. L. Theorell försvarade honom i en artikel i Argus (13 dec. 1828), och själf motiverade han sitt handlingssätt i Dagl. Allehanda (17 jan. 1829), där han

[1] Denna artikelserie är af Askelöf, icke af Livijn, som Warburg förmodar, i *Richert*, I. s. 297 not. Det framgår redan af stilen, men för öfrigt gör Askelöf själf uppmärksam därpå i sin anmälan af Jan Janssonsskriften.

klagade öfver sin ensamhet vid voteringen. I ett par bitande artiklar, *Bidrag till den nyare politiken* (den 24 och 31 jan. 1829), förklarade Livijn, att det icke var så farligt med friherrens ensamhet: mjölkmadamerna vid Storkyrkobrinken, som förstodo sig lika bra på de oförfalskade liberala idéerna som på det uppriktiga Demanderska snuset, hade läst friherrens skildring af sitt öfvergifna tillstånd med rörelse och medkänsla.

Äfven Theorell fick Livijn tillfälle att angripa med anledning af dennes försvar af friherre Anckarsvärd. Han hade ett godt öga till Theorell sedan gammalt, bland annat därför att han tagit hela äran af Värmdömålet. Theorell var bekant för sin fulhet. ''Ovanligt lång, ovanligt mager, ovanligt stel, med rödaktigt hår och skägg, med beständigt surmulen uppsyn[1].'' Dessutom var han ytterst sentimental. Dessa personliga egendomligheter och den signatur han använde, S. L. T., gåfvo anledning till att man skämtsamt omdöpt honom till *Selma Laura T.* Granskaren (den 19 dec. 1828) lät honom själf i en insändare upplysa, att ''signaturen S. L. T. ej betecknar någon hvarken tjock eller smal *Herre*, såsom Nya Argus behagat titulera mig, utan allenast en ganska oskyldig flicka''. Det var på dessa förhållanden, som Livijn anspelade i *Sista ordet om Selma Laura T.* (den 21 febr. 1829): ''Den lilla oskyldiga flickan, som några veckor bortåt roat Stockholms publik med sina experimenter i politiken, har slutat sin role, ungefär som hennes företräderska i magnetiska experimenter, den för några år sedan namnkunniga flickan i Polisgränd. En utgifven tryckt skrift har nemligen nyligen uppdagat, att den sannskyldiga S. L. T. verkligen är en mansperson. Den skälmaktiga flickan lär således numera icke låta höra af sig vidare. För att dömma af hennes sista upptåg i Anmärkaren, kom utvecklingen, som man säger, i Grefvens tid *för henne*. Hon hade redan börjat fördjupa sig i de politiska vetenskaperna mer än som kan kläda ett vackert fruntimmer, och Benthams taktik var på hennes toilette ej rätt placerad . . .

Hon har nu efter all sannolikhet för alltid afträdt från skådeplatsen — den offentliga nemligen. Skulle vi nästa år

[1] *Crusenstolpe,* Medaljonger och statyetter, s. 123.

råka henne på någon Djurgårdsbal, så ärna vi tillropa henne med Bellman:

Se här dansar flickan
I sin rosenröda koft och kjol;
Hvar är nu den brickan,
Som hon bar i fjol?
Korgen med Citroner
Tynger intet mera hennes arm;
Nu ibland Baroner
Dansar hon sig varm."

Under åren 1830—31 finna vi icke några nämnvärda bidrag af Livijn i Svenska Minerva. Anledningen var säkerligen den, att han på de lediga stunder, som ämbetsmannaverksamheten lämnade honom, var sysselsatt med att samla sig till en större kraftansträngning. Allt det politiska missnöje, hvilket han tänkt i allegorisk form framlägga i Riddar S:t Jöran, omformade han under dessa år till en politisk pamflett med titeln *Om Ministère och Opposition,*[1] som insinuerades vara författad af en svensk odalman, Jan Jansson.

Denna skrift är en af tidens intressantaste politiska pamfletter. Den har sin plats bland de ströskrifter, hvilka inleda trettiotalets stora strid mellan liberalism och konservatism: Richerts och Anckarsvärds Förslag till ny representationsform och den senares Politiska trosbekännelse, Crusenstolpes Försök till en critik öfver Herrar C. H. Anckarsvärds och J. G. Richerts förslag till Nationalrepresentation m. fl.

Icke utan skäl uppträder Livijn i detta arbete som den svenske odalmannen Jan Jansson. Öfver skriften ligger utbredd en äkta götisk stämning. Liksom Tacitus, när han skildrade sin egen samtids vekliga förvillelser, till en motsats frammanade de kraftfulla germanernas enkla och dygdiga lefnadssätt, så ser Livijn i bonden och konungen från hedenhös pelarna, hvilka skola bära samhället genom de bränningar, som från fjärran haf kringhvärfva det.

Livijn börjar sin skrift med följande anslag: "Hård är den mark, som gifver Sveriges söner bröd och jern; men derföre är vår fosterjord icke vanlottad. Den är rik på minnen,

[1] *Om Ministère och Opposition i Sverige.* Åsigter af Jan Jansson. Stockholm, 1831. Ny upplaga s. å.

och ännu besittes den af sönerna efter de fäder, som fordom försvarade den och sin frihet: den yppersta delen af vårt fädernearf. Jemnårig med den första plog, som sattes i Svensk jord, och äldre än den första krona, en Svensk Konung emottog ur ett sjelfständigt folks händer, var friheten fordom — var den länge — landets skyddande gudomlighet, som, stödd på våra plägseder, efter hand upphöjda till lagar, bjöd förtryckaren trots och hämnade sig, till och med på den laglösa Regenten, ehuru fädrens missgärningar icke alltid blefvo straffade, förrän inpå tredje eller fjerde led."

Jan Jansson kastar därefter en blick på den politiska strid, hvilken under den sista tiden upprört Sverige, och i hvilken visserligen intet blod flutit, men desto flera ord omkommit. Han finner då, att den kamp, som pågår, endast är en strid mellan herrarna, den utgör endast ett tornerspel, tillställdt af aristokratien och för aristokratiens bästa. Deras fältrop: för konungen, för folket, är ingen sanning. Svea konung är ej i behof af gladiatorer, som växla ord med hvarandra, ty hans tron är lika säker som gammal.

Därmed står Livijn vid den ena hufvudsynpunkten i sitt arbete, hvilken han sedan i det oändliga varierar. Det är aristokratien, denna från utlandet importerade planta, som undanträngt demokratien och utgör rikets förbannelse. Visserligen finnes icke någon jordbesutten adel i större utsträckning, men en bördsaristokrati, hvilken då den saknar den rikedom, som jordbesittningen skänker, varit nödsakad att förvandla sig till en tjänsteadel, och som tillskansat sig alla betydande ämbeten. Den utgör i själfva verket en ärftlig byråkrati.

Det är denna aristokrati, ej konungamakten, som den franska revolutionen och dess efterföljare ville bekämpa. Men aristokratien har förstått att skjuta konungamakten framför sig för att påskina, att det var denna, som hotades. Med ett skarpt hugg, riktadt direkt mot C. H. Anckarsvärd, skrifver Livijn: "Mycket klokt är det deremot af de aristokrater, hvilka ödet förnekat den sällheten att få lägra sig i magtens ljufliga solsken, att ikläda sig demokratens dräkt, lära sig dess språk och efterapa uttrycken af dess känslor ... Derigenom blifva de uppburna af tiden och folket, samt vinna i styrka emot sina motståndare. Af folken åter är det ganska oklokt och barns-

ligt, att icke veta, hvem de bära, och att förnedra sig till dagsverkare och skrålare i hopen för några söta och klingande ords skull, eller för en eller annan nedlåtande eller nådig blick.''

I Sverige hade en opposition ej behöfts, eftersom svenska folket sedan urminnes tider äger rättigheter, som andra folk ännu söka. Jan Jansson tecknar därefter, på hvilket illistigt sätt aristokratien gått till väga för att utan risk skapa en opposition, som kunde spela den makten i händerna utan att utsätta den för ansvar. I själfva den svenska regeringsformen ligger ett hinder för uppkomsten af en opposition, ty då konungen styrer riket allena, måste en opposition mot styrelsen således vara riktad mot honom allena. Men konungens rådgifvare kommo aristokratien till undsättning. De framkallade en opposition, liksom denna sedermera tilldanat en ministère. Alltsamman skedde genom en växelverkan på riddarhuset.

Genom 1810 års riksdagsordning hade statsråden erhållit säte och stämma på riddarhuset, och då de på detta sätt kommo att uppträda bland rikets ständer och där talade om konungens redan fattade eller blifvande beslut, så indrogos också dessa uti öfverläggningarna. Konungen, som ej själf får tala inom något riksstånd, blef sålunda representerad på riddarhuset. Därigenom rycktes han från den höga plats, där regeringsformen ställt honom, och måste dela *lika* öde, utan att njuta *lika* rätt, med riddarhusets verkliga ledamöter.

I detta beslut ser Jan Jansson ett utslag af den anda, som utvecklat sig ''inom riddarhusets sköldbehängda murar''. Han karaktäriserar denna med en diatrib, som tillhör de berömdaste i boken. ''Den anda, hvarom nyss talades, måste man igenkänna på dess upphof och på dess handlingar. Är den af adelig börd, så saknar den icke sina anor. Skulle det derföre, vid en närmare forskning, befinnas, att den nu lefvande oppositionens fru mormors mormors mormor var den afundsjuka, som störtade Erik XIV från thronen och i fängelset: att dess fru mormors mormors mor var den hersklystnad, som dref den ostadiga Christina ur hennes fäders land: att dess fru mormors mormor var den girighet, som delade Sveriges skatter, under konung Carl XI:s minderårighet: att dess fru mormors mor var den ränkfullhet, som sammansmidde 1719 års regeringsform, medan ännu konung Carl XII lefde: att

dess fru mormor var det hat, som slipade dolken emot konung Gustaf III: och att dess fru mor var det hämndbegär, som sög tillfredsställelse af fäderneslandets och Gustaf Adolphs olyckor — tagom då för afgjordt, att den är både gammal och storättad: att den är på det närmaste besläktad med Svenska aristokratien, denna stammoder för Sveriges olyckor, hvilken hit inflyttade vid samma tid, som Svenska folket förlorade sin urgamla betydelse och Konungarne läto sina tjenare, under namn af adel, företräda detsamma, och att den är riddare- och stiftsmessig, ehuru den nu mer ej låter brodera sitt vapen på muffen, på ridiculen, eller på sina ofrälse laquais'ers rockskört. Den öppna tornerhjelmen och vapenskölden äro förvista till theatern och masqueraden. Aristokratien skulle blott uppväcka förundran och gyckel, om den, midt under vårt spökelselösa tidehvarf, uppträdde, rustad lik Hamlets vålnad. Bättre måste den nu lyckas i skepnaden af en fördomsfri vapenförnekare, af en genomdrifven tviflare på 1723 års adliga privilegier."

Livijn granskar därefter oppositionens framfart och de politiska händelserna ända fram till 1828 års riksdag, liberalismens början 1815, det Grevesmöhlenska käbblet, tidningspressens uppkomst, 1823 års riksdag, allt späckadt med hetsiga och personliga utfall. Den historiska skolans anhängare hudflängas såsom *män af bredden*, "högt tänka de icke: djupt tänka de ej heller: ännu mindre långt; alltså, om de tänka, så måste de tänka bredt". Särskildt dröjer Jan Jansson utförligt och länge vid 1828 års riksdag. Anckarsvärds uppträdande i bankoutskottet, behandlingen af mötespassevolansen, skiftestadgan, högsta domstolen, allt passerar revy. Och gång på gång får Anckarsvärd och S. L. Theorell en störtskur af ovett öfver sig.

Mot slutet yttrade sig Livijn också om den redan då brinnande frågan om en representationsförändring. Han ansåg, att den icke kunde utgå från något eller några af de fyra priviligierade riksstånden. Frivilligt bortskänker ingen sina företrädesrättigheter. En representationsförändring torde endast vara att emotse vid ett regeringsskifte eller ock af en konung, som vill förekomma ett sådant.

I slutet af sin afhandling hade författaren också ett par yttranden, hvilka sedan flitigt kommenterades:

"De, till hvilka denna skrift är ställd, lära alltså förstå författaren, då han säger, att i denna stund är en opposition emot oppositionen mer af nöden, än en opposition emot ministèren.

Till Svea Konung blicka Sveriges friborna män. Må han förstå oss, likasom vi förstå honom. Måtte vi Svenske Parias, Heloter på våra fäders jord, få stadna i skuld hos honom och hans ätt för vår politiska betydelse!"

I denna skrift behandlade Livijn således en af samtidens mest brännande politiska frågor — en fråga, som för öfrigt ännu icke är slutdebatterad, nämligen om ministerstyrelsens och oppositionens förhållande till konungamakten och folket samt till den bestående grundlagen. Livijns program är i korthet: folkets frihet under en stark konungamakt, inga mellanpartier.

Livijn hade rätt därutinnan, att den svenska oppositionen börjat som ett adelsparti under Gustaf III, men han gjorde denna opposition alltför ensidigt till orsak för alla de olyckor, som drabbat riket. Alldeles ny var icke denna synpunkt — den är åtminstone samtida med franska revolutionen och hade ofta framburits i pressen. Med rätta gjorde också både Argus och Askelöf anspråk på att redan tidigare hafva uttalat åtskilliga af de tankar, som författaren framförde.

Vid sidan af dessa hufvudtankar vimlade det af utfall, ofta af den mest personliga art, mot allt och alla i denna afhandling. Den är som ett helt florilegium af det missnöje, hvilket Livijn burit på ända sedan ungdomens dagar. Detta gifver skriften en karaktär af pamflett, men icke en pamflett för att hämnas personliga förolämpningar eller för att förtjäna penningar som Crusenstolpes, utan en pamflett af samma art som Swifts, ett uttryck för en brinnande personlig öfvertygelse. Om den anda, i hvilken broschyren är författad, vittnar tillräckligt följande rader:

"Författaren känner rätt väl dem, som skola råka i förargelse öfver dessa erinringar. Men derföre vill han ej utstryka ett enda ord. Alltför gerna må den nattståndna aristokraten och den morgonnyktra demokraten uppstå emot ho-

nom. Må den ene kämpa för möglet i det gamla, och den andre för bladguldet i det nya. Ja, må man till och med bereda en splitter ny *vert antique* af mögel och bladguld, för att dölja det förra under en mer lockande färg. Författaren sätter sanning och rättvisa öfver det uppsatta på jorden. Hvem räknar dessutom nu för tiden på många oväldiga läsare? En har en vän, en har en bror; en är själf storfisk, en annan är sarf i den ministeriella eller oppositionella leken. Dessa skola alla sammanstämma deri, att författaren har orätt. Men det är ej för dem, han skrifver. För fosterlandets sanna vänner skrifver han; för dem, som glömma dessa små enskilda förhållanden för de stora allmänliga."

Man kan på Livijn själf tillämpa ett yttrande, som han fäller om 1809 års män, att de ännu betraktade franska revolutionen från jakobinsk synpunkt. Äfven Livijn uppfattar de samtida företeelserna från sjuttonhundratalets abstrakta känslosynpunkt. Framför honom hägrar ett Fata morgana, ett drömmarnes idealland, där sanning, rättvisa, ärlighet och andra himmelska dygder styra allt till det bästa i det yppersta af samhällen. Däraf skriftens negativa karaktär. Intet finner nåd inför hans ögon. Samma motsats mellan ideal och verklighet, hvilken genomgår alla hans romaner, präglar också Jan Janssonsskriften. Livijn är på det politiska området en äkta lärjunge till Robespierre, som endast ser ett medel för att nå fram till ett bättre samhällstillstånd, nämligen att nedslå allt, skillnaden är endast den, att Livijn liksom Thorild måste nöja sig med att döda med ord, icke som den franske terroristen med bilan.

Det var icke endast ämnet utan kanske i ännu högre grad det patetiska och bländande framställningssättet, hvilket slog an på samtiden. Stilen är starkt personlig. Sträfvan efter en viss gammaldags kärnfullhet framträder öfverallt, men brytes af ett skimmer af färgstarka bilder, tokroliga kvickheter och paradoxer. I själfva verket utgöres skriften af en serie infall, hvilka endast genom ett par behärskande synpunkter sammanhållas till ett helt.

Jan Janssonsskriften väckte ett mycket stort uppseende. Trots att allmänhetens intresse var upptaget af kolerarykten och polska frihetsstriden, var boken slutsåld inom en månad,

hvarför en ny upplaga omedelbart måste utgifvas. Hela hösten voro tidningarna öfverfulla af kritik eller loford, och polemiken fortsattes ännu 1833.

Denna strid kan här endast i korthet relateras. Nya Argus hade funnit sig angenämt öfverraskad vid genomläsningen af skriften, där den hade återfunnit många sanningar, som den själf förut framställt. I Svenska medborgaren, Anckarsvärds eget organ, angreps däremot boken mycket häftigt i flera olika artiklar. Tidningen insinuerade, att den var författad af Askelöf och Livijn gemensamt. Jan Jansson anklagades för att angripa icke blott oppositionen utan all liberalism öfver hufvud och för att vilja utvidga konungamakten och afskaffa det konstitionella samhällsskicket. I Fäderneslandet öppnade Crusenstolpe ett lifligt guerillakrig mot Jan Jansson. Boken kallades för en moderniserad reminiscens af frihetstidens politiska smädeskrifter. Skrifsättet saknade emellertid icke sin retelse. Det utgör "en brokig väfnad af Svenska Minervas lekande stil, af den djerfva bildrikheten hos vår mest humoristiska Skald (Dahlgren) och af de vidunderliga fraser, som gjorde 1823 års Bevillnings Utskotts Betänkande så ytterst tunga att läsa" (Livijn). Dagligt Allehanda kunde icke förstå, att oppositionsorganet Nya Argus åtagit sig att rekommendera en sådan skrift som "Opposition och Ministère", författad "af en viss Svensk Helot, som kallar sig Jan Jansson, men hvilken snarare borde heta Silfverjan (i den politiska litteraturen väl förståendes), emedan han plundrat hela svenska ordboken på dess silfverglitter, för att dermed förblinda enfaldigt folks ögon . . . Ser han icke, att denne Helot vill störta oppositionen, blott för att få tillsvidare behålla ministèren och sedan denna, för att införa despotismen?"

Under tiden hade emellertid Askelöf uppträdt i Svenska Minerva (30 sept., 7 okt. 1831) och i ett par artiklar belyst vännens hjärteutgjutelser. Askelöf lämnade en humoristisk öfversikt af de olika tidningarnas recensioner, och gaf därefter ett spetsigt svar på Medborgarens insinuation, att boken skulle tillkommit genom ett taskspeleri af ett gammalt forforistbolag, och anförde äfven Fäderneslandets åsikt, att den skulle utgöra en produkt af Askelöf, Dahlgren och Livijn. "Om vi å ena sidan voro smickrade af Fäderneslandets artighet," fort-

sätter Askelöf, ''att finna vår stil lekande, så voro vi icke mindre förvånade öfver att höra, det densamma skulle vara att igenkänna i den ifrågavarande skriften i förening med två andra temligen betecknade författaremanér . . . Men om det icke lyckades oss att ertappa något af vår stil, så hittade vi deremot på en och annan af våra idéer, hvaribland den, som utvecklas uti en i Den objudne Gästen befintlig artikel, kallad *Oppositionen inför sina verldsliga domare* m. m. och hvilken idé blifvit använd till att vara en af hörnstenarne i Jan Janssons lärobyggnad. Måhända stödjer den icke illa der, men att den af oss icke varit beräknad för detta ändamål, det är klart deraf, att nämde lärobyggnad, såsom ett helt, är i rak motsats mot, hvad vi yttrat vid en mängd tillfällen om Svenska statsförfattningen och representationen, om aristokrati i allmänhet och om en sådan i Sverige i synnerhet m. m.''

Sedan Svenska Minerva på detta sätt tagit afstånd från all delaktighet i författarskapet, anser det sig behörigt att uttala sig om boken och taga dess försvar. Det har i frihetsbladen framhållits, ''att Jan Janssons skrift är utvecklingen af en mycket djupt och fint anlagd plan, att förkrossa och störta Oppositionen för att upprätthålla Ministèren och sedan, genom denna, införa souveräniteten''. Askelöf tillbakavisar med bestämdhet denna beskyllning såsom en omöjlighet. Man kungör icke uppenbarligen planer, som åsyfta statshvälfningar, och dessutom utgör boken ett mycket kraftigt angrepp äfven på ministèren.

Helt oskuldsfullt framkastade Askelöf frågan, hvem som kunde vara författaren till skriften. Och genom att citera några nedsättande yttranden om den svenska adeln, hvilka stått att läsa i Svenska Medborgaren, och genom en kvick deduktion lyckades han insinuera, att ''den underliga boken'' icke kunde leda sin härkomst ifrån någon annan än ''de lumpna och förruttnade aristokratierne'', som representerades af Svenska Medborgaren.

Som Askelöf framhåller, hade ''en ryckning lik den af en elektrisk stöt'' genomfarit hela kedjan af notabiliteter i tidningsvärlden. Anckarsvärd hade i sitt eget organ (den 4 oktober) meddelat ett slags cirkulär angående den ställning, han ärnade intaga till Jan Janssons skrift. Detta aftrycktes i några Stock-

holmstidningar redan följande dag. Vidare hade Fädernes-landet för en gångs skull uppvaktat med en relativt kvick artikel. Denna bar den egendomliga titeln: *Skråpuken, puppan och fjärilen eller Jan, Johan och Janne.* Crusenstolpe tecknade där i sitt vanliga perfida manér bokens utveckling, hvilken han jämför med det sätt, hvarpå naturen alstrar sina insekter. I dunkla ord insinuerade han dessutom, att om den stundande oppositionen verkligen vore så farlig och en sådan jätte, som man ville påskina, "så torde från utseendet af de begge *fötterna,* som framstuckit i den underliga boken och i Svenska Minerva, lätt gissas, att *hufvudet,* ännu lärer befinnas i högre rymder och af de omgifvande molnen tills vidare vara bortskymdt för hopens blickar".

Denna tanke upptogs af Nya Argus. Denna lät nämligen påskina, att "hufvudet" skulle vara statsrådet Nordin, hvilken af de invigda allmänt ansågs stå bakom Svenska Minerva.

Så småningom utmynnade polemiken i en inbördes träta mellan oppositionsorganen. Nya Argus fräste mot Camarilla-tidningen och Svenska Medborgaren och fick svar tillbaka. Dagligt Allehanda löpte beställsamt emellan båda, men ökade endast förvirringen. Den som gick längst i gemenhet, var Crusenstolpe, hvilken slutligen jämförde Jan Jansson med författaren till en nyligen utkommen skandalskrift, Spionen, och i en annan artikel med — marquis de Sade.

Blott en af hufvudstadstidningarna afhöll sig från allt omnämnande af Livijns pamflett, nämligen Aftonbladet. Endast i förbigående fick skriften en snärt i en liten skämtartikel. Men när käbblet mellan de andra tidningarna nått sin höjdpunkt, lästes i Aftonbladet en artikel, *Det blodiga pennkriget,* i hvilken Aftonbladet läxade upp de båda andra oppositionsorganen, Nya Argus och Medborgaren, för att de på grund af Jan Janssons skrift råkat i en inbördes strid, som måste leda till oppositionens splittring.

Denna taktik att tiga ihjäl boken lyckades dock icke. Ingenting vittnar bättre om det uppseende den väckt, än att Aftonbladet slutligen måste upptaga anfallet. Detta skedde i några artiklar under hösten 1832, hvilka dock ställde sig mycket öfverlägsna och afvisande emot Jan Janssonsskriften. Innehållet förklaras endast utgöra en serie af sofismer, och Afton-

bladet söker uppvisa det ogrundade i Jan Janssons angrepp mot riddarhusoppositionen såsom icke varande en verklig, nationell opposition.

1833 uppblossade striden ånyo. I början af detta år utkom nämligen *Politisk trosbekännelse* af C. H. Anckarsvärd, hvilken innehöll det länge väntade svaret till Jan Jansson. Med anledning af denna skrift innehöll Aftonbladet under loppet af året en serie artiklar i det brännande ämnet.

Under tiden hade Jan Janssons åsikter granskats äfven af en annan broschyrförfattare. År 1832 utkom nämligen i Upsala: *Jan Janssons åsigter om Ministère och Opposition i Sverige, siktade af Anders Andersson.* Under denna signatur dolde sig en af den senare generationens fosforister, Carl von Zeipel. Denna sökte vederlägga Livijn sats för sats. Särskildt dröjde han utförligt vid Jan Janssons angrepp på adeln, och söndersplittrade åtskilliga af Livijns paradoxer, men hans kritik går för öfrigt icke synnerligen djupt.[1]

En af de frågor, som Livijn behandlat i Jan Janssonsskriften, nämligen frågan om aristokratiens ställning i det svenska samhällsskicket, gaf några år senare anledning till den beryktade striden mellan tidens båda förnämsta historici, Fryxell och Geijer, om aristokratfördömandet i svensk historia.

I sin lefnadsteckning af Livijn säger Arwidsson, att denne ärnat fortsätta striden och begynt en ny pamflett i ämnet. Men denna tillväxte oafbrutet under arbetet, så att han slutligen måste fördela den i flera smärre. Allt detta befann sig i ofullbordadt skick, då nya förhållanden dref honom in på en annan bana. Fragmenter till en dylik skrift påträffas också rundt ikring bland Livijns manuskripter, men dessa utkast äro i allmänhet mycket ofullständiga och utgöras öfvervägande af rent personliga utfall mot de olika tidningarna.

Däremot finner man spår af Livijns penna i flera artiklar i Svenska Minerva under de år, som närmast följde efter Jan Janssonsskriften. I n:r 73 för 1832 påbörjades en serie *Bref om Tryckfriheten* med undertiteln: *Farbror Mårten till Utgifvaren af de Historiska Handlingarnas sjunde del.* Den åsyftade utgifvaren var Georg Adlersparre. Denne, som i Handlingarne

[1] Om Richerts uppfattning af Jan Janssons-skriften se Warburg, *Richert*, I., s. 324.

aftryckt hvarjehanda diplomatiska dokument samt privatbref från G. A. Wetterstedt m. fl. personer, hade redan år 1831 på grund af detta arbete åtalats och dömts till böter för brott mot tryckfriheten. För de af samtiden, hvilka voro vana att i Stockholmsposten läsa Farbror Mårtens (Lindebergs) artiklar och som åtminstone af hörsägner kände G. A. Adlersparre, böra dessa bref hafva varit mycket roliga att läsa. Farbror Mårten, ytterligt liberal och välvillig mot hela mänskligheten, fingeras i dessa bref skrifva till Adlersparre, hvarvid han får tillfälle att säga honom åtskilliga beska sanningar. Han föreslår honom att vara sig behjälplig att införa en verklig tryckfrihet i Sverige. "Ingalunda hvad man hittintills i vårt land hedrat med detta namn, utan en sann och verklig frihet, den hvartill alla människor utan åtskillnad födas och som af inga lagar är inskränkt." Adlersparre, som framställes som en despotisk herre, svarar, att han föga bryr sig om principer, han gör som han vill, följande nyck och passion. Tryckfriheten kan stundom vara bra, stundom kan den hafva nog så dåliga verkningar. Likvisst vill han ej bestrida nyttan af en oinskränkt tryckfrihet, så länge som han fortfar med utgifvandet af de historiska handlingarna. Tonen i de båda brefskrifvarnas anförande är roligt karikerad. I en fjärde artikel, hvilken säkerligen är författad af Askelöf, *Tredje mans tankar angående Farbror Mårten och de Historiska Handlingarna*, dragas de allmänna konklusionerna, och Adlersparre uppmanas att icke vidare fortsätta med sina hänsynslösa afslöjanden af den närmast föregående tidens förhållanden.

Kapten Lindeberg ärnade vid denna tid grundlägga en teater och öfverhopade regeringen och olika ämbetsverk med inlagor i detta ämne, hvilka slutligen föranledde hans dömande till döden. Svenska Minerva skämtade med dessa hans hjältemodiga strider i ett par artiklar. *Kapten Lindeberg tog Farbror Mårtens penna och blef Regeringens förkrossare* (n:r 91, 92 och 93) är säkert af Livijn, såsom både stilen och äfven själfva titeln angifva. Den senare är en tydlig variation af Livijns en gång för Polyfem skrifna, men aldrig tryckta artikel "General Glödhatt tog Markalls penna och blef Polyfems förstörare". Äfven *Kapten Lindeberg rider vidare* (n:r 97 och 98) och *Det stora Järtecknet* (6 dec. 1833), där Lindebergs och J. P.

Theorells inträde såsom medarbetare i Aftonbladet skämtsamt utlägges, äro möjligen af Livijns hand.[1]

Emellertid hade under tiden 1834 års urtima riksdag sammanträdt. Oppositionen visade sig vid denna starkare än någonsin. Regeringen led flera afgjorda nederlag, så angående den beryktade § 72 R. F. Pressen behärskade nu den allmänna opinionen under Aftonbladets energiska ledning, hvars angrepp blefvo allt häftigare och som allt mera pockande yrkade på reformer. Tonen uti dess spalter påminte, såsom Livijn vid något tillfälle skref i Svenska Minerva, om "Brobergskans" d. v. s. roddaremadamernas vid Munkbron.

Svenska Minerva förlorade emellertid icke modet utan stred med sannskyldig ifver emot "Aftonbladismen" och oppositionen i riksdagen. Denna fejd nådde sin höjdpunkt under 1834 och 1835, och Livijn var under dessa år Askelöfs trogna stridskamrat.

Bland oppositionens handlingar under denna riksdag förbittrades motståndarna särskildt af omröstningarna i förstärkta statsutskottet. I detta hade alla anslag till statsutgifter afslagits, hvaröfver riksstånden stannat två emot två. Man hoppades genom anslagsvägran åstadkomma ett systemskifte inom regeringen. Denna händelse gaf anledning till den stora fejdens början. Askelöf skref en serie af artiklar: *Tidningsoppositionens beteende efter omröstningarne i Förstärkta Statsutskottet; med hvad derutaf kan läras.* Dessa artiklar äro i icke ringa mån påverkade af Livijns Jan Janssons skrift. Askelöf gör här ett frontanfall mot oppositionen, häftigt angripande riddarhusoppositionen och journalisterna. För att ännu mera sätta dessa artiklar i relief, skref Livijn ett par skämtsamma insändare, hvilka skenbart voro riktade mot Svenska Minerva. Den ena af dessa, undertecknad *R—n af Oppositionen*, läses den 28 oktober. Den 8 november följde den andra, *Utdrag af ett bref ifrån Kråkvinkel.*

[1] Här må ett par ord yttras om en annan skrift af Livijn, fast den endast kronologiskt här har sin plats. Livijn var sedan gammalt en stor beundrare af Hogarths teckningar och af Lichtenbergs beskrifningar till dessa karikatyrer och hade vid denna tid beslutat att öfversätta dem till svenskan. Början, beskrifningen på den liderliges lefnad, utkom också 1834, och ett par ytterligare fragmenter finnas bland Livijns papper. Öfversättningen är fri och delvis lokaliserad. I det tryckta angripes Leopold m. fl., och i ett af fragmenterna anspelas på Hans Järta. Se: Hogarth, *Den liderliges lefnad.* Stockholm. P. A. Norstedt & Söner. 1834. 1—28 sid. i 4:o (sine titulo). Jmfr Aftonbladet n:r 21 1835: *Några ord om Hogarth och Bellman.*

Men allt detta var endast inledningen till själfva hufvudstriden. Under november och december uppträdde Livijn i Svenska Minerva med en serie af artiklar under titeln *Fragment ur ett oafslutadt arbete: Riksdagen år 1834; Rhapsodier*. Dessa Rhapsodier utgöra ett häftigt angrepp på de ultra liberala i pressen och riksdagen. I mångt och mycket påminna de om Jan Janssonsskriften. De äro burna af en manlig öfvertygelse och ett glödande patos, hvilka gifva sig uttryck i en kraftfull, färgmättad prosa, full af skarpslipade uttryck och sentenser, som vittna om ett både varmt och ädelt hjärta. Men Livijn har knappast insett den djupare betydelsen af den strid, hvilken då pågick mellan liberalismen och konservatismen. Han har uteslutande fäst sig vid liberalismens mindre vackra sidor, vid dess pöbelord och häftighet i tonen, alla dessa olater, som förmörkade luften kring de liberala tidningarna vid denna tid. Han söker i denna skrift att uppdraga en skillnad mellan den sanna och falska liberalismen t. ex. på följande ställe:

''Så ädel, så hög, så skön en sann liberalism är, då den, sansad och hofsam, kämpar för lagarnes helgd och folkens rätt; då den kräfver frihet, på det att inga band måga ligga i vägen för menniskans utbildning i moraliskt, intellectuelt och ekonomiskt afseende; fordrar jemlikhet, på det att bördens och rikedomarnes anspråk ej måga gälla framför förståndets, kunskapernas, modets och talangernas; visar Styrelsen sin aktning, på det att ordning må råda och allas rätt hägnas, samt äskar förbättringar i statsskick och lagar, när de framkallas af förnuftet och erfarenheten, men icke af hugskott, okunnighet om egna institutioner eller efterapningsbegär: så ömklig, så usel, så lumpen är deremot denna kältringsliberalism, som brukar orden frihet och jemlikhet till härskri, för att kring sig församla de mindre tänkande, de mindre vetande, de der häpna och förvånas öfver hjeltarnes högljudda stämmor; som gnabbas med Konungamakten och kifvas med Styrelsen; som förvandlar allvarliga förhandlingar till ett verkligt fattigstufvugräl, hvari käringtrots skall gälla för mannamod; som, på det att prenumerationsfisket må så mycket bättre lyckas, utkastar stickord emot de mäktige, såsom lockbetor för liberalismens beskedliga fiskar; och som känner lika litet sitt eget lands, som andra

länders institutioner, vidare än hvad avisorne för dagen innehålla."

Livijns anmärkningar angående riksdagen 1834 äro däremot utan djupare intresse. De utgöras egentligen endast af starkt kryddade personliga angrepp.

Dessa Askelöfs och Livijns olika anfall på oppositionen under riksdagen 1834 blefvo icke oemotsagda. Aftonbladet ryckte strax i elden och påbörjade den 6 november 1834 en rad af artiklar med titeln *"Hvad vill, hvad kan Svenska Minerva?"* Aftonbladet utpekade till en början Askelöf som författare till Rhapsodierna. Först på nyåret 1835 tycks det fått klart för sig, att Livijn skrifvit dem.[1] Däremot angripes Livijn i november såsom författare till de i Svenska Minerva ofta förekommande insändarna. Aftonbladet klagar öfver, att Svenska Minerva icke gör sina politiska motståndare någon rättvisa. Synbarast har denna djäfvulska misstänksamhet framträdt hos den namnkunnige Jan Jansson och hans trognaste bundsförvandt. Den har hos dem gått så långt, att man är frestad misstänka verkligheten af själfva misstanken. Synbarligen lider Svenska Minerva numera af ett ondt, hvaraf hon fordom icke hade någon känning eller insändare. I så måtto har hon verkligen blifvit intressantare. Hennes spetsiga och hjärtlöst kvicka framställningar blefvo slutligen enformiga och tröttande, och hon har således icke annat kunnat än vinna genom en hälsosam blandning med vissa höga och högttrafvande insändare, dem den läsande allmänheten genast känner på den glimrande fraseologi, som i tid och otid omstrålar deras stil.

En annan händelse under denna riksdag gaf Livijn ett nytt tillfälle att framträda. Den 22 december hade nämligen den framstående riksdagsrepresentanten Thor Petré i borgarståndet gjort anmärkning emot att Svenska Minerva, oaktadt sina många attacker på rikets ständer ej blifvit föremål för indragningsmakten, som däremot tvänne gånger under samma riksdag drabbat en annan tidning (Aftonbladet). Närmaste anledningen till Petrés angrepp var just Livijns Rhapsodier. Denne svarade också i Svenska Minerva för den 12, 14

[1] I slutet af 1834 utgafs i bokform *Ett och annat ur tidningen Svenska Minerva,* i hvilket omtryckts Askelöfs artiklar om Tidningsoppositionens beteende, Livijns Rhapsodier samt hans insändare, undert. R—n af Oppositionen.

och 23 januari 1835 med *Bref ifrån Författaren af Rhapsodierne öfver Riksdagen 1834. Första brefvet. Till Herr Brukspatronen Thor Petré.* Det var efter den första af dessa artiklar, som Aftonbladet tyckes hafva kommit underfund med, att det var Livijn och icke Askelöf, hvilken var författare till Rhapsodierna. Uti en artikel af den 14 januari yttrade nämligen Aftonbladet: "Svenska Minerva, hvilken liksom äldre fruntimmer i allmänhet, funnit sig på gamla dagar behöfva en person af det andra könet att reda hennes affärer, d. v. s. politiken, tyckes just ha funnit sin man i Författaren till Rhapsodierna. Det är bekant, att hon sjelf är behäftad med en viss känslofullhet, som mycket pryder en dame af hennes stånd; men denna känslofullhet orsakar äfven, att hon lätt får vapörer, när hon allvarsamt förehålles det lättfärdiga uppförande, som så litet passar för hennes ålder. Vid sådana tillfällen är det godt att hafva en vän i nöden, sådan som Författaren till Rhapsodierna, hvilken är försedd med tillräcklig portion oblygghet för att icke generas af de reglor, som annars tillhöra, hvad man kallar sällskapston, och för hvilken det är tillräckligt, att någon påpekas såsom liberal för att genast rusa på honom med samma genuina kraftfullhet, som för längre tid sedan de Engelske Matroserne, när de för en shilling Sterling angrepo den på Londons gator förbigående främlingen för att boxas."

Jan Janssonsskriften och Rhapsodierna äro de intressantaste och betydelsefullaste af Livijns inlägg i dagens politiska strider. Redan den polemik, som de väckte till lif, ådagalägger, hvilket uppseende de framkallade. Dessa Livijns häftiga anfall inleda de följande årens rasande strid mot Aftonbladsliberalismen och rabulismen, och ännu några år senare voro de icke bortglömda. Beskows "Upplösning är icke upplysning" och liknande broschyrer erinra till själfva syftet om Livijns skrifter. Betecknande nämnes också bland andra Livijn såsom författare till denna skrift.[1]

I mars 1835 utnämndes Livijn till generaldirektör öfver rikets fängelser. Arwidsson säger i sin lefnadsteckning, att Livijn därefter icke ansåg det förenligt med sin ställning "att offentligen yttra sig om samhällets höjder och tillgöranden från dem". Denna Arwidssons åsikt öfverensstämmer dock knap-

[1] Wirsén, C. D. af, Lefnadsteckningar, sid. 437.

past med det verkliga förhållandet. Livijns penna spåras äfven de följande åren i Svenska Minerva, och särskildt under 1835 vimlar den af större och mindre Livijnska artiklar. Hela denna årgång utgöres af ett från nummer till nummer fortsatt angrepp mot Aftonbladets lögnaktiga uppgifter, dess stilistiska underligheter, dess pöbelartade språk. Redan i Rhapsodierna hade Livijn tydligen utpekat Aftonbladet som en representant för den falska liberalismen. Och i Post- och Inrikestidningar den 21 april 1834 hade han i en artikel, *Om polemik emot personer*, yttrat sig mot de personliga, smädliga anfall, som blifvit så vanliga i den svenska pressen under de senare åren. Det var dessa ännu allmänt hållna anmärkningar, som under år 1835 i detalj framfördes i Svenska Minerva. Ordkäbblet steg under dessa år till sin höjd mellan de båda organerna, och Aftonbladet utmärkte sig för en råhet och pöbelaktighet i tonen, som gick öfver alla gränser. Det var i 1834 års Aftonblad, som Palmaer skref sina beryktade bref emot Tegnér.

Bland Aftonbladets grofva yttranden var det särskildt ett, som mycket roade Svenska Minerva. Beskow hade uti sina Vandringsminnen beskrifvit ett besök vid Juliettas graf. Med anledning af denna skildring innehöll Aftonbladet den 8 sept. 1835 en artikel: "Cajsa Rulta", som utgjorde en synnerligen grof och dum parodi på Beskows berättelse. Det var där, som bland många andra plumpheter förekom uttrycket "sjutton talgade djäflar", hvilket sedan så flitigt kommenterades. Cajsa-rulta blef en godbit för Svenska Minerva, som vid alla möjliga tillfällen passade på att erinra Aftonbladet om "Kisserulten" och åtskilliga af de gröfsta uttrycken i denna skildring. Med anledning af dessa upprepade anfall gjorde Aftonbladet ett par ytterst råa och personliga angrepp mot Askelöf. Dylika anmärkningar angående smak i stil etc., sade Aftonbladet, passade icke i munnen på Svenska Minervas redaktör, den forne utgifvaren af Polyfem, "smutsig i åminnelse". Gemenheten nådde sin höjdpunkt i numret af den 28 november, i hvilket Aftonbladet undrade, huru mycket herr Askelöf låtit betala sig såsom kommissionär och sakdrifvare i vissa något kinkiga processer och ansökningsärenden.

Aftonbladet gjorde sig således ånyo till tolk för de gamla ryktena från 1820, enligt hvilka Askelöf skulle skott sig på

statens bekostnad i magasinsdirektionens affärer, och insinuerade äfven, att han på liknande ovärdigt sätt skulle låta sina klienter i landsorten betala oblygt för mindre lojala tjänster. Askelöf tyckes hafva tagit sig detta anfall så nära, att han insjuknade. Ett dylikt rykte hade i hvarje fall genom ett Dahlgrens bref till Thomander nått ner till Lund, och denne hade i sin ordning underrättat Agardh därom, hvilken skref till Livijn den 23 december och frågade honom, huru därmed förhöll sig. Han igenkände icke längre Askelöfs stil i Svenska Minerva, däremot tyckte han sig finna Livijns skrifsätt i åtskilliga af dess artiklar.[1]

Denna senare förmodan hade nog sin riktighet. Det var Livijn, som till stor del förde denna skarpa strid mot Aftonbladets språk och stil. Under årets fyra sista månader lästes en lång serie af smärre artiklar i Svenska Minerva, som vanligen återfinnas under rubriken *Tryck- och Tankefel med den liberala pressen*. Nummer efter nummer uppräknas Aftonbladets oriktiga och obilliga utfall, dess fel mot lexikonet och syntaxen, och dess ton och stilblommor förlöjligas obarmhärtigt.

Det var för öfrigt icke endast i Lund, som man lade märke till, att tonen ändrats i Svenska Minervas artiklar. Aftonbladet yttrade den 5 november: ”Besagde tidning har nu på någon tid helt och hållet öfvergifvit verldshändelser, nyheter för dagen, ja sjelfva Don Carlos, för att uteslutande sysselsätta sig med Aftonbladet, och efter ingången, nära allians med de goda tidningarna i landsorten söka, så godt hon kan, hejda våra eröfringar.”

Under de följande åren minskades Livijns bidrag i Svenska Minerva, fast han då och då lämnade en del inlägg, men dessa äro vanligen utan större intresse. 1837 yttrar sig Livijn däremot i en af de viktigaste principfrågorna i tryckfrihetsordningen, nämligen om ansvarighetssystemets användande och utsträckning, en fråga, som i detta ögonblick lifligt sysselsatte publiken. På grund af en artikel den 10 november 1836 om ”Den demokratiska principen i Italien” hade Aftonbladet åtalats. Dess ansvarige redaktör, notarien Olander, dömdes

[1] U. U. B. W. 799. Grefve Eugène Lewenhaupt har godhetsfullt fästat min uppmärksamhet på detta bref.

till 14 dagars fängelse, men hofrätten skärpte straffet till två månaders fängelse å Vaxholms fästning. Denna affär följdes af Svenska Minerva med stor uppmärksamhet. Den 30 januari och 3 februari 1837 lästes under rubriken "Hvarjehanda" ett par polemiska blänkare, som möjligen hafva Livijn till författare. Den 27 februari fylldes hela Svenska Minervas nummer för dagen af en artikel af Livijn, i hvilken denna fråga grundligt och skarpsinnigt skärskådades. Aftonbladet, heter det, har nyligen underrättat därom, att dess ansvarige utgifvare herr Olander, den 13 dennes afrest till Vaxholms fästning, där han kommer att expiera *bladets* förbrytelser. Af denna underrättelse lärer man, att det är bladet, som verkar, handlar och försyndar sig, och att utgifvaren endast har att umgälla bladets synder. Ty redaktionen af bladet har icke förtegat, att herr Olander endast är dess syndapalt. Klart som dagen är, att om det var bladet, det med dålig trycksvärta fullsmetade papperet, som förbröt sig, så kunde handlingen icke tillräknas herr Olander, hvilken uppenbarligen är någonting helt annat än ett tidningsblad. Härmed må nu vara hur som helst, så har herr Olander i stället för den verklige förbrytaren, tidningsbladet, afrest till Vaxholm och har således icke blifvit, såsom andra fästningsfångar, ditforslad under säker bevakning. I den händelsen måste ofelbart en annan lag gälla för Aftonbladets försoningsoffer, än för andra svenska förbrytare, hvilka hvarken få välja fängelse eller efter eget behag afresa till straffortерna. Medan Aftonbladets försonare således befinner sig inom lås och bom, frågas med skäl, hvem utgifver nu Aftonbladet? Förmodligen svaras på denna fråga, Herr Olander. Livijn gör därefter uppmärksam på den under senare tid uppkomna skillnaden mellan ansvarig redaktör och verklig redaktör, en skillnad, som är främmande för tryckfrihetsordningen.

Denna Minervas artikel gick ut på att visa den juridiska omöjligheten af att en person, som var dömd för nesligt brott och satt fängslad å Vaxholm, kunde vara ansvarig för en tidning i Stockholm. Aftonbladet tillbakavisade i en utmärkt artikel detta betraktelsesätt och understöddes af Dagligt Allehanda. Den 3 mars utlofvade Svenska Minerva svar på denna kritik. Detta tillärnade svar återfinnes bland Livijns manu-

skripter (''Det gick precist efter uträkning''), men torde aldrig ha blifvit tryckt.

Livijns uppträdande i denna fråga är af ganska stort intresse. Det visar, huru långt han under trettiotalet avancerat åt höger. Han, som 1809 hälsat tryckfrihetens ankomst med jubel och 1812 varit djupt förbittrad öfver indragningsmakten, hade redan i Rhapsodierna funnit, att våldsåtgärder från regeringens sida stundom kunna hafva sitt berättigande. Och nu angrep han, som enligt egna ord uti ett bref till Askelöf, visat Anmärkaren på sin tid, hur den skulle skydda sig mot regeringens indragningar, Aftonbladet för dess sätt att nyttja ''ansvaringar'', det enda medel, hvilket under dåvarande förhållanden stod en tidningsutgifvare till buds för att undgå regeringens godtycklighet.

Detta omslag uti Livijns tänkesätt hade ''Aftonbladismen'' åstadkommit. Livijns uppfattning af frågan var den rent juridiska, och klart är, att ifrån denna synpunkt kunde ansvarighetssystemet icke gillas. I sak hade han redan tidigare yttrat sitt tänkesätt, nämligen den 3 februari, då han sade, att han visserligen ogillade den öfverklagade artikeln, men icke skulle förklarat den brottslig. För öfrigt var Livijn långt ifrån någon svuren vän af indragningsmakten. Detta framgår med all önskvärd tydlighet af ett fragment från 1838, i hvilket han ärnat belysa de Crusenstolpeska händelserna, som detta år upprörde den svenska allmänheten.

Under de följande åren yttrade sig Livijn mera sparsamt i Svenska Minerva, och när han uppträdde var det hufvudsakligen i fångvårdsangelägenheter eller juridiska ämnen. Bland de sista artiklar, som han skrifvit i tidningen, kunna nämnas några allmänna politiska betraktelser, *Strödda reflexioner* (den 9 och 11 juli 1844), hvilka äro i stil med dem, som Arwidsson sedan tryckte under titeln *Reformer*. Ända till det sista stod således Livijn vid Askelöfs sida i kampen mot Aftonbladet och den ''falska'' liberalismen.[1]

[1] Författaren har i detta kapitel endast kunnat dröja vid det väsentliga af Livijns publicistiska verksamhet under trettiotalet. I en särskild afhandling skall utförligare redogöras för alla de artiklar, som af olika skäl kunna tillskrifvas Livijn.

XXIII.

Generaldirektören.

Livijn hade redan länge åtnjutit anseende som en ovanligt skicklig ämbetsman. Hans opposition mot Aftonbladet kunde icke heller annat än vara regeringen behaglig, om man också kanske på högre ort skulle önskat en större rättrogenhet i hans åsikter. I januari 1834 hugnades han med Nordstjärneorden, men ännu hade icke hans duglighet tagits i anspråk på någon af statens högre poster. När han 1834 sökte justitieombudsmannaplatsen, motarbetades han lika ifrigt af de liberala som af högsta domstolens ledamöter. Dessutom utspreds ryktet, att han aflidit.[1]

Medan detta befordringsärende utspelades, sväfvade också Livijn mellan lif och död. 1834 är det stora koleraåret. Livijn hade angripits af sjukdomen, och i ett bref till Rääf omtalar han, hvad han under dessa dagar hade upplefvat:

"Jag var illa deran, förmodligen värre än jag sjelf kan beskrifva, ty [jag] saknar redigt medvetande om händelserna. Man utspridde allmänt, att jag var död; och det gick jag för i halfannan dag. Men en olycka kommer sällan ensam. Min hustru insjuknade, Johannes och Engelbreckt samt tvänne pigor. Alla lågo vi på samma gång, alla så, att vi, för att nyttja ett gammalt ordspråk, icke kunde raka elden af oss. — Mina svågrar, Ryttmästaren Löwenborg och en hans i Revision varande yngre bror, samt Fru Hammarsköld kommo till oss. Den äldre L. har jag att mycket tillskrifva både min och Sophies

[1] R. 7 januari 1835. Angående de intriger, som spunnits vid tillsättandet af Justitieombudsmannabefattningen, se A. $^{12}/_{9}$ 1834.

räddning. Men han, nyligen sjelf tillfrisknad från ett cholera-anfall, sjuknade slutligen, och måste lämna oss, äfvenså Fru Hammarsköld, som anfölls af en nervfeber . . . Du kan knapt föreställa dig ett sådant hus, alla skåp öppna, källare, vedbod olåsta o. s. v. Madamer hade under tiden strukit ut och in. Jag fick efteråt betala fyra eller fem stycken; den ena hade gjort det, den andra ett annat — så sade de. Den som sist insjuknade, var en gammal piga, som varit hos oss i elfva år. Hon hade tagit nycklarna, när Sophie måste lägga sig; då hon sjelf blef illamående, lade hon nycklarna på min hustrus säng, tog afsked etc. . . .

Vår första fråga var naturligtvis efter de andra barnen. Clas och Magnus voro hos Löwenborg. Amman med yngsta barnet hade retirerat, den förra icke fullt frisk, till en i huset boende Mamsell, som herbergerat dem. Helena åter hade vi ej reda på. Fru Hammarsköld hade skickat henne till Lieutnant Storck, men der utbröt ock farsoten, han sjelf insjuknade, hans syster dog. Flickan måste derifrån. Hon fördes till en Fru Löwengren, som varit gouvernant för min hustru. Denna låg sjelf sjuk; flickan hade slutligen hamnat hos Bryggare Hartmans och fanns der i godt förvar. Värst af oss alla var likväl Johannes fast. Tvänne läkare hade förklarat, att ingenting var att göra. Hans ansigte redan svartnat, ögonen utsprängde. Innan Löwenborg d. äldre bortgick, hade han tillsagt en snickare att hafva likkistan i beredskap. Emellertid föll yngre Löwenborg in, som händelsevis hade en Flaska af Forshælls balsam på sig, att gnida honom med denna, och lyckades slutligen att bringa honom i svettning. Genom en särdeles Försynens nåd har ingen i mitt hushåll fallit offer för den grymme härjaren. Men från huset utburos på åtta dagar tretton döde och döende, af hvilka sednare ingen kom sig . . .

Nästa gång jag skrifver dig till, hoppas jag hafva gladare ämnen. Här har varit en ohygglig tid. Ingen dag, att man ej hörde omtalas förlusten af en vän. Ohyggligast var likväl att hela nätterna höra bullret af de kringfarande likvagnarne interfolieradt med skramlet af Doctors chaisar. — Ingen sömn. — För otäckt. En natt begrofs från Ladugårdslands församling sjuttiotvå personer; andra sextionio, tredje sjuttio o. s. v.[1]''

[1] R. $^{10}/_{10}$ 1834.

Väl uppkommen från sjukbädden, började Livijn ånyo planera för sin framtid. Redan vid denna tid tyckes han hafva varit på tal till generaldirektör för fångvården. Han ville gärna förena detta ämbete med underståthållarskapet, ty utan denna plats skulle ökningen af hans inkomster blifvit ringa. Han anmälde sig därför inför konungen, som emellertid icke tycks ha gifvit något bestämdt svar, utan endast i allmänhet lofvat ihågkomma honom med ett landshöfdingedöme. I statsrådet blef Klingenstjerna utnämnd till underståthållare.

Livijn var missmodig. ''Huru gerna skulle jag nu ej utbyta allt detta glittrande elände mot en egen torfva och min pension på 800 riksdaler, hvartill jag är om tvenne år berättigad. Jag är mätt på herligheten, men nöden kör hunden i band.''

Den 13 mars 1835 förordnades han emellertid att vara ordförande i styrelsen öfver fängelser och arbetsinrättningar i riket med rang af landshöfding. Därmed hade den rätte mannen kommit på den rätta platsen. En sällsynt förening af egenskaper gjorde honom synnerligen lämplig att bekläda denna post. En rik och omfattande bildning satte honom i stånd att förstå de många och olika former af mänskliga förhållanden, som en fångvårdschef måste känna. Han var genomträngd af de humana idéer, ur hvilka de sista seklens sociala reformer framgått. Dessutom ägde han den medfödda människokärlek, utan hvilken ett så otacksamt arbete svårligen låter utföra sig. Livijn kunde vara hård och bitande mot de högt uppsatta, men för de svaga och elända var han alltid uppoffrande godhet. Redan som yngling hafva vi sett, huru han tog syskonens försvar emot den nyckfulla modern. Han upprördes öfver den brutala behandling, som öfvergått de i Värmdömålet anklagade och ingrep till deras fördel. Han ordnade Hammarskölds affärer, åtog sig Alexander Setons sak, som om det varit hans egen, skref för hjälpbehöfvande bref på vers och prosa, när han icke själf kunde hjälpa. Otaliga äro de personer, han bistått med råd och dåd. Han ägde den sanne prästens och den sanne läkarens outsläckliga hängifvenhet inför det mänskliga lidandet.

Men denna godhet var fri från all hjärtnupenhet och sentimentalitet. Hans stora världserfarenhet och människokännedom hade lärt honom, att det bästa sättet att hjälpa är att sätta individen i stånd att hjälpa sig själf. Han visste, att lag och

ordning voro nödvändiga, och han visste också, att t. o. m. lämplig hårdhet stundom kunde vara på sin plats.

Livijn gick icke heller oförberedd till det stora och ansvarsfulla arbete, som väntade honom. Allt tyder på, att han länge intresserat sig för denna sida af statens rättsväsende. I hans manuskripter finnas flera uttalanden, som vittna om, huru djupt han kände för de fattiga och brottsliga. Under sitt vistande på Marstrand hade han haft tillfälle att studera fångvårdens dåvarande beskaffenhet på Karlstens fästning. Hvilket intryck denna gjorde på honom, lära vi känna ur ett bref till Hammarsköld.[1] Tidigt hade han också rent juridiskt intresserat sig för dessa frågor och haft klart öga för de många missförhållanden, som ännu rådde inom fångvården.

Det svenska fångvårdsväsendet befann sig vid denna tid i ett barbariskt tillstånd. Såsom straffmedel användes hufvudsakligen kroppsstraff, således dödsstraffet, spöstraffet samt vatten- och brödstraffet. Länge hade man i alla land klagat öfver rättsväsendets råhet, och engelsmannen Howard, liksom senare Bentham, hade redan under 1700-talet framlagt förslag till fängelsernas reformerande. Den förre förordade öfvergifvandet af kroppsstraffen och en öfvergång till frihetsstraffen. För dessas användande fordrades rymliga fängelser, men det fanns icke många sådana i Sverige, och man drog sig af ekonomiska skäl för att bygga nya. På grund af den egendomliga förordningen angående försvarslösa skulle också ett betydligt antal nybyggnader behöfts. Försvarslös var nämligen icke endast hvarje lösdrifvare, som drog land och rike ikring och tiggde, utan hvarje arbetslös person. Dessa arbetslösa insattes i fängelse på obestämd tid, tills de förvärfvat ''laga försvar'', som termen hette, eller kommit i besittning af en viss summa, hvarmed de kunde köpa sig fria. På detta sätt öfverfylldes de trånga fängelserna. Icke straffade och oskyldiga personer utgingo ofta från dessa anstalter som förhärdade förbrytare.

[1] H. IV. 82. 15/3 1815. ''På förstnämnde ställen väckte fästningsfångarnes belägenhet min uppmärksamhet. Dessa vanlottade varelser äro visserligen föga värde ett bättre öde, men som menniskor kräfva de behjertande. Utan åtskilnad på bofven och olyckligen vräkas de i ett hål och lämnas till deras hela existance åt en Commendants nyck. Det är sant, de inspecteras men af militairer, bland hvilka sådane kunna finnas, att jag ej åt dem ville uppdraga inspectionen af mina gamla stöflar. Ty då en militair slår sig på egennytta, så öfvergår han deruti allt hvad Civil Embetsman heter, och äfven med bättre se de sakerne utur oriktig synpunct och ej alltid med egna ögon.''

Ty det svenska fängelset var ännu ett gemensamhetsfängelse. I samma kyffe, ofta af uslaste beskaffenhet, inrymdes rannsakningsfångar, försvarslösa och alla grader af mer eller mindre grofva brottslingar. Hälsoförhållandena i dessa dragiga, fuktiga, ofta underjordiska lokaler voro naturligen de sämsta möjliga, liksom utspisningssystemet var illa ordnadt. Det omhandahades ofta af vaktkarlarna, hvilka i sina marketenterier utskänkte brännvin till de fångar, som hade penningar. Dessa tillbringade ofta sin tid i sysslolöshet och dryckenskap.

Redan i början af 1800-talet hade åtskilliga förslag gjorts för att råda bot på dessa missförhållanden. Korrektionshus byggdes i vissa län, men öfversvämmades snart af nya fångar. Livijns beskyddare och vän, justitiekansler Thurdfjæll, yttrade sig 1819 i ett memorial mot det ondas djupaste grund, försvarslöshetssystemet, och lyckades få infört några lindringar, som dock visade sig tämligen illusoriska i praktiken. 1820 tillsattes en kommitté för utredande af fångvårdsfrågan under ordförandeskap af generallöjtnanten, grefve C. A. Löwenhielm, och denna framlade 1823 sitt utlåtande. Detta utgör en besynnerlig blandning af gammalt och nytt, utvisande brytningen emellan tvänne tidsåldrar: "Å ena sidan bestämdt uttalad öfvertygelse om straffets förbättringsändamål, om de vanärande straffens olämplighet, om ensamhetsfängelsets betydelse, om fångarnes klassifikation och noggranna öfvervakande, om deras tysta samarbete, om vikten af den prästerliga själavården ibland dem — å andra sidan utsträckt rätt att skjuta fånge, dessas förseende med trepundiga kulor vid järnkedjor kring benet, deras tvåfärgade beklädnad och slutligen ock deras förplägande med brännvin, då de befunnos hafva gjort sig förtjänta af någon uppmuntran." [1]

I anslutning till kommitténs yttrande instiftade regeringen under kronprinsens ledning en styrelse öfver rikets fängelser och arbetsinrättningar. Till ordförande utsågs grefve Löwenhielm. Dennes förslag gick ut på, att styrelsen skulle utgöra högsta instansen för alla angelägenheter rörande fångvården, under det att dessa hittills varit beroende af flera myndigheter. Regeringen ville dock icke gå så långt i centralisation. Löwenhielm tog då afsked och framlade i stället sitt förslag till re-

[1] Wieselgren, *Sveriges Fängelser och Fångvård*, sid. 348.

former i en särskild afhandling *Om korrektionssystemet och fångvården*, hvilken utkom år 1826. Löwenhielm gjorde sig i detta arbete till en tolk för de nyare åsikterna om fångvården och föreslog, att kroppsstraffen skulle utbytas mot ensamhetsfängelset efter den Filadelfiska principen, således cellsystemet, men alla lifstidsfångar skulle hållas i gemensamhetsfängelse efter det Auburnska systemet.

Till Löwenhielms efterträdare utnämndes öfversten, friherre Gustaf Fredrik Åkerhielm. Denne var en energisk och duktig man, som med stor energi grep sig an med reformer. Likvisst kan man knappast säga, att han lyckades i sina åtgöranden. Gamla fängelser reparerades, nya uppbyggdes. Åkerhielms system var, troligen mest af ekonomiska skäl, baseradt på stora gemensamhetsfängelser, i hvilka fångarna klassificerades efter sin brottslighetsgrad och under tystnad höllos till arbete. Systemet gaf emellertid inga goda resultat och utsattes för skarp kritik. Klassifikationen visade sig i praktiken omöjlig att genomföra, tystnaden kunde icke öfvervakas. Det enda, som ökades, var arbetsdriften. Tron på denna som den stora korrektionshemligheten tillintetgjordes fullständigt. Namnet korrektionist, yttrade Geijer i sin skrift om fattigvårdsfrågan 1839, hade inom få år blifvit en förskräckelse för hela landet.

De olika reformförslag, som framställts och försökts under seklets första trettio år, hade således icke ledt till något resultat. Men nu var tiden mogen, och det blef Livijn förbehållet att få lägga grunden till det moderna svenska fängelseväsendet. Med sin vanliga outtröttliga arbetskraft satte han sig strax till verket. Intresset för fångvårdsangelägenheter var vid denna tid lefvande öfverallt i Europa. Framstående tyska, engelska och franska forskare skrefvo arbeten af grundläggande betydelse. Om man studerar Livijns bref, ser man, med hvilken uppmärksamhet han följde utvecklingen af dessa frågor. Med Love Almqvist, som 1840 reste till Paris, satte han sig i förbindelse med en gammal vän, och denne sände honom åtskilliga af de nyaste och förnämsta arbetena i fransk fångvård. På samma sätt se vi, huru han genom Carnegie i Göteborg från London införskref engelsk litteratur i ämnet.

Men Livijn var icke någon ensidig teoretiker. Han visste

för väl, att det gällde med egna ögon studera förhållandena och på ort och ställe taga kännedom om hvad, som borde göras. Redan den 11 juli 1835 satt Livijn i sin vagn och for öfver Örebro och Västerås till Kristiania, hvars fängelser han fann vida öfverlägsna de svenska. Och under de närmaste åren befann han sig ständigt och jämt på färd genom Sveriges bygder för att studera de svenska fängelseförhållandena. Den stämning, i hvilken Livijn företog dylika resor, lära vi känna genom ett bref till Askelöf, af hvilket början må anföras[1]: "En besynnerlig resa är det att resa på skådning af menskligheten jemmer och elände, såsom på sin profession. Det är en verklig Reise in die Göhlen des Jammers und Elendes, men icke som den beskedlige romanskrifvaren Spiess gjordt på kammaren och i all maklighet inom inbildningens område, hvilket den gode mannen ansett sig böra för tillfället och högtiden till prydnad, ansenligen tistelbeströ. Min resa går från ömklighet och elände, till ömklighet och elände, men genom verklighetens gebiet. Måtte jag ej blott förhärdas deraf, sådant händer lättligen genom vanan att skåda ohyggligheter. Derför sparar en gammal och i krutrök inbönt General sällan människolif — och vid vissa tillfällen gör han deri oförlikneligen rätt — derföre afsäger mången gammal Criminaldomare en dödsdom med samma liknöjdhet, som han stoppar sin pipa — och därföre blifva merendels Advokater och jurister, under borgliga oroligheter, de mest gormiga och blodgiriga, alldenstund mången af dem ordentligen studerat sig in i oreda, emedan detta är enda utvägen att vinna en dålig process".

Redan under de båda första åren af sitt ordförandeskap medhann Livijn att på sina inspektionsresor besöka de flesta svenska fängelser, och han framlade sina erfarenheter i sina årsberättelser för svenska fångväsendet, hvilka ge en ytterst åskådlig och intressant skildring af dåvarande svenska fängelseförhållanden. Ingen tid har som denna belyst och genomforskat fångvårdsfrågan, såsom Wieselgren framhåller. Detta är icke minst Livijns förtjänst, hvilken i flera olika arbeten framlagt sina åsikter. I Statstidningen för år 1836 skref han en följd af artiklar under den något otympliga titeln *"Reflexioner om antalet af brottslingar och korrektionister, orsakerna dertill*

[1] A. $^{25}/_{7}$ 35.

och fängelsernas beskaffenhet''.[1] Denna artikelserie tillhör det yppersta, som Livijn skrifvit, och det är mer än egendomligt, att den i vår på socialt politiska skrifter ej alltför rika litteratur så länge kunnat förblifva okänd. Redan från stilens synpunkt förtjänar den uppmärksamhet. Den är skrifven i en klar, osminkad och kraftig prosa, vida skild från den sönderslitna och bildrika stil, i hvilken Livijn författade sina romaner. Denna prosa förråder sin släktskap med Swifts kalla och logiskt skarpa framställningssätt så väl som med Hans Järtas mästerliga prosastil. Mycket af dess kärnfullhet och ordfyndighet härstammar också från studiet af de gamla svenska lagarna.

Innehållet i denna afhandling är synnerligen rikt och sammanfaller delvis med 1835 års styrelseberättelse. Utgående från frågan, hvarpå det beror, att fångarnas antal befinner sig i ständig ökning, gifver Livijn ej blott en framställning af det svenska fångväsendet utan en hel tafla af de verkande krafterna i det dåtida svenska samhället.

De orsaker, säger Livijn, hvilka bestämma det växande fångantalet, äro mångahanda och beroende dels på individens lynne och tidehvarfvets allmänna karaktär, dels på brister i lagstiftningen och på den riktning, som industrien tagit under den senaste tiden. Han påpekar, huru det växande föraktet för lagarna stod i sammanhang med den aftagande religiositeten, huru den alltför långt drifna hemmansklyfningen undergräfde landtbefolkningens existensmöjligheter och därför kastade dem i brottets armar. Brottmålslagarnes beskaffenhet vore också mången gång skuld till fångantalets ökning. Bötesstraffet, som satte ett slags penningvärde på stryk och hunger, var orättvist. Spöstraffet, såsom ursprungligen trälarnas straff, var olämpligt, då det vanärade individen. Den enda utvägen att komma bort från dessa strafformer, var att utbyta dem mot cellfängelser, där fångarna i lämpliga salar kunde syselsättas med allehanda arbeten.

Likaledes utdömer Livijn stockstraffet och kyrkoplikten, hvilka förlorat sin ursprungliga karaktär och urartat till en rå

[1] Statstidningen 1836 från den 14 juli till den 20 okt. n:r 160, 161, 164, 167, 173, 174, 177, 180, 182, 186, 192, 196, 202, 203, 205, 206, 208, 211, 214, 220, 223, 230, 231, 232, 242, 244. Dessa artiklar blefvo i Aftonbladet föremål för en längre granskning, där man visserligen kritiserar författarens aristokratiska synpunkter, men äfven ger Livijn ett vackert erkännande för hans bemödande att reformera korrektionsinrättningarna.

schavottering. Han beskrifver fängelserna och påvisar nödvändigheten af deras förändring, om depravationen inom dem skulle kunna förminskas. Särskildt borde barnens intagande på straffanstalter förhindras, då de där vanligen moraliskt förstördes genom de intryck, som de utsattes för. Flera artiklar ägnade Livijn åt det rådande försvarslöshetssystemet, hvilket mer än något annat bidrog att fylla de svenska fängelserna. Hans framsynthet visar sig kanske ingenstädes mera profetisk än i dessa artiklar. Många af de frågor, han framställer, äro ännu aktuella, många af hans förslag hafva först på sista tiden gått i verkställighet. Socialstyrelsen, hvilken helt nyligen inrättats, hade Livijn redan i tankarna, då han sökte efter medel till fattigdomens bekämpande. De flesta brott, yttrar han, utgå antingen medelbart eller omedelbart från fattigdomen. Det säkraste sättet att undvika brott är att ge den, som vill, tillfälle till arbete. Fattigvården uppfyller emellertid icke sitt ändamål i brist af en lämplig organisation. Måhända skulle redan något vinnas, om alla med fattig- och fångvården samhörande ärenden ställdes under en myndighet, en slags öfverstyrelse, omfattande alla barmhärtighetsverk, såsom hospitaler, lasaretter, badhus, kurhus, fattiganstalter, arbetshus och fattigskolor. Stundom utvidgar sig Livijns framställning till små genretaflor, återgifna med kraftiga färger och stor åskådlighet, t. ex. skildringen af en domstolsscen i fängelset. Denna skrift förtjänar ännu i dag att läsas af alla, som intressera sig för hithörande ämnen. Man frågar sig ovillkorligen, hvarför en man med denna omfattande världskännedom, denna skarpa blick för de sociala missförhållandena, dessa omfattande kunskaper icke fått en plats i den stora lagkommitté, som då pågick. Säkerligen skulle han där varit af stor nytta vid sidan af Richert. Skälen voro kanske icke minst personliga. Han och Richert kunde icke tåla hvarandra.

Livijn ansåg således, att skulle en reform af det svenska fängelseväsendet åstadkommas, borde detta byggas på fångarnas isolering. För detta ändamål var det nödvändigt, att nya fängelser byggdes efter cellsystem. Emellertid hade lagkommittén uttalat sig för det motsatta systemet, det Auburnska, hvilket dock under tiden utdömts af den framstående tyska

fångvårdsmannen Julius.[1] Likaledes hade Löwenhielm i sitt arbete *Om kommunalstyrelsen och penitentiärsystemet* (1839) bestämdt yttrat sig för cellprincipen. Säkerligen var det dock framför allt Livijns förtjänst, att Filadelfia-systemet segrade. Redan i sin årsberättelse för 1837 uttalade sig nämligen fångvårdsstyrelsen i denna riktning, och den lyckades att få högsta domstolen med sig.

Frågan kom upp till behandling vid den stormiga riksdagen 1840—41. Regeringens förslag till fängelsereformer var mycket blygsamt; den begärde endast 270,000 riksdaler att i mån af behof utgå till ombyggnad eller förbättring af fängelser. Cellsystem var knappast afsedt, man hade endast tänkt, att vid sidan om gemensamhetsfängelset inrätta några enstaka celler för tillfälliga hårdare straff.

Riksdagens beslut blef dock långt mera vidtgående, framför allt tack vare en liten bok, som vid denna tid ådrog sig stor uppmärksamhet redan på grund af sin utstyrsel. Den var nämligen tryckt på omväxlande gula och röda blad. Efter omslaget döptes den snart till den "gula boken". Något författarenamn lästes icke under dess titel *Om straff och straffanstalter*, men öfverallt hörde man snart hviskas, sedan talas högt om dess författare. Det var kronprins Oskar, som i detta arbete nedlagt en betydande insats i den svenska fängelsereformen. Han uppträdde mot alla de gamla barbariska strafformerna och talade varmt för Filadelfia-systemets förträfflighet.

Kronprinsens arbete gjorde ett djupt intryck på riksdagen, och den beslöt, att såsom extra anslag bevilja 1,950,000 riksdaler till läns-, krono- och stadsfängelsers ombyggande efter cellsystemet. Därmed var dödsstöten riktad emot de gamla gemensamhetsfängelserna i Sverige.

Många svårigheter återstodo dock för Livijn att öfvervinna. Hans sista år förmörkades af mångahanda bekymmer, och han angreps häftigt från vissa håll. Hvad som icke minst besvärade honom var förhållandet till kronprins Oskar, hvars välmenande reformförslag det icke alltid var möjligt att praktiskt genomföra. Rääf häntyder på dessa förhållanden i ett bref

[1] Hans arbete meddelades i öfversättning i Schmidts Juridiska arkiv, Bnd. 2, 1831—1832 under titeln "Om klassindelning af fångarna i straff- och förbättringshusen".

till C. D. af Wirsén[1], där han säger: ''Snillet Livijn, den skarpsinnige juristen och outtröttlige embetsmannen, förkrossad af ett fåfängt bemödande att på minst skadliga sätt utföra konung Oskars olycksbringande fångkärlek.'' Icke heller ansåg Livijn, att han fått tillräckligt erkännande för sin andel i författarskapet af den ''Gula boken'', till hvilken det väl är högst troligt, att han lämnat det väsentliga både af materialet och idéerna[2]. Under dessa kontroverser, om hvilka för öfrigt intet närmare är kändt, tyckes Livijn hafva sökt stöd hos den gamle konungen. Bland hans papper finnas flera ansökningar och befallningar om audiens hos Carl XIV Johan från denna tid.

Utan att förtröttas stod dock Livijn till det sista omutligt plikttrogen på sin post och med okufvad stridslust och bistert allvar färdig att försvara det verk, som fosterlandet lagt i hans händer.

Först och främst gaf själfva fängelsebyggandet anledning till en strid emellan Livijn och justitiestatsdepartementet samt särskildt expeditionschefen därstädes, den liberale von Kock.[3] De anordningar, som från departementet företagits vid början af fängelsebyggnaderna, gillades alls icke af Livijn, hvilken ansåg, att fängelsernas och rikets väl äfventyrades. På grund däraf inkom han den 30 september 1842 med ett memorial till Kungl. Maj:t, i hvilket flera svåra anmärkningar riktades mot det sätt, hvarpå denna viktiga angelägenhet bedrefs. Vanligen tillförordnas vid stora byggnadsföretag, säger Livijn, en kommitté, som har ledning och tillsyn öfver det hela, eller också uppdrages detta åt ett eller annat ansvarigt ämbetsverk. Vid detta tillfälle hade däremot en enskild man, major Hjelm, fått åt sig uppdraget den egentliga ledningen af hela byggnads-

[1] Delvis citeradt af Ahnfelt, *Rääf*, s. 14.

[2] Enligt en tradition i familjen, hvilken går tillbaka till Clas Livijns egna yttranden.

[3] Förhistorien till denna strid läses i A. $^{22}/_{9}$ 1841. Livijn berättar där, att han haft ''flera samtal med tit. Törneblad (justitiestatsministern) om Länsfängelserna, om deras storlek, utrymmet derstädes m. m. Vi äro ense derom att låta sådant ankomma på undersökningar på stället... men redan i Gefle föreviste mig Major Hjelm en honom af Tit. von Kock tillställd uppgift både på de fängelser, som hade byggts, antalet af de fångar, hvarför utrymme borde beredas, en ny fördelning af Domsagorna i riket. Härom har Justitiestatsministern aldrig nämnt till mig ett enda ord, med hans Expeditionschef har jag ej ansett mig böra sätta mig i förhållande att af honom emottaga föreskrifter. När jag kommer tillbaka, skall jag underrätta mig, huru härmed kan hänga tillsammans, och om icke denna plan gått både hans och fängstyrelsens näsor förbi. Emellertid har jag icke gjort någon hemlighet af det mig lämnade papperet''.

företaget. Livijn anser sig böra fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på, att dessa arbeten synas bedrifvas af major Hjelm allena och snarare såsom en särskildt därtill antagen arkitekt, än i egenskap af en publik och för arbetenas beskaffenhet ansvarig tjänsteman, försedd med behörig instruktion, hvarför om vid arbetets slut anmärkningar emot dess duglighet skulle väckas, osäkert är, på hvem ansvaret hvilar. Öfverintendentsämbetet hade icke ännu kommit i tillfälle att utöfva den åt densamma uppdragna inspektionsrätten, då den icke haft tillfälle att granska ritningarna och kostnadsförslaget till de påbörjade byggnaderna. Livijn förmåddes till denna anmälan af farhågan, att i en framtid något kunde läggas honom till last, om han stillatigande förbisåg, hvad som ej borde undfallit hans uppmärksamhet. Slutligen föreslog han, att en för arbetena ansvarig byggnadskommitté skulle tillsättas, för att utöfva nödig kontroll.

Något svar på Livijns memorial afhördes emellertid icke. Då han efterfrågade detsamma i justitiestatsdepartementet, erhöll han det besked, att det icke var intaget i diariet, emedan justitiestatsministern personligen emottagit det, hvadan det icke heller kunde utlämnas, ehuru det var ställdt till konungen och ej till justitiestatsministern. Allt detta visste tidningen Freja att berätta för sina läsare (dec. 1842), och samtidigt aftryckte den Livijns memorial efter ett exemplar i fångvårdsstyrelsen.

Säkerligen var det Livijn själf, som här ingripit, då han såg, att man i justitiedepartementet tänkte tiga ihjäl hans anmärkningar. En häftig polemik följde i tidningarna. Aftonbladet, hvilket ansågs stå på von Kocks sida, fann dock att memorialet var "välbetänkt". Svenska Biet behandlade det i ett par mycket agressiva artiklar den 16 och 17 december 1842. Svenska Minerva hade, liksom åtskilliga andra Stockholmstidningar, aftryckt Livijns memorial och nöjde sig sedan med att ironiskt relatera åtskilliga rykten, som voro i omlopp. Den 17 december berättar den t. ex. "Sålunda . . har . . somligt folk . . yttradt, att General Direktören Livijns ryktbara memorial vittnade om en sådan brist på *"disciplin"*, att det omöjligen kunde för honom aflöpa utan den allvarsammaste näpst." Hvari denna näpst skulle bestå, antyddes äfven, nämligen hans skiljande från chefsbefattningen i styrelsen för fängelserna och arbetsinrättningarna i riket. Svenska Minerva

tog emellertid, liksom säkerligen Livijn, dessa rykten med största lugn. I själfva verket var det von Koch, som fick sitta emellan. Livijn svarade själf på de anmärkningar, som Svenska Biet gjort emot honom, i en serie af artiklar (Svenska Minerva för den 10, 12, 14, 17, 19 januari 1843: "De första fjäten på banan till utredande af den så sorgfälligt intrasslade frågan om fängelsebyggandet").

Livijn fick rätt i sak. Vid fängelsebyggandets fortsatta utförande inhämtades hans omdöme om ritningar m. m.[1] Hela denna fråga utgör ett led i den strid, som Livijn kämpade för att utvidga fångvårdsstyrelsens befogenhet. Genom Livijns ingripande fick styrelsen under de närmaste åren sig tillerkändt flera nya rättigheter. Så rådde flerstädes alltjämt fästningsbefäl och krigskollegier enväldigt öfver fångarnas behandling och angelägenheter, men genom kungliga brefvet af den 22 januari 1839 öfverflyttades detta uppdrag på fångvårdsstyrelsen. 1841 öfvertog styrelsen äfven förvaltningen af de för fångars vård och underhåll anslagna medlen.

Livijn fick icke upplefva frukterna af alla dessa reformer. Under hans tid kunde endast i ringa mån fångarnas ställning förbättras. De nya fängelserna voro ännu icke byggda, och fångvårdsstyrelsen kämpade med oerhörda svårigheter redan för att kunna inhysa fångarna i de gamla lokalerna. Man gjorde dock åtskilliga reformförsök. Det, som visade sig mest praktiskt, var inrättandet af kronoarbetskompanier, i hvilka man kunde insätta de försvarslösa män, som dittills hållits till allmänt arbete vid pionierkåren och åtskilliga anstalter vid rikets fängelser. Men resultatet af denna reform var långt ifrån lysande. Rymningar och alla slags oordentligheter, mest beroende af brännvinsmissbruk, voro ytterst talrika.[2]

[1] Ett bref från justitiestatsministern Gyllenhaal 1843 är i detta afseende synnerligen upplysande. Livijn tillkallades för att se på ändringar i major Hjelms ritningar. M. L.

[2] Ordnandet af kronoarbetskompanierna gillades icke heller till alla delar af justitiedepartementet och angreps offentligt i Svenska Biet den 20, 21, 24 januari 1843. Livijn svarade därpå i Svenska Minerva n:r 16, 17, 18, 1843 med *Tredje mans betänkligheter vid de till Svenska Biet insända upplysningar och reflexioner i anledning af fångstyrelsens underdåniga utlåtande öfver petitionerne från Skaraborgs län rörande kronoarbetscorpsen.* I en anmälan af Livijns samlade skrifter i Dagl. Allehanda (morgonuppl.) för den 12 och 13 aug. 1852 nämnes, att man hade Livijns nitiska bemödanden att tacka för inrättandet af arbetskorpserna, "ehuru det tillika uppgifves, det man vid verkställigheten af förslaget, frångått flera af författarens moget genomtänkta planer och låtit hänföra sig af våra dagars välmenande filantropism, hvaraf man sannolikt icke alltid skördat de frukter man hoppades inhösta".

Hufvudanledningen till fängelsernas öfverfyllnad var försvarslöshetssystemet. Livijn hade också, långt innan han blef generaldirektör, haft sina ögon riktade på denna punkt. Från tillträdandet af sitt ämbete hade han ständigt kämpat mot denna förordning. I juni 1842 uppdrog regeringen åt honom att utarbeta en ny författning emot lösdrifveri och försvarslöshet, och han var därmed oafbrutet sysselsatt från år 1842 ända till sin död år 1844. 1843 åtnjöt han långa tiders tjänstledighet för fullbordandet af denna författning, som väntades med stor otålighet af den gamle konungen. Men nedböjd af sjuklighet och redan förut öfverhopad af göromål, som mer än öfversteg en mans krafter, lyckades han aldrig att få den färdig. Allt hvad han medhann var *Promemoria angående Sveriges försvarslöshetssystem*, hvilken i april 1844 inlämnades till justitiestatsministern.

Detta arbete, afslutadt några månader före hans död, blef Livijns testamente till den svenska fångvården. Genom artiklarna i Statstidningen och hans Årsberättelser känna vi redan det väsentliga innehållet af detta utmärkta arbete. Inledningen är intressant, därför att den gifver en föreställning om den oerhörda arbetsbörda, som hvilat på Livijns och styrelsens skuldror. Man finner i denna skrift ett troget uttryck af hans mognade liberalism, fri från alla hugskott och all falsk känslosamhet, men besjälad af en ädel mänskoväns och en högt bildad mans genomtänkta humanism. Han riktar här ånyo ett hufvudangrepp mot de olika förordningarne angående de försvarslöse. Och denna gång lyckades han också att ådraga sig de styrandes uppmärksamhet. 1846 års stadga angående försvarslöshet hvilar till god del på dessa Livijns förslag. Andra af de önskemål, som han omfattade, hafva först långt senare uppfyllts. Så t. ex. afskaffades spöstraffet genom införandet af 1864 års nya strafflag.

Utmärkande för Livijns korta chefskap är den kraft och målmedvetenhet, hvarmed arbetades på alla områden. Det svenska fängelseväsendet har sedan arbetat vidare efter de principer, som han först klart omfattat och gjort gällande.

Under detta rastlösa och uppslitande arbete hade Livijn blifvit gammal.

Mänskor åldras på olika sätt. Somliga märka icke, huru åren komma öfver dem, krafterna minskas och intelligensen aftager. Andra och kanske de vaknaste och ungdomsfriskaste undgår det däremot icke, hvilka förändringar, som försiggå i deras inre och i förhållandet till omgifningen. Till dessa senare hörde Livijn, hvilken tidigt började hälsa hvarje födelsedag, som inledde ett nytt decennium med en allvarlig betraktelse öfver den flydda tiden och en vemodsfull blick in i framtiden. Fyrtio år gammal fann han, att han blifvit mera enslig än tillförene och att hans lynne förändrats.[1] Det är väl också vid den åldern, som de flesta människor upphöra att med ungdomens lätthet förvärfva nya bekantskaper, och döden gallrar redan bland de forna vännerna, af hvilka många kommit ifrån hvarandra på lifvets skilda vägar. Lederna glesna, sorlet tystnar, och vägen går nedåt mot skuggornas dal. Allt ensammare blir färden, efter som lustrerna skrida framåt.

Första gången som Livijn på allvar kände, hur denna ensamhet slog honom till mötes, var kanske, då han i sitt femtioförsta år företog en af sina vanliga sommarutflykter för att i fädernebygden hämta hvila och vederkvickelse. Ett bref till Rääf gifver uttryck åt denna stämning. ”På Tångby, dit jag från dig afreste,” skrifver Livijn, ”träffade jag vännen Rootlieb och hans fru, hvilken jag för jemt trettio år tillbaka sett, såsom en rund och glad flicka, och nu igenfann såsom en förståndig och aktningsvärd husmoder. Ännu intressantare var skiljsmässan från gubben Älf. ”Nu säger jag ej såsom förr” — sade han — ”råkas vi ej förr, så råkas vi på Olofsmässemarknad, nu säger jag: Gud låte oss råkas inför Guds thron.” — Gubben var mycket rörd. Den, som önskar att blifva gammal, bör tillika önska en så kärnfull ålderdom som hans . . . Uti Högby, dit jag reste en söndag, erinrades jag på ett smärtande sätt om min egen framskridna ålder. På kyrkovallen träffade jag ingen enda bonde, som personligen känt mig. Alla dem jag efterfrågade voro döde; man visade mig korsen efter dem. Blott en bondhustru råkade jag i Prestgården och igenkände i henne en gammal bekant. Då jag förra gången såg henne, var hon den vackraste flickan i socknen, nu en trumpen rusthållaremor. På stället var allt förändrat. I Skenninge lika-

[1] A. 12 november 1821.

ledes. Men hvarföre uppehålla dig vid mina minnen, mina känslor. Du har qvarblifvit i din hemort, du har följt öfvergångarne från ett slägte till ett annat, jag åter har stött på dem såsom ett redan inträffadt helt; och derföre verka de på mig på ett mera skärande sätt.''[1]

Och 1838, då han talade inför vännen och Bellmanssångaren Axel Arvid Raabs öppna graf, kunde han yttra: ''Borta äro de alle — mine ungdomsvänner, alle hemgångne till fridens boningar, alle de, hvilka nöjet fordom församlade och vänskapen förenade[2].'' Han kände själf, huru tiden led och afskedet närmade sig.

Livijn hade länge burit på någon hjärtåkomma, utan att det tyckes, som om denna ålagt honom någon återhållsamhet i lefnadssättet eller arbetet. Men koleran bröt hans krafter.[3] Han återvann sedan aldrig sin hälsa. Det uppslitande arbetet med fångvårdsangelägenheterna, som året därpå började, kunde under dylika omständigheter icke heller vara gynnsamt för honom.

Arwidsson skref 1837: ''Livijn är frisk och ute efter månader af instängdt sjukt lif.[4] 1841 insjuknade han åter under en inspektionsresa i Gefle.[5]

1841 inföll Gröna Rutans 25-årsdag. På många år hade det lustiga gillet icke varit samladt. Många af medlemmarna voro döda eller spridda på olika håll, andra skilda åt genom olika åsikter. Men Livijn och Dahlgren gjorde ett försök att ännu en gång sammankalla bröderna till en middag på Stallmästaregården. Det gör ett vemodigt intryck, när man genombläddrar papperna till denna fest. Redan kallelselistan talar sitt tydliga språk, om att Rutans lustigkurrar ej äro så uppsluppna som förr. Många af de kallade voro hindrade, så Scheutz, förr så nära lierad med Livijn och Askelöf — nu

[1] R. $^{6}/_{9}$ 1832.
[2] *Minnesord vid Axel Arvid Raabs grafvård, den 8 augusti 1838.*
[3] Dödsrunan i Krigs. Vetensk. Akad. H. 1845, s. 21.
[4] R. $^{16}/_{2}$ 1837.
[5] Vid denna tid hade Livijn tröttnat på det besvärliga chefskapet öfver fångvårdsärendena och önskade sig en plats med större inkomster. 1841 stod han i begrepp att ackordera med friherre Hampus Mörner för att efterträda honom som landshöfding i Västernorrlands län. Denna plan förföll emellertid, kanske på grund af Livijns sjuklighet, kanske också därför, att assessor Åkerman i Svea Hofrätt, som utnämndes, hade äldre rättigheter. Förutsättningen för att Livijn skulle erhållit platsen tyckes hafva varit, att denne icke reflekterat. Se M. L. Bref från Isac Rosander, landssekreterare i Härnösand, till Clas Livijn den 12 aug. och 7 oktober 1841.

Aftonbladist. Många voro också sjukliga, och man tycker sig se gamla män, fjättrade vid länstolen i sina ensamma kammare. Femton medlemmar samlades dock till middagen och kring bålarna. Tal höllos, och verser upplästes. Askelöf, alltid högt älskad i denna krets, hedrades såsom den forne öfveroratorn och fick en komplimang för det sätt, hvarpå han alltjämt lagade bålen:

Han lika behagligt lagar
vår brygd såsom förr med sin hand.

Men öfver hela festen hvilar en annan anda än i forna dagar. Det var en afskedsfest, där de flesta kunde sagt ungefär som gubben Älf: ''nästa gång träffas vi icke här . . .''

De närmaste åren var Livijn ofta och länge tjänstledig, dels på grund af sjuklighet, dels för att fullborda sitt arbete om lösdrifvareförordningen. På hösten 1843 träffades han af en häftig blodstörtning, från hvilken han aldrig repade sig. Han bortgick den 12 oktober 1844, några månader efter vännen Dahlgren, för hvilken grafven öppnats i maj samma år. Han begrofs på Hedvig Eleonora kyrkogård.[1]

Tidningarna innehöllo enligt tidens sed icke mycket om hans död. Aftonbladet (14 och 18 oktober) och Dagligt Allehanda (15 och 18 oktober) hade korta omnämnanden samt notiser om hans förmodade efterträdare. I den senare tidningen lästes verser *Vid General-Direktören m. m. Herr Clas Johan Livijns Jordjästning den 19 oktober 1844*, undertecknade I-n.[2]

Correspondenten i Upsala (16 oktober) upprepade Aftonbladets notis. Svenska Biet yttrade den 15 oktober: ''General-Direktören m. m. Claes Livijn slutade sistlidne Söndagsnatt sina dagar efter en längre och tärande sjukdom. Det sista, hvarvid han lade hand, var den för kort tid sedan i Bokhandeln utlemnade ''Promemorian'' om försvarslöshet m. m., i hvilket arbete han åt vänner och landsmän efterlemnat ett vackert minne.''

Svenska Minerva innehöll icke ett ord om Livijns död. Askelöf var säkerligen för djupt gripen öfver den gamle tro-

[1] Någon dödsattest finnes icke kvar. I kyrkans dödsbok finnes vanligen i särskild kolumn antecknadt dödsorsaken, men icke för C. Livijn.
[2] Signatur för G. Ingelman (1782—1844).

faste vännens och stridskamratens bortgång för att kunna skrifva.

Den ende, som försökte att gifva en karaktäristik af den afdöde, var Crusenstolpe.[1] Och märkvärdigt nog var denna dödsruna sympatiskt hållen. Som vi erinra oss, hade Crusenstolpe häftigt kritiserat Jan Janssonsskriften. Livijn hade ännu 1838 ärnat att angripa honom. Men synbarligen hade under årens lopp en försonligare stämning inträdt emellan de båda männen. Crusenstolpe skrifver: ''Både som domare, litteratör och medborgare intager Clas Livijn ett utmärkt rum i serien af förtjente landsmän. Hans första verksamhetsperiod inträffade under brytningen mellan gamla och nya skolorna i svenska vitterheten. Med ungdomens eld och snillets styrka kastade han sig in i striden och lemnade många dräpande bidrag till den bekanta tidskriften Polyfem . . . Med döden i faggorna ansträngde han ännu sin tankekraft för menskligheten sak och för sitt kall. Derom vittnar hans promemoria till Justitie-Ministern om försvarslösheten . . . Fasthet i grundsatser och handlingssätt, oaktadt mycken humanitet i formerna, stämplade eljest alla Livijns embetsmannabefattningar, der dessa egenskaper stundeligen sattes på prof . . . Livijn finnes ej mera, men hans namn tillhör Sveas minneskrans''.

Äfven i *Kongl. Krigs-Vetenskaps-Akademiens Handlingar* år 1845 läses en vacker dödsruna öfver honom.

Livijn skrifver i Axel Sigfridsson: ''Skulle jag öfvergå till högre och ljusare kretsar, så lär du finna efter mig förvarade hvarjehanda anteckningar. De äro ett Boupptecknings-instrument öfver allt, hvad jag förmått att förvärfva mig på jorden, men icke desto mindre har jag vågat att i rikedom jemföra mig med dem, som trotsat på guld och ägodelar. Hvad jag funnit, sett, känt och anat tillhör min odödliga ande, och han skall säkert veta att berga sin egendom, då min lefnadsjulle krossas mot klipporna. Allt annat tillfaller den på stranden lurande dykeribetjeningen, som under det att den nakna och utplundrade själen fåfängt söker rikedomens fikonlöf för att skyla sig, i dag skiftar arf och tvistar om bättre rätt till qvarlåtenskapen, utan att föra sig till minnes, huru den i morgon sjelf måste förgås.''

[1] *Ställningar och förhållanden,* tionde brefvet.

Af denna art voro också Livijns efterlämnade rikedomar: minnet af en rättrådig och duglig ämbetsman, en samling manuskript, vittnesbörd om hans aldrig sinande intellektuella intressen, och ett litet fång af utgifna skrifter, fragmenter af en rik andes mångahanda hugskott och fantasier, det var allt. Världsliga ägodelar hade han icke samladt, och likväl hade han skött så många andras affärer och utöfvat en icke ringa advokatverksamhet. Men nästan alltid var det för de fattiga och värnlösa, som han hade gripit till orden. Hvad månne väl den Setonska processen, som tog hans bästa tid under fyra år, inbragt honom? Säkerligen en mycket blygsam summa. Leyonmark, som han biträdt i Värmdömålet och som förföljdes af sina borgenärer, tyckes han rent af hafva hjälpt ur svårigheterna. Han var för rättrådig och för litet penninggirig för att samla på denna världens goda. Utgången ur ett fattigt hem, hade han, som ju ofta den svenska ämbetsmannen, dragit sig fram på skuld och, så fort han fick egna inkomster, alltid räckt en hjälpsam hand åt släkt och vänner. Ingen gick ohjälpt ifrån hans dörr. Sedan hade han haft att draga försorg om en familj på sex barn. Han gjorde hvar man rätt, men efterlämnade obetydligt.[1]

På Riksdagen väcktes en motion om pension åt änkan och hennes sex oförsörjda barn, af Cederskiöld på Riddarhuset, af kyrkoherden Bergvall i prästerståndet "med afseende på Livijns många och utmärkta förtjänster om det allmänna". Änkan tillerkändes också en summa af 600 riksdaler att utgå från 1845 års början. Till förmyndare för barnen utsågs bibliotekarien A. I. Arwidsson, en af Livijns förtrognaste vänner sedan många år. Han drog försorg om, att Livijns manuskriptsamling, som innehöll synnerligen dyrbara saker, försåldes till Kungliga biblioteket,[2] och han ordnade katalogen

[1] Boets tillgångar utvisade 8,455 riksdaler och 11 skilling utom osäkra fordringar, uppgående till 2,522 rdr. 37 sk. 4 runst. När löpande skulder voro betalda och anförtrodda medel redovisade, återstod en behållning af 1,646 rdr. 11 sk. 8 runst. banco.

[2] Denna samling af tillsammans 470 band, innehöll enligt L. F. Rääfs beskrifning i Arwidssons till Ecclesiastikdepartementet ställda skrifvelse om köpets afslutande "till större delen ämnen utur Sveriges historia, cameral, krigsväsende och lagfarenhet, af ett högt värde, hvaraf ungefärligen 142 vol. blifvit samlade eller egenhändigt skrifna af riksrådet Reuterholm. Derjemte en mängd ströskrifter från förra sjelfsvåldstiden, dels samlade uti 36 band in qvarto, dels i bundtar, äfvensom bundna och obundna förordningar och tryckta rättegångshandlingar, uppfyllande åtminstone 5 tunnesäckar". Samlingen inköptes för 800 rd. banco. Se för närmare detaljer: *Beslut i ecklesiastik departementets föredragning den 23 jan. 1845.* R. Ark.

öfver Livijns rika boksamling, som uppgick till öfver 4,000 volymer[1] och ombestyrde dess försäljning. Slutligen klassificerade han vännens efterlämnade papper af skönlitterärt, juridiskt och politiskt innehåll i fjorton band samt utgaf åren 1850—1852 Livijns *Samlade skrifter*, hvilka omfatta ett urval af hans arbeten på olika områden.[2]

[1] Ett exemplar af denna katalog har ställts till mitt förfogande af aflidne grosshandlaren herr Hugo Livijn. Titeln är följande: *Förteckning öfver framl. Generaldirektören och Riddaren Claes Livijns efterlemnade rikhaltiga boksamling, hvilken kommer att försäljas å Stockholms stads Bok-Auktions-Kammare den 29 mars 1845. Stockholm. Tryckt hos P. G. Berg 1845.* Denna katalog är säkerligen numera ytterst sällsynt. Angående dessa sterbhusangelägenheter se äfven bref från fru Livijn till L. F. Rääf, $^{16}/_{2}$ 1845.

[2] Livijns Samlade skrifter anmäldes, första delen i *Bore* den 23 och 25 jan. 1851, andra delen i *Svenska tidningen Dagligt Allehanda* (morgonuppl.) den 12 och 13 aug. 1852. I några följande nummer af sistnämnda tidning meddelades utdrag af andra bandet (se D a g l. A l l. för den 14, 16, 18, 21, 25 och 28 aug. samt 3 och 10 sept. 1852).

XXIV.

Slutord.

Livijn var profetisk, då han efter sitt namn i Vitterhetens vänners album som sitt valspråk införde: *Frangi non flecti*. Det blef hans lifs öde att icke gå den väg han velat vandra, att söndersplittras i olika riktningar, att aldrig nå till harmoni med sig själf och världen, att efterlämna fjorton tjocka band af till största delen outgifna och fragmentariska manuskripter, innehållande juridiska och politiska afhandlingar, tidningsuppsatser, dikter, dramer och romaner. Det ligger något typiskt nyromantiskt i alla dessa djärfva och brustna ansatser.

Ty Livijn är icke den ende inom sin generation, hvars lif och diktning äger denna söndersplittrade och fragmentariska karaktär. Novalis och Friedrich Schlegel, Clemens Brentano och Achim von Arnim, bland många andra, visa en liknande bruten utveckling. Nyromantiken var en tid af stora ansatser, af nydaning, af rika impulser, men den skapade få afslutade och fullödiga konstverk. Det var icke en blomstrings- utan en såningstid. En ström af nya idéer bryter fram, men det är först senare, som dessa slå rot och bära frukt.

Fosforismen förnyade den svenska litteraturen, men den kom aldrig själf att stå som segrare. Från början var det, som om ett olycksöde hvilat öfver dess anhängare. Elgström och Ingelgren dogo unga. Stagnelius lefde och diktade okänd och blef först efter sin död berömd. Hammarsköld var och förblef offerlammet, hånad af fiender och vänner. Atterbom uppnådde, trots sin formsköna och säregna lyrik, trots Lycksalighetens ö, aldrig den framgång, som motsvarade hans skaldebegåfning.

Ända till det sista förföljdes han af hångrinet, af en oförstående och illvillig kritik. Ännu större dissonanser erbjuder Almqvists diktarbana. Fosforismens åsikter voro för ytterligt gående, för främmande, för att kunna uppfattas af den större allmänheten. Förnuftigt folk skakade på hufvudet åt dess oklara filosofiska spetsfundigheter, talade om skolans sjuklighet och skrattade åt dess nya ordförråd och färgstarka epitet.

På ett helt annat sätt uppskattades Tegnér och Geijer, hvilka gåfvo uttryck åt de bredare, folkliga strömningar, åt denna fosterländska hänförelse, som fyllde tiden efter 1809. På denna mäktiga bölja buros de själfva till ära och storhet.

Mera okänd och oförstådd än någon annan står Clas Livijn. Det är, som om inga vägar ledde till och inga ifrån honom. Becker skildrar honom, där han går ensam, småleende i sina drömmerier, på en gång eldig och kall, en illustration till Ehrensvärds träffande uttryck om svenskarna: en trög nation, full af hetsigheter. Stundom är det på veckor omöjligt att få honom att skrifva ett bref, stundom ''nedklottrar'' han papper — för att använda hans eget ringaktande uttryck — nätterna igenom. För att skildra honom har det varit nödvändigt att för första gången åter framtaga alla dessa pappersmassor, hvilka han så omsorgsfullt dolde i sin kista. Det låter icke förneka sig, att det mesta af dessa skatter numera endast är gulnadt papper, men hade han låtit åtskilliga af dessa blad flyga ut i det ögonblick de skapades, skulle han i långt högre grad än nu varit en föregångsman.

Och dock hade Livijn säkerligen haft svårare än de flesta att göra sig gällande som författare i det dåtida Sverige. Ty till temperament och åskådningssätt är han en främling bland sin samtid. Betecknande nog återvänder ständigt och jämt under ungdomsåren den tanken, när det ser som mörkast ut för honom, att begifva sig i utländsk tjänst. Trots hans fosterländska sinne lefde han i en annan kulturvärld än Sveriges. Huru annorlunda äro icke till lynne och lifsuppfattning Tegnér eller Geijer, dessa genomsunda ättlingar af svensk bondestam och bygdekultur. Instinktivt stöta de ifrån sig alla utländska inflytanden, som kunde vara dem skadliga, som icke passade för Sveriges andliga horizont. Tegnér yttrar i sina själfbiografiska anteckningar, att han som yngling ej förstod eller fann sig

tilltalad af Hamlet, och för ''dimmorna från Tyskland'' hyste han alltid en berättigad rädsla. Det var först senare, då han förlorade själens hälsa, som han i sin diktning visar ett annat anlete.

Livijn däremot lefde redan tidigt i den atmosfär, som omgaf Werther och Die Räuber, och vi hafva sett, huru han i Spader Dame ur Hamlet uppsög alla de sjukligaste stämningarna. Han kände sig dragen till de sammansatta själstillstånden, som spontant uppstå under de stora kultursamhällenas strider. Redan från början befann han sig i kraft af sitt temperament och sin intellektuella läggning i intim förståelse med allt det nya i tiden, med alla dess ytterlighetsriktningar. I politiken var och förblef han en revolutionär — i sin fantasi till och med en terrorist, en Robespierre, hvilken i sin ungdom kunde skrifva: ''Jag ville tända eld på verlden, och när hafvande mödrars jemmerskri uppfyllde mina öron, när jag såg små barn under osägelig smärta vända sig deruti,. när jag hörde hela verldens förbannelse öfver mig, skulle jag storskratta, kasta mig i lågorna, och om det gifves någon gud af honom undfå belöning, ty jag hade förstört ett huggormaslägte.''

Jacobin i politiken, Stürmer und Dränger i litteraturen — sådana äro grunddragen i hans andliga fysionomi. Knappast någon annan samtida i Sverige rör sig inom denna idékrets. På kontinenten finnas däremot många besläktade andar. Likheten med Jean Paul och Klinger är redan påpekad. Trots stora skiljaktigheten har han äfven många allmänna drag gemensamma med en modern tidstyp som fransmannen Stendhal. Liksom denne står han på 1700-talets rationalistiska upplysningsgrund, han är motståndare till pseudoklassiciteten och svärmar för Napoleon, han är mera reflexiv än plastisk till sin läggning, en smula epikuré och världsman och med samma dubbelhet i sitt väsen af rik inbillning och handlingskraft, af ironi, misstänksamhet och entusiasm.

Arten af Livijns litterära begåfning passade också föga för dåvarande förhållanden i den svenska litteraturen. Han var icke lyriker, men lyriken var nästan den enda form af diktning, som då odlades i Sverige. Livijns på nya uppslag så rika dramatiska försök vunno ingen uppmuntran och förståelse, ty det fanns öfver hufvud icke i Sverige vid denna tid en

publik, som kunde bära upp en inhemsk dramatisk produktion. Livijns senare planer både till operor och historiska dramer äro dock af verkligt intresse; och om hans slutliga förmåga i replikbehandlingen vittna bland annat de få strofer, som äro bevarade af Engelbrekt Engelbrektsson.

Det blef endast som politisk pamflettist och i någon mån som romanförfattare, som Livijn i sin mannaålder under tjugu- och trettiotalet väckte uppmärksamhet. Såsom prosaist intager han en plats vid sidan om Dahlgren, Törneros, Thomander, hvilka liksom Livijn äro mer eller mindre påverkade af Sternes och Jean Pauls stilideal. Till temperament och ämnesval står dock Livijn ensam äfven inom denna grupp. Det är först i Almqvist, som han finner en själsfrände och en efterföljare. Denne upptager och utför under sitt första nyromantiska skede mycket af det, som lekt Livijn i hågen. Och huru öfverspänd och underlig föreföll icke ännu Almqvists diktning hans samtida landsmän! Kanske visar intet bättre, huru fjärran Livijn stod de härskande idealen. Han är en främmande fågel, som kom för tidigt.

Man måste förvånas öfver originaliteten och djärfheten i Livijns uppfattning; däremot kan det icke nekas, att man sällan omedelbart ryckes med af hans framställning. Det gäller icke endast om hans lyrik. Äfven i hans dramer, som Hafsfrun, saknar man den eld, som tänder. Det är kanske blott i Samvetets fantasi och Spader Dame samt delar af Axel Sigfridsson, som framställningen är pregnant och liffullt utförd. Ofta låder eljest något lärdt och tungt vid skildringen. Mycket berodde säkerligen detta på, att han sällan fick ostörd hänge sig åt skapandet. Men det låg nog också i arten af hans fantasi, som saknade naivitet och omedelbarhet. Han tänker skarpare, än han målar; han är föga imitativ. Detta märkes också i hans förhållande till förebilderna. Han efterapar sällan yttre enskildheter, utan han lånar tankar och omkläder dem efter eget skön.

Ett mera intensivt arbete skulle säkerligen rådt bot på den kyliga och negativa läggningen hos denne idérike och med ett så egendomligt temperament utrustade natur. Så kritisk, som han var, hade han bättre än de flesta behöft, att den yttre nödvändigheten tvingat honom att utföra och framlägga sina idéer.

Men i och med detsamma som han valde ämbetsmannavägen, blef litteraturen endast ett tidsfördrif på hans lediga stunder. Han undgick därigenom Vitalis' och så många andra fattiga svenska geniers sorgliga lifsöde, men fosterlandet gick miste om en man, som hade åtskilliga förutsättningar att blifva en stor banbrytare. För eftervärlden kom han endast att stå som en torso, som den bizarre författaren af Spader Dame — som ett nyromantiskt diktarefragment.

Clas Johan Livijns Curriculum vitæ[1].

1781 nov. 12 Clas Livijn född i Skenninge.
1794 april 14 Inskrifven i Linköpings trivialskola.
1800 sept. 16 Dimitterad från Linköpings gymnasium.
— okt. 10 Inskrifven vid universitetet i Lund.
— dec. 12 Teologisk examen.
1801 — 9 Examen stili latini.
— — 19 Specimen disputationis pro exercitio.
1802 okt. 2 Vittnesbörd från rektorsämbetet i Lund för afflyttning till Upsala.
— — 18 Inskrifven vid Upsala universitet.
1805 juni 3 Testimonium academicum till Kongl. kansliet.
— — 7 » » » Rättegångsverken.
— — 21 Auscultant vid Svea hofrätt.
— aug. 6 Auscultant i högsta revisionskontoret af Kammarrätten.
— okt. 31 Kammarskrifvare i Kammarrätten.
— nov. 29 Förordnad att under sex månader förestå revisorn F. P. Krooks revisorstjänst.
— dec. 19 E. o. kanslist vid Krigsexpeditionen.
1807 okt. 30 E. o. kanslist vid Kongl. Collegii kansli.
1808 sept. 1 Kopist vid Krigsexpeditionen utan lön.
— dec. 7 Auditör vid Skaraborgs regemente.
1811 maj 28 Generalmönstringskommissarie vid Vermlands fältjägare.
1812 dec. 8 Assessors namn, heder och värdighet.
1813 maj 31 Föredragande ledamot uti arméens andra divisions krigsrätt.
1814 sept. 3 Föredragande ledamot vid Krigsdomstolen vid arméens första division.
— dec. 30 Förordnad till mönstringskommissarie vid Göta artilleriregemente.
1815 febr. 14 Förordnad till mönstringskommissarie vid Vestgöta-, Elfsborgs och Bohusläns regementen.
— mars 12 Ett års tjänsledighet från midten af mars räknadt från auditörstjänsten.

[1] Hufvudsakligen efter Livijns egna betyg och liknande handlingar.

1815 nov. 23 Antagen till e. o. i Kongl. Krigs-Collegiet.
1816 mars 14 Ett års prolongation på tjänstledigheten.
1817 april 15 Afsked från auditörsbefattningen vid Skaraborgs regemente.
— Sekreterare uti Riksens ständers Bevillningsutskott.
1818 maj 14 Utnämnd till Krigsjustitiarie vid Krigshofrätten.
1822 sept. 21 Sammanvigd med Beata Sofia Löwenborg i Danderyds kyrka.
1823 febr. 1 Sekreterare uti Riksens ständers Bevillningsutskott.
— sept. 2 Ledamot i komittéen för tryckfrihetens vård.
1825 maj 28 Arbetande ledamot i Kongl. Krigsvetenskapsakademien.
— nov. 22 Förordnad att vara ledamot i komittéen till öfverseende och granskning af de angående Rust- och Rotehållares skyldigheter i afseende på Knektehållets utgörande utkomna författningar och stadganden.
1827 Utnämnd till krigshofrättsråd.[1]
— okt. 27 Förordnad att såsom Civilstatens Pensionsinrättnings Ombudsman vara ledamot i Direktionen öfver nämnda pensionsinrättning.
1829 maj 30 Ledamot af Patriotiska sällskapet.
1832 jan. 30 Ledamot i en komitté för granskning af Kongl. Krigs-Vet.-Akademiens stadgar.
— maj 23 Ledamot af Linnéanska samfundet.
1834 jan. 28 Riddare af Kongl. Nordstjärneorden.
1835 — 8 Ledamot af komittéen för omarbetande af Arméens tjänstgöringsreglemente.
— mars 13 Ordförande i Styrelsen för fängelserna och arbetsinrättningarna i riket.
1836 maj 18 Principal af Stockholms stads sparbank.
— nov. 1 Ledamot af Kongl. Samfundet för utgifvandet af handskrifter rörande Skandinaviens historia.
1838 okt. 26 Förordnad att vara ledamot af komittéen för fattigvårdsanstalterna.

[1] För denna utnämning finnes ingen fullmakt; då det i själfva verket icke var ett nytt ämbete utan en titelförändring, som utgjorde en följd af Krigshofrättens omorganisation 1825, hvarvid en del tjänster indrogos och lönerna ökades. Bl. a. synes krigsjustitiariens tjänsteåligganden då hafva väsentligt ökats (se Kongl. bref $^{11}/_{1}$ 1825 i Sv. förf. saml.). 1827 $^{25}/_{4}$ föreskrefs genom Kongl. bref till Krigshofrätten, Justitiekanslern och Generalauditören (Krigsregistr. under n:r 27) "det Krigs Justitiariebeställningen uti wår Krigs Hof Rätt hädanefter skall benämnas Krigs Hof Rätts Råd och wilje i Nåder tillägga detta Embete enahanda wärdighet med Råden uti wåre och Rikets Collegier", skolandes dock Krigshofrättsrådet vid Krigshofrättens sammanträden intaga enahanda ställning som förut enl. K. bref $^{9}/_{1}$ 1792 tillkommit Krigsjustitiarien.

1843 juni 9 Ledamot af komittéen för uppgörande af förslag till en arbetsinrättning för hufvudstaden.
1844 febr. 14 Ledamot af Svenska fornskriftssällskapet.
— okt. 12 Clas Livijn död.
— — 19 Begrafven på Hedvig Eleonora församlings kyrkogård.

Livijn var dessutom ledamot af Gröna rutan (1816), Polymnia (1819), Par Bricole (1819?), Neptuniorden, Auroraorden (1821), Bellmanska sällskapet och Sveaorden.

Otryckta källor.

Clas Livijns handskrifter I—XIV. K. B. Innehållet fördelar sig på följande sätt:

I. Lyrica.
II. Dramatica.
III. Romaner.
IV. Förut tryckta arbeten.
V. Tidnings- och andra strödda uppsatser.
VI. Lagfarenhet.
VII. Krigslagfarenhet.
VIII. » »
IX. Politik och statshushållning.
X. Fattigvård och kommunalväsende.
XI. Roteringshandlingar, arméns organisation.
XII. Fattigvård.
XIII. »
XIV Historico-juridiska anteckningar.

Bref till Clas Livijn, betyg samt åtskilliga andra handlingar, tillhöriga herr auditör Magnus Livijn. Citeras: M. L.

Aforismer af Clas Livijn samt bref från honom i Eriksbergs arkiv.

Almanackor från åren 1799, 1800, 1801—1804 samt 1813, som tillhört Clas Livijn, och i hvilka han infört egenhändiga dagboksanteckningar. (Se ofvan s. 10, not.) Dessa almanackor hafva tillhört aflidne herr grosshandlaren Hugo Livijn.

Clas Livijns exemplar af Polyfem med egenhändiga anteckningar. K. B.

Lifvet och döden med egenhändiga anteckningar af A. I. Arwidsson. K. B.

Hammarsköldska brefsamlingen. I—VII. K. B. Citeras: H. med volymens nummer i romerska och brefvens i arabiska siffror.

Rääfska brefsamlingen, särskildt Bunt. 35—38, omfattande 1805—1845 samt Bunt 47, utgörande bref från L. F. Rääf till C. Livijn. Deposition i U. B. Citeras: R.

Askelöfska brefsamlingen. I—IV. K. B. Citeras: A.

Bref till C. Fr. Dahlgren. 1811—1840. K. B.

Bref från grefve F. B. von Schwerin. K. B.

Bref från Höijer, Atterbom, Livijn, Hammarsköld m. fl. till grefve F. B. von Schwerin. Brinckmanska arkivet.

Bref från Askelöf till Brinckman. Brinckmanska arkivet.

Bref från intendenten Axel Nyström till Clas Livijn, tillhöriga aflidna fru Carin Scholander.

Jacob Adlerbeths bref. Vitterhets- Historie- och Antikvitetsakademiens arkiv.

August von Hartmansdorffs bref. Riksarkivet.

Askelöfs papper. I—III. K. B.

Hammarsköld handskrifter. I—III. K. B.

Bohlinska papperen. K. B.

Få och korta minnesmärken om den urgamla Göthernas stad Skenninge, hvarutinnan korteligen blifver berättadt litet om dess fordna och något om dess närvarande tillstånd. Tillsammansplåckade af äldre och nyare skrifter, som kunnat påfinnas. Enfaldeligen här på papper satte af Johan Engedahl. Afskrifne, ifrån den 12 Martii till den 4 April: Ar 1787 af Pehr Kylander.[1] (Linköpings stifts bibl.)

P. A. Sondén, Biografiska och bibliografiska samlingar. Linköpings stifts bibliotek.

Vitterhetens vänners handlingar. K. B.

Gröna rutans handlingar. K. B.

K. F. Werners exemplar af Polyfem och Markalls sömnlösa nätter. Stockholms stads bibliotek.

Fångvårdsstyrelsens årsberättelser för åren 1835, 1837, 1840, 1841—1842, 1843—1844 samt 1845—1846. Dessa årgångar hafva aldrig blifvit tryckta.

Diverse handlingar ur Upsala och Lunds universitets Consistorieprotokoller, Östgöta Nations handlingar i Lund och Upsala, Uppgifter ur Linköpings skolas arkiv, Riksarkivet o. s. v.

[1] Engedahl skref dessa anteckningar troligen 1753; vid berättelsen om Johan Törners änka, fru Christina Westbergs flyttning till Skenninge yttrar han nämligen, att hon lefde där "till närvarande år 1753".

Litteraturförteckning.

Adlerbeth, G. J., Aeneis. Stockholm, 1804.

— Virgilii Bucolica och Georgica. Stockholm, 1807.

— Ovidii Metamorphoser. Stockholm, 1820.

Advocat-Fiscalens ... E. P. Laurins Embets-Memorial i anledning af Kongl. Hof-Rättens Remiss uppå Handlingarne i det märkvärdiga Wermdömålet. Stockholm, 1819.

Ahnfelt, A., Tankar och löjen af Joh. Henr. Thomander. Stockholm, 1876.

— Bellmanska sällskapet. Stockholm, 1877.

— L. F. Rääf af Småland. Stockholm, 1879.

Akenside, M., The pleasures of imagination. London, 1814.

Anckarsvärd, C. H. & Richert, J. G., Förslag till nationalrepresentation. Stockholm, 1830.

Anckarsvärd, C. H., Politisk trosbekännelse. Stockholm, 1833.

Andersson, G., Handlingar ur v. Brinkmanska archivet på Trolle-Ljungby. I—II. Örebro, 1859—1865.

Angelini, J., Ungdomsarbeten. Götheborg, 1801.

Anrep, G., Svenska släktboken. I och ff. Stockholm, 1871 ff.

[Askelöf, C. J. & Livijn, C.], Ett och annat ur tidningen Svenska Minerva. Stockholm, 1834.
N:o 1 är af Askelöf, n:r 2 & 3 af Livijn.

Baggesen, J., Ungdomsarbeider. I—II. Kjöbenhavn, 1791.

— Samtliga Wærker. I. Kjöbenhavn, 1801.

— Nye blandede Digte. Kjöbenhavn, 1807.

— Poetiske skrifter ved A. Arlaud. I—V. Kjöbenhamn, 1889—1903.

Berg, R. G:son, En ballad från 1804. (Finsk tidskrift. 1908.)

— Novalis och Fouqué i Sverige. (Nyfilologiska sällskapets i Stockholm publikation IV.) 1908.

Beskow, B. von, Lefnadsminnen. Stockholm, 1870.

— Vandringsminnen. Stockholm, 1833—1834.

Biografiskt lexikon (artikel C. Livijn). VIII. 2 uppl. Stockholm, 1876. Tillägget, s. 436. — Ny följd. VI. Örebro 1865—1868. — XIV. Upsala, 1847 (artikel A. Seton). — Ny följd. V (artikel S. G. Harlingsson). Örebro, 1863—1864.

Björck Svensson, S., Polymnia eller Skaldestycken af Särskilte Författare. Stockholm, 1807.

Blanck, A., Den nordiska renässansen i sjuttonhundratalets litteratur. Stockholm, 1911.

Blom, I. R., Samlade Skrifter. Stockholm, 1827.

Bohman, J., Omberg och dess omgifningar. Stockholm, 1829.

— Wettern och dess Kuster. I—II. Norrköping, Örebro, 1834—1840.

Brink, C. O., Historisk öfversigt af fängelsesystemerna. Stockholm, 1848.

Broocman, C. F., Beskrifning öfver the i Öster-Göthland befintelige städer. Norrköping, 1760.

Brunow, Min resa till fots under kriget i Tyskland och Norrige, åren 1813, 1814 och en del af 1815 af *D. R. B.* Christianstad, 1815.

Butler, S., Hudibras. Edit. by A. R. Waller. Cambridge, 1905.

Bååth-Holmberg, C., En svensk Storman. Stockholm, 1901.

Böök, F., Romanens och prosaberättelsens historia. Lund, 1907.

Böttiger, C. W., Auroraförbundet i Upsala. Stockholm, 1874.

Castrén, G., Frans Michael Franzén i Finland. Helsingfors, 1902.

Cederborgh, F., Epigrammer, satirer och berättelser. utg. af A. Ahnfelt. Stockholm, 1882.
— Uno v. Thrazenberg o. s. v. med inledande essay af F. Böök. Stockholm, 1905.
Churchill, Ch., Poetical Works. I—IV. Edinburg & London, 1779—1780.
Collins, W., Poetical Works. Edinburg, 1781.
Cross, W. L., The Life and Times of Laurence Sterne. New York, 1909.
Crusenstolpe, M. J., Ställningar och förhållanden. Bref 1—14. Stockholm, 1838—1849.
— Medaljonger och Statyetter. Stockholm, 1882.
Cunningham, J. & Green, M. Poems. London, 1790.

Dodsley, A Collection of poems in six volumes by several hands. I—VI. London, 1758.

Ekelund, T., Vittra Skuggbilder. Stockholm, 1886.
Ellinger, G., E. T. A. Hoffmann. Hamburg & Leipzig, 1894.
Erdmann, N., Claes Livijn. En karaktersbild från århundradets början. (Nord. tidskrift. 1894.)
Ewald, J., Samtlige Skrifter, udg. af Liebenberg. I—VIII. Kjöbenhavn, 1850—1855.

Firméry, J., La vie et les oeuvres de Jean Paul Frédéric Richter. Paris, 1886.
Fouqué, Fr. Bar. de la Motte, Romantiska Berättelser. Stockholm, 1816.
— Der Zauberring. Wien u. Prag, 1818.
— Ausgewählte Werke. I—XII. Halle, 1841—1867.
Fredlund, K., Carl Fredrik Dahlgren. Hans lif och diktning. I. Göteborg, 1903.
Frunck, G., Bref rörande nya skolans historia med anmärkningar, utg. af G. Frunck. Upsala, 1886.
— Bidrag till kännedomen om Nya skolans förberedelser och första utveckling. Stockholm, 1889.
Fryxell, And., Om Aristokratfördömandet i Svenska Historien. Upsala, 1845—1850.
— Bidrag till Sverges Litteraturhistoria. Stockholm. I—IX. 1860—1862.
Fångvärdstyrelsens berättelser: *Styrelsens öfver fängelser och arbetsinrättningar i riket . . . memorial* till Kongl. Maj:t af den 17 nov. 1828. Stockholm, 1829.
Kongl. Maj:t underdånigst, med berättelse öfver korrektionsinrättningarnas förraltning . . . (dat. 7 dec. 1833). Stockholm, 1834.
Styrelsens öfver fängelserne och arbetsinrättningarne till Kongl. Maj:t afgifna berättelse . . . Åren 1838 och 1839. Stockholm, 1842.

Goethe, J. W. von, Werke. I—XXXVI. Berlin und Stuttgart, s. a. (Deutsche Nationallitt.)
Granberg, P. A., Dramatiska skrifter. Stockholm, 1811.
— Nyare dramatiska skrifter. I. Stockholm, 1837.
Gyllenborg, G. F., Försök om Skaldekonsten. Stockholm, 1798.
Günther, H., Romantische Kritik und Satire bei Ludwig Tieck. Leipzig, 1907.
Götlin, L. E., Anteckningar under Svenska Arméens Fälttåg 1813 och 1814. I—III. Örebro och Upsala, 1815—1820.

H[agander], Minnesteckningar och Skildringar af *H.* I. Christinehamn, 1863.
Hallman, M., Clas Livijn. Stockholm, 1909.
Hammarsköld, L., Öfversättningar och Imitationer. Stockholm, 1806.
— Försök till en Kritik öfver Friedrich Schiller. Stockholm, 1808.
— Kärleksqväden. Upsala, 1811.
— Poetiska Studier. Stockholm, 1813.
— & Sondén, P. A., Svenska vitterheten. 2 uppl. Stockholm, 1833.
Handlingar i rättegången emellan Wälborne Herr Alex. Seton å ena sidan och Medecinä Doctoren Wälborne Herr Patric Seton samt Justitierådet och Commendeuren af Kongl. Nordstjerne Orden Högädle Herr Carl Johan Örbom å den andra angående Bouppteck-

ning och Arfskifte efter framledne Brukspatronen och Riddaren af Kongl. Wasa orden Juris Doctoren Alex. Seton. *Första Afdelningen.* Stockholm 1827; *Andra Afdelningen* (i tvenne häften). 1828. *Transumt af domen* (11 mars 1829). Stockholm, 1829.

[Hanselli, P.], Ur en samlares papper. I—II. Upsala, 1868, 1869.

Haym, R., Die romantische Schule. Berlin, 1870.

[Hippel, Th. G.], Aus Hoffmanns Leben und Nachlass. I—II. Berlin, 1823.

Hjärne, R., Dagen före drabbningen. Stockholm, 1882.

Hoffmann, E. T. A., Sämtliche Werke. Herausg. v. C. G. von Maassen. Münschen, 1908 ff.

Huch, R., Blüthezeit der Romantik. 2 Aufl. Leipzig, 1901.

— Ausbreitung und Verfall der Romantik. Leipzig, 1902.

[Hultin, M.]. En gammal knekts minnen. Stockholm, 1872.

Hähl, J. I., Linköpings stifts herdaminne. I—III. Norrköping, 1846—1847.

Hölty, L. H. C., Gedichte. Herausg. v. K. Halm. Leipzig, 1869.

Johansson, V., Den förromantiska balladen i Sverige. (Meddelanden fr. Göteborgs högskolas Litteraturhistoriska Seminarium.) Göteborg, 1912.

Kahl, A., Tegnér och hans samtida i Lund. Lund, 1851.

Klinger, F. M., Werke. I—X. Königsberg, 1809—1816.

Klopstock, F. G., Werke I—IV. herausg. von R. Hamel. Berlin & Stuttgart, s. a. (Deutsche Nationallitt.)

Kongl. Krigvetenskapsakademiens handlingar ar 1825, 1829, 1835, 1845.

Kosegarten, L. F., Dichtungen. I—VIII. Greifswald, 1812—1813.

— Gedichte. I—II. Leipzig, 1788.

Landssekreteraren A. R. von Sydows ... Protokoll öfver de Bekännelser, rörande morden å Helsingholmen, hvilka uppå allvarliga föreställningar, skola inför honom d. 4:de sistl. Maji blifvit afgifna; men som sedermera genom laga Bevisning befunnits till största delen uppdiktade. Med bifogade Anmärkningar. Stockholm, 1819.

Leijonhufvud, K. A. och Leijonhufvud, G. Ny svensk släktbok. Stockholm, 1900—1906.

Leopold, C. G. af. Samlade skrifter. I—VI. Stockholm, 1814—1833.

Lehnberg, M., Äreminnen och Inträdestal, hållne i Svenska Akademien. Stockholm, 1819.

Levertin, O., Teater och drama under Gustaf III. Stockholm, 1889.

— Gustaf III som dramatisk författare. Stockholm, 1894.

Lichtenberg, G. C., Vermischte Schriften, herausg. v. L. Chr. Lichtenberg und Fr. Kries. I—IX. Göttingen, 1800—1806.

Lindeberg, A. Samlade arbeten. I—II. Stockholm, 1835.

Liljekrantz, B., Benjamin Höijer. En studie öfver hans utveckling. Lund, 1912.

Lilljebjörn, K. och H., Hågkomster. 2 uppl. Stockholm, 1911.

Linné, C. von, Skånska resa. Lund, 1874.

[Livijn, C.], Johan David Lifbergs Lefverne. Upsala, 1810.

Livijn, C., Mästerkatten eller katten i stöflor. Käringsaga i tre akter med entreakt, prolog och epilog af Peter Lebrecht. Försvenskad af Olof Mollbergsson, Storceremonimästare i sällskapet för det löjliga m. m. Upsala, 1812.

— Hafsfrun, rom. opera. Stockholm. Deleen, 1816. Octav 48 sid. utan slut. Outgifvet fragment. Mycket sällsynt. Jmfr Klemming, Sveriges dram. litteratur s. 205.

[Livijn, C.]. Axel Sigfridsson, Stockholm, 1817.

[Livijn, C.], Samvetets fantasi. (Opoetisk kalender för poetiskt folk, 1822.)

— Skaldens harpa. (Opoetisk kalender för poetiskt folk, 1822.)

Livijn, C., Spader Dame. En berättelse i bref, funnen på Danviken. Stockholm, 1824.

[Livijn, C.], Pique-Dame. Berichte aus dem Irrenhause in Briefen. Nach dem Schwedischen von L. M. Fouqué. Berlin, 1826.

— Strödda anteckningar angående krigslagarne (Krigs Vet. Akad. Handl., 1829).

[Livijn, C.], Om ministère och opposition i Sverige. Åsigter af Jan Jansson. Stockholm, 1831.
2 uppl. s. å.

— Kort öfversigt af Svenska Cavalleriets Indelningsverk före konung Carl XI:s tid. Krigs Vet. Akad. Handl., 1835. (Äfven särtryck s. å.)

Livijn, C., Minneskrans öfver Axel Arvid Raab. Stockholm, 1838.

— Promemoria angående Sveriges försvarslöshetssystem, ingifven till H. Exc. Herr Justitie Stats Ministern. Stockholm, 1844.

— Samlade skrifter, utgifne af A. I. Arwidsson. I—II. Örebro, 1850—1852.

— Bref från fälttågen i Tyskland och Norge 1813 och 1814, utgifna med en inledning af J. Mortensen, Stockholm 1909.

— Se äfven Askelöf & Livijn.

Ljunggren, G., Svenska Vitterhetens häfder. I—V. Lund, 1873—1895.

— Svenska Akademiens Historia. I—II. Stockholm, 1886.

Löwenhielm, C. A., Om Communal-styrelsen och penitentiär-systemet. Stockholm, 1839.

Malmström, B. E., Grunddragen af svenska vitterhetens historia. IV—V. Örebro, 1868.

Marcus, C. D., Vilhelm Fredrik Palmblads romantiska berättelser 1812—1819. Göteborg, 1908.

Markalls Sömnlösa Nätter. I—II. Stockholm, 1820—1821.

Matthisson, F. von, Gedichte. I—II. Wien, 1815.

Mortensen, J., Kyrkostötoschopia Saebyensis. (Samlaren 1910.)

— Hvem var Nils Nyberg? (Samlaren 1910.)

— Clas Livijns dramatiska författarskap. Stockholm, 1911.

Mortensen, J., Clas Livijns lyriska skriftställarskap. Upsala, 1912. (Ups. Univ. årsskrift.)

— Riddar S:t Jöran. (Samlaren 1912.)

Muncktell, J. Fr., Westerås stifts herdaminne. I—III. Upsala, 1843—1846.

Nerrlich, P., Jean Paul. Berlin, 1889.

Norling, B., Nya Skolan, bedömd i litteraturhistorien. Stockholm, 1880.

— Nya Skolan, bedömd i nutidens press. Upsala, 1882.

Odén, K. G., Östgötars minne. Stockholm, 1901—1902.

Opoetisk kalender för poetiskt folk. I—II. Stockholm, 1822.

[Orvar Odd], Valda skrifter af O. P. Sturzen-Becker. I—III. Stockholm, 1878—1882.

[Oskar I], Om straff och straffanstalter. Stockholm, 1840.

Percy, Th., Reliques of ancient English poetry. I—III. London, 1794.

Poetisk kalender, utg. af Atterbom, 1812—1822. Upsala, 1811—1822.

Poetisk kalender för åren 1812 och 1813, utg. af Atterbom. 2 uppl. Upsala, 1816.

Regnér, G., Försök till Metriske Öfversättningar från Forntidens skalder. Stockholm, 1801.

— Vitterhetsnöjen. I—II. Stockholm, 1814—1817.

Rhyzelius, A. O., Monasteriologia Svecogothica. Linköping, 1740.

Richter, J. F., Jean Paul's sämtliche Werke. I—LX. Berlin, 1826—1828.

— Jean Pauls Werke, herausg. von P. Nerrlich. I—VI. (Deutsche Nationallitteratur.)

[Ruda, E. V.], En tysk resandes ströfverier på svenska parnassen. Stockholm, 1830.

Sakheim, A., E. T. A. Hoffmann. Leipzig, 1908.

Samuelsson, K. J. Fosforisternas ballader och romanser. (Med. från Göteborgs högskolas litteraturhistoriska seminarium.) Göteborg, 1912.

Schiller, F. von, Werke. I—XII. Berlin & Stuttgart, s. a. (Deutsche Nationallitt.)

Schinkel-Bergman, Minnen ur Sveriges nyare historia. III—XI. Stockholm, 1853—1872.

Schlegel, A. W. och Fr., Charakteristiken und Kritiken. I—II. Königsberg, 1801.

Schlegel, A. W., Ueber dramatische Kunst und Litteratur. I—III. Heidelberg, 1809—1811.

Schubert, G. H., Ansichten von der Nachtseite der Naturwissenschaft. Dresden, 1818.

— Die Symbolik des Traumes. Bamberg, 1821.

Shakespeare, W., Werke, herausg. v. N. Delius. Elberfeld, 1854—1861.

Shenstone, W., Works. I—III. London, 1791.

Silverstolpe, A. G., Skaldestycken. I—II. Stockholm, 1801, 1810.

— Strödda afhandlingar i ämnen rörande de fria konsterna. I—IV. Strengnäs, 1808—1809.

Sjöberg, N. L., Skaldestycken. Stockholm, 1820.

Sjögren, O., Karl August Grevesmöhlen. Stockholm, 1882.

Sondén, P. A., Sago-Brott. Upsala, 1812.

— Dikter. Stockholm, 1829.

Sterne, L., Works, ed. by G. Saintsbury. I—VI. London, 1894—1898.

Stockholms Norra Förstads Westra Kämnärs-Rätts Rannsakningsprotocoll, hållna den 27 Sept., samt å Smedjegården den 9 och 11 October 1819, rörande de av Länsmannen Rööngren inom nämnda Häkte verkställda pinliga Förhör. Stockholm, 1819.

Storm, E., Samlede Digte. Kjöbenhavn, 1785.

Suhm, P. F., Samlede Skrifter. III. Kjöbenhavn, 1789.

Sundblad, J., Upsalalif. Stockholm, 1884.

Sundevall, Dissertatio de Skenningea, praes. Mag. Jac. Fr. Neikter pro gradu philosophico. Upsaliae, 1788.

Svenska akademiens handlingar ifrån år 1786. I—V. Stockholm, 1801—1813.

Svenska akademiens handlingar ifrån år 1796. I—XI, XXV, XXXV, XLVIII. Stockholm, 1801—1873.

Svenska ättartal. V. Stockholm, 1889.

Sylwan, O., Bidrag till svenska metrikens historia. (Samlaren 1898.)

Tidström, A., Resa i Halland, Skåne och Blekinge. Lund, 1891.

Tieck, L., Romantische Dichtungen. I—II. Jena, 1799—1800.

— Schriften. I—XX. Berlin, 1828—1846.

— Kritische Schriften. I—IV. Leipzig, 1848—1852.

Tollstorp, J. P., Beskrifning öfver Linköping. Norrköping, 1834.

Tranér, J., Homers Ilias. I—III. Upsala, 1836.

Trolle-Wachtmeister, H. G., Anteckningar och minnen, i urval ordnade och utgifna af E. Tegnér. I—II. Stockholm, 1889.

Törneros, A., Bref och dagboksanteckningar. Ny upplaga utg. af R. Bergström. Stockholm, 1891.

Ur Esaias Tegnérs papper. Stockholm, 1882.

Valerius, J. D., Visor och Sångstycken. I—II. Stockholm, 1809, 1811.

Wallin, J. O., Öfversättningar från Latinske Skalder. Stockholm, 1806.

— Samlade Vitterhetsarbeten. I—II. Stockholm, 1878.

Wallmark, P. A. Handen. Stockholm. 1807.

Warburg, K., Förbudet mot 1820 års talsällskap (Historisk tidskrift, 1904).

— J. G. Richert. I—II. Stockholm, 1905.

— Första Markallsnatten och dess förhållande till Hammarskölds urskrift (Samlaren 1910).

Weibull, L., Thomas Thorild. Hans ungdom och studentår i Lund. Lund, 1896.

Weibull, M. & Tegnér, E. Lunds Universitets historia. I—II. Lund, 1868.

Vetterlund, F., Atterboms sagospel Fågel Blå. I. Lund, 1900.

— Atterbom före Upsalatiden (Svensk tidskrift, 1895).

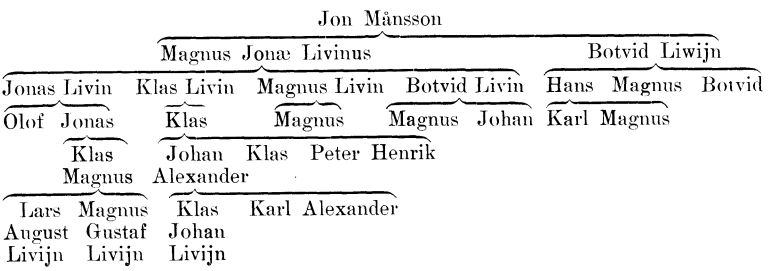
Widegren, P. D., Försök till en ny beskrifning öfver Östergötland. I—II. Linköping, 1817—1830.
Wieselgren, H., Lars Johan Hierta. Stockholm, 1880.
Wieselgren, P., Sveriges sköna litteratur. I—V. Lund, Stockholm och Upsala, 1833—1849.
Wieselgren, S., Sveriges fängelser och fångvård. Stockholm, 1895.
Wirsén, C. D. af, Om Claes Livijn. Stockholm, 1870.
— Lefnadsteckningar. Stockholm, 1901.
[Zeipel, C. von], Jan Janssons asigter af ministère och opposition i Sverige, siktade af Anders Andersson. Upsala, 1832.
[Zschokke, H.], Frantz von Hill eller Det hemliga Förbundet. Strengnäs, 1798.
Ödmann, S., Hågkomster från hembygden och skolan. Ny uppl. Stockholm, 1888.
Oehlenschläger, A., Poetiske Skrifter. Udgivne af F. Liebenberg. I—XXX. Kjöbenhavn, 1857—1862.

Kronologisk förteckning på använda tidningar och tidskrifter.

Litteratur-Tidning. Stockholm, Upsala, 1795—1797.
Läsning i blandade ämnen. Stockholm, 1797—1801.
Journal för Svensk Litteratur. Stockholm, 1797—1812.
Colportören. Stockholm, 1798.
Journal för Litteraturen och Theatern. Stockholm, 1809—1813.
Allmänna Journalen, Stockholm. 1813—1824.
Polyfem. Stockholm, 1809—1812.
Nya Posten. Stockholm 1810—1812.
Phosphoros. Upsala, 1810—1813.
Lyceum. Stockholm, 1810—1811.
Stockholms Posten. Stockholm, 1810—1830.
Trompeten. Stockholm, 1812.
Svensk Literatur-Tidning. Upsala 1813—1825.
Lifvet och Döden. Stockholm, 1815—1816.
Journal öfver Svensk Statistik och Allmän Hushållning, Stockholm 1816.
Anmärkaren. Stockholm, 1816—1829.
Anmärkarne. Stockholm 1820.
Föreningen. Stockholm, 1816—1817.
Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper. Stockholm, 1816.
Nya Extra Posten. Stockholm. 1819—1821.
Stockholms Courier. Stockholm, 1820—1821. — *Courieren.* 1821. — *Courieren från Stockholm.* 1821—1822. — *Stockholmska Courieren.* 1822.
Granskaren. Stockholm, 1820—1838.
Argus. Stockholm, 1820—1827.
Nya Argus. Stockholm, 1827—1838.
Conversations-Bladet. Stockholm, 1822—1824.
Nya Conversations-Bladet. Stockholm, 1825—1826.
Odalmannen. Falun, 1823—1824.
Argus den IV. Stockholm, 1823—1830.
Freya. Stockholm, 1824.
Kometen. Stockholm, 1825—1827.
Heimdall Stockholm, 1828—1832.
Den Objudne Gästen. Stockholm, 1829.
Svenska Minerva. Stockholm, 1830—1844.
Medborgaren. Stockholm, 1829—1830.
Svenske Medborgaren. Stockholm, 1830—1831.
Dagligt Allehanda. Stockholm, 1830—1844.
Fäderneslandet. Stockholm, 1830—1833.
Aftonbladet. Stockholm, 1830—1844. — 1850—1852.
Correspondenten. Upsala, 1831, 1832. 1844.
Sveriges Stats-Tidning. Stockholm. 1834—1844.
Freja. Stockholm, 1836—1844.
Svenska Biet. Stockholm, 1839—1844.
Bore. Dagligt Allehanda i Stockholm. Stockholm, 1850—1851.
Svenska Tidningen. Dagligt Allehanda i Stockholm, 1851—1852.

Bilagor.

Bil. I a. Clas Livijns stamtafla.[1]

[1] Utdrag ur Leijonhufvud, *Ny svensk släktbok.*

Bilaga I b. Genealogiskt utdrag, som utvisar släktskapsförhållandet emellan framlidne Prosten och Kyrkoherden Magister Magnus Jonæ Livins hustru Margaretha Prytz samt framlidne Fältmarskalken Friherre Simon Jacobsson Grundel Helmfelts Fru, Margaretha Hedvig von Parr.

Matts Pedersson i Upsala.
Född . . . Död 15 . . . Gift 15 . . . med Konung Gustaf I:s syskonbarn Brita, född . . . död 15 . . . dotter af Riddaren, Svea Rikes Råd, Christiern Johansson till Wasa.

Peder Mattsson Upplänning.
Född 15 . . . Höfvitsman eller Ståthållare i Söderköping. Död 15 . . . Gift 15 . . . med Christina Puke Eriksdotter.

Elisabeth Mattsdotter.
Född 15 . . . Död . . . Gift 15 . . . med Erkebiskopen i Upsala Gamla M:r Laurentius Petri Nericius född 1499 den . . . död 1573 den 26 October.

Mathias Petri.
Född 15 . . . Kyrkoherde i Vestra Husby. Död 1610 den . . . Gift 156 . . . med Anna Gubbe, född 15 . . . död . . .

Margaretha Phase.
Född 15 . . . Död . . . Gift 2:o med Erkebiskop Anders Larsson Bure Björnram, i hans 2:a gifte, född 1526 den . . . död 1591 den . . .

M:r Hans Mattsson.
Född 1570 den 28 Februarii. Prost och Kyrkoherde i Norrköping. Död 1637 den 12 Julii. Gift 159 . . . med Brita Holm, född 15 . . ., död 16 . . .

Christina Andersdotter Björnram.
Född 15 . . . Död 16 . . . Gift 161 . . . med Öfversten i Brandenburg Friherre Domenicus von Parr af Huset Parro i Steijermark, född 15 . . . död 16 . . .

Chatarina Holm.
Född 16 . . . Död . . . Gift 1640 den 23 april med Prosten och Kyrkoherden i Norrköping M:r Claudius Johannis Prytz, i hans sednare gifte, född 1585 den 18 maji, död 1658 den 16 augusti.

Margaretha Hedvig von Parr.
Född 1620 den 19 april. Död 1686 den 1 junii. Gift 2:o med Fältmarskalken Friherre Simon Jacobsson Grundel Helmfelt, född 1617 den 25 september, död 1677 den 14 julii.

Margaretha Prytz.
Född 164 . . . Död . . . Gift 16 . . . med Prosten och Kyrkoherden i Säby M:r Magnus Jonæ Liwin, född 16 . . . död 1681 den . . .

Rätteligen utdraget utur de i Riddarhusarchivet befintliga stamtaflor, betygar,

Stockholm af Riddarhus Cancelliet den 29 mars 1842.

ex officio

F. O. SILFVERSTOLPE,
Riddarhus Sekreterare.

Bilaga II.

Norrköping och Brunneby den 18 sept. 1817.

. . . *Berggubben* medföljer; med den är jag både nöjd och missnöjd. Fabeln torde ej vara illa uppfunnen, utförandet är deremot sämre. Flera verser gillar jag, men så förhåller det sig ej med alla; isynnerhet besvärjelserna mot slutet. För att rätt kunna begagna denna underbara genre af poesien hade det fordrats att något studera sig in i begge mästarnes manér (Shakspears och Göthes), men jag egde här ej tillgång till någonderas mästerverk. Äfven slutet torde hafva varit i behof af mera Gemüthlichkeit. Lik en rullande ström borde glädjen hafva förkunnat sig, och hymnen där närmat sig den andeliga musikens enfald och höjd. Af två skäl har den ej kunnat det. Dels skulle en dylik andakt, uppförd på theatren, åstadkommit förargelse, dels hade ett så vådligt tyskeri för alltid utstängt min gubbe från theatren, dit den i annat fall kunde nå . . .

I afseende på musiken vill jag göra några anmärkningar, med lämnad full rättighet åt dig att skratta åt den blinde, som har djärfhet nog att vilja döma om färgerna. Första akten *1. scen* hafva vi redan talat om. Samma meter, som börjar i Astas sång *Än de tokiga*, återkommer i hoffolkets slutchoeur. Den ändring jag gjort *Hopplöst måste etc.* har du sjelf påfordrat. I den trio, som Ragnfrid, Asta och H[arald] sjunga mot slutet, då kronan aflyftes, är samma meter som i Astas *Dele sig mörkret etc. 2. sc.* Berättelsen om Ragnfr[ids] krona har jag infört för att gifva mera intrigue; denna legend gör henne mera betydelsefull, och hon får ett högre mål, hvarföre hon kämpar. Hon delar intresset, utan att, som jag tror, helt och hållet rycka det från Asta, hvilken med H[arald] enligt piecens namn äro viktiga bipersoner. Emellertid fruktar jag, att Harald uti 1. akt., Bule i sista äro allt för mycket på theatren. Säg mig derom din mening. *3 sc.* Skall H[arald]s sång mera sammanbindas eller äro dylika öfvergångar uti musiken brukliga? *4 sc.* Har jag sökt att i början åt R[agnfrid]

gifva något mystiskt afskräckande. Har[alds] sång bör troligen närma sig hymnen. Men hvad man skall göra af Rangfr[ids] *En gång ljuset,* förstår jag ej. Gifves det ett medelting mellan hymn och bön? Detta ville jag uttrycka med ord, men saken var ej så lätt. Gerna hade jag gjort Har[alds] sång i *5 sc.* mera mystisk. Men jag fruktar, att den då blifvit utan all förskoning fördömd. Astas svar *6 sc.* är i början mera tungsinnad, men den svingar sedermera uti själfva strofen genom den förändrade metern. Densamma har jag än en gång antagit i sista sc. Se Astas sång om kronan. Astas sång: »*När af frändeblod*» torde, då den är ett anförande af B[ules] ord, böra närma sig det komiskt groteska, som efter mitt begrepp bör utgöra grunddraget i Buhles sånger och ej en gång öfvergifva honom i hans besvärjelser. *7. sc.* är jag missnöjd med. Jag vet ej, hvad man skall göra med de långa och tråkiga sångerna, jag ditsatt och som ej utan rubbat sammanhang kunna däntagas. Kanske arbetar jag om dem. *8. sc.* Haralds monol[og] skulle den ej kunna förkortas? *9. sc.* Jägarnes choeurer måste närma sig det låga, utan att träda plattheten alltför nära. *13. sc.* Hvad säges om Haralds Besv[ärjelser], för mig äro de ej tillfyllestgörande, ehuru jag ej kan säga, hvaruti felet består, så framt ej deruti finnes mera ord än handling. Blifva dessa recitativ, så torde stroferna »*Fåfängt, fåfängt* etc.» samt »*Ja, fåglarne* etc.» böra blifva arier eller ock tvärtom. På något sätt torde de böra från hvarandra utmärkas. *15. sc.* Rangfrids sång »*Långt, långt* etc.» är jag ganska nöjd med, och jag tror, att du skall blifva så med. En viss andrikhet torde böra utmärka den, och det är frågan om Buhles parodier måste helt och hållet frångå denna caractär. *II Akt.* Om Buhles sånger har jag redan yttrat mig. *3. sc.* Rangfrids sång är ett gåtlikt gyckel, ernat att väcka tröst utan att sådant märkes. *4. sc.* Astas sång är en folkvisa. Rang[frids] *5. sc.* åter en besvärjelse af mildare art. Det torde måhända blifva svårt att finna gränsskillnaden emellan detta fromma trolleri, som sker med tillhjälp af de öfverjordiska makterne, och detta förvägna, hvilket försökes af mörkrets andar. *6. sc.* Harald och Astas kärleksförklaring torde vara mera än lofligt platt och närma sig den gamla Ristellska Odeschwung, men för ögonblicket kunde jag ej besinna mig på någon bättre, måhända ändras den. *11. sc.* Marias lösgifning är en fortsättning af Buhles lösgifning i *6. sc.*, äfven som hennes trollsång ett slags upprepande af hans. Det är du, som skall veta att åt de mildare gifva de behag de måste äga. Dessa anmärkningar lär du till en del finna ogrundade, men sådant måste du ursäkta. Jag beder dig nu att öppet och fritt tillskrifva mig din mening i detta ämne. Jag har aldrig gjort anspråk på ofelbarhet Dialogen

torde här och där sakna den behagliga ledigheten eller öfvergå till en viss juridisk uttänjning. Men där du sådant finner, så underrätta mig därom.

Bilaga III. »Concept till ett Bref till Atterbom i jan. 1817, då han anfäktades af Consistorium Ecclesiasticum i Uppsala.

M: B:

Ser Du ogerna att någon inblandar sig uti dina enskildta angelägenheter, så uppbränn detta Bref innan det ännu är läst, ty det är just en din enskildta angelägenhet jag går att beröra. — Ryktet har berättat oss det enfaldiga streck theologiska fakulteten i Uppsala tagit emot Dig och denna händelse har allestädes väckt den yttersta uppmerksamhet. Den skulle hafva gjort det i ännu högre grad, så framt ej A—i nitälskan för upplysningen dermed följt. Många hafva öfver det förra tagit förskräckelse till sig och fällt händerne. Jag måste bekänna, att jag från första ögonblicket gladt mig deråt. Vanligen fröjdar man sig väl ej öfver missöden, drabbande dem man skattar, derföre är jag ock skyldig att säga dig mina skäl. Hvad din person angår, så lär det ej vara svårt för dig att inse, det du ej under närvarande ställning har något innom fäderneslandet att hoppas i hvad man kallar befordringsväg. Du har derföre redan varit omtänkt efter ett annat hem för någon tid, och om ej ryktet bedrager, torde du snart begifva Dig dit. Hvilket kraftigare recommendations Bref skulle du väl kunna medföra än det allmänna ryktet derom, att du fallit för en öfvertygelse, som är hvarje något nära kunnig mans. Lägg nu dertill, det hade Du möjligen haft tillfälle att samla dig under ett banér, som ändå förr eller sednare kommer att resas. För den goda saken hade äfven gynnande följder inträffat. Dess vänner hade genom det använda våldsamma och ovärdiga medel blifvit satta i tvång att begripa, det måste man verka i det allmänna lifvet för att kunna verka på detsamma. Kriget var förklarat mot allt skäft och falskt, men så länge fiendtliga hären ej sprängdes, och på riktigt fältherrevis, förföljdes och betogs all vidare undflykt, skulle den snart åter församla sig. Det var ock klart, att utur hvad fienderne ansågo för phantasiens verld, skulle de flykta in i den borgerliga, så framt ej vägen var afskuren. Detta gjorde de äfven, och de fingo så mycket mer tillfälle att förskansa sig,

som de lämnades i god ro. Redan 1810 anade jag, det måste kriget föras annorlunda, det måste hären ej blott lyssna till bardernas sköna sånger, det måste man ock huggas med svärden. Derföre gjorde jag ock den erinran, det borde Polyfem också gripa in i det allmänna lefvernet, men jag erhöll det naiva svaret, att hvad Mats Persson ej förstår, det befattar Mats Persson sig ej med. Hos Mats Persson var sådant visst lofvärdt, men hvad M. P. ej förstod, var ju ej obegripligt för alla. Hade man då förstått och mägtat att gifva en annan rigtning åt den uppväxande generation, hvilken alltid med högst få undantag hänger vid det nya, så hade vid denna tiden, en stor del af Rikets lägre beställningar varit besatta med ynglingar, som måhända ej endast menat väl utan ock vetat något. Den nu rådande okunniga massan hade snart varit förträngd, och det står ingenstädes beskrifvit, det måste man vara president för att leda ärendernas gång, har man kunskaper och geni kan man börja tidigt nog dermed; och finnas dessa egenskaper jemte enighet och god vilja, så måste äfven den mest tilltagsna militair-despotism ramla, enär civilisterne ej sammanhålla Statens band.

Men icke var denna predikan ämne för mitt bref; dess afsigt är, att i händelse du beslutit vidare fullfölja din sak mot den renläriga faculteten, erbjuda min tjenst. För min del tror jag ej det bör du nedlägga detta mål. I samma stund blifver din existance ytterst precair; endast räddad genom en Nådgunstig åtgärd, måste Du ock lefva på nåder. Alla de menliga följder, som utmerka detta tillstånd, skola öfverhopa dig, och ej blott dig, utan den lära du drifvit. Markall och Socier skola ej underlåta att omtala feghet, och skola de sakna anledning dertill, då det under kloke och okloke lärlingars segerskråll dragna svärdet, i tysthet återfaller i skidan. Derföre är det min mening, det borde du hos Justitiae Ombudsmannen anmäla denna händelse och inlämna dit hörande protocoller. Laglig undersökning måste begäras, och i händelse dina meningar befunnos så stridande mot vår religions grundläror, att något mot relegation svarande straff derföre är stadgadt, lär du ej försöka att vela undgå det. Är åter saken ansedd såsom ett disciplinairmål, så torde det vara nödigt att underrätta sig, huru med den på 1760-talet skedda Forrskålska relegationen tillgick. Ärnar du att taga detta steg, så skall jag försöka att, i händelse ej någon af dina vänner i Uppsala har tillfälle att författa din Besvärsskrift, uppsätta den, endast du sänder mig erforderlige handlingar. — Jag har hört, att T.[1] lär begärt afskrift af protocollerne troligen i afsigt att förse dem med enfaldiga och styfva anmerkningar

[1] B. J. Törneblad.

och trycka alltsammans i sin Förening. Äfven som jag får säga, att många uppgifter kunna väl härleda sig af mycken välmening men också mycket förhastande.

Skulle ej i Uppsala någon theolog finnas, som hade sig så mycket bekant af de Symboliske böckerne och Luthers egna skrifter, att han kunde draga en paralell emellan Lutherska kyrkans lärosatser och dem en viss kätterspejare i sina yngre tider drifvit. Dessa paralellt tryckte mot hvarandra, skulle möjligen skaffa mannen att göra.

Har du orsaker, dem jag ej kan känna, att vidtaga ett annat handlingssätt, så tillskrif detta bref min verkliga tillgifvenhet ej mindre för dig än den sak du drifver, och lämna då brefvet, som förr är sagt, åt lågorna och det skall ej nämnas mera.[1]»

[1] I margen har Livijn antecknadt: "Mannen svarade ej." — Den Atterbomska brefsamlingen, som innehafves dels af Major E. Atterbom, dels af Fröken Hedvig Atterbom-Svensson, har ej varit mig tillgänglig under utarbetandet af denna monografi. Den senare har emellertid meddelat mig, att bland henne tillhöriga bref icke finnas några, som angå Livijn. Sedan ofvanstående tryckts har dock detta Livijns bref till Atterbom återfunnits, och jag har varit i tillfälle att jämföra det med konceptet, för hvilket jag härmed får frambära mitt tack. Då emellertid skiljaktigheterna äro ytterst obetydliga och rent formella, har jag ej ansett nödigt utbyta det afsända brefvet mot konceptet. Brefvet är dateradt: *Stockholm den 13 jan. 1817.*

RÄTTELSER.

Sid. 22 rad. 6 nerifrån står: Wiedegren läs: Widegren.
„ 57 „ 5 uppifrån „ *dublico romano-germanicum* läs: *dublicum romano germanicum.*